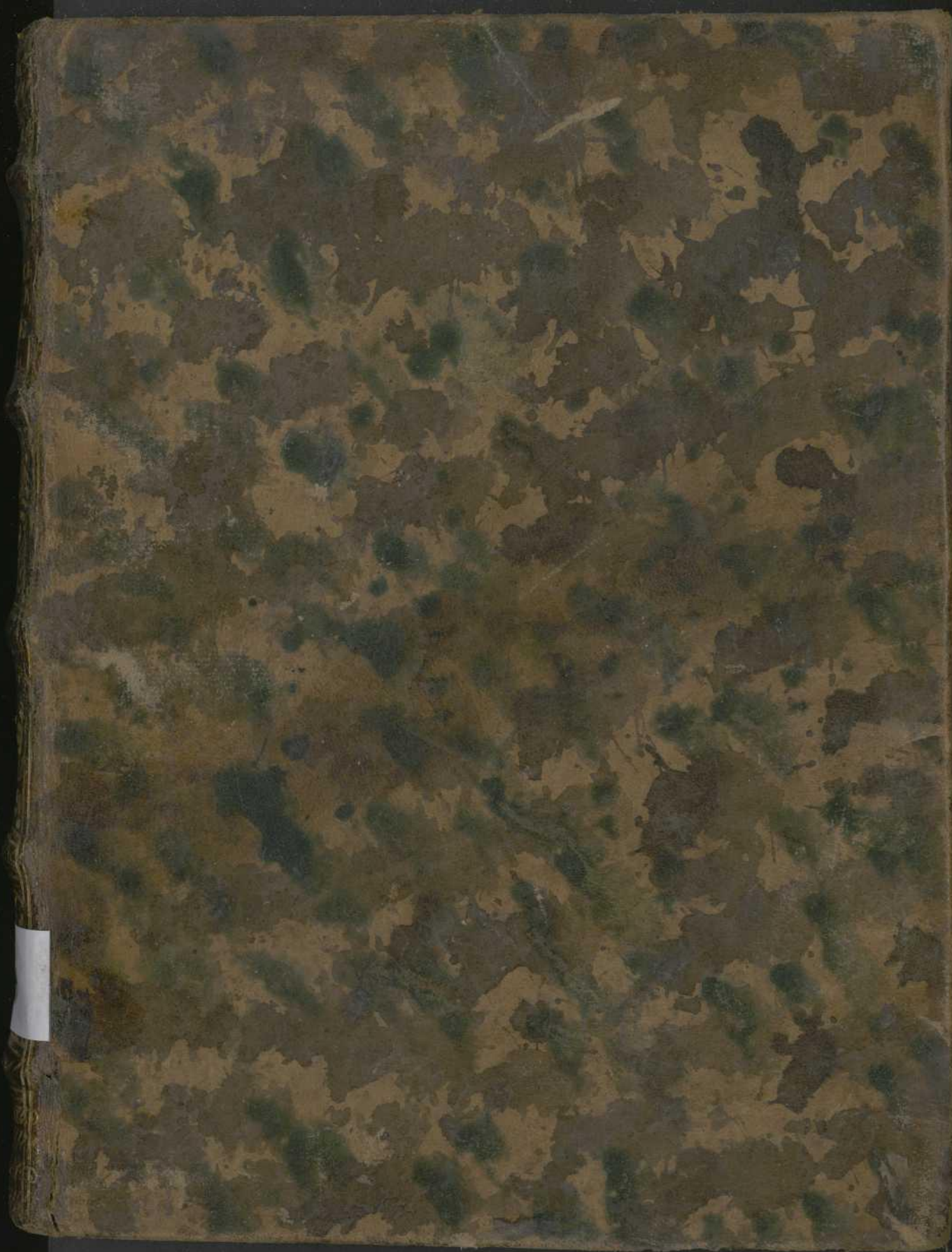
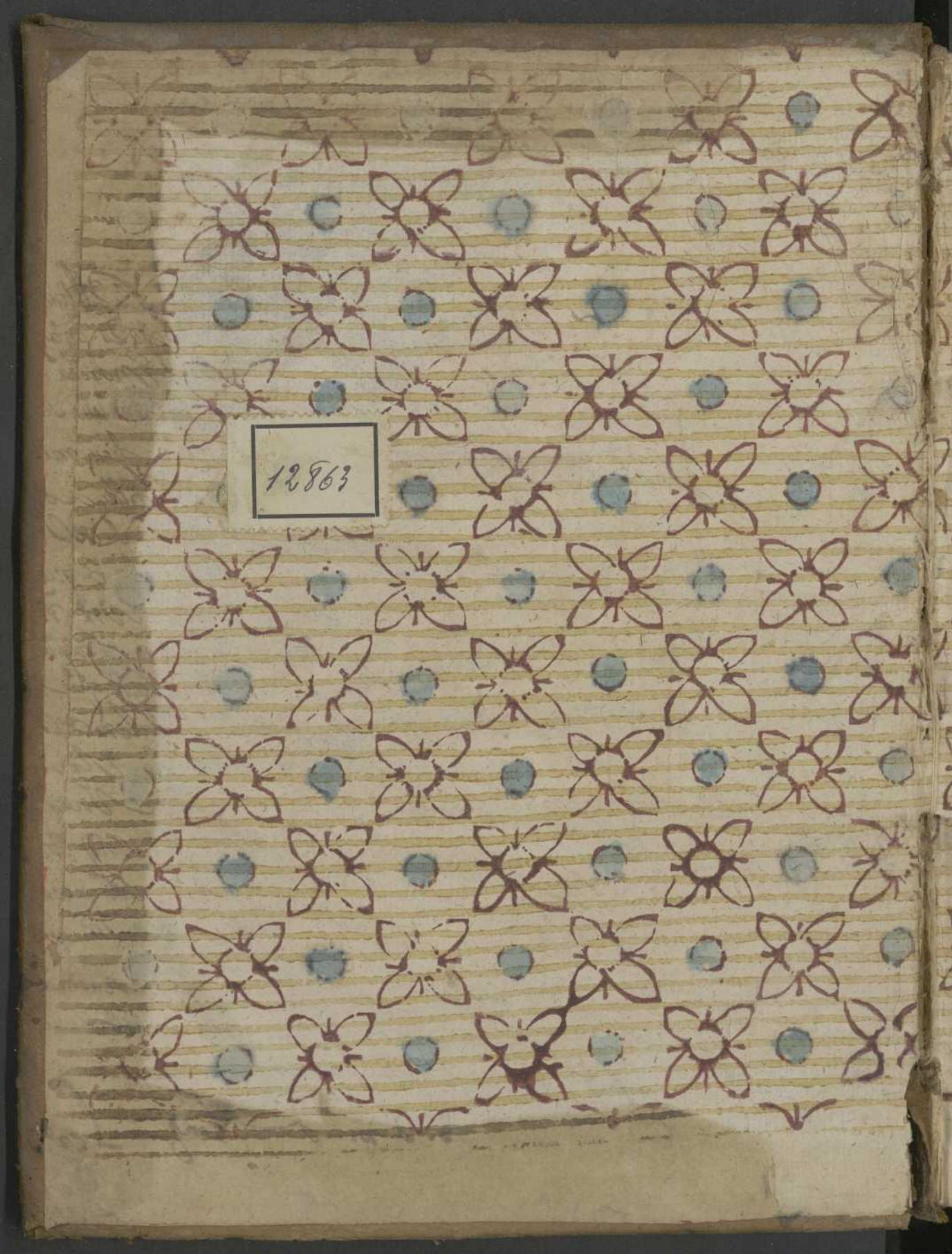
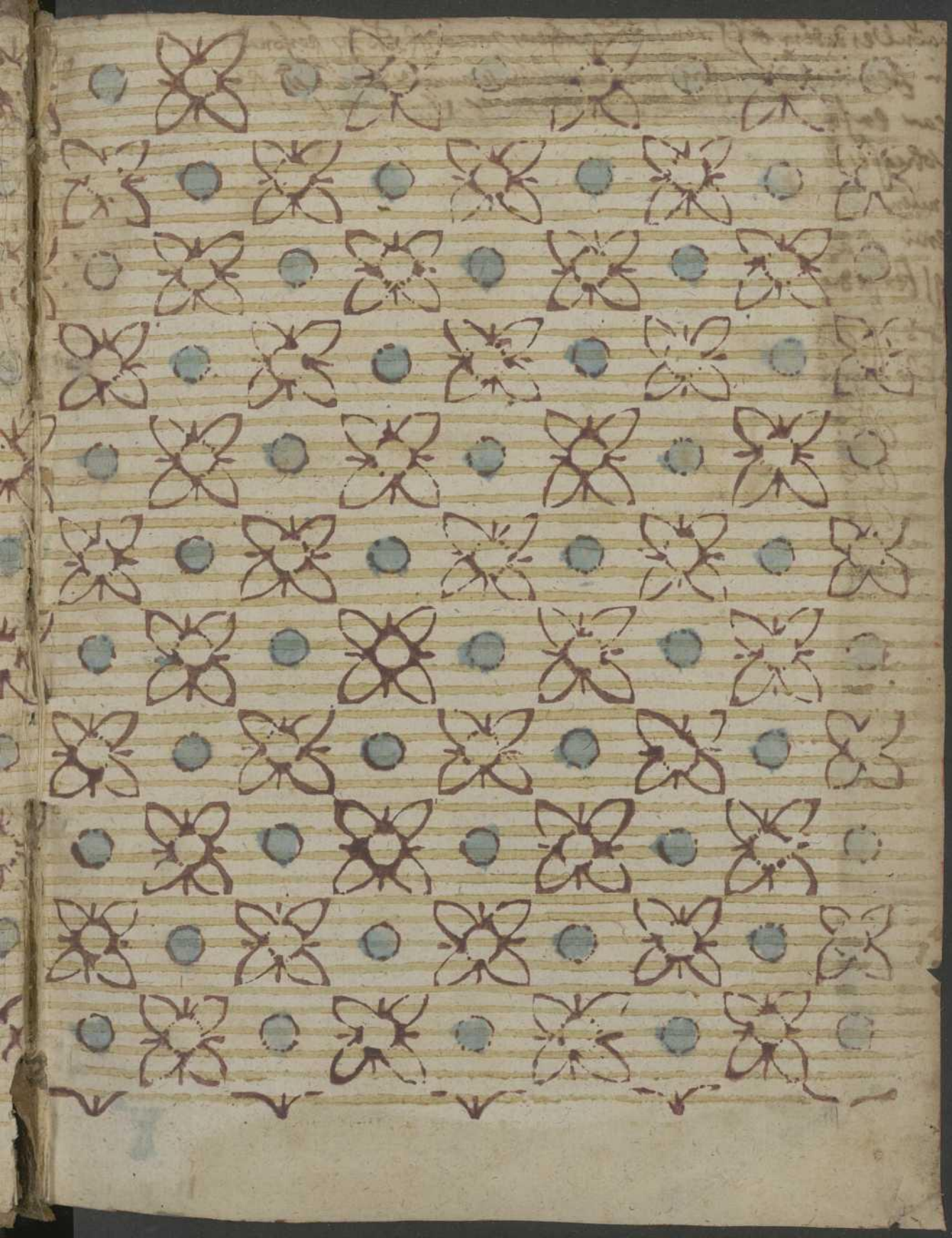

12863

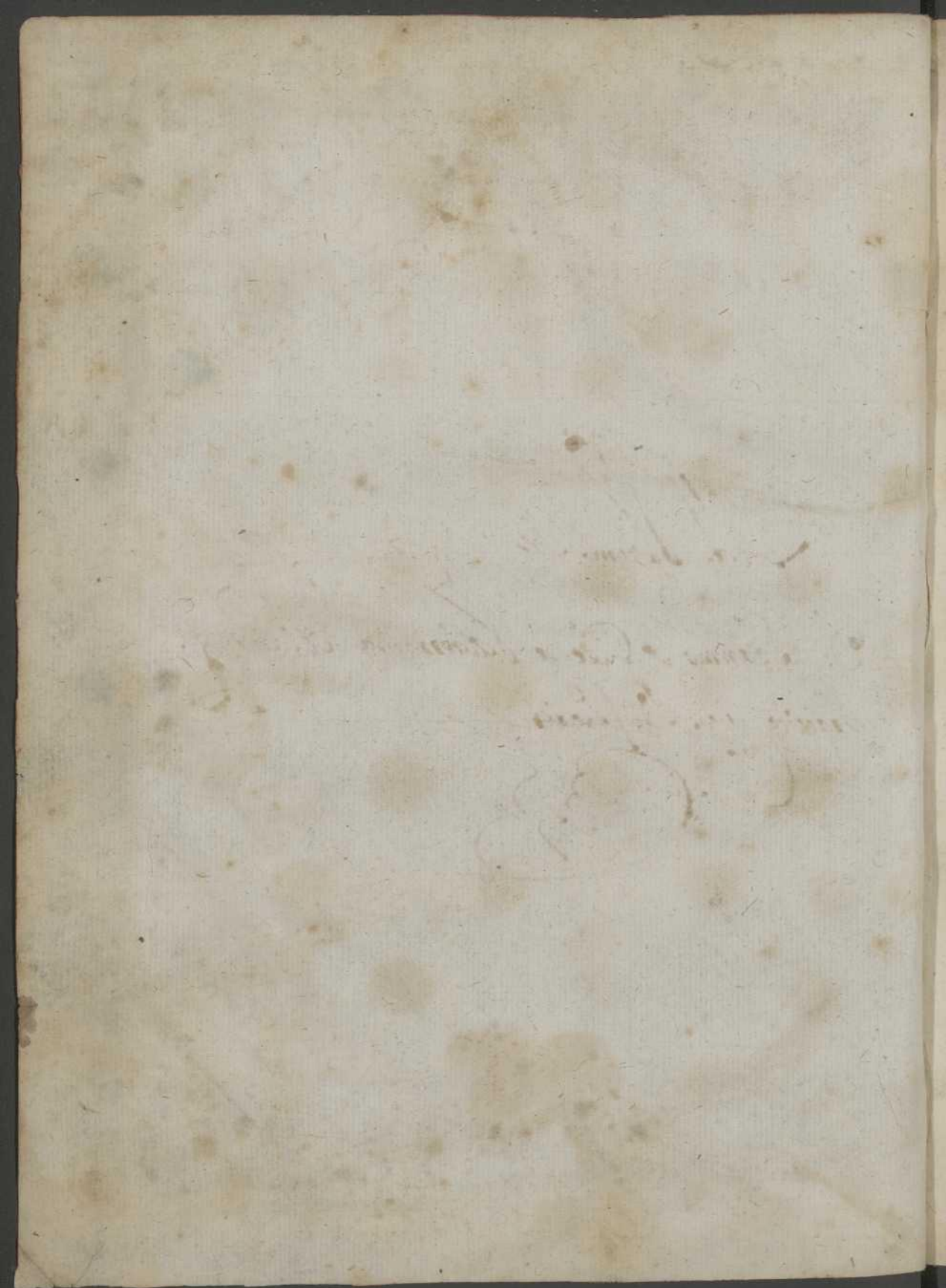

25
21

Ad. Sum. M.

D. Joannis & D. a Valderama Medici.

maestros pp. Proferius E.

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ RATIONALIS
SYSTEMATICÆ

TOMI QUARTI,

QUO SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA,
& huic superstructa solida therapia cum medendi methodo
cautelis clinicis, & morborum enarrationibus
adjuncta epicrisi, exhibentur.

PARS QUINTA.

*Doctrinam morborum ac vitiorum externas potissimum
partes affligentium perspicua, & demonstrativa
methodo tradens.*

VENETIIS, MDCCXLI.

EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINAE RATIONALES
SYSTEMATICA

TOMI QUINTI
QVO SPECIALES MORBORUM PATHOLOGIAE
DE HUIUS SPECIEBUS SOLIDIS ET FLUIDIS
CAUSIS, SYMPTOMATIBUS, ET MORBORUM
CURATIONE TRACTANTUR.

PARS QUINTA.
De morborum causis et symptomatibus
tractatur. Et de morborum
curacione tractatur.

VENITIS. MDCCXII.
EX TYPIS ADRIANI BASTIENENSIS.
CURATORUM DE WITTE. ET RECTORUM.

PRÆFATIO.

N! exhibeo jam Tibi, B. L. octavum medicinæ systematicæ tomum, in quo vitiorum externam corporis superficiem adfligentium rationalem pathologiam, solidamque huic superstructam therapiam ex genuinis principiis medico-chirurgicis perspicue traditam invenies. Nam mihi cum prudentioribus omnis ævi medicis rata semper ac firma fuit sententia, nobilissimam eamque vetustissimam artis salutaris partem, quæ chirurgica nominatur & saluberrima externis humani corporis languoribus medendi præcepta tradit, medico cum laude res suas peragenti scitu esse summe necessariam, sine cujus notitia neminem pu-

ro vel satis, occurrere, vel rite mederi omnibus morbis posse. Equidem non ignoro, & olim fuisse, & adhuc esse ex medicis plurimos, qui, artem illam, quæ manu sanant, remediorumque externorum pro vario scopo applicationem docet, ad disciplinam medicam directe pertinere negant; at vero hi certe non intelligunt, totum hominem tum quoad internas, tum etiam externas partes medicinæ objectum esse, tamque mirabilem has ipsas intercedere harmoniam, ut vitium, quod extrinsecus conspicitur, ex interioribus sæpissime oboriatur, partiumque externarum læsio e contrario internas facile vitiose adficiat. Accedit, quod vitia, quæ externis infesta partibus manulem operam exigunt, plerumque etiam interioribus communia sint, ut fere in inflammationibus, tumoribus, apostematibus, scirrhis, exulcerationibus, humorumque extravasationibus videre licet, quibus certe non sola internorum medela, sed maxime etiam prudenti externorum ope succurrere expedit; quæ tamen pro diversa corporum natura, pro causarum morbi, aliarumque circumstantiarum differentia mirum in modum variat, maximamque prudentiam requirit. Unde satis elucet, nec medicinam a chirurgia, nec faniorem chirurgiam a medicina, principiis anatomico-physicis & mechanicis fundata tuto posse sejungi. Quæ quum ita sint, rectissime admodumque præclare judicarunt veteres, qui ex familia Esculapii ortos arte medica imbuendos primo omnium chirurgiæ præcepta docuerunt, ipsique in suis de re medica monumentis summum statuerunt pretium. Neque vero solum antiquissimis temporibus, sed nostra etiam ætate a prudentioribus magno præ ceteris honore afficiuntur illi medici, qui paullo accuratiori anatomes scientia instructi, rem medicam apte cum chirurgia conjungunt; licet pauci sint, qui egregiæ huic arti addiscendæ tempus operamque navent.

Et quam immensum salutis dispendium in universum genus humanum redundaret, nisi medicus chirurgicæ artis probe gnarus, rerumque in ea obviarum peritus esset? Etenim, quum in nostris potissimum regionibus plurimi eorum, qui Chirurgiam de instituto tractant, omnemque eidem industriam impendunt, perniciosos committant errores, maxime sane de salute rerum publicarum servanda desperandum est, nisi prudens medicus hancce crassam chirurgorum ineptiam consilio adjuvare, & multa damna modestiori admonitione præcavere satagat. Accedit, quod pertinaciores partium externarum læsiones difficilem, vel nullam plane recipiant sanationem, nisi convenienti interno remediorum usu perite succurratur; cujus tamen chirurgi plerumque ignari agrum non modo nihil juvant, sed etiam in majus periculum sæpissime præcipitant. Id quod omnino exinde derivandum esse arbitror, quia chirurgiæ scientia ut plurimum vulgari, empirica & minus rationali methodo tractatur, minimeque pensi habetur, an illam exercens ex anatomes studio partium externarum, ut ossium, musculorum, nervorum, tendinum, membranarum, glandularum, & vasorum structuram, situm & connexionem didicerit, an doctrinam de sanguinis circulo, de viribus, de robore partium, de nutritione &c. calleat, nec ne: quum tamen hæc omnia scitu necessaria sint, plurimumque inserviant, ut quis de externis læsionibus remediorumque tam usu quam noxa eo melius ferre judicium possit. Summa igitur gratia habenda est Po-

ten-

P R Æ F A T I O.

tentissimo Prussiae Regi, Domino meo longe clementissimo, qui non modo boni publici promovendi causa, sed etiam tuendae militum valetudinis gratia collegium anatomicum chirurgico-medicum multis sumptibus constituit, eidemque Professores in re medica & chirurgica peritissimos praeposuit, ut artis chirurgicae studiosos in rebus anatomicis & rationali morbos tam externos, quam internos sanandi methodo, quantum ad chirurgi officium spectant, omni diligentia instruant atque exerceant. Neque minorem meretur laudem eximius Gallicae nationis ardor, quo illa instigata non modo omnem movet lapidem, nullisque parcat sumptibus in chirurgia plenius perficienda, ejusque cultoribus erudiendis, verum etiam minime veretur, limatiora medicorum extraneorum scripta in vernaculam convertere, ut inde chirurgiae dediti saniora hauriant principia.

Hinc ego non sine insigni animi voluptate comperi, Lutetiae Parisiorum & scriptis meis tale statui pretium, ut digna haberentur, quae in vernaculam a clarissimo D. D. BRUYHIERIO traducta impensis meritissimi bibliopolae BRIASSON publici juris fierent, omnibusque latinae linguae ignaris primum medicinae systematicae tomum gallice redditum & accurate impressum: & forte etiam reliquae partes sequuntur, maxime quum hoc suum propositum ipse mihi auctor per literas indicaverit.

Sed ut redeamus, quo digressi sumus, quemlibet sane abunde convictum spero, quam necessaria quamque proficua sit medicinae cum chirurgia conjunctio, ita quidem, ut nec medicum sine chirurgia, neque chirurgum sine solidioribus medicinae principiis medentis munere rite fungi possit. Ideoque in praesenti hoc octavo tomo res maxime ad chirurgiam pertinentes rationali methodo exponere allaboravi, ea spe fore, ut rei medicae dediti diligenti hujus operis lectione & usu fructum percipiant non poenitendum, quam ego toto pectore voveo, opto, & apprecor.

N O I R E F O R M A T O R I

Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di Revisione, & Approbatione del P. Frà Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore di Venezia, nel Libro intitolato: *Friderici Hoffmanni Medicinae Rationalis Systematica Tom. 4. Pars 5.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, & buoni costumi, concedemo Licenza à Sebastiano Coletti Stampatore di Venezia, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, & presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. li 14. Luglio 1740.

(Z. Pietro Pasqualigo Refor.

(Lorenzo Tiepolo Kav. Proc. Refor.

Registr. in Libro a carte 57.

Agostino Bianchi Segr.

CAPUT

CAPUT I. DE SCORBUTO EJUSQUE VERA INDOLE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Scorbuti
nomen
falsa ac-
ceptio.

Corbuti nomen, tam late nostris temporibus patet adeoque familiarē est, ut quævis fere chronica passio, si qua ipsi impuritas jungitur, scorbutica

adpelletur; hinc nihil in praxi medica est solennius, nihil usitatus, quam ut cachexia, arthritidis, dyspnœa, paralytis, erysipelas, colica, atrophica, rheumatismus, purpura aliæque plures hujus generis affectiones inter scorbuticas numerentur. Quid? quod mos adeo invaluit, ut hodie medici imperitiores, si quando ex certis signis neque morborum nec causam ejus rite possunt cognoscere, statim scorbutum prætendant, & pro causa scorbuticam acrimoniam accusent. Deinceps non raro accidit, ut affectus quidam sæpe plane singularis, cui portentosa spasticæ-convulsivæ junguntur symptomata, in artis exercitio occurrat; & tum usu receptum est, ut illum vel ad fascinum, vel ad malum scorbuticum reiciant. Horum sententiæ plane adversantur alii nostro tempore non adeo incelebres medici, qui hunc morbum, quem scorbutum nominamus, vel plane negant, vel

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

tantum pro exacerbatione mali hypochondriaci & hysterici venditant; qua in retamen, uti ex infra dictis elucescet, admodum falluntur.

§. II.

Scorbutus proprie sic dictus est magna functionum universi corporis læsio a summa sanguinis & succorum vitalium dyscrasia & corruptione, ob ingens diætæ aerisque vitium, proficiens, locis maritimis & septentrionalibus ut & militibus in castris viventibus admodum familiaris, curationis valde difficilis.

Definitio.
tiores.
lis.

§. III.

Hic affectus, qui gravibus admodumque variis symptomatibus est stipatus, in partibus præcipue externis suam manifestat indolem: nam si imminet, lassitudo spontanea totum corpus occupat, & crurum pedumque gravitas cum movendi impotentia subsequitur. Deinde color faciei a naturali rubedine recedit, ichor cum sanguine mixtus ex gingivis fluit, quarum carnem relaxat & ad dentium usque radices consumit, ut illorum utrobique fiat vacillatio: in cruribus porro emergunt maculæ, diversæ figuræ, magnitudinis ac coloris, quæ sæpius in ulcera mali moris desinunt: crescente malo dolores lancinantes, vagi vel fixi cum movendi quadam impotentia, vel

Signa
essentia-
lia.

A con-

Cap. I. De Scorbuto ejusque vera indole.

convulsiva strictura, artus invadere solent.

§. IV.

Veteribus etiam hunc morbum non plane fuisse incognitum, haud obscure ex HIPPOCRATE elucet, qui *lib. de internis adfectibus* §. 34. nostrum adfectum sub splenis morbo describit, quo laborantes hæc pati dicuntur: *venter inflatur, postea splen intumescit & durus est, & dolores acuti in splenem incidunt, color faciei mutatur, & fit niger, pallidus, malicorii speciem referens, gingivæ male olent, a dentibus discedunt & ex tibiis ulcera erumpunt, velut pustula nocturna, membra insuper atteruntur & sterqus non secedit.* Idem PLINIUS in *bist. nat. lib. XXV. cap. 3.* perbelle confirmat, perhibens: *quod in Germani Caesaris exercitu citra Rhenum & viriosi & medicati fontis aqua potu vi malefica conspurcata duo novi exierint morbi, quorum alter putridum oris male olentis vitium, quod *scorbutum* adpellabant, quo intra biennium omnes dentes decidebant, alter qui nervos crurum adeo obladebat, ut compagines in genubus dissolverentur & crura vellicaret, quod ob id *crurorum* a cruribus adpellarunt.*

§. V.

Ut vero eo clarius peculiaris hujus morbi genius innotescat, consultum nobis visum est, integram hujus luis historiam cum omnibus gravibus symptomatibus prætexere, ita quidem, ut juxta singulas partes, quas diris hic morbus occupare graviterque adfligere solet, progredientes, de abdomine initium dicendi faciamus. De ventriculi quidem gravitate & dolore non adeo frequenter ægri conqueruntur, aliquando tamen nausea, vomitu & cardialgia adficiuntur. Appetitus in quibusdam valde est dejectus, in aliis præternaturam auctus. Contrarium autem valet de siti, siquidem appetitus humidi fere nullus est: ructus frequen-

ter emergunt acidi, amari, nidorosi & foetidi, cum impetu sæpe erumpentes: in ventriculo & intestinis rugitus & murmura frequentius sentiuntur: alvus est multis valde laxa, aliis contra valde adstricta, ita, ut fæces nimis aridæ vix possint emitti: in quibusdam podex quasi introrsum trahitur, ut nihil commode, vel tantum cum molimine maximo immitti possit. Præterea in abdomine valde notabiles sunt dolores, qui vocantur colici, longe tamen aliter, quam vulgares comparati: sunt enim lancinantes, acutissimi, intolerabiles fere, ut parum absit, quin manum sibi adfecti inferant; & ab iis doloribus hic morbus etiam *Scarbob* nominatur. Neque tunc adest, ut in aliis doloribus, tumor ventris a flatibus distenti, sed introrsum potius rapitur umbilicus, ut pugna manus in cavitatem imponi possit, diuque durat nec medicamentis vel fomentis facile cedit, idque tandem peculiare habet, ut frequenter in paralyfin desinat.

§. VI.

Jam progredimur ad ea, quæ in pectore præter naturæ ordinem se offerunt, inter quæ occurrit ægra spirandi facultas, quæ frequentius oritur vel exacerbatur sub nimio corporis motu. Hanc persæpe comitatur anxietas, quam sub diaphragmate, in medio hypochondriorum spatio, ubi cartilago ensiformis situm habet, ægri percipiunt, & quæ ipsos non nisi erectos respirare sinit. Facilis autem ex hoc adfectu lapsus est ad hydropem, subsequente prius crurum & dein abdominis tumore, præsertim si vehementiora eaque drastica purgantia fuerint adhibita. Præter respirandi difficultatem in thorace dolor lateris nunc sinistri nunc dextri, modo versus dorsum, modo versus sternum & ipso in sternopercipitur, qui tamen non debet confundi cum pleuritide vera, ubi dolor est continuus & punctior cum febre,

Com-
pleta
morbi
historia
cum
sympto-
matum
enarra-
tione,
quæ se
exten-
dunt.
a) in ab-
domine.

a) in pe-
ctore,

febrē, tussi continua & sputo colorato; quod minus observatur in pleuritide scorbutica, ubi dolor quidem est acutissimus, non vero continuus, sed per intervalla rediens; neque adest febris neque sitis; nec difficilis extra dolorem spiratio urget. Præter hæc pulsus parvus & inæqualis, plane contrarius est illi, qui in vera pleuritide occurrit: tussis aliquando nulla vel non adeo molestā est, sique adest, non tam vitio thoracis, quam potius a materia in glandulas faucium destillante evenit. Recte itaque hoc malum pleuritis spuria scorbutica adpellari potest, facileque a vero pleuritidis morbo distinguitur, quod diutius quam ille inhæret. Deinceps palpitatio cordis non infrequens scorbuticis malum est. Accedunt quoque sæpius pectoris angustia & animi defectiones, quas ægri, dum a lecto surgere conantur, præter omnem fere externam causam patiuntur: in eo tamen hæc mentis deliquia ab aliis videntur recedere, quod pulsus sub ipsis major fortiorque observetur, qui in aliis contra parvis & interceptis micat ictibus. Præterea in thorace, quia oesophagus ibi situs est, aliud adhuc symptoma incidit: conqueruntur enim frequenter ægri scorbutici, totam gulam eorum esse obstructam; & hærere ibi aliquid instar pali, quod remoraretur, quo minus solida vel liquida adsumta possent transcendere, ut inde, si quidquam deglutiendum sit, in suffocationis versarentur periculo.

§. VII.

Missō thorace progredimur nunc ad collum, fauces, ipsumque caput, ubi iterum varia occurrunt symptomata, & primo quidem salvatio, quæ valde frequens scorbuticorum symptoma est. Dein gingivæ in hoc malo valde laborant, quæ inter initia sunt tumidæ & vel leviter contractæ sanguinem fundunt serosum: sæpe etiam caro ibi luxurians

copiose excrevit, cui tandem foetor accedit molestissimus. Sub gingivis ita male adfectis dentes in suis alveolis vacillare incipiunt, ita nonnumquam, ut eximi possint. Dolor quoque dentium frequens adest; & ille quidem præter manifestam causam; in eo tamen ab alia differt odontalgia, quod subito recedat facileque recurat. Capitis dolores sæpe adsunt immanes, ut plurimum vagi, raro fixi, qui suas circa vesperam potissimum habent periodos, sed oborto noctui sudore desinunt. Vertigo quoque & scotomiæ aliquando eveniunt, somnolentia per intervalla incidit: cum contra alii vigiliis torquentur & per plures septimanas vigilantes non debilitantur, uti febricitantibus accidit. Solet etiam aliquando gravis tristitia, aliquando plane delirium sine causa accedere, in eo vero a ceteris deliriis differre, ut plane inordinate & præter justas causas invadat.

§. VIII.

Facto nunc transitu ad partes externas, convulsiones, dolores, ac spasmus in iis obvenientes consideramus. Convulsiones sunt frequentes ad poplitem, aliquando etiam talos trahunt, & hinc inde immanes sunt contractiones, quæ etiam non raro in articulis permanent. Quem adfectum egregie descripsit **GREGORIUS HORSTIUS**. Frequenter etiam contingunt paralyse, præsertim in cruribus, post graves intestinorum spasmus; ubi stupor præcedens imminentis mali initium est: differunt vero ab ordinaria paralyfi, quæ sensim fit & diu durat, omnemque motum tollit; scorbutica vero subito accedit, subitoque recedit, motum adhuc ex parte relinquens, præsertim si in lecto adfecti se contineant. Porro ingens lassitudo omnes artus citra manifestam causam occupat: conqueruntur etiam scorbutici nonnulli de dolore vermicu-

§) in partibus externis.

lari; aliquando obtusus tensivus dolor ipsas ossium medullas occupat, qui osteocopus adpellari solet. Alii atrocissimos experiuntur dolores pungentes, lancinantes, non secus ac si pars ab altera divelleretur. Vagi plerumque sunt hi dolores & nunc ex alia parte in aliam se transferunt, sed mox iterum derelinquunt; unde etiam arthritidis vagæ nomen habent: aliquando fixum locum videntur figere in pectore, ubi pleuritidis metus.

§. IX.

Præfer-
tim in
cruri-
bus.

In cruribus potissimum dolores oboriuntur, circa talos etiam & plantas pedum: aliquando in digitorum extremis, in coxendice, genu, dorso, lumbis & nucha, & differunt in eo ab arthritide vera, quia non circa articulos tantum, sed etiam in carne circa membranas vagantur. Præterea observantur copiosi sudores, inprimis noctu molesti & confusentes; sanguinis quoque profusiones aliquando ex naribus contingunt & difficulter sistuntur. Maculæ præter hæc oriuntur, quæ nunc majores, nunc minores, culicum moribus similes, præcipue rubicundæ, deinde purpureæ & sublividæ, tandem nigra evadunt. Majores interdum integram tibiam implent, late se extendentes, frequenter quoque in cruribus, collo & pectore apparent, evanescent autem modo, modo iterum erumpunt. Aliquando etiam tumores & tubercula in corporis partibus oboriuntur, pedes œdematosus tumor occupat, fiunt quoque exulcerationes hac ratione: primo pars admodum dolet, deinde abscedit cuticula, non aliter, ac si fervente aqua pars esset superfusa, profluit serum & tunc intensissime pars dolet; sed vix unquam verum pus ibi notatur, alias etiam vulcera profunda observantur sicca, quæ nullum pus vel saniem fundunt & facili in gangrænam abeunt. Gangrænæ etiam frequentes sunt scorbuticis, potissi-

imum in pedum digitis, quæ in eo ab aliis differunt, quod sine causa manifesta & inflammatione invadant lenteque serpant & tarde jugulent. Hæc præcipua ac potissima sunt scorbuti signa & hoc morbo afflictorum symptomata, quæ quidem non in omnibus similiter & omnia observantur, sed in nonnullis horum adfunt plura, in aliis pauciora, in aliis majora & iterum in aliis mitiora, longius vel brevius tempus durantia.

§. X.

Postquam igitur integram & completam affectus nostri historiam cum omnibus fere & singulis, quæ complicari solent, symptomatibus recensuimus, proximum nunc est, ut paulo exquisitius dispiciamus, a quibus causis tam proxima, quam remotioribus, tanquam a fonte, atrox hic morbus cum pravis suis effectibus proveniat atque promanet; idque maxime hanc ob rationem, quia tam præservationis quam curationis momentum, veris morbi causis cognitis, unice innititur. Nos vero dirigitur istius morbi continentem & proximam causam in summa succorum vitalium impuritate, vitæque & sanitati infensissima corruptione, jam supra in definitione reposuimus; at tamen cum minus adhuc determinatum sit, in quonam labes illa potissimum consistat, quel quomodo oriatur, pravamque indolem suam exferat, operæ erit pretium, ut hoc ipsum accuratiori disquisitione eruamus.

Causa
scorbuti
proxima
consistit in
summa
succorum
vitalium
corruptione.

§. XI.

Rectam corporis nostri valetudinem, sive functionum ejus tam naturalium quam vitalium & animalium integritatem a laudabili humorum vitalium, sanguinis, succi lymphatici, nutritii & nervorum fluidi temperie, mixtione ac crasi eorumque libero & æquabili in omnes corporis partes influxu & circuitu dependere, res in physiologicis certa est

Quomodo
generetur.

est & extra omnem dubitationem posita. Verum enim vero, quum debita temperies ac puritas in eo maxime consistat, ut partes subtiliores, & mobiliore, aqueæ æthereæ, elastica, blande sulphuræ, cum gelatinosis & tenuioribus mucidis debita proportionem inter se mixtæ & unitæ sint; crassiores vero, glutinosiores & terrestres varii generis salinæ, tartareæ, alcalino-sulphuræ sive biliosæ & superfluæ aquosæ & pingues per congrua, a provida natura constituta colatoria & emunctoria, ut tere sunt perspirabilis cutis, hepares, renes, intestina, tunicæ glandulosæ faucium, nasi & bronchiorum, rite eliminantur; judicatu est facillimum, tum fluidorum vitalium impuritatem, sive Græcorum loquendi idiomate, cacochymiam oriri, quando particulæ terrestres, tenaces, sulphuræ atque salinæ in corpore intus retentæ præ dulcibus ac temperatis prædominium obtinent. Hoc loco autem scire expedit, impuram in hoc morbo sanguinis dyscrasiam non semper unius ejusdemque esse generis, sed pro diversâ excrementitiarum particularum indole permultum differre, & varia quoque inducere symptomata. In quibusdam enim subiectis fluida materia valde viscida fixa terrestris salina acida, in aliis biliosa salino alcalino sulphurea scattet ac dominatur; hinc etiam auctores scorbutum vel a causâ frigida vel a calida derivare solent: nos tertiam adhuc speciem addimus, quæ a fluidorum vappescence & in putridam corruptionem vergente dispositione derivanda est, & hæc utique peioris indolis ac naturæ reperitur.

§. XII.

Putrida corruptio & vapidus humorum status vel eo ipso satis evincitur, quia scorbutus per contagium sæpe propagatur, & adfectiones omnes, quæ contagio inficiunt, putridas exhalationes pro causâ & fundamento agnoscunt, quæ altius pe-

netrando, instar seminii seu fermenti humores jam dispositos, præsertim pingues inquinant, & in suam convertunt naturam. Unde non mirum esse debet, quod a solo fœtore cadaverum, scorbuto extinctorum ortum hujus mali annotaverit SENNERTUS cap. I. & IV. de scorbuto, & fonticas exhalationum scorbuticarum noxas graphice dipinxerit CASPARUS HOFFMANNUS de febribus cap. LVII. Si quis, inquit, statim a morbo exstinctus fuerit, nihil periculi subest, sed postquam putredo cadaveris succedere solet, procul hinc abesse debent sodales, nisi eadem velint labe contaminari. Et quid multa? ingens illa, quæ sponte oritur, lassitudo, artuum languor ac impotentia, magna virium ad lymphothymiam usque prostratio, pullus arteriarum debiles ac languidi, pessimi sudoris & urinæ fœtores, & tam facilis tamque prompta partium extremarum sine prægressa externa causa, sphacelatio, satis clare ac manifeste summam sanguinis, & succi nutritii corruptelam patefaciunt.

§. XIII.

Verum enim vero, ad genuinam symptomatum scorbuticis inhaerentium causam explicandam, non depravata solum planeque aliena humorum indoles sufficit, sed aliud adhuc momentum, videlicet destructa elementi fluidi cum solido in sanguine unio requiritur, quam ex pluribus cum scorbutis, coniunctis phænomenis non obscure licet colligere. Maxime vero omnium hanc fluidi a solido, eoque graviore elemento separationem inter alia satis docere possunt fluxiones sanguinis aquosi, quæ per nares, gingivas & alvum contingere solent; neque minus, quod in partibus extremis, ut facie, labiis ac cruribus, vasorum oscula nonnunquam se aperiant, & sanguineum laticem fundant. His demum accedunt salivationes, urinæ & sudores copiosi, scorbuticis

Causa media-
ta con-
sistit in
fluidi a
solido
secessio-
ne.

Corru-
ptionis
putridæ
præsen-
tia in
scorbu-
to evin-
citur.

frequentissimi, qui nimiam feri a sanguine crassiori secessionem similiter abunde declarant; cum contra dolores vagi ac inconstantes ex una in alteram partem transeuntes, insignem feri impuri tenuitatem & subtilem acrimoniam produunt. Siquidem tenuis & acris humor ex vasculis sepositus, a parte ad partem facillime ac celeriter transfertur, quod quidem præcipue in arthritide vaga scorbutica evenire deprehendimus; quo etiam præcordium angustiae, spasmodicae orificiorum ventriculi & diaphragmatis constrictiones, dolores intestinorum lancinantes, & similes in pectore sævientes, qui pleuritidis spuriae nomine veniunt, ac denique pruritus exulcerationes jure debent referri. Lentorem denique & crassitiem humoris scorbutici, extumoribus, doloribus fixis, artuum lassitudine, horrore, stupore animadvertere licet: & abhinc etiam palpitationes cordis, syncopes, carus & lethargus, pulsus debilis & parvus, tristitia, melancholia, polyposae concretiones, majoribus pulmonum & cordis vasis inhærentes, adfectiones paralyticae, tumor & incrementum subitum corporis, hepatis & lienis magnitudo, ut & tubercula in variis partibus &c. sunt derivanda.

§. XIV.

Quod
proba-
tur.

Præterea destructam solidi cum fluido unionem intimam, quæ ad circuitum per minima vasa & viscera summe necessaria est, sanguis per venam incisam emissus, qui ut plurimum grumosus, niger, gravis ac crassus est, supernatante insimul copiosa aqua, mali odoris & saporis, ad sensum demonstrat. Vidimus non raro, e pedibus sanguinem in aquam immisum brevi tempore in fibrosa concrementa compactum, in aliis in patina collectum non ita multo post crasso tenacissimoque glutine fuisse obductum. In quibusdam vero loco sanguinis crassi, valde tenue, cocci-

nulla crassiore nigra substantia in fundo vasis relicta, effluxisse, non sine admiratione conspeximus.

§. XV.

His ita, quæ mali nostri causam concernunt, clare expositis, non immerito in quæstionem venit, quænam potissimum viscera in nostro morbo sint adfecta, & quæ præcipua mali sedes sit habenda. Verum enim vero, quum hac de re auctores in diversas abeant sententias, expendendum videtur, quæ ex his veritati magis congruant, quæ minus. Veteres quidem, inter quos HIPPOCRATES agmen ducit, lienem maxime, utpote succi melancholici, & atrabilarii sedem accusabant; sed accuratiori recentiorum per anatomen inquisitione constat, non tam in liene, quam potius in hepate sedem hujus mali esse constituendam. Ita SENNERTUS lib. III. med. pract. Sect. II. cap. 2. in cadavere scorbutico extincti aperto, omentum fere totum putridum & corruptum, in liene vero nihil, quod tantum ad sensum culpari potuisset, deprehendit. FORESTUS lib. XX. observ. schol. 2. in quodam Hollandiæ Præfide magis hepar, quam lienem adfectum fuisse, diligenter annotavit. Sic etiam REUSNERUS exercit. IV. de scorbuto, viri cujusdam hepar corruptum, callosum & ad depurationem sanguinis ineptum vidit, lienem vero magnitudine, & colore cum hepate sano certantem. Imo HORSTIUS Tr. de scorbuto Sect. II. §. 8. scorbuticum quendam vidisse commemorat, cui jecur totum interius atque exterius scirrhum erat, nec quicquam vasorum vel sanguinis exhibebat; lien vero triplo major, quam secundum naturam esse solet, optimeque sanus conspiciebatur, parenchyma jecoris colore sat rubeo, nec non substantia carnosâ referens. Et WILLISIUS post plurimum scorbuticorum cadaverum dissectionem multoties observa-

Sedes
hujus
mali
non est
prima-
rio in
liene.

vit:

vit: hepar aut cystidem felleam fuisse in culpa. Invenit enim in nonnullis hepar prorsus exsangue & instar uberis vaccini exsuccum, in aliis vesicam biliariam prorsus vacuam & inanem, in aliis lapidibus oblitam, in aliis amurca maxime amarescente repletam, lienem vero optime validum ac sanum.

§. XVI.

Sed omnia tere viscera & emunctoria laxa sunt.

Si nostram hac de re sententiam interponere licet, non dubitamus adferere, omnia viscera & emunctoria, quæ fluidorum depurationi inserviunt, labe quadam ac vitio esse adfecta, dum a lentiori sanguinis progressu, minima eorum vascula ac meatus perfacile nimium infarciuntur, a viscida amurca obstruuntur, & demum plane indurantur. Speciatim vero universale illud ac solenne universi corporis emunctorium, cutis, per quod tenues excrementitii succi exhalant, non sine ratione maximam pati labem videtur: neque viscera in abdomine sita sanguinea, ad quæ vena portæ pertingit, ut hepar, lien, mesenterium, omentum &c. ab omni labe & culpa sunt immunia, eo quod hepar partibus impuris, falsis, sulphureis & in alcalinam naturam vergentibus, fecernendis dicatum est; lien vero ad intimam fluidi cum solido mixtionem præcipuum confert momentum: quare harum omnium partium læsio imprimis in scorbuto attendenda est. Ceterum probe notari velim, observationibus anatomico-practicis non penitus esse in nostro adfectu fidentum, quia rarissime scorbutici demortui, sed quando jam in hydropem, atrophiam, hæcticam, morbum nigrum, vel sphacelum internum delapsi sunt, cultro anatomico subjiuntur.

§. XVII.

Ventriculus ejusque digestio.

Quod vero noster adfectus tam diuturnus ac contumax sit, ut apud propriatis etiam & efficacibus præsidiiis, valde resistat, id mea quidem

sententia inde deducendum est, quod digestionis & chylificationis officina, sub qua ventriculus cum intestinis intelligimus, non recte se habeat, sed valde læsa sit. Sicuti enim a succi menstrui, salivatis, gastrici & pancreatici temperie leniterque spirituosâ indole, & sufficienti influxu, intima alimentorum dissolutio & succi boni, subdulcis, chylosi, præparatio & extractio unice pendet; ita dum per impuritatem sanguinis vitiatæ menstruales illi succi a temperata indole plane deficiunt, non nisi crudum, viscidum & acidum chylum producant, qui ad sanguinem accedens ejus intemperiem ac impuritatem magis adhuc intendit, auget, pravoque fomento sustentat.

§. XVIII.

Causa non naturalis.

Hactenus mali scorbutici ejusque symptomatum, continentem & proximam causam veramque sedem, & quomodo vires ubique diffundat, perspeximus; proximum nunc est, ut, unde causæ hæc morbi internæ suam nanciscantur originem, investigemus: idque optime fieri confido, quando ad causas istas externas, non naturales a medicis appellatas, quibus quotidie ad vitam opus habemus, animum mentemque advertamus. Ita primo omnium nos docet experientia, scorbuticum malum quam maxime certis regionibus & populis, præsertim septentrionalibus & maritimis, ut Cymbris, Norvegis, Seelandis, Frisiis, Dithmaris, Belgis, Svecis, &c. esse proprium ac valde familiare. Cujus rei causa in catholico isto, seu universali fluido aereo-athereo est quærenda, quod exhalationibus impuris, putridis, falsis, nimiumque aqueis refertum, vi sua elastica & expansiva, a qua vigor, tonus, & robur solidorum, eorumque vis motrix systaltica dependet, multum privatur. Quapropter etiam in aliis climatibus, ad meridiem vergentibus, loca lacustria, uliginosa, humilia, ubi facile inun-

2) Aeris vitium.

inundationes, & aquarum, delapsum non habentium, stagnationes, item nebulæ frequenter contingunt, ad progignendum eundem morbum sunt aptissima; certe non aliam ob causam, quam quod aer, multis exhalationibus humidisque vaporibus repletus fibras motrices valde relaxando, humorum circuitum cum naturalibus se & excretionibus valde retardet atque imminuat.

§. XIX.

2) ingesta præva.

Sicut vero secundum HIPPOCRATIS effatum *lib. de flatibus* non ab aere solum, sed ab ingestis etiam morbi proveniunt; ita experientia edocti cognoscimus, victum inprimis durum & falsum, qui ex carnibus taurinis, porcinis & annosiorum animalium compactioribus, multoque sale conditis & fumo induratis, neque minus ex piscibus, præsertim maritimis exsiccatis & salitis constat, variisque gentibus mari & septentrioni proximis, familiaris est, ad nostrum morbum plurimum conferre momenti. Quo etiam legumina crassioris texturæ, in locis præsertim humidioribus, & uliginosis progerminata, panis grossior, durus, & ex fecali, tempore pluvio collecto, confectus, item qui situm contrahit, jure debent referri. Ex potulentis aquæ crudæ, duræ, graves, falsæ & stagnantes, ad quotidianum potum usurpatæ, vel si cerevisiæ ex istis coctæ, lupulo non bene conditæ, vel acidæ & fæculentæ redditæ fuerint, nostro malo ingenerando plurimum velificantur. Hæc omnia tamen longe majori sunt nocumento, si vita iners, deses omnisque fere laboris & exercitationis expers conjungitur. Sic enim vitalis fluidorum circuitus & abhinc pendentes se & excretionem vale retardantur, sanguinique crassities & spissitudo inducitur.

§. XX.

Porro animadvertimus, corpora spongiosa & laxioris habitus, temperamentum sanguineo phlegmatici,

4) Temperamentum.

quæ exilitate ac copia vasorum multaque pinguedine prædita sunt, præsticcioribus macilentis, strictioris complexionis, quæ vasa majoris diametri habent, scorbuticæ corruptioni esse obnoxia; hanc potissimum ob causam, quod in illis tardior & lentior humorum circuitus, impeditiore excretionum fit successus & succi pingues aquosi quam promte, miasmata quodam accedente, in putredinosam abeant corruptionem. Præterea & illud observamus, quod feminae præ viris, urbani præ rusticis, eruditi præ plebeis, qui laboribus fatigati pravae humores in corpore accumulatos per transpirationem expellunt, ad luem hanc magis sint dispositi.

§. XXI.

Maxime vero omnium ad corruptionem sanguinis massam, motusque œconomiae corporis nostri pervertendos, & excretionem, quæ per cutem, alvum & urinam fiunt, suppressas, consuetæ sanguinis evacuationes, in feminis per menses, in viris per hæmorrhoides imminutæ, magnam in nostro adfectu obtinent potentiam. Huc quoque pertinent mulieres steriles cum illis, quibus menstrua sponte propter ætatem subsistunt, & omnes, qui consuetas sanguinis missiones, sive scarificando, sive venam incidendo, olim susceptas, penitus omittunt: siquidem inde humores in corpore valde cummulati, libere per omnia vasa circulari nequeunt, sed hinc inde stagnantes, impuritatem contrahunt; unde scorbuti origo. Quantum vero suppressæ sanguinis excretionem ad scorbutum conferunt, tantum e contrario nimie, quæ per nares, uterum, hæmorrhoides & in purpureis per lochia contingunt, sanguinei laticis profusiones, testibus probatissimis SALOMONE, ALBERTI, EUGALENO, & WILLISIO, ad genesin nostri mali contribuunt. Nimia enim sanguinis jactura, perinde ac nimia ejus abundantia,

tum, fe-
sus &
vitæ ge-
nus.

5) Excretiones suppressæ.

.. & nimia.

dantia, humorum stagnationi & corruptioni ansam præbet largissimam.

§. XXII.

6) *Ætas* Ratione ætatis vel maxime huic morbo obnoxii sunt senes; quippe morbi ipsi familiares, multum cum scorbuto convenientiæ alunt, ideo quod ex impura, salina & viscida sanguinis & humorum crasi suam mutuantur originem. Neque hoc judicatu est difficile: siquidem sub invalescente ætate, minima vasa, per quæ potissimum sordium inutilium excretiones fiunt, partes nutriuntur, & lymphæ quoque cum sanguine intime miscetur, arescere, coarctari & angustari incipiunt; unde suo perfungi munere nequeunt, totaque sanguinis massa successu temporis impura redditur.

§. XXIII.

7) *Graves animi adfectus.* Insuper ad classem causarum remotarum maxime ea, quæ vires laebefactant & motus vitales se- & excretorios minuunt, referri debent. Sunt autem præsertim hoc in numero graves animi, per anxiam curam, tristitiam & mœrorem diuturnum, inductæ perturbationes. Sic EUGALENUS *Tr. de scorbuto p. 3. obs. XV.* constanter prædicere ausus est, eos facile omnes, quos cum crassiori victus ratione diuturnior mœror exercuit, ad scorbuticum malum esse proclives. Cui adfentitur WILLISIUS, qui nonnullos, fortuito timore percussos, scorbuticos evasisse observavit. Magnam enim hæc animi pathemata obtinet potentiam in solidorum robore infringendo, & sanguinis circuitu, qui inde pendet, remorando; unde humores tardius circumacti, spissi, ad traiciendum minima vascula inepti & tandem impuri evadunt; unde facillimus ad scorbutum transitus.

§. XXIV.

8) *Motus corporis nimius.* Uti vero nimium otium, quod supra demonstravimus: ita etiam si excessus in motu committitur, ut vel nimis violenter instituatur, vel diutius ju-

sto continuetur, damno esse solet. Tali enim ratione, purissima ac subtilissima succi sanguinei, nutritii & nervosi pars dissipatur, & exhauritur, ut facilius postea humores alienam, & corruptam indolem, præsertim accessu contagii, induere possint. Reprobandus vero quam maxime est, intempestivus, & intensior corporis à pastu motus, quo videlicet succus chylosus, nondum satis recte digestus, in sanguinem nimis cito rapitur; unde omnia facile mala, quæ a digestionis male peracta, crudoque & rudi chylo provenire, supra innuimus, certo certius propululant. Sapienter itaque GALENUS *lib. II. de sanitate tuenda cap. 2.* præcipit: *non debet, cum administratur exercitium, crudi incoctique cibi aut succi multitudo vel in ventriculo vel in vasis contineri, unde periculum sit, ne prius, quam per maturam coctionem utilis sit, in omnes animales partes rapiatur.*

§. XXV.

Nihil præterea facilius, nihil prom- 9) *Morbi prægressi.* tius ad scorbutum disponit, quam ubi morbus aliquis non ita diu prægressus, quamcunque labem, vel minimum sui vestigium, sive sanguini & succo alimentari, sive alicui ex visceribus præcipuis impressum reliquit. Hinc nihil in arte est frequentius, quam quod febribus tam continuis, quam intermittentibus, inopportune suppressis, vel si ægri adhuc debiles statim alimentis se obruunt, scorbutus a tergo succedat. Ratio in proclivi est: succi enim vitales per febrile incendium subtiliori, & sulphurea sui parte, debitaque spiritua- scencia orbiati, ægre suum circuitum absolvunt; unde miasma a pristino morbo relictum facile alienam contrahit indolem. Ut multas hac de observationes, quæ omnes morborum in producendo scorbutum potentiam confirmant, silentio prætereamus, commemorare tantum hoc loco placeat consensum, quem hypochondria-

ca adfectio cum scorbuto habere solet : siquidem hic illam sæpissime aut comitatur aut excipit ; unde medicorum quidam decepti , nullam inter utrumque morbum differentiam admittere voluerunt .

§. XXVI.

9) Vira
militaris
in ca-
stris .

Genus quoque vitæ interdum huic malo causam præbet antecedentem . Sic maxime nautas eodem corripit observamus , qui longis & diuturnis navigationibus detenti non nisi humido aere circumdantur , simulque crasso , falso ac duro victu se nimis onerant . Morbus noster deinceps etiam non raro est castrensis , eam maxime ob rationem , quod milites in castris degentes nulla diætæ victusque ratione habita aquas stagnantes , & potus genera sæpenumero corrupta , cibos crudos , & interdum semiputridos , panem situ obductum , & lardum rancidum ingerunt , corpora impuro humido , præsertim per noctem frigido exponunt aeri , nimisque vigiliis , excubiis , ac inedia defatigantur ac vires prosterunt . Qua de re existat insignis locus apud **OLAUM MAGNUM** lib. de regionibus septentrionalibus XVI. cap. 51. qui huc transcribi meretur : *ex cibis*, inquit, *piscibus*, carne, *sale & suffitu maceratis*, *esulentis frigidis & crudis*, *ac pane non probe pisto*, morbus ille *borrendus castrensis & a vulgo Seberbock dictus* incrudescit, quo *fauces & gingivæ putrescunt*, *ventriculus diris cruciatibus torquetur*, *dentes stupent & vacillant.* &c. **HOECHSTERUS** pariter obs. med. decad. VII. cas. X. p. 162. de scorbuto, tanquam militari mobo, in media Germaniæ parte olim grassato, longam recenset observationem, cujus præcipua momenta huc allegare lubet : Postquam Rex Sveciæ anno 1634. urbem imperialem Augustam Vindelicorum armis suis subjecerat, milites in civium ædes locati febrem militarem ardentem malignam cum delirio, & petechiis junctam, qua etiam milites

cæsarei laborarunt, in urbem intulerunt, ut ingens inde multitudo succubuerit . Hoc vero morbo circa brumam remittente, plurimi civium de lassitudine, gravitate & ambulandi impotentia conquerebantur : neque poterant stare erecti ob crura rigida, dura, & dolorosa, quibusdam intumescencia, quibusdam contabescencia . Qui siccioris naturæ erant, illis tendines, nervi ac muscoli crurum sursum trahebantur, ut flecti non possent, interdum cum acuto dolore, interdum sine eo : quidam in lecto cubantes se voluere, non tamen pedes extendere valebant . Plurimi ex his, circa finem hiemis 1634. algidum, fatiscerunt . In plurimis ea erat pedum infirmitas, ut iisdem inniti non possent, licet aliquem in lecto motum haberent . Maculæ autem omnibus fere erant communes, quæ multifarium coloratæ primo instar lentium rubræ, dein cæruleæ, tandem lividæ in artubus apparebant, tanta interdum latitudine, ut maximam cruris partem occuparent . Junioribus gingivæ laxo ac flaccido luxuriabant tumore, quo fortius tacto ac fricato sanguis niger ac foetens effluebat simulque foetor oris ac masticationis defectus aderat . Leucophlegmatia, ascites, tympanites, atrophia, diarrhoea, icterus accedens mortem inferebat : aerem siccum ægrotantes non bene ferre poterant, propter sanguinis ebullitionem, hinc etiam nimius motus ipsis erat noxius .

§. XXVII.

Proposita jam mali scorbutici historia, ejusque signis & causis in liquidum deductis, facillimum erit, hunc morbum ab aliis, quibuscum ratione symptomatum & impuræ dyscrasiæ multum habet commercii, ad evitandam confusionem, distinguere . Equidem probe scio, plures & ante nos fuisse, & nostra adhuc ætate esse medicos, qui scorbutum eundem esse morbum perhibent, quem **HIPPOCRATES** lib. de intern. ad-

Diffe-
rentia .

Ab illo
cruento
Hippo-
cratis .

sect.

fest. nomine ilei cruenti descripsit ; siquidem in hoc adfectu, perinde ac in scorbuto, ingens ex ore fœtor exhalat, gingivæ a dentibus abscedunt, sanguis e naribus manat, imo ulcera quandoque ex cruribus pullulant, horumque alia sanescunt, alia graviora fiunt : at vero, quum de maculis, quibus se hodie intuentium oculis scorbutus repræsentat, altum apud HIPPOCRATEM sit silentium, & ipsi quoque, volvulo cruento laborantes, ad ambulandum ac laborandum promptos expeditosque esse dixerit : cum tamen in scorbuticis languor, gravitas, frigus & crurum ad movendum impotentia adsit, ego vix possum induci, quin ita sentientibus fidem adjungam. Sunt dein nonnulli, qui scorbutum ad icterum nigrum referunt, quia in hoc fœtet, gingivæ exeduntur, multumque sanguinis stillant, ulcera ægrius cicatricem sumunt, & in agris quoque ad laborem tarditas, languor & difficillima sanatio observatur. Ut vero non negandum sit, quod ambo hi morbi, ob summam humorum corruptionem, insignem habeant convenientiam, in eo tamen videtur quædam intercedere differentia, quod in ictero nigro, fœcus ac in scorbuto, color faciei totiusque corporis niger appareat, stercorea porracea secedant, saporis amarities adsit, nullaue contagii vis observetur. Cui demum accedit, quod in ictero hepar potissimum adfectum sit ; cum contra in scorbuto eadem fere in omnibus visceribus labes delitescat, maximeque systema nervosarum partium spasmis, & doloribus lancinantibus pessime affligatur, quod tamen in ictero minus contingit.

§. XXVIII.

Facile porro a malo hypochondriaco & melancholico scorbutus distinguitur, licet non raro junctus cum ipso prodeat. Equidem in dicto adfectu obtonum viscerum destructum & tardio rem sanguinis spissioris circuitum impuritas quædam, & humorum

corruptio adest, neque minus ex stasi humorum dolores & spasmi visuntur ; at massa sanguinea non tam putrida est & corrupta, nec tam multis & acerbis salibus imbuta : unde etiam non modo contagii vis deficit, sed & maculæ, ulcera putrida, gingivæ relaxatæ, & sanguinolentæ, summa corporis ac artuum lassitudo, imo virium ad lipothymiam usque defectio, cum consueta scorbuticorum symptomata, plane desunt. Denique lues scorbutica ratione corruptionis, quæ solidas æque ac fluidas partes exedit, ob maculas quoque, dolores & ulcera, imo ob contagii virus multum cum venerea habet affinitatis ; nihilominus tamen permultum interest, ut utrumque adfectum probe discernamus, quia alioquin in praxin damnum redundat gravissimum. Probe itaque tenendum arbitror, lue veneream non nisi contagio nasci, scorbutum vero ex aeris, aquarum & diætæ vitio, rerumque non naturalium abusu oriri & inde certis regionibus certisque climatibus esse proprium. Porro scorbutus gingivas magis occupat dentesque reddit cariosos, lues autem venerea magis tonsillis, vuulæ, naribus, ossibusque palati, exulceratione & erosione est infesta. Urina scorbuticorum est crassa, colorata, salibus lixiviosis turpida ; in lue autem venerea minus est colorata, turbida cum limoso sedimento. Tandem in scorbuto spasmi & dolores magis sunt vagi, in lue venerea magis fixi, ossibus inhaerentes, qui tamen noctu sub lecto ingravescent.

§. XXIX.

Cum nullo vero morbo noster adfectus plus habet adfinatis, quam cum purpura rubra chronica, quæ febris ut plurimum expers, adeoque hodie familiaris est, ut etiam scorbutica appelletur, maxime, cum pariter ac ipse scorbutus non exiguum humorum impuritatem pro causa & fundamento agnoscat. In eo tamen

alue venerea.

A purpura rubra chronica.

ab ictero nigro.

A malo hypochondriaco & melancholico.

a scor.

a scorbuto differt, quod in hac pustulæ, semen milii amplitudine æquantur numerosissimæ cum corrugatione, asperitudine & ariditate cutis, intercurrente, præsertim inter initia, horripilatione, pruritu, æstu & pectoris quadam angustia, efflorescant, quæ peculiarem fetorem cum largo sæpius sudore spargunt; quale quid in scorbuticis ita annotare non licet. Deinceps nullum aliud exanthema, inprimis in sensibilibus naturæ hominibus, tam instabile est, quam purpuraceum, utpote quod mox comparet, mox iterum retrocedit, nihil sæpe incommodi, nisi aliquam pectoris oppressione fauciumque raucedinem relinquens, quæ tamen symptomata regimine convenienti adhibito facile iterum remittitur.

§. XXX.

A cachexia.

Inter morbos cum scorbuto multum similitudinis habentes, jure quoque numerari debet cachexia, quæ a nostri ævi medicis plerumque scorbutica appellari solet. At vero, quo patefiat, quantum inter hos morbos intercedat discriminis, scire licet, cachexiam neque contagio propagari, neque populariter grassari, nec gingivis adeo esse infensam, nec denique maculis corpus deturpare; quæ omnia tamen in vero scorbuto tantum fere non semper contingunt. Imo demum ipsa causa materialis in scorbuto aliter est comparata, quam in cachexia: in hac enim feri magis tenuis, quam glutinosi & acris delinquit copia; unde etiam externum corporis habitum valde relaxatum, flaccidum & tumidum observamus.

§. XXXI.

Prognosis.

Constituta sic nostri morbi ab aliis sibi cognatis differentia; sequitur jam, ut indicemus, quomodo de ejus eventu & curatione firmum & prudens ferre judicium possimus. Et primo quidem in genere notare licet, scorbutum ex iis esse adfectionibus, quæ nec subito ægrum invadunt; nec subito cum deferunt, sed testudineo

quasi gradu procedentes, ad mitigationem æque ac curationem multo tempore exactaque victus ratione opus habent. Unde etiam fit, ut noster adfectus, si vel levis error committitur, facile recrudescat, præsertim si a parentibus, hæreditario quasi jure, ad liberos descendit, & tum raro etiam tollitur radicitus. Idem quoque contingit, si inveteratum est malum, si corpus senile, vel a prægressis morbis valde debilitatum & exhaustum, invadit; tunc enim sensim ad hydropem, atrophiam, paralytin, convulsiones, carum, lethargum, apoplexiam, sphacelationem extremorum, aliaque lethalia mala viam sternit. Aliter contra res se habet, si malum est incipiens, ætas juvenilis, habitus corporis strictior, & origo ejus a contagio: tum quippe curatu est facilius, maxime, si ejus fomes per menses, hæmorrhoides aut diarrhoeam criticam subtrahatur. Facilius quoque sanationem recipit, si locus mutatur & ex insalubribus maritimi, septentrionalibus, ad meridionales plagas fit transitus. Porro quando hypochondriaci, cachectici & gonorrhœæ virulentæ impliciti, in symptomata incidunt scorbutica, cura quidem difficillima, sed non pro summe desperata habenda est. Res notatu perquam digna est, quod, licet homines in regionibus septentrionalibus valde sint robusti; nihilo tamen minus ex hoc morbo laborantes ægrius convalescant. Cujus rei rationem adferre videtur aphorismus HIPPOCRATIS (XXX.) a SPONIO allegatus, qui hic est; quibus corpus male transpirat, ii robustiores sunt, & minus agrotant; si vero agrotant, difficiliter restituntur. Etenim in populis regiones septentrionales inhabitantibus, quorum cutis a nimio frigore crassa, densa & constricta est, portio sanguinis subtilior & spirituosior, retinetur, nec tam copiose & liberaliter exhalat, unde popu-

populi ejusmodi regionum sunt robustiores. Quodcumque vero hi homines ægrotant, difficilius à morbis, qui per transpirationem sanari debent; ob cutem valde densam & constrictam, convalescunt.

§. XXXII.

Prognosis peccialis de tumoribus, & ulceribus scorbutibus. In specie vero notandum est, quod tumores, in partibus subito erumpentes & brevi evanescentes, sæpius indicent paralyfin; ventris vero tormenta & continuæ circa umbilicum contorfiones, vel sphacelationem intestinorum & subitam mortem in senibus, vel tympaniten post se trahant. Maculæ, quo magis ad colorem nigrum vergunt, eo peioris sunt indolis, sique in ulcera abeunt, difficillime fiunt curationis, ut potius in corruptionem sphacelofam sæpissime desinant. Pessimum quoque est, si gingivæ & adjacentes partes exulceratæ carnem ad ossa absumunt & abscessum in mandibula formant.

§. XXXIII.

... in morbis ex scorbutica dyscrasia provenientibus. Morbi, qui ex scorbutica humorum dyscrasia proveniunt, ut fere sunt paralyfis, purpura chronica, cachexia &c. facile recidivant, ita quidem, ut nunc singulis annis, nunc ex longiori intervallo, pro victus ratione, pro regimine aliisque circumstantiis recrudescent; & si demum ipsis visceribus, vel partibus nervosis labes est impressa, hæc non tam facile tollitur: humor enim scorbuticus, qui fermenti ac feminii naturam æmulator, sanguinique & succo nutritio profundius inhæret, ægerime expellitur.

§. XXXIV.

Scorbutus cur difficilis sit curationis. Ulterius quoque notatu perquam dignum est, quod ordinario & hypochondriaci & scorbutici rarius pristinae sanitati restituantur; idque maxime hanc ob rationem, quia rarius medicis obediunt regulisque diæteticis ægrius se submitunt, sed per medicamenta cito curari cupiunt: unde fit, ut subinde ab uno reme-

dio ad aliud, ab uno medico ad alterum transeuntes malum ipsi deterius reddant, præsertim si natura remediis adueta, medicamentorum, vel etiam optimorum virtutem eludit. Huic accedit, quod perpauci sint medici, qui rebelles hos morbos congruis remediis, convenienti ordine, methodo, & dosi adhibendis, recte tractare didicerunt, Plerumque enim heroica adhibent medicamina; cum tamen instar regulæ generalioris scire liceat, scorbutum, inter chronicos facile gravissimum, non validis & fortioribus, sed lenissimis & simplicissimis tractandum esse remediis.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

HActenus de scorbuti origine, indole & eventu satis videtur differuisse, nostrum nunc erit ostendere, qua ratione atrox hic morbus commode possit averti tutoque sanari. Sicut autem duplex hic scopus in nullo facile morbo obtinetur, nisi ad arcendas & tollendas ejus causas tam proximas, quam remotas omnem intentionem omnemque remediorum energiam dirigamus: ita quoque vix melior scorbutum tum præservandum durandi datur methodus, quam quæ removendis ejus causis est dicata. Hæ ipsæ vero quum in perverso rerum non naturalium, maximeque aeris usu, unice sint quærendæ; siquidem nemo unquam, nisi ab aliis sit infectus: scorbuto laborabit, qui non graves in diætâ vitæque regimine errores commiserit: per se patet, ante omnia diætâ rite esse instituendam, si causas scorbuti subtrahere velimus. Quod autem ut recte perficiatur, regulas nonnullas diæteticas præscribere ex usu erit.

Indicationes curationis & præservationis, ad quas obtinendas accit.

§. II.

§. II.

Aeris mutatio. Maxime omnium habenda est ratio, ut qui ad scorbutum dispositi, vel eodem jam adfecti sunt, aerem, in quo morbus prognascitur aut fovetur, permittent: quod fieri potest, si a locis insalubribus, ubi aeris fluidum impurum, vappidum, minusque elasticum & pravis exhalationibus & copiosis nebulis repletum est, secedendo ad salubriora se conferant. Spectat huc aphorismus omni encomio dignissimus HIPPOCRATIS Lib. VI. epidem. expressus & a SPONIO pag. 278. citatus, ubi regionis mutatio in omnibus fere morbis longis utilissima dicitur. Et experientia quoque insignem hanc utilitatem adhuc magis confirmat, qua cognoscimus, quod ii omnes, qui in locis ad scorbutum ingerendum aptis nati & diutius educati fuerunt, longe melius se habeant, si mutata priori statione, loca salubriora, quæ aerem vehunt purum, subtilem & magis temperatum, inhabitant. Neque facile hac in re accuratiores videmus observatores, quam Italos, qui pro valetudine tuenda aliud æstate, aliud autumno, aliud hieme, domicilium sibi eligunt. Sed Germani, & inter hos ipsi etiam principes, de aeris puritate parum solliciti, sæpe ex locis salubribus in insalubria concedunt, ibique diu morantes morbosam corporis dispositionem sibi contrahunt. Cuique igitur scorbutico jure commendari debent loci aerisque mutationes, seu itinera ex regionibus septentrionalibus in meridionales, maximeque Italiam, Galliam &c. suscipienda. Quod si vero peregrinandi & locorum impuritatem evitandi commoda deest occasio, arte aeris fluidum est emendandum, quod ligno juniperi in camino combusto, vel suffragio succini, carbonibus ignitis injecti, optime potest perfici.

§. III.

Quoad victum imprimis vitentur

cibi difficilioris concoctionis duri, ut sunt carnes annosiores, infumatae, salsae & quæ rancorem contraxerunt, pisces marini exsiccati, atque illi cibi, qui austera & adstringentis sunt facultatis. Fugiant quoque scorbutici carnes pinguioribus & quæ ad putredinem inclinant, itemque dulcia, quæ pro diversitate succorum in primis viis stabulantium vel acescunt, vellentorem contrahunt, viscerumque infarctus augent. Alia tamen ratio est compasulæ minoribus, quæ ob blandam cum subtili acido dulcedinem laxant, emolliunt & acrimoniam humorum temperant. Si quid vero præ omnibus reliquis magnam meretur commendationem, certe est accommodata a pleniori victu abstinentia, seu magna in cibis sumendis moderatio, præsertim in subjectis voracioribus, pinguibus & sanguineo phlegmaticis; ideo quod nimia ciborum ingluvies fecunda plerumque sit pravorum succorum matrix.

§. IV.

Ex potentis ad nostri morbigenesin præsertim aquæ graves, stagnantes, facile putrescentes, turbidæ conferunt; quare aquæ potius puræ, leves, nec falsedine, nec calore terrestri elemento imbutæ, in quibus facile tibi coquantur, ad potum debent eligi, & his cerevisiæ coqui. Dici enim vix potest, quantum in locis septentrionem spectantibus noceant cerevisiæ, ex insalubribus aquis confectæ neque satis coctæ, nec lupulo satis conditæ; quæ, dum facile acescunt & sæculentæ evadunt, per minimos viscerum & excretoriorum meatus difficulter transeunt, magnamque insuper flatuum copiam ingenerant. Vina quoque austera, quæ multum acidi in recessu foveant, omni modo vitare oportet; contra vero fragrantia & subtili spiritu animata, moderate sumta, insignem merentur commendationem. Splendent autem

Potus
conve-
niens.

Victus
conve-
niens.

hæc

hac imprimis virtute vinum Hungaricum genuinum & minus adulteratum, item vinum Rhenanum bonæ notæ vetustum, quod adhuc majoris sit efficacix, si absynthii, cochleariæ, & enulæ essentia vel extracto imprægnatum cum modamine interdum bibatur.

§. V.

Motus corporis.

Quoniam simul nimium otium seu deses sine labore vita, nimiusque somnus, experientia teste, permultum affectus nostri genesi patrocinantur, certe nec efficacius, nec certius ad eundem tam præservandum quam curandum existat remedium, præter sufficientem motum corporisque exercitationem. Etenim, quum continua cordis systole & reciproca diaphragmatis ac thoracis actio, qua mediante simul circulus sanguinis per viscera abdominis egregie promovetur, unice vitalem fluidorum & solidorum motum sustentat ac moderatur; hunc vero corporis exercitatio, sub qua, motu musculorum aucto, contenta in ipsis fluida propelluntur, mirum quantum adjuvat: non iniquum facturus sum, si corporis motum, universale illud præsidium & remedium appello, quod naturalem fluidorum mixtionem & solidorum structuram conservat, sanguinis & humorum cursum promovet, purum ab impuro separat, adeoque omnis generis morbos, ipsumque scorbutum arcet. Consentientem hac in re habemus HIPPOCRATEM, qui lib. II. de diæta hæc prodidit: *otium lumescat & corpus debilitat, labor vero siccit & corpus roborat*. Cujus aphorismis ratio per se satis liquida est, & nostram de motus in scorbuto utilitate sententiam non parum confirmat. Nam ab otio omnino tardior fit sanguinis circuitus; unde humidum superfluum non sufficienter per excretoria eliminatum, fibrosas nerveasque partes relaxat: cum e contrario a labore nimix humiditates dissipantur;

quibus expulsi tensio solidorum increfcit, majusque corpori robur accedit. Neque minus omnia, quæ vires imminuunt, sanguinisque progressum tardiozem ac debiliozem efficiunt, ut fere sunt nimix vigilix, profundæ meditationes, intempestivæ studiorum causæ susceptæ lubricationes, nimia veneris exercitia & crebrior ebrietas, inque primis immoderati animi adfectus, ut diuturnior tristitia ac metus, cane pejus & angue sunt fugienda.

§. VI.

Et hæc sunt præcipua in vitæ vitæque regimine tenenda momenta, quibus jam alia leniora & tutiora remedia subungere placet, quæ causis mali scorbutici tam proximis quam mediatis removendis magis accommodata hucusque deprehendimus. Jam vero in superioribus abunde satis evictum est; sæva illa, quæ scorbutum comitari solent, symptomata, ab ingenti sanguinis dyscrasia sordiumque recrementitiarum in sanguine & reliquis succis vitalibus accumulatione; hanc vero a tardiori sanguinis circulo & vasorum capillarum in visceribus & emunctoriis infarctu vel obstructione dependere. Quapropter appropriata huic malo tollendo remedia eo debent dirigi, ut humores impuros salios, acres, sulphureos diluant ac temperent, tenaces, viscidos dissolvant, oclusos viscerum & colatoriorum meatus referent, totumque partium nervosarum ac musculosarum systema valde debilitatum corroborent. Tali enim ratione liberior, & expeditior fluidorum per omnes partes minutissimosque canales circuitus, & abhinc pendens intima fluidi cum solido mixtio, blandaque succorum vitalium temperies obtinetur quam optime.

Indicationes curato-
rix speciales.

§. VII.

Summam humorum dyscrasiam à medicis, qui data opera de scorbuto scripsere, duplicis generis statui supra

Quibus unica tantum methodus medendi sufficit, quæ ob-
tinetur.

supra jam diximus, singuli tamen in eo conveniunt, ut pro falsedinis morbosæ diversitate diversa quoque medicamenta alterantia & temperantia, quæ partim acido immutando, partim salii volatili sulphureo temperando & causticæ acrimoniæ demulcendæ inserviant, præscribenda existiment. Quantumvis vero allegatam salium differentiam lubenter largiar, valde tamen ridicula mihi videtur tam diversa & anxie excogitata eorundem correctio: siquidem demonstratum dabo, tantum unica, eamque tutissimam, & experientiæ magis conformem esse methodum salia morbosæ cujuscunque generis cicurandi, quæ videlicet per convenientia fluida obtinetur; utpote hæc cuicunque salii temperando & corrigendo respondent abundeque sufficiunt.

§. VIII.

per aquam simplicem puram.

Hac autem virtute inprimis splendet aqua simplex, levis & pura, quæ genuinum omnium salium dissolvens ac menstruum jure dici meretur, inquam, si debito cum regimine debitaque quantitate adsumitur, particulæ cujuscunque generis salinæ, in sanguine & succis oberantes, promte ac facile se immergunt, ut inde perbelle diluantur, mitigentur, corrigantur. Sed præter temperantem, qua pollet aqua, virtutem, adhuc aliam in malo scorbutico exserit efficaciam, dum tenacium viscidorumque humorum coagulum dissolvit, atque exilia vasa & colatoria ab impacta viscida materia infarcta & obstructa liberat. Longe tamen præstantior hæc aquæ attributa facultas esse deprehenditur, si quando aquæ puræ, leves ac subtiliores insuper adhuc principio quodam vel spiritu minerali, & convenienti salis neutrius vel volatilis, vel fixi alcalini copia sunt imprægnatæ, uti de varii generis acidulis vel thermis, & nominatim quidem de famigeratissimis Carolinis, Egranis,

per fontes fiores.

Selteranis, Wildungensibus, Emsensibus &c. huc usque observare licuit. Hæ enim communi aqua multo activiores expeditius per exilissimos canalium alveos traiciuntur, colatoria promptius subeunt, ideoque in obstructionibus referendis fordibusque excrementitiis eliminandis excellentiorem præstant energiam. Quæ cum ita sint, nullus dubito adserere, in fontibus foteriis universale scorbuticæ adfectionis præsidium esse constituendum, maxime cum longa & constans experientia me in hac sententia adhuc magis confirmat; utpote qui jam per triginta & plures annos non modo ad pertinaces chronicas, maximeque hypochondriacas & hystericas passiones, cum scorbutica quadam impuritate junctas persanandas, verum etiam ad scorbutum jam confirmatum evellendum, mineralibus aquis tam frigidis quam calidis summo cum ægotantium emolumento usus sum. Longe tamen certior ac præstantior subsequitur effectus, si harum aquarum virtus accuratiori vitæ victusque regimine, & appropriatis medicamentis antiscorbuticis ac balsamicis adjuvetur, & aliquoties talis curatio repetatur.

§. IX.

Quandocunque vero copia, locus & occasio fontibus his medicatis utendi deficit, sola aqua fontana, puriore & leviori, cura nostri affectus feliciter poterit institui. Magna enim in refractariis morbis debellandis aquarum est efficacia, si modo sint puriores vel subtili, martialis prospiciæ, elemento imbutæ; id quod cum primis felicissimæ & scorbuti & aliorum rebellium morborum per fontem Lauchstadiensem, duobus milliariibus Hala distantem quotannis institutæ curationes luculenter possunt ostendere. Continent hæc aquæ subtiliorem martis crocum, quo tonus fibrarum motricium universi corporis relaxatus egregie roboratur, & hac ratione sanguinis per universum cor-

Per Lauchstadienses.

corpus ejusque minima vascula circuitus una cum salutaribus excretionibus egregie promovetur; idque tanto magis, si non tantum interne, sed etiam externe hæ aquæ adhibentur. Unde simul edocemur, quod antiqui ævi medici, & inter hos potissimum CELSUS *lib. II. cap. IX.* & SCRIBONIUS LARGUS *cap. XXXII.* ad lienes magnos, & affectus, qui inde oriuntur, coercendos, potum aquæ, in qua candens ferrum subinde extinctum fuerit, non sine ratione tantopere commendaverit.

§. X.

Convenit etiam
lac vel
solum. At vero præter aquas minerales in corrigenda scorbutica acrimonia se instar summi gerit remedium lac animalium, & præcipue asininum, quod etiam antiquissimi medicinæ antistites, HIPPOCRATES, GALLENUS, ARETÆUS, CELSUS, in suis scriptis, ad varias chronicas maximeque ab acrimonia oriundas passiones vincendas miris encomiis extulerunt ac laudarunt. Neque defunt ex recentioribus peritissimi medici, qui idem confirmant, & in scorbutica lue lac, præcipue asininum, vel serum lactis bubuli aut caprini, ceterum summe specificum & appropriatum remedium commendant. Qua de re DRAWITZIUS, BALTHAS. BRUNNERUS, EUGALENUS, WIERUS, SALOM. ALBERTI, MATTH. MARINI, qui perite de hoc nostro affectu scripserunt, legi possunt; utpote qui ad unum fere omnes candide fatentur, sola diæta lactea, vel sero lactis antiscorbuticarum herbarum succo permixto & diutius usurpato, se plus in scorbuto ejusque symptomatibus mitigandis præstitisse, quam omnibus fere aliis auxiliorum generibus: imo etiam molestissimo hoc malo tabescentes plus virium inde hausisse, quam ex optimis roborantibus. Neque hujus effectus ratio conceptu est difficilis. Sicut enim sæva illa

At off. Syst. T. IV. P. 5.

scorbuticorum pathemata, ut sunt lancinantes, & spastici artuum dolores partiumque externarum erosiones, & exulcerationes, non nisi humorum summæ dyscrasiæ, & negotio excretionum naturalium, quæ per cutim, alvum, hepar fiunt, immixto, neque minus obstructioni vasorum originem debent; ita certe ad meatus oclusos referandos, tenaces humores dissolvendos & acres falsos contemperandos nihil aptius est diluentibus, demulcentibus, & fluxiles humores ad transpirationem aptos reddentibus: inter quæ utique lac asininum, quod reliquis dulcius est, vel lactis caprini aut vaccini serum principem merentur locum, præsertim quando herbæ antiscorbuticæ, ut cochlearia, & nasturtium aquaticum, quæ, præter sal volatile, amarum elementum fovent, cum eo infunduntur vel leniter decoquuntur.

§. XI.

Quandocunque vero cum diathesi scorbutica viscerum infarctus, & cachexia, vel affectio hypochondriaca, & purpura, quod sæpissime fit, conjungitur, tunc melius succedit curatio, si lac cum aquis mineralibus acidulis, tam mitioribus, ut Selteranis, Wildungensibus, & Tœnsteiniensibus, quam etiam cum fortioribus, ut sunt Pyrmontanæ, Egrinæ, miscetur, & hac ratione sub debito vitæ, & victus regimine bibitur, de qua cura saluberrima dissertatio nostra de connubio aquarum mineralium cum lacte conferri potest.

Vel cum fontibus medicatis permixtum

§. XII.

Verum enim verò, præter hæc recensita auxiliorum genera, commemoranda etiam sunt quædam ex pharmaceutico fonte desumpta, & imprimis specifica sic dicta antiscorbutica: in quorum numero non immerito veniunt, cochlearia, & omnes nasturtii tam hortensis, quam aquatici species, beccabunga, raphanus rusticanus, rad. armoraciæ,

Specificæ sic dictæ antiscorbuticæ incidentiæ.

B. final-

sinapi, & hujus generis alia, quæ subtilissimo principio salino-sulphureo referta, intima corporis penetrant, & fluidis pariter ac solidis partibus vitiatis ingentem mutationem inferunt; siquidem tenaces viscosos humores dissolvunt, fixos acidos exaltant, subtilioresque reddunt, & solidis nimium relaxatis tonum, vigorem ac motum restituendo, vaporescentem corruptionem a corpore arcent. Variæ autem ex his simplicibus præparationes prostant, & in usu sunt. Quidam enim aquas ex his, quidam spiritus per fermentationem aut abstractionem inde parant. Alii iterum ex recentibus concisis, & madefactis succos exprimunt, quos vel per se cochleatim, vel debito cum vehiculo, ut est serum lactis, propinant; alii ipsos cum alimentis miscunt, & iusculis ac brodiis carnis incoquunt, vel cerevisiis in fermentatione adjiciunt, imo etiam cum saccharo conservas ex iis faciunt; prout nempe diversa circumstantiarum ratio requirit, quam judiciosus medicus data occasione debet attendere.

§. XIII.

Amara
roboran-
tia.

Sequuntur jam alia magnificæ famæ adversus scorbutum remediorum genera, de quibus judicium nostrum exponere placet. Atque hujus generis sunt ex amaris maxime radices gentian. cichor., herbæ scord. card. bened. absynth. cent. min. trifol. aquat., ex balsamicis, & roborantibus baccæ juniperi, summitates abietis, & pini, cort. winter. cascarill. chinæ, capparum, herbæ scolopend. veron. marub. alb. epithymum, radices enul. zedoar. ari &c. ex gummatibus ammoniacum, sagapenum, galbanum, ex lignis sassapar. quaiacum, aloes &c. quæ si vel in substantia, vel melius in infuso, & decocto, aut etiam in essentia vel elixiria redacta, congruo tempore, ordine ac dosi usurpantur, vires ad mitiganda sympto-

mata morbumque debellandum exerunt insignes; utpote principio, quo gaudent activo, blande sulphureo, balsamico, circuitum sanguinis depressum excitant, & intemperiem viscidam, & acidam quam optime corrigunt.

§. XIV.

Hæc excipiunt alia, quæ in nostro affectu non minus utiliter adhiberi solent remedia. Et hæc ejus sunt naturæ ac indolis, ut partim principio blande sulphureo vaporoso, partim emolliente ac temperante virtute spasms ac doloribus leniendis, & sopiendis inserviant: quo nomine a quibusdam auctoribus axungie animantium recentes, præsertim humana, canina, medullæ ossium, cremor lactis, oleum amygd. dulc. sine igne, sperma ceti, castoreum, asa foetida, extractum millefolii, chamomillæ vulgaris, theriaca celestis, diascordium Fracastorii, crocus, lumbrici terrestres, rasura dentis hyppopotami, ungulæ alcis &c. commendantur, ex quibus varia in forma liquida præparari, & cum fructu pro diversa morbi, corporis ægrotantis, & temporis ratione usurpari possunt.

§. XV.

Diximus hæc de scorbutu curatione, quatenus per ea remedia, quæ humores crassos attenuant, & incidunt, acres falsos contemperant, meatus obstructos aperiunt, & relaxatas partes roborant, debet institui. Jam operæ erit pretium, ut etiam de evacuantibus, quorum plane nulla facta est mentio, nostram depromamus sententiam; idque eo magis, quia ab excretionibus naturalibus, quæ per alvum, urinam, & transpirationem, per uterum quoque, & venas hæmorrhoidales sunt, imminutis, vel prorsus suppressis primam nostri mali originem derivavimus. Quod primo itaque loco ad sanguinis missionem attinet, quæ per venarum brachii vel pedis inci-

Emol-
lencia ac
dolores
sopien-
tia.

Evacu-
antia.

Vana se-
dio, &
stifica-
tio.

sionem, per scarificationem aut hirudinum adpositionem perficitur, experientia duce asserimus, summa cum cautione, & prudentia hoc evacuationis remedium esse administrandum, omnesque circumstantias probe ponderandas. Si enim status est plethoricus, morbus recens, corpus juvenile, & in viris a fluxu hæmorrhoidali, in feminis a menstrualis cessante vel suppresso originem ducit, utique peritus medicus congruis in locis sanguinem detrahare tuto poterit. Quodsi vero, ut in mali progressu sæpe accidit, feri magis impuri, & corrupti peccat copia, tum certe emissio sanguinis, præsertim in paulo largiori copia instituta, vires labefactando, plus damni quam emolumenti afferet. Si vero quædam minuendi sanguinis indicatio adest, & potissimum dolores, tumores varique partium desecationes talem depletionem urgent, tutissime hæc obtineri poterit, quando sæpius, sed non adeo copiose, vel rectius adhuc per scarificationem sanguis detrahatur: quæ methodus, sicut tutissima est; ita nobis in curandis morbis gravioribus admodum semper placuit.

§. XVI.

Laxum-
tia.

Quod attinet ad alia evacuationum genera, & quidem purgantia, de his nostra cum aliis peritioribus medicis hæc est sententia, quod omnibus validioribus exclusis, lenissima tantum in usum vocare debeat, cujus census sunt rad. polypod. fol. fennæ, agaricus, rhabarbarum, manna &c. quæ cum speciebus antea recensitis antiscorbuticis debito modo commixta, & per infusum, aut lenem decoctionem usurpata, noxios humores ex primis viis blande, & perepircrasin educendo, opem omnino præstant utilissimam. Quo pertinent etiam pilulæ polychrestæ balsamicæ secundum exemplar Beccherianarum, ex aloe bene depuratæ, extracto rhabarbari, herbarum ama-

rarum, & temperatioribus balsamicis ingredientibus paratæ debitoque tempore cum vel sine interpolatis pulveribus absorbentibus, & salibus digestivis usurpatæ. Idem tenendum arbitror de diureticis, quorum fortiora propter nimiam feri evacuationem in cura penitus repudiare oportet; seligenda vero sunt, quæ leniter viscidos, & tartareos humores educunt: quo nomine decoctum rad. V. aperientium, præsertim petroselinii, sellerie, fœniculi, asparagi, quæ etiam ab antiquioribus medicis, HIPPOCRATE, & ARETÆO adhibita sunt, commendari merentur. Idem valet de *diaphoreticis*, quorum optima sunt, quæ transpirationis vias aperiunt flexilesque reddunt, & sanguinem ac humores ad superficiem corporis movent; reiectis iis, quæ humores fortiter commovendo, & exagitando per nimium sudorem serum cum viribus nimis subtrahunt. Commodissima igitur sunt sic dicta diapnoica, quæ transpirationem leniter promovent, cuius generis sunt, liquor bezoard. Bussii, cum spiritu nitrid. spir. tartari, mixtura simplex, spiritus C. C. fuccinatus cum tribus partibus liquoris anodynii mineralis, & spiritus cochleariæ permixtus, flores sulphuris, æthiops mineralis, infusum herbæ theæ, veronicæ, cardui bened. scordii, florum sambuci, antimonium, diaphoreticum, cerussa antimonii, C. C. sine igne, C. C. ustum, succinum, bezoar. mineral., regulus antimonii medicinalis, cinnab. nativa, & antimonii; ex compositis vero pulvis Anglicanus, LUDOVICI, bezoardicus noster, quibus interdum pro circumstantiarum ratione dimidium vel quarta pars grani camphoræ potest addi.

Diuretica.

Diaphoretica.

CAUTELE ET MONITA
PRACTICA.

§. I.

Caute-
lae circa
freestica
sic dicta
antiscor-
butica.

His igitur, quæ ad generalem cu-
randi methodum pertinent, ex-
positis, reliquum est, ut specialio-
rem, & certis individuis propriam
cum necessariis cautelis subjungamus.
In scorbuto sic dicto calido, qui sub
constitutione cholericâ, diætâ vino-
sa, & ætate juvenili vigens, ingen-
tem particularum biliosarum, & sul-
phurearum in massa sanguinea abun-
dantiam supponit, specifica antiscor-
butica, sale sulphureo volatile tur-
gida, præcipue cochlearia, & ejus
spiritus, aliaque volatilia oleosa sum-
ma cum cautione offeri debent. Ete-
nim quum salum in sanguine impuro
spicula acuendo inque concitatiorem
motum agitando, symptomatum exa-
cerbationem efficiant, capitis artuum-
que dolores, anxietates ac lienis in-
flationes arcersunt, ideoque magis
obsunt, quam profunt. Quodsi ve-
ro cum acidis, ut sunt acetosella,
succus citri, aurantiorum, berberum;
granatorum &c. ad temperiem redi-
guntur, tutius exhiberi possunt. Ita
conserva cochleariæ, cum æquali
parte conservæ acetosæ mixta, & bis
vel ter in die, superbibendo aquam
antiscorbuticam, adsumta egregium
præstat effectum, maxime si in ca-
lidis, & biliosis subjectis humectans
diætâ, quæ ex lacticiis, emulsio-
nibus amygdalinis, hordei & avenæ
decoctis, brodiis gallinarum cum la-
ctuca, endivia, acetosa, nasturtio
&c. paratis constat, simul conjunga-
tur, & remedia vesicam, & alvum
leniter subducentia interponantur.
Notandum tamen in genere hoc lo-
co venit, quod cura cum antiscor-
buticis herbis, & earum succis sive
per se, sive cum vehiculo convenien-
ti mixtis instituta satis diu continua-
ri debeat.

§. II.

Quando in scorbuto salia muria-
tica peccant, sicuti fit in iis, qui car-
nibus sale conditis fumoque indura-
tis copiose vescuntur, & ulcera exe-
dentia, foetorem oris, gingivas pu-
tridas urinamque fæsam, & crassam
habent, uti maxime in diu navigan-
tibus observamus, tum serum lactis
largius, & satis diu haustum, nec
non poma citria, chinenfia, item fru-
ctus horzi multum præstant utilitatis;
cum e contrario spirituosâ, & antiscor-
butica volatilia damno esse soleant.

Circa ear-
dem re-
media in
certis in-
dividuis.

§. III.

Crudeles sæpe numero dolores in
abdomine lancinantes, in pectore
oppressorii sæviunt, qui minime car-
minativis, vel calidioribus medica-
mentis debent tractari; sed juvat tan-
tum liquorem nostrum anodynum,
vel elixir antispasmodicum, ex dicto
liquore, essentia croci, & castorei
compositum convenienti dosi per vi-
ces adsumere. Præter hæc vero bro-
dia gallinarum cum oleo amygdala-
rum dulcium, & spermate ceti ad-
sumta, serum lactis cum radice al-
theæ floribus papav. rhœados, & lum-
bricis terrestribus coctum, decocta ave-
nacea, & clysteres emollientes ex lacte
addito croco, & pauxillo castorei,
omne absolvunt punctum. Non mi-
nori opus est cautione, si, ut sæpe
fit, spontaneæ adsunt evacuationes
e.g. diarrhœe: utpote quæ leniter
tractatæ magno plerumque sunt le-
vamine, cum contra præmature co-
hibita anxietates cardialgicas, tor-
minosas hypochondriorum inflatio-
nes, viscerumque infarctus post se
relinquant.

Circa
carmina-
tiva, &
calidiora
remedia.

§. IV.

Opiata nonnisi purgantibus, vel
alexipharmacis correctæ, ad immanes
dolores sedandos vigiliasque placan-
das, exigua quantitate & tantum bis
vel ter exhibere licet, eo potissimum
fine, ut vires conserventur, quas, cef-
santibus doloribus, ægri melius reci-
piunt morboque vincendo sic pares
sunt.

Circa
opiatâ.

§. V.

Circa
topica.

§. V.

Topica in doloribus, exulcerationibus & maculis plus sæpe nocent, quam profunt; quod quidem potissimum animadvertere licet in arthritide vaga, ubi externa sine discrimine applicata, materiam vitiosam ad interiora maximeque nervosas partes repellendo, gravissima sæpe symptomata, ut in capite vertiginem, auditus difficultatem, in pectore spirandi angustiam, in stomacho cardialgias, in intestinis sævissima tormina, imo nonnunquam horrendas artuum convulsiones, producunt. Præstat itaque a topicis tum penitus abstinere, & affectas partes linteis calidis involutas in æquali tantum transpiratu servare. Quodsi tamen nihilominus ulcera crustosa nigra externam poscent medelam, imitandus est EUGALENUS, qui prudenter monuit, ut, omissis omnibus acrioribus, leniora solum, quæ ex vitello ovi, myrrha, olibano, croco, oleo rosarum, balsamo Peruviano &c. parantur, in usum ducamus. Scorbuticis quoque, si jam nimia & ad corruptionem tendens humorum impuritas adest, magna cum cautione scarificatio imperanda est, ob gangræne metum, quæ aqua calcis vivæ cum spiritu vini camphorato & sale ammoniaco exaltata optime potest averti.

§. VI.

Circa tumores, & inflammationes.

Ubi summa humorum adest corruptio, tumores & inflammationes quam facile in ulcera abeunt rebellia, quæ non parum negotii & molestiarum medentibus & ægotantibus facessunt. Ubi corpus siccum & sensibile est, ob dolores & spasmos facile fiunt febres carnem viresque consumentes; ubi spongiosum phlegmaticum & pingue, in putridam humores corruptionem desinuat, quæ instar sphaceli serpit & progressu temporis summam, imo funestam virium prostrationem producit. Quapropter prudens medicus non tantum appro-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

priatis & convenientibus externis, sed potissimum internis sanguinem depurantibus, & putredini resistentibus remediis prudenter debet succurrere. Cavere quoque & medicus & chirurgus debet, ne nimis cito & mature tumores inflammatorios ante sufficientem suppurationem aperiat: cito enim in pinguibus & humidis putrida nascitur corruptio.

§. VII.

Circa gingivas putridas & sanguinolentas.

Ad gingivas putridas & sanguinolentas tam depurandas & consolidandas, quam ad dentes vacillantes firmandos, nihil reperi præsentius, balsamo vitæ nostræ compositionis, si hujus una pars cum tribus partibus syrupi aurantiorum remixta gingivis illinatur. Hoc autem deficiente essentia succini, myrrhæ, spiritus vini camphoratus, & spiritus salis dulcis cum melle commode possunt substitui. Lenior quoque scarificatio in tali casu sæpe prodest, ut inde materiæ intus contentæ ichorosa pareatur exitus: nec opera luditur, si in tumore gingivarum sanguinolento, unguentum ægyptiacum cum melle rosato & spiritus cochlear. externe applicantur. Interne vero decoctum raphani rusticani ex lacte, vel cerevisia cum strobulis pini cocta usum asserunt desideratissimum.

§. VIII.

Quando mitigatis symptomatibus morbus jam inclinare & a ferocia sua videtur remittere, *Mattæus MAR-* Balneorum usus.
TINI Tractatu de morbis mesenterii apprime utilia censet balnea aquæ dulcis pluvialis; quæ diutius, & quidem ex admonitione *FERNELII observat. 44.* per decendium & ultra continuare jubet. Neque facile reprobare audeo saluberimum hujus viri consilium, præsertim cum de proficuo balnearum in scorbuto usu certior me reddit *Clarissimi VOLCKAMMERI Senioris observatio in Decur. II. ann. VI. M. N. C. repertiunda*, ubi vir hypochondriaco scorbuticus balneo ex aqua dulci, cum

B 3

her-

herbis emollientibus decocta parato, maneque & vespere adhibito, post triduum ad se rediisse & vires recepisse dicitur. Aquæ vero balnei, gravissime fœtenti innatavit saburra nigricans crassa cum acredine, quæ in dies majora fumsit incremenra. Ad tumores duos & dolorificos pedum erutumque emolliendos ac discutien- dos balneum ex herbis antiscorbuticis beccabung. nasturt. cochleariæ a succi expressione relictis, ut & ex summitatibus abietis & pini paratum crebriusque adhibitum summe proficuum deprehendi.

§. IX.

Circa balnei tam artificialia quam naturalia.

Ego vero hoc unicum tantum habeo, quod circa usum balneorum tam naturalium, quam artificialium moneam, ne primo unquam adhibeantur, si jam putrida quædam humorum corruptio in partibus externis conspicitur; dein, ne justo calidiora sint & corpus ad multum sudorem disponant. Sequuntur enim exinde, pressio quasi pede, summa artuum lassitudo, sitis intensa, cordis palpitantes & cephalalgæ; quibus si quis per potum frigidiorum aliaque refrigerantia succurrere velit, periculum est, ne tonus ventriculi & intestinorum mirifice inde destruat.

§. X.

Com- menda- tur par- tior in hoc affe- ctu me- dicamen- torum u- sus.

Multi scorbuto detenti, scribit MARTINI *loc. cit.* durante curationis tempore, parum vel modicum tantum sentiunt emolumenti, dimissis vero medicis & medicamentis, sanantur: natura enim ex medela debilis, recuperatis post curationem viribus, ad morbum vincendum magis valet. Quod quidem monitum suo jam tempore antiquiores medici probe agnoverunt & ceu utilissimum monitum in variis morbis tollendis commendarunt. Unde AETIUS *lib. II. Serm. 2. cap. III.* & RHASES per tres interdum septimanas a medicina abstinendum suadent, ARETÆUS vero, cedentibus medicis, multos morbos sanari adserit. Quam

insignem observationem ego ipse sæpius in multis chronicis affectionibus, præsertim vero in hypochondriaco & scorbutico malo depellendo certissimam deprehendi. Valet enim & semper valebit elegantissimum CELSI dictiterium: *optima interdum medicina est, medicamento non uti.*

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Emina honesta quinquagenaria, sanguinis & pinguedinis plena, naturæ sensibilioris & ad iram proclivis, sub vitæ genere immobili victum duriorum salsum, ut sunt carnes & pisces infumati, nec non fructus horæos, quos jam mane ingerbat, admodum habebat in deliciis. Potus erat cerevisia valde saturata, plerumque sæculenta; cujus noxam avertere cogitabat vino acido, cum sacchari portione remixto: somnum habebat largiorem, sed turbulentum, & animum magna affectuum intemperie perpetuisque fere curis distractum. Menstruæ purgationes jam a trigésimo quarto anno cessarant, a quo tempore singulis annis venæ sectionem admisit, jam vero per triennium omisit, unde varia eaque graviora experta est pathemata, qualia sunt ingens præcordiorum anxietas, spiratio ægerrima, continui ructus cum impetu interdum ex ore erumpentes, & phlegones post pastum faciem infestantes. Præter hæc de acuto dolore & ardore circa præcordia, noctu potissimum conquerebatur: maculæ quoque flavæ hinc inde in corpore dispersæ & præcipue in facie & hypochondrio dextro conspicuæ cum languore totius corporis apparebant, imo demum pedes tumor cum dolore intolerabili occupabat. Enimvero contra hunc affectum varia præscripta sunt remedia, ut ex volatilibus, spi-

Singula- ris scor- buti pu- stularis species.

spiritus cochleariæ, sal volatila Syl-
vii, liquor C. C. succinatus, inter-
polatus quoque fuit usus apozema-
tum, ex leniter evacuantibus & san-
guinem depurantibus confectorum,
a quorum usu quodammodo melius
habuit, ut surgere de lecto & ad
consuetam redire negotia potuerit, re-
manente tantum insigni manuum pe-
dumque stupore. At quum anno se-
quente mense Februario sub austrina
& pluviosa celi tempestate, vini
enulati potui supra modum fere in-
dulgeret, non ita multo post sub
mammis & axillis pustulæ erumpe-
bant ardore & pruritu molestæ, quæ
successive coeunt concrescebant,
cutem arodebant & exulcerationes
cum fœda putredine efficiebant. Hi-
scæ jungebatur febris, quæ circa ve-
esperam aucta novam pustularum eru-
ptionem, continuam sitim, somni
defectum, pulsuum celeritatem, &
frequentiam, saturate rubicundum
urinæ colorem, pertinacem alui ad-
strictionem, & cruciatus propter ar-
dorem intolerabiles fere inducebat.
Pustularum aliæ, magnitudinem ovi
gallinacæ, vel tenui intestini infla-
ti æquantes cum sibilo quasi flatu,
(ut exprimebat ægra) e corpore
erumpebant, totæ erant transparen-
tes & instar illarum, quæ per am-
bustionem excitantur, aqua repletæ;
unde etiam acu vel forcipe apertæ
insignem ichoris putridi ex viridi lu-
ridi, cutim substratam arrodentis
fundebant copiam: aliæ contra mi-
nores subobscuri nigri videbantur
coloris. Sedem habebant vagam:
siquidem non modo thoracem, ab-
domen & artus, sed faciem quoque,
imo nasi & faucium interiora obsi-
debant. Medicus consultus nihil qui-
dem, quod ad impuritatem humo-
rum emendandam, ad viscidos, &
sallos humores temperandos, & do-
lores leniendos conferre potuisset,
omisit, pustulas quoque, quæ circa
vesperam quotidie prodierant, po-
stero die mane aperiendas, usque

pulverem exsiccantem, ex lapide ca-
laminari, tutia, C. C. usto & ma-
stiche compositum inspergendum cur-
ravit, sed impedire non potuit,
quin novæ singulis diebus pustulæ,
non quidem in pristinis, sed vicinis
locis rursus protuberassent; donec
tandem post mensis decursum, vi
morbi deservescente, omnia in me-
lius convertiebantur & ægra sensim
paullatimque convalescebat. Per æ-
statem, quæ sequebatur, bene vale-
bat, præter quod scabies humida ma-
nus infestaret. At vero, quum pa-
lato rursus ninium indulgens fru-
ctibus horæis se nimum replebat,
nec ab iracundiæ affectu sibi tempe-
rabat; denuo febrilis recurrebat æ-
stus, sub quo, ut antea, a vespera
ad mediam usque noctem pustulæ
cum magno ardore molestissimoque
pruritu emergebant. Per medica-
menta temperantia, acidula, diluen-
tia leniaque diaphoretica & anodyna
denuo ægra per dimidium fere anni
se a molestissimo hoc adfectu libe-
ram videbat, donec tandem ira ite-
rum commota, cui frigidum potum
superingesserat, pristinam accerferbat
tragoediam.

EPICRISIS.

Morbus hic pustularis rarissimus
omnino paulo accuratiorem meretur
evolutionem. Si ex veteribus GA-
LENUM, CELSUM & AVICEN-
NAM, qui quam optime fœdas cu-
tis exulcerationes pustularumque spe-
cies descripserunt, consulimus, ap-
paret, vesicas illas magnas, in no-
stra ægra phlyctenas esse nominan-
das, quibus deinceps vesiculæ mino-
res nigricantes, epiniçtides se inter-
miscuerunt. Ante omnia vero pro-
be notandum est, humorem illum
aquosum, qui insigni quantitate ex
vesicis stillabat, mox in gelatinam
concrevisse, cujus portio cochleari
indita, admoto leniori ignis calore
in offam albam instar albuminis ovi

cocti coibat; unde patet, illum ipsum ex fero salso excrementitio cum nutritia lymphâ commixto constituisse. Idem contingit cum humore, qui ex vesicis post adustionem vel cantharidum applicationem fundi solet. Quemadmodum vero ab igne, vel sale cantharidum accerimo dissoluta cutis vascula talem humorem fundunt; ita quoque salia corrosivæ indolis, in corpore humano ex vitioso victu enata & febrili æstu ad habitum corporis propulsa, rodendo ac lancinando fibras ac vascula, eadem phænomena excitare possunt. Quod circa vesperam præcipue paroxysmus redierit, hæc videtur ratio, quia omnes morbi, qui a salina acri materia foveantur, ut catarrhales febres, magis de noctu, quam de die infestant, quoniam tunc minus expedita, sed valde tarda ac lenta sanguinis ad exteriora est progressio & perspiratio difficilior. Surrexit vero malum ad usum vini enulati, quia hæc radix acri volatili sulphureo elemento imbuta fortiter sanguinem commovet, & ad superficiem propellit; hinc etiam inter sudorifera & alexipharmaca principem sibi locum vendicat. Primam huic malo originem præbuit mala diætâ; utpote in qualitate & quantitate tam esculentorum quam potulentorum graves commissi sunt errores. Quo magis enim a dulci & temperata indole alimenta decedunt, eo impurius & minus naturæ congruus chylus, qui sanguinis materia est, conficitur; quo vero sanguis crassior est atque impurius, eo majori cum difficultate per debita colatoria, præsertim sub deficiente corporis motu & exercitatione animique pathematum intemperantia depuratur. Accedit in præsentem hoc casu, quod anno trigesimo quarto menses jam emanferint; unde mox pressio pede primo nimia humorum in vasis accumulatio, & hanc postea cacochymia sequuta est, præsertim cum consuetâ venæsectio-

fuerit omissa. Recte enim scribit PRIMEROSIUS lib. III. de morb. cap. V. pag. 176. *Mirum non est, mulieres, quibus in juventute mensis suppressa fuerunt, tandem, si prava victus ratio accesserit, ætate ingravescente scorbuto affici.* Crebrior hujus affectionis recursus, me iudice, non aliunde, quam a prava diætâ debet deduci, quod fit, quando morbus ejusque causa, quæ in hoc casu in vitio viscerum maxime sita, non integre fuit sublata & ægri istis rebus, a quibus morbus originem fumsit, quas inter prava victus ratio potissimum valet, rursus in hærent. Inprimis vero nostræ ægrotæ infensa admodum fuit, malumque de novo produxit impetuosis iracundiæ affectus. Hic enim primo per se sanguinem intensissime commovet, & febrilem quasi accessionem efficit, quæ cum magna vi humores ad exteriora propellit: dein sub ira ordinario biliosus humor magis commovetur, magna que copia in intestina effunditur; unde inclinatio ad vomitum, oris amarities, nausea, constrictio sub scrobiculo cordis, & alia mala proveniunt. Si vero deinceps vitiosa bilis ipsi sanguini admiscetur, naturalem ejus crasin, quæ temperata esse debet, vehementer inquinat, & in fermentum quasi ac seminium morbosum convertit. Quod ad curandi methodum attinet, recte medicus a fortioribus, sive per sudorem, sive per alvum & urinam evacuantibus abstinuit, sed lenioribus tantum usus est remediis, quæ turbas non movent, nec malum exacerbant. Ego in ejusmodi casibus præmissa, si vasa turgant, venæsectione & præmissis lenioribus laxantibus sanguinemque depurantibus, summo cum fructu commendavi potum aquarum mineralium vel cum, vel sine lacte, conjuncta simul accurata diætâ victusque ratione, & elixir balsamico temperato post passum sumto instituendum. Quod si vero occasio ejusmodi

modi aquis utendi defuit, serum lactis caprini acidulatum, cum succo herbarum antiscorbuticarum mixtum & exaltatum ad mensē, & ultra substituere jussi. Quod ad externa attinet, si vesiculæ fuerint apertæ, linimentum, quod alias contra ambusta celebratur & ex oleo lini, albumine ovorum, croco, cerussa & pauxillo sacchari saturni compositum est, provide applicari potest. Probe enim hoc loco notanda est cautela, inperfectionem pulveris exsicantis ex bolis & terreis confecti in talismodi cutis erosæ affectibus non semper adeo tutum ac fidum relinquere effectum, partim ob id, quod, gelatinoso illo succo glutinis in formam compacto, transpirationem penitus impediatur, partim etiam, quod a tergo effluenti materiæ nullum permittat exitum; unde hæc conclusa & mora pejor reddita, ulterius serpendo subnexas partes corrodit.

OBSERVATIO II.

FEmina triginta annorum vegeta, sanguine & succis plena, per longum abhinc tempus vitam egit sedentariam, & largiori ciborum, valde nutrientium fructuumque horzorum comestione admodum est delectata; nihil tamen unquam molestiæ inde perferens. Interea quum aliquando graviori, eoque diuturno afficeretur morore, mox mensum fluxus, satis aliquin copiosus, succedebat parcius, noctes ducebantur insomnes, & inopinato in cruribus maculæ, instar manus latæ emergebant cœruleæ, imo paulo post universi corporis superficies pustulis suffundebatur rubicundis, sanguinem, & acre serum stillantibus. Præter hæc, tota cutis squamosa supra modum erat sensibilis, adeo ut vel a levissimo auræ frigidioris afflatu summa perciperentur anxietates, cum

contra paulo calidius regimen ingentem excitabat pruritus. In artubus quoque noctu exquisiti sæviabant dolores, sub sudore plerumque ingravescentes: urina ad livorem, & nigredinem accedens secebat crassissima, ex ore fœtor exhalabat vix tolerabilis, & caro gingivarum relaxata putridoque squalore obsita nonnunquam sanguinem fundebat nigrum pessimeque olentem. Ego itaque in consilium adhibitus primo præscripti decoctum ex radice chinæ, sarsaparill. rasura ling. assafras, herba veron. & scordii confectum, cujus largam ægra copiam singulis diebus mane cum salis volatilis oleosi guttis sexaginta debuit adsumere, lenemque postea sudorem in lecto expectare: ubi tamen ceu peculiare phenomenon attendendum est, quod a salis volatilis usu per duos tantum dies continuato, urina turbida cum sedimento mox in limpidam croceam fuerit mutata, & postea, eodem medicamento vel parcius dato, vel plane seposito, statim turbulenta urinae crassities redierit. Quæ cum animadvertirem, hanc medicinam bis vel ter in die suavi repetendam, & interdum hujus loco spiritum salis, & vitrioli dulcem substituendum. Ante decubitus ordinavi pulverem ex lapidib. caneror., cerussa antimonii, succino, cascarilla, nitro & cinnabari compositum, & bis in hebdomade pilulis polychrestis balsamicis, mercurio dulci remixtis alvinas sordes evacuandas statuit. Nec me frustrata est hæc medendi methodus. Siquidem ægrotæ per mensē his medicamentis usa, subjuncto balneo, pristinae sanitati ex voto fuit reddita.

E P I C R I S I S.

Præsens hic affectus scorbuti pustularis nomen jure meretur, optimeque testatum reddit, quanta sanguinis impuritas saliumque excrementiorum copia in atroci hoc morbo generetur; utpote non modo pustulæ ulcerosæ, sed & crassa urinæ consistentia omniaque reliqua symptomata exinde sunt derivanda. Causa tam eximie sanguinis dyscrasie in impeditiori sanguinis circuitu unice est reponenda, quem in nostro quidem casu præter plethoram, sub victu opiparo & sedentaria vita accumulata, longior animi tristitia induxit, quæ præ ceteris remorandæ sanguinis circulationi & naturalibus sordium inutilium se & excretionibus suppressendis admodum velificatur: unde dein non potest non tota humorum massa vappida corruptaque fieri, tantaque symptomatum syndrome adornari. Tam facilis autem & intra mensis spatium peracta hujus morbi sanatio activiori naturæ robori, quo ægra pollebat, est tribuenda: semper enim facilius subiecta valentiora, in quibus motuum vigor adest, quam imbecilliora morbos tolerant & superant. Ceterum attentione digna est salis volatilis oleosi in acceleranda curatione energia, quam per urinæ mutationem præstitit. Ita autem, me judice hujus effectus ratio videtur explicanda. In omni scorbutico malo naturalis sanguinis spiritaliscentia, ab intestino ejus motu dependens, nimis est depressa; quam cum ejusmodi medicamentum insigniter erigit, putredinemque imminuentem prohibet; non mirum esse debet, cur in depellenda hæc scorbutica tam excellenter se gerat. Hinc quoque in aprico esse credo, ea omnia in scorbuto utilissima esse remedia, quæ sale volatili turgida, sanguini vigorem deperditum restituendo, putredinem arcent, ut

fere sunt sic dicta antiscorbutica, & nominatim cochlear. nasturt. beccab. rad. armoraciæ & hujus generis plura alia.

O B S E R V A T I O III.

VIr sexaginta annorum, constitutionis sanguineæ, habitus corporis strictioris, qui vitæ addictus sedentariæ, talsam duramque diætam valde habuit in deliciis, & externi caloris impatiens hætenus in locis degit frigidioribus, bis quotannis circa æquinoctia, licet non penitus omissa venæsectione, immodicam e naribus defluxionem, usque ad animi interdum deliquium, per aliquot annos passus est. Superiori vero autumnus, cum venti borealis regnabat intemperies, in nucha doloribus corripiebatur rheumaticis; quare medicus consultus mixturam ordinabat diaphoreticam, extinctura antimonii tartarisata & spiritu C. C. succinato compositam, quam non modo circa decubitus, sed mane etiam in lecto, ad sudorem movendum, pondere L. guttarum per aliquot dies propinabat; unde sat larga sudoris promanabat copia. Ad alvum, quæ adstricta erat, aperiendam, pilulas Ruffi ad drachmam dimidiam pro dosi circa somni tempus tertio quovis die exhibebat. Non multo tamen post dolor iste rheumaticus, in dorsum & hypochondria delapsus multas creabat flatulentias, & in pectore non minus, quam in dorso multæ efflorescebant pustulæ, acre serum fundentes; imo sudor quoque, qui per noctem manabat, tam acris erat indolis, ut ipsam cutim non parum arderet. His ita constitutis æger meam postulabat opem. Quasi itaque, ut seposita medicina sudorifera, omissisque pilulis purgantibus, serum lactis acidulum, cancrorum lapidibus correctum mane ad mensuram dimidiam calide, & a meri die eadem quantitate frigide biberet,

Rhe-
matif-
mus
scorbu-
ticus in
seae.

circa somni autem tempus emulsionem, ex seminibus IV. frigidis, semineque papaveris cum aqua florum sambuci, tiliæ, cerasorum nigrorum, addita pulveris leniter diaphoretici & nitrosi portione, confectam fumeret. Loco potus ordinarii commendavi decoctum ex rad. scorzonæræ, chinæ & rasura C. C. cum passulis; ad alvum vero leniter ducendam semel vel bis in hebdomade mannæ electæ uncias duas in sero lactis capiendas & proventriculi robore firmando elixir meum viscerale ad guttas LXX. post prandium adsumendum propinavi. Quibus omnibus per aliquod tempus continuatis optime convulvit.

EPICRISIS.

Senex hic fuit plethoricus; & quoniam vitæ sedentariæ nimium indulgit frigidoque aeri libentius, quam calidiori corpus non adeo bene vestibus munitum obtulit, & cibis insuper durioribus falsis stomachum obruit, transpiratio fuit impedita & humores ipsiores reddituri falsedineque imbuti rheumaticos procreant dolores; sub quibus ordinario cutis magis solet stringi, & liberior transpirationis successus cohiberi. Postea vero, quum frequentiori validioris sudoriferi usu humores crassi ac falsi nimium fuerunt commoi, acrimonia salina magis increvit, & intensior facta pustulas & erosiones in cute excitavit; quod quidem in ætate senili, quæ ad impuritatem salino-scorbuticam præ ceteris omnibus proclivior existit, facilius fieri potuit. Merito itaque juniores medici exinde hanc sibi regulam practicam debent elicere: morbos seniles, qui potissimum ab humore viscido falso, & languentibus excretionibus proveniunt, minime fortioribus sudoriferis vel purgantibus esse tractandos, sed rectius longe ac tutius, si ventriculi robur id per-

mittat, sero lactis, & decoctis temperantibus, non omissa sufficienti corporis exercitatione, persanandos.

OBSERVATIO IV.

Vir in coelibatu vivens litteratus, ^{Varia sympto-} quadraginta annorum, victui ^{mata-} adfectus opiparo, cerevisiæque ^{scorbuti-} consistentiori, jam per viginti & plures annos de ardente totius corporis pruritu, de vertigine, membrorum lassitudine, somno inquieto, prava ciborum digestionem, de sudore, minimum etiam corporis motum subsequente, ut & de exanthematibus purpuraceis, præsertim circa anum conspicuis conquestus est. Interim quum aliquando nimio vini potui indulgisset, non modo omnia, quæ dicta sunt, mala exasperavit, sed sibi majora adhuc contraxit incommoda, ex quibus allegasse sufficiat tubercula ani dolorifica, quæ sub alvi ex oneratione, fordibus alvinis exitum præcludentes gravissimas creabant molestias. His itaque superandis suo ipsius ausu e vena pedistulsa ingentem sanguinis misit copiam, idque hac methodo obtinuit, ut tumores isti sensim paulatimque evanescerent. Aliquod vero tempus post cum denuo sanguinem in venis cumulasset, non tantum ani spincterem, tactu mollem nova obsidebant tubercula, sed & dolor tensivus ac pressorius circa ossis sacri regionem valde infestabat. In hoc rerum statu quum inani multorum medicorum ausu se sibi ipse consulere coactum videret, ex scriptis meis diætetis, quæ diligens legebat, id cepit consilii, ut omni vino & cerevisia sepositis, missisque in victu falsis & acidis cibis, aquam puram fontanam biberet. Quo consilio per longius temporis spatium adhibito id commodi sibi præstitit æger, ut intra sex mensium decursum ab omnibus, quæ nominavimus, symptomatibus liber evaserit; præter quod

mole-

molestus ille pruritus, atque molli-
ties, & tumor cum aestu, & dolore
pressorio circa os sacrum adhuc non-
nunquam invaderet. Metu itaque fi-
stulae adductus meam implorabat
opem; quam ego hocce ferebam
consilio, ut potum aquae communis
continuaret, interdum aquis mine-
ralibus, vel sero lactis uteretur, bis-
que vel ter in anno venam pedis se-
candam praebeat & per menses ali-
quot elixirii mei visceralis usum si-
bi post prandium commendatum ha-
beat. Quo intestini recti vitio suc-
curreretur, sequentem aquam, quae
ad partem adfectam eluendam & a
putredine defendendam praelari so-
let esse effectus, commendavi: Re-
cipe myrrhae elect. drachmas duas:
coque leniter in aquae spermatis ran-
nar. uncis quatuor: colaturae adde
sacchari saturni, lapidis medicamen-
tosi Crollii ana drachmam dimidiam
D. Et quum in ejusmodi casibus saepe
eximio cum fructu praescripserim
unguentum ex olei vitell. ovorum,
unguenti de linaria ana uncia una,
tutiae praep., plumbi usti ana dra-
chma una, olei hyoscyami guttis XV.
constatum, non dubitavi id ipsum
pariter huic aegrotocommendare,
ut eodem partem indolentem saepe
oblineret. Nec me frustrata est haec
methodus; siquidem inde aegrotus
egregium sensit levamen, neque
amplius de plena conyalescentia de-
sperat.

EPICRISIS.

Præsentem aegrotum inter scorbu-
ticos esse numerandum, ex variis,
quibus jam per decennium obnoxius
fuit, pathematibus licet argumentari;
utpote quæ singula scorbutico-
salinam & viscidam humorum dia-
thesin satis superque produnt. Pec-
liare tamen & non omnibus simili-
ter proprium symptoma habendum
est venarum hæmorrhoidalium in-
tumescentia, quam sibi æger tanto

multumque sanguinis ingenerante vi-
ctu, vita ob litterarum studia seden-
taria, & omissis sanguinis abundan-
tis evacuationibus sine dubio con-
traxit. Quodsi enim a pleniori vi-
ctu sanguis subinde magis magisque
accumulatur, non potest non sub
motus defectu & languidiori excre-
tionum successu spissior evadere lon-
geque difficilior per totum corpus,
maxime vero per imi ventris visce-
ra circumagi; unde non modo in
his, sed etiam potissimum in vasis
hæmorrhoidalibus, ob difficiliorem
a perpendiculari regressum, stagnat
& denegato ibi exitu tubercula pro-
ducit, quæ certo providam tam ex-
ternam, quam internam postulant
opem. Illam optime præstant reme-
dia a nobis supra præscripta; hanc
vero a diluentibus, & acrimoniam
sanguinis temperantibus perbene li-
cet expectare. Et profecto miranda
est solius aquae communis, vel mi-
nerali principio imbutæ in tali ma-
lo effectus, ut ideo veritati consen-
tanea deprehendantur, quæ supe-
riori §. VIII. curationis de aqua ex-
cellentissimo scorbuticorum remedio
fusus docuimus.

OBSERVATIO V.

Vir generosus, quadraginta an-
norum, habitus corporis car-
nosi ac robusti, temperamenti ad
melancholicum accedentis, ante quin-
decim circiter annos Rostochii stu-
diorum causa degens, ob dietam in-
suetam, & paulo crassiorē, autu-
mno in febrem incidit tertianam per-
tinaciorē; qua demum curata quum
ad pristinum vitæ genus, dietam
nempe saluam & duriorē reverte-
batur, pathematibus hypochondria-
cis & conaminibus hæmorrhoidali-
bus, tempus & ordinem non ser-
vantibus correptus fuit. Mutato de-
inde vitæ genere sedentario in ma-
gis mobile, diu ab istis molestiis
vixit immunis, præterquam quod
per

Affectio
hypo-
chon-
driaco-
scorbuti-
ca cum
variis
sympto-
matibus.

per verum & autumnale tempus catarrhali faucium defluxione & tussi humida laboraverit. Quum vero aliquod tempus post vitæ motus experti animique affectibus, præsertim iræ plus julto indulgisset, nec venam, uti alias fuerat, tundere curasset, factum est, ut gravibus symptomatibus; ingenti languore, & lassitudine, doloribus artuum gravativis, nucham maxime noctu infestantibus, alvo adstricta, quæ vix tertio die suum exsequeretur officium, plenaria appetitus prostratione, oris siccitate, vertiginosa capitis debilitate, auriumque tinnitu adficeretur. Inter hæc pulsus erat languidus ac durus, urina pauca & rubicunda, & sudor de noctu largissimus, fere colliquativus cum ingenti foetore profundebatur. His accedebat memorabilis acerbi & quasi ardentis doloris species, qui certum tantum locum, grossi magnitudine circumscriptum in lingua occupabat, certisque intervallis, maxime si dolor in nucha filebat, suam habebat exacerbationem, ut ideo æger coactus anxie multorum medicorum imploraret opem, qui plerumque calidioribus stomachicis, acrioribus purgantibus, pulveribus nitrosis, & diaphoreticis, a quibus semper largus manabat sudor, ut & decoctis temperantibus & venæ brachii incisione dirum hunc morbum oppugnabant quidem, sed plane non mitigabant. Ego igitur in consilium simul adhibitus suavor fui, ut æger circa vernale tempus, corpore prius per infusum mannatum a sordibus purgato fontem Selteranum mane ad mensuras prope duas, inter cibos vero pro potu ordinario ad mensuram dimidiam cum quarta vini Rhénani parte remixtam per aliquot septimanas biberet, singulis diebus aliquot horas ante vel post pastum sub clementi cælo motum corporis equitando institueret, circa somni tempus pulverem præcipitantem leniter

nitrosum, & inter prandium elixir meum balsamicum, cum spiritu cochleariæ saturato animatum ad I. XXX. guttas adsumeret. Nec me fecellit hæc lenissima curandi ratio, ut potius hisce remediis per sex circiter hebdomades adhibitis generosius æger ab omnibus istis gravioribus symptomatibus sensim paulatimque fuerit liberatus.

EPICRISIS.

Plura sunt; quæ ex præfata morbi historia in usum practicum possunt converti, quorum præcipua hic recensere operæ erit pretium:

1) luculenter apparet, ex febre intermittente, vel alio quocunque morbo convalescentes, si posthabitis bonæ diætæ regulis statim majorem ciborum copiam ingerunt, in alios chronicos adfectus facile incidere. Ratio hæc esse videtur: quod robore ventriculi & intestinorum destructo viribusque a pristino morbo consumptis nimia alimentorum copia non rite potest subigi & in bonum chylum converti; unde ingens cruditas fit proventus, qui dein novis morbis & ingignendis & alendis causam materiemque suppeditat largissimam.

2) addiscere licet, quod hypochondriaca adfectio in juventute contracta diu quidem silere, accedente tamen perversa diætâ, vita motus experte, affectuumque intemperantia facilius possit resuscitari, quam quidem in iis, qui tali morbo nunquam laborarunt.

3) illud quoque notatu dignum est momentum, quod rebellis scorbuticus morbus tam brevi temporis spatio tanta ceperit incrementa viresque adeo prostraverit, ut omnes fere functiones corporis inde læsæ apparuerint. Quod quidem in præsentî ægroto conceptum non adeo est difficile, cum sub statu corporis plethorico, excretionibus per alvum,

& cu.

& cutim suppressis & continua adfectum intemperie fieri aliter non potuit, quam ut tota sanguinis & humorum massa in dyscrasiam, & impuritatem, sordibus excrementitiis salino-viscidis refertam brevi degeneraverit. Denique

4) & hoc observari meretur, quod scorbutica, acris causticæ indolis materia sæpenumero tantum certam corporis regionem, uti in præsentī casu certam linguæ partem, occupet vehementiusque affligat, non aliter, sicut fieri nonnunquam animadvertimus, quod in nonnullis molestus doloris, ardoris aut frigoris sensus definitam capitis portionem, e. g. synciput, occiput, tempora &c. reliquis salvis infestet, vel etiam in oculis, nucha, tibiis suam exerceat tyrannidem. Ubi tamen perite, & fundata ratione moneo, quod in ejusmodi doloribus topica, cujuscunque etiam sint generis, parum efficiant, imo potius obsint; nisi prius internis massa humorum sit correctæ, & sanguinis cursu ad emunctoria, præsertim vero ad cutis cribrum restituto, corpus ab impuris succis liberatum: quod optime per corporis exercitationem, debitum aquarum mineralium usum, aliisque temperatioribus remediis perbelle obtinetur.

OBSERVATIO VI.

Salina-
cio sym-
ptomati-
ca scor-
butica.

Vir quadraginta annos natus, habitu corporis spongioso, qui apprimè sanguinis, & succorum accumulationi faveret, donatus, ex loco, quo vini & cerevisiæ potui adfueverat cibisque crassioribus, & fumo induratis usus fuerat, ad nos circa hiemem se contulit. Adpropinquante vere doloribus infestabatur rheumaticis cum febre junctis, quibus successu temporis appetitus prostratio, sputum copiosum, ardor & dolor in faucibus, tumor & pustulæ indolentes in lingua, quæ sponte apertæ carnem exedebant & cavi-

tatem ibi ulcerosam efformabant, sese adlociarunt. Ad graviora hæc symptomata profliganda medicus interne sanguinem depurantia, & exterius linimentum, ex spiritu vini, myrrha, mastiche, radice tormenthillæ, & mercurio præcipitato compositum, nec non pilulas mercuriales eo cum effectu ordinabat, ut brevi post non modo ulcus linguæ profundius serperet, sed & ingens pituitæ, pessime olentis copia ex ore sordido nigrisque dentibus obsito dies noctesque effunderetur; quæ omnia ægrum adeo cruciabant, ut nec solidi quicquam deglutire, nec loqui, nec etiam somnum capere valeret. Alius simul consulebatur medicus, qui non minus lignorum decoctis, lenioribus purgantibus, theriacalibus, sulphuratis, balsamicis & subadstringentibus tam internis quam externis vim morbi frangere conabatur: sed irrita erant omnia, ut potius non tantum per quatuor fere menses idem permaneret status, sed & postea omnia in pejus ruerent symptomata. Somnus enim aderat plane nullus, febris, & anxietas præcordialis noctu majora fumebant incrementa, viriumque robur magis magis magisque labescebat. Præterea urina per totum morbi decursum pauca erat & rubicunda cum sedimento lateritii coloris, & quod memoratu dignum est, si ulcus linguæ sub balsamicorum usu melius videbatur, mitiorque pituitæ per os fiebat ejectio, non modo præcordiorum anxietas, sed & dolor sinistri lateris, ubi ulcus erat, augebatur; cum contra, manante iterum materia sordida, interdum cum sanguine mixta, leniora apparebant symptomata. Materia ex lingua ejectæ permagna erat quantitas: siquidem circa finem morbi intra aliquot horas plus quam mensura expuebatur. Nec denique reticendum est, quod demum in sinistro latere circa aurem glandula parotis cum dolore ac-

in-

insigni duritie intumuerit; unde aucta indies virium dejectione auctoque febrili æstu miser ægrotus a morbo superatus aliquot hebdomades post diem obiit supremum.

E P I C R I S I S.

In præsentī hoc casu inter alia notari meretur ulcerosa linguæ corruptio, quæ rarius quidem in libris medicorum occurrit, a me tamen sæpius iterumque observata est in ejusmodi hominibus, qui scorbutica humorum dyscrasia infecti dentes vacillantes, gingivas erosas cruentasque habuerunt, & inter masticandum inopinato quodam morsu linguam vel leviter lacerarunt. In his enim sicut ordinario sanguinis, & humorum impetus ad caput præcipue est directus; ita hic, accedente quadam causa externa, facile potest augeri, & sic certæ parti, e.g. linguæ haud leve vitium affricari: quodsi quis vero tum mercurialia vel interne velit propinare, vel externe affectæ parti applicare, oleum camino plus addet, quam detrahet. Nam regulæ instar practicæ tenendum esse arbitror, mercurialis pro sapientia medicamenta, utcumque etiam præparata, & adhibita in scorbuto tantum non semper maximo esse nocumento. Longe vero certius graviusque nocere solent in vitiis dentium, & linguæ scorbuticis, quia sanguinis, & lymphæ ad has partes affluxum, qui per se satis magnus est, augendo, plerumque malum gravissimum, & vix ulla medicina superandum accersunt; idque eo magis, quoniam certa experientiæ fide constat, quod omnia linguæ, ceu partis spongiosæ continuoque salivæ affluxu madidæ ulcera difficilioris fiat curationis, dum ibi exsiccantia, & abstergentia penitus fere sua privantur energia. Quæ omnia igitur quum in præsentem ceciderint ægrotum, mirum esse non debet, cur morbo ferendo,

& vincendo impar factus animam efflaverit.

OBSERVATIO VII.

Vir quinquaginta annorum illustrissimus, habitus corporis spongiosi valdeque obesi, vitam agens sub lauta pleniorique diætâ non tam sedentariam, quam curis gravissimis molestam, ante aliquot abhinc annos primum scorbuticis vexari cœpit pathematibus, ita ut gingivæ tumidæ ex facili sanguinem funderent, dentes maxillæ sinistræ vacillarent, & æger, quod notabile, farinæ linguam inspersæ sensationem, præsertim post pinguium esum perciperet, quæ loquelam quodammodo intercipere videbatur. Ad hæc igitur mala tollenda varia extrinsecus roborantia, adstringentia, & corruptioni resistentia, ex internis vero decocta antiscorbutica sunt commendata; unde tumor quidem cum sanguinis profluvio evanuit, ex dentibus vero vacillantibus materia quædam alba, ibidem collecta paulatim promanavit. Non ita multo post recurrit cruenta gingivarum sinistri lateris intumescencia, & abscessus in anteriori maxillæ superioris incisore formatus ichorofam fudit materiam, quæ cohibita ad maxillam dextram serpsit, ibique tumorem & dentium relaxationem induxit. His ita constitutis medici iterum externis roborantibus, balsamicis, & interne sero lactis, cum cremore tartari, & herbarum antiscorbuticarum succis parato molesta hæc symptomata profligare contenderunt; nihilo tamen secius fastidiosum materiam viscidam, odore destitutæ stillicidium continuavit: quare ego consultus, singulis probe ponderatis intellexi, frustraneum fore omne curationis negotium, nisi morbi fomes, quem in corpore hoc plethorico ciborum valde nutriendum usus subministrabat, perite sub-

Scorbutus dentibus maxillæ sinistræ.

subtraheretur. Suasor itaque fui, ut illustrissimus æger per mensem, & ultra cura per abstinentionem sive inediam hoc modo uteretur: Præmissa venæsectione, alviq; fordibus per infusum vinosum, ex rhabarbaro, radice ari, pimpinell. cichorei, agarico trochiscato, corticibus aurant. & passulis confectum leniter evacuatis, in refracta portione carnes magis assatas, quam coctas panemque bis coctum debuit comedere, juscula pinguiora aliaque nutriendia vitare, & potui ordinario decoctum ex rasura ligni sassafras, lentis, rad. cichorei, & paxillo cinamomi substituere, idemque mane, ad lenem sudorem movendum, calide in lecto haurire. Ad robur ventriculo conciliandum, & bonum chylum ingenerandum commendavi elixir meum viscerale balsamicum, finita mensa cum vino capiendum; externe vero consultum duxi, ut a chirurgo artis perito dens affectus eradicaretur, & ad putredinem arcedendam liquamen myrrhæ cum brodio cort. aurantium gingivis illineretur. Dentium vacillantium confirmationi prospectum fuit essentia terræ catechu, cum essent. balsami Peruviani brodioque aurant. permixta; & ut impetus humorum ad superiora prohiberetur sanguinisque æqualis circuitus per caput promoveretur, spiritu nervino collum, & tempora inungenda curavi. De eventu autem morbi hæc scire expediet. Evulsione dentis non opus fuisse comperi, sed leniori tantum gingivarum scarificatione ordinatisq; remediis ex voto ægrum convaluisse.

EPICRISIS.

Scorbutus hic modo fuit incipiens, & a nimia sanguinis, & succorum abundantia, sub pleno lautoque victu accumulata originem duxit. Quodsi enim homines sanguineo-phlegmatici, seu laxiori fibrarum ac

valorum textura præditi multos nutriendos cibos ingerunt, non potest non inde sanguinis copia valde augeri, quæ vasa supra modum distendendo, hæc imbecilliora reddit, debitoque fluida propellendi robore privat: unde sanguinis spissitudo, & dein sub languidiori excretionum successu ejus impuritas; ex hac vero ipsa scorbutica lues oritur facillime. Si quis itaque scorbuto, a tali causa suborto, præsertim vero symptomaticæ gingivarum affectioni in præsentem hoc casu recte velit succurrere, parum profecto medicamentis internis, multoque minus externis proficiet, nisi superabundantem succorum copiam subtrahere, totumque fibrarum systema relaxatum robore satagat: quod quidem in ejusmodi subjectis sanguineis, & spongioso corporis habitu donatis non solis sanguinis missionibus, sed melius longe tutiusque curatione per inediam, quam supra decimus, potest perfici. Hac enim per aliquod temporis spatium rite adhibita, superflui humores exsiccantur, & dissipantur, fibræ nimis relaxatæ, & a tono suo dejectæ roborantur, & ad majorem constrictionem animantur, adeoque omnes se & excretiones, cum naturalibus corporis functionibus suæ restituuntur integritati. Et certe, si dicere licet quod res est, ego in diuturno & nunc quinquaginta annos superante artis exercitio summe rebellium nullaque medicina domandorum effectuum curationes per Dei gratiam sola hac methodo diætetica absolvi, imo præsertim pessimi moris ulcera, frustra alias adhibitis tam internis quam externis remediis, ad sanationem perduxì, ut ideo sæpe valde miratus sim, cur hæc eximia, licet domestica curandi methodus tam parvi a medicis habeatur, imo fere prorsus negligatur. Sed ita est, proh! dolor perversa mortalium indoles, ut neglectis diæteticis paratuque facilibus reme-

remediis sola pretiosa, & magnas laudes sonantia medicamenta stulta cupiditate inhient.

OBSERVATIO VIII.

Ulcera
scorbuti-
ca.

HAud ita pridem miles XXVI. annorum, corporis gracilioris ac proceri, facie pallidus, qui jam per quinquennium ulceribus pedum scorbuticis laboraverat, a militiæ præfecto ad me mittebatur, ut sibi meum, & consilium, & auxilium expeteret. Ego itaque singulis, quæ ad morbi originem veramque indolem cognoscendam pertinent, probe examinatis, deprehendebam, ab impuritate sanguinis scorbutica omnia hæcenus mala ortum incrementumque sumfisse, & a longo abhinc tempore usque eo durasse. Ulcera enim adhuc duo in malleolo pedis dextra erant aperte, in sinistro autem pede cicatrices, & bruni coloris maculæ fati latæ, ab ulceribus jam consolidatis relictæ, conspiciebatur, quæ valde dolebant, miserumque ægrotum, de magna totius corporis lassitudine, membrorum gravitate, & vagis doloribus jam conquerentem mirum cruciabant. Medicamenta hæcenus adhibita erant ferè sola externa, internis aut omissis, aut cum debito vitæ regimine non diu satis continuatis: quare ego cum sanguinem depurantibus curationem instituendam ratus commendabam, ut imposterum accuratiori vitæ victusque ratione habita, corpus aliquot horas ante vel post prandium eundo aut equitando moveret, loco potus ordinarii decoctum ex rasuræ ligni sassafras uncis quatuor, rad. glycyrrhizæ, & cichorei ana uncia una confectum larga in quantitate tam calide, quam frigide biberet, & interposito nonnunquam leniori laxante, cibus, quos pariori manu adsumere debebat, herbas antiscorbuticas, ut sunt cochlearia, & nasturtium, inter coquendum adice-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

ret. Ex medicamentorum classe nihil obtuli, præter elixir proprietatis, cum menstruo aquoso paratum, debitaque spiritus cochleariæ, oleo probe essentificati porzione remixtum, cujus LXXX. guttas ter in die capiebat. Externe ad ulcera adhuc manantia mundificanda, & consolidanda oleum vitell. ovorum, essentia succini, & myrrhæ nuptum commendabam, superimposito emplastro Barbetæ saponato, & camphorato, quod etiam alteri pedi applicandum curabam; & quidem hæc omnia tam felici successu, ut post duorum mensium spatium æger me revisens, non solum colore melior, viribusque, & corpore robustior videretur, sed & ulcera ex voto sanata fuerint.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quam parum in scorbuto curando ejusque symptomatibus, uti sunt ulcera, sanandis externa remedia efficiant; nisi simul probe observatis vitæ victusque regulis appropriata, & correctioni humorum dicata interna conjungantur. Splendent autem hac inprimis virtute medicamenta sic dicta antiscorbutica, quæ sale volatili sulphureo turgida omnis generis excretiones promovent, & amissum sanguini balsamum restituendo, universam fluidorum massam egregie corrigunt, ut postea natura, vel paucis externis adiuncta sponte ejusmodi ulcera persanet. Deinde ex tam facili, & intra breve tempus absoluta curatione addiscere licet, quantum medicus arte sua possit præstare, si ægros dictis obediens, ætate juvenes firmiterque naturæ robore donatos obtinuerit, & quanta e contrario sint impedimenta, si in pertinaces, & ad genus suum viventes inciderit.

Plures observationes legi possunt in consultat. & responsis med.

C

Tom.

Tom. II. Sect. III. casu CXIII.
CXXIX. CXLVII. CXLVIII.
CXLIX. CLVI. usque CLVIII.

CAPUT II.

De Sphacelo a causa potissimum
interna ejusque curatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Instituti
ratio ex-
ponitur.

Nullus affectus atrocior, & crudelior, quam sphacelus est, ubi nobis viventibus integræ corporis partes, subito putrescentes moriuntur: estque hujus morbi tam sæva, & infecta indoles, ut, ubi semel nidum suum elegit, pertinacissime inhæreat, & non tantum partem, cui insidet, mortificet, sed citato pede progrediens primum vicinas partes corrumpat, mox totam machinam destruat vitæque privet. Quum vero pro diversitate corporum, & individuorum, pro varietate causarum, quæ vel externæ vel internæ sunt, pro genii sui magis vel minus maligni indole, & symptomatum concursu permultum variet, suosque gradus habeat, tum neque eadem semper auxilia, neque eandem medendi rationem locum invenire posse in aprico est. Siquidem longe alia medendi via desideratur, ubi a causa interna, seu prava humorum indole ac corruptione nascitur, alia, quando humoribus integris, a violentia externa originem ducit. De utroque hoc loco agere constituimus.

§. II.

Defini-
tio.

Definimus vero sphacelum, quod sit putredinosa corruptio partis in corpore vivo, qua non modo ejus textura, & structura cum usu, & functione plane destruitur, sed & restitutio in pristinum statum nunquam expectanda est.

§. III.

Sphace-
lus corri-
pit par-
tes in-
ternas.

Neque tantum partes externas musculosas, tendinosas, & nervosas hic vitæ insensibilis morbus aggreditur,

sed potissimum etiam partes internas corporum, chronico diuturno, vel etiam brevi acuto affectu laborantium affligit, & lethiferum in ipsis effectum producit. Postquam enim nostro tempore laudabilis ille dissecandi corpora morbo extinctorum mos obtinuit, proxima interitus causa nunquam fere non in corruptione sphacelosa partis, & visceris cujusdam principalis observatur, & conspectui datur: quemadmodum in dissertatione de causa mortis in morbis id ipsum fusiore tractatione persequi sumus.

§. IV.

Occupat vero hoc malum frequen-
tius partes externas, sanguinis vivi-
do influxu destitutas, tendinosas, &
corporis extrema, ut manuum pedum-
que digitos, item scrotum, præsertim si corpora longiori morbo sint emaciata, vel senio confecta. Frequentius quoqueprehendit cachecticos, hydropicos, paralyticos, & scorbuticos, &c. qui sanguinem impurum, partibusque sulphureo-balsamicis orbatum, & humores ad corruptionem, & vappescentiam pronos in vasis alunt. Imo etiam facile ad ossa transit, quæ fetidissima sæpius putrilagine consumit, quando videlicet virulenta partium circumdata-
rum sanies putridusque ichor ad eorum intima penetrat.

§. V.

Variis vero modis sphacelus exter-
nis in partibus se manifestat, ita ut
naturalis colore, & calore earum pereunte tactu frigida evadant, color rubicundus in lividum, & nigrum successu temporis mutetur, & in parte quoque proxima ambiente florida, & vivida constitutio pereat, inque pallorem transeat. Maxime vero omnium in portione specialissime affecta sensus tactus perit, ut nec profundas scarificationes nec incisiones ægri sentiant. Accedit porro ipsius partis tumida elevatio, quæ etiam in proxime ambientem partem se diffundit, eamque tumore afficit.

Præ-

Præterea, portio corrupta in diffu-
tem dissolvitur putredinem, suamque
consistentiam plane amittit cum gra-
vi, & cadaveroso foetore nares fe-
riente; quæ corruptio mox ulterius
subito serpit, & partes circum jacen-
tes simili labe inficit. Et quandocun-
que in parte ejusmodi sphacelata sca-
rificatio, quam, uti dictum est, non
sentiunt ægroti, instituitur, ex vul-
nusculis inflictis non sincerus san-
guis, sed ichorosus cruentus humor,
ob sanguinem ibi subsistentem coagu-
latum effluit, cum stigmatibus nigris
inter vulnuscula adparentibus.

§. VI.

Quomodo vero sphacelus a gan-
græna differat, quibusque signis uter-
que affectus, multum inter se co-
gnatus dignosci debeat, c re utique
fore duco, ut paucis delibemus atque
eruiamus. Gangræna est extremus in-
flammationis gradus, quam, nisi rup-
ta omni mora præsentissimas fera-
mus suppetias, mox sequitur, & com-
mitatur partis corruptio, sive spha-
celus. Hæc autem gangrænam in
inflammata parte præsentem prænun-
tiant: quando coloris floridum,
quod in inflammatione adfuit, ex-
stinguitur, deinde dolor, & pulsus
arteriarum, ægro antea valde sensi-
bilis, finita nondum morbida dispo-
sitione remittit; pars antea dura, &
renitens mollis fit, colore livida,
sensu destituta, & cutis a carne fa-
cile sejungitur; sique digitis premi-
tur, in profundum redit, nec postea
resiliendo revertitur: imo pustulæ
quoque, & vesicæ copiosæ in partis
superficie apparent, quæ apertæ lati-
cem acrem fundunt, nigredinemque
subtus recondunt.

§. VII.

Verum enim vero, sphacelatio du-
plici modo, vel ex præcedente gan-
græna, vel sine ea nascitur. Illa
plerumque a causa externa manife-
sta, & violenta originem habet, vi-
delicet a strictiori partis ligatura,
dum sanguis post ligaturam non in-

venit libere remeandi vias, vel a
vehementiori partis contusione, vel
a læsione tendinis, & nervi, & hinc
orta dolorum atrocitas: quod accide-
re solet sanis, vegetis, in vigore
ætatis constitutis, sanguineque, &
viribus plenis. Atque hic sphacelus
maxime acutus est, &, nisi mature
convenientibus remediis succurratur,
hominem celeriter e medio tollit.
Altera sphaceli species, quæ potissi-
mum a causa interna oritur, præter
opinionem sponte emergit, maxime-
que familiaris est, ut supra innui-
mus, cachecticis, senibus, scorbu-
ticis, quorum vasa humoribus in pu-
tridam corruptionem pronis scatent.
Et hoc malum magis est chroni-
cum, non celeriter vitam destruens,
sed aliquoties satis diu affligit len-
toque gradu interficit. CORNE-
LIUS GELSUS lib. V. cap. XXVI.
hanc sphaceli speciem canceri, nomi-
ne, sed latius patente, describit, ita
ut erysipelas, si in ulcus tendit, si-
mul complectatur, adeoque diserte
de eius causis, & genesi loquitur,
ut clarissime pateat, non alium eum
proposuisse, quam qui in corpore ma-
li habitus sponte provenit.

§. VIII.

Hicce discussis sequitur, ut, quo-
modo dirum hoc vitium in partibus
externis suboritur, dispiciamus ac
clare demonstramus. Jam satis, ut
arbitror, ex physiologicis comper-
tum est, uti totius corporis, sic
quoque cujusvis partis vitam, vigo-
rem, & a præsentanea corruptione
præservationem omniumque functio-
num integritatem ab humorum vi-
talium libero, & æquabili circuitus
successu dependere. Tandiu enim
pars est viva, & a corruptione im-
munis, quamdiu adhuc sanguineus
latex singula ejus vasa, & vascula
æqualiter perluit. Sic paralyticorum
membra, utut sensu, & motu vo-
luntario privata adhuc tamen vita
frui dicuntur, quoniam vitalis ad-
huc purpura per illa ipsa fertur, &

causa
proxima
est san-
guinis
prava
constitu-
tio.

per circulum resolvitur. Proinde uti mors totius corporis, itam etiam certæ cujusdam partis mortificatio a cessante, & destructo sanguinis circulo dependet. Hoc enim sublato, crasis sanguinis, & mixtio naturalis perit, fluidum a solido separatur, & ob moram particulæ sulphureæ mobiles subtiliores avolant, motumque intestino fermentativo unio varii generis partium dissolvitur; unde foetidissima emergit putrilago. Quando enim progressivus sanguinis motus desinit, protinus fluidum aereo-æthereum in sanguine contentum, pariter atque externum incumbens calore suo motum alienum internum seu intestinum inducit, qui texturam, & vinculum, quo inter se gaudent partes, destruit; quoniam circularis ille motus utique præcipuum est naturæ instrumentum, quo corpus a putredine servatur, quo varii generis elementa sanguinem constituentia in intima mixtione, & unione continentur. Quum vero liber ille fluidarum partium motus a solidorum firmitate, robore, & vi cordis, & vasorum systaltica elastica, cujus beneficio fluidæ impelluntur, propelluntur, progrediuntur, unice dependeat; hæc autem solidorum vis naturalis, & motrix a sanguinis, & fucci nervosi bene constituti per minima vasa influxu sustentetur: facile patet, causam sphacelationis, si causa interna sit, potissimum in sanguine ejusque prava constitutione esse quærendam.

§. IX.

In quonam vero laudabilis succorum vitalium ad vitam, & sanitatem custodiendam necessaria constitutio consistat, jam breviter perquirendum erit. Sanguinem esse humorem non homogeneum, sed ex varii generis particulis, subtilioribus, & crassioribus, terrestribus & aqueis, salinoque sulphureis oleosis pinguius conflatum, &, si rite vitalibus

præesse functionibus debeat, ad dulcem blandamque temperiem per intimam harum partium unionem redigi debere, extra omnem dubitationis aleam positum esse existimo. Quodsi igitur sanguis satis fluidus est, ut per subtilissimos canales se, & excretorios libere possit trahere, & a superfluis elementis separari, sanitas corporis comparatur, sive omnes partium ejus functiones integræ salvæque manent; ubi vero contrario callores, mucidæ prædominum obtinent, tum per minima vascula libere non permeare, id est nec satis influere, nec satis effluere potest: unde subsistit, minima vasa obstruit, & alienam plane indolem acquirit, quod maxime fit in otiosis, senibus, cachecticis, & scorbuticis, qua ratione facilis ad sphacelum fit dispositio & transitus.

§. X.

Quodcumque itaque sanguinem in minimis vasis coagulat, ejusque motum ac progressum impedit, id ad genesis sphaceli multum conferre, apparet. Unde etiam videmus, quod a combustionem modo graviori per ignem facta sanguis coagulatus haud infrequenter materiam sphaceli proximam suppeditet, vix aliam ob rationem, quam quod nimis ignis calor sanguinem coagulet ejusque fluiditatem demat. Non dissimili modo ab intensiori gelu tempore hiberno in corporis extremitatibus diras, ejusmodi coagulationes, & sphacelationes evenire videmus. Perquam enim notum est, sanguinem e vena missum brevi tempore a frigore in coagulum abire; sicut pariter haud facile quenquam fugiet, per frigora itinera facientibus pedes, manus, nares, aures emori. Inprimis vero frigus partibus erysipelate affectis, vel alia ex causa æstuantibus infestum esse deprehenditur. Ita exemplum in EPHEMERID. Dec. II. ann. III. p. 145. item apud Gregor. HORSTIUM

Cause
occasionales.

In quonam hæc
constit.
ostendi-
tur.

Exstat, quod manus febre ardente laborantis, in aquam frigidam demissa sphacelata fuerit retracta. Idem fieri observamus a graviore vulneratione, & contusione, cum sanguis extra vasa positus & in poris retentus perfacile stagnat & resolvitur. Qua de re plura exempla *Wilib. Fabricius HILDANUS libro de gangrana, & sphacelo* notavit.

§. XI.

Quæ cum mediatis amplius recensentur.

Tonum etiam fibrarum motricium ab humido nimis relaxatum, & videntur vegetaque systole destitutum ad stagnationem & corruptionem sanguinis sphacelofam multum facere, paralytici, cachectici, hydropici &c. satis abundeque testatum faciunt: quo etiam referre oportet præposteras erysipelate & inflammatione affectarum partium curationes per cataplasmata, emplastra refrigerantia, constringentia, vel nimis relaxantia pinguedinosa. Quod vero scorbutici, & senes, quorum sanguis & humores cum scorbuticorum sanguine multum habet affinitatis, & similitudinis, tam facile, & citra causam externam præcedentem ad atrox hoc malum dispositi sint, ex jam adductis facile quisquam poterit colligere; utpote eorum sanguis, & lymphæ ad spissitudinem, & coagulum, præ ætate juniorum, facile inclinatur, dum mobilioribus, benignioribus & balsamicis spirituosus particulis orbatus, mucidus, crassus, lentus, & iners relinquatur: cui si postea accedit vel externum frigus, vel moeror animi, terror aut metus, vel etiam aer humido frigidus, & aliud quodcunque externum relaxans, ut balneum, subito & præter omnium opinionem dispositio ad sphacelum emergit. Neque omittenda est in senibus, præsertim scorbuticis sicior ac rigidior & vasorum & fibrarum textura, dum interstitia, & pori magis coarctantur, ut non modo sanguis, & lymphæ difficilius per ea transeant, sed & tonus partium solidarum, ob

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

deficientem fluidi nervosi & sanguinei influxum, valde debilitetur; multo vero magis in extremitatibus pedum, ubi musculosæ partes minores, & plures tendinosæ sunt, per quas ordinario sanguis propter gravitatem descendens difficilius circumvoluitur.

§. XII.

Proximum jam est, ut etiam discipiamus, quomodo immoderatus, & imprudens rerum nonnaturalium usus ad sphaceli productionem concurrere possit. Ex harum censu principem fere locum aer, multis effluviis vappidis, & humidis refertus, & vi elastica orbatus sibi vendicat, qualis est in locis humidioribus, habitationibus profundis, mari & fluviiis, siue paludibus propinquis, qui in genere omnium partium solidorum tonum ac robur relaxat, transpirationemque impedit, ut per cutis spiracula subtiliores putridæ salino-sulphureæ partes non possint exhalare. Ex ciborum genere huc imprimis pertinent omnia, excessivis qualitatibus prædita, ut fere sunt nimis dulcia, acida, salsa, fumo indurata, vel etiam nimis pinguis. Ex potulentis huc spectant vina acida, vel etiam nimis spiritus vini abusus, quo fluidum temperatum subtile dissipatur, crassioribus partibus, quæ facile in coagulum abeunt, relictis. Ex quo simul ratio patet, quare rebelles chronicæ passionis, ut scorbutus, hydrops, cachexia, & sphacelus istis in locis, ubi familiarissimus spiritus vini, & liquorum spirituosorum potus est, sint frequentissimæ. Hisce quando accedit imbecillior natura, quæ secundum CELSO omnibus morbis patet, maximeque senibus communis est, item nimium otium, vel anxia animi cura, quæ omnem corpori, & animo vigorem eripit; tum utique fenestra ad tales morbos gravissimos aperitur. Denique notabile est, sæpius citra ullam causam externam occa-

Causa non naturalis.

sionalem, etiam sine tumore, & rubore conspicuo, sine febre præcedente, dolorem immanissimum oboriri, & funestum sphacelum subsequi, ut FERNELIUS *de abditis rerum causis lib. II. cap. 15.* testatur. Ita quoque HORSTIUS *lib. IX. obs. 25.* animadvertit, sphacelum in corpore cacochymico vi purgantis fortioris esse introductum.

§. XIII.

Prognosis.

Prognostica licet ipsi tractationi hinc & inde sint intermixta, placet tamen pauca specialiora addere. Maxime autem omnium in prognosi ferenda ad ipsum individuum ægrotans est respiciendum; quod si juvenile & activum est, majorem sanationis spem promittit, quam segne, tardum & senile: & licet in juvenibus corruptio sphacelosa, præsertim si ex gangræna præcedente oborta fuerit, celeriores vehementioresque faciat progressus, quam in senibus, ob majorem particularum tam sulphurearum mobilium, quam humidarum ad putredinem aptissimarum copiam; tamen annotandum est, quod corruptæ partis a sana separatio debitaque suppuratio sub convenientium remedium usu in junioribus ob sanguinem, quem præsenibus alunt, fluxilicem, & puriorem, & ob majus virium motuum-vitalium robur facilius succedat. In genere vero notandum velim, quod nulla unquam portionis actu corruptæ expectanda sit restitutio, sed potius partis sphacelatæ a sana secessio desideranda, quam in senilibus corporibus naturæ beneficio vix unquam contigisse memini. Ceterum, si gangræna vel sphacelus ab extra provenit, longe citius & facilius sanationem recipit, nec tam citato pede progreditur, dum sanguis & humores balsamo suo genuino, quod putredinem arcet, adhuc seculant; secus autem fieri solet, si ab interna causa malum dependet, ubi longe periculosior est status, nec

tam brevi tempore humores possunt emendari.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Quum in omni morborum generatione prudentis suoque officio sagittantis medici sit, ut pro ipsa conditione, & diverso morbi statu convenientia adhibeat remedia, tum profecto in sphacelo sanando id ipsum observatu necessarium esse arbitror. Alia enim medendi via inunda est, si totum membrum sit emortuum, alia si pars tantum necrosi laboret. Illud si incidit, amputatio unicum est remedium; hoc vero ubi evenit, ea adhibere decet medicamenta, quæ sanguinem benignum reddunt, obstructions remonent, & laudabilem sanguinis influxum, & refluxum in partem corruptioni proximam promonent, ut hæc ratione quod sanum est defendatur, emortuum facile separetur, & laudabile pus, quod optimum convalescentiæ signum præbet, generetur.

§. II.

Quodsi igitur indicium est, destructorium motum in affectis partibus vigere ulteriusque serpere, prima medici intentio esse debet, ut violentum hunc & naturæ insensissimum motum, mortem & putredinem inducentem sistat: quod quidem optime perficitur deobstruentibus, balsamico roborante sulphure, & sale penetrantiori instructis, utpote quæ sanguini liberiores cursum, partibus debitam transpirationem, & materiæ æthereæ sanguini inclusæ liberrimum itum reditumque concedunt, ut hæc ratione putredo arceatur, & quod emortuum est, sejungatur. Huic scopo ex voto satisfaciunt omnia sale volatili oleoso, acidum destruyente imbuta vegetabilia, ut ruta, salvia, angelica, levisiticum, flores sambuci, baccæ jun-

Indicationes curatorie.

Quenam externa putredinem arceant?

juniperi, & salia volatilia urinosa vel oleosa, maximeque resina illa subtilissima, & penetrantissima camphora: quo etiam spectant sale quodam alcalino fixo amaro imbuta, uti scordium, carduus benedictus, aristolochia rotunda, aloe, centaurium minus, absinthium, item oleo balsamico turgida, ut myrrha, thus, mastix, balsamum peruvianum; vel denique incisaria vi agentia, ut sal ammoniacum, lapis medicamentosus Crollii, vitriolum martis & veneris, aqua calcis vivæ, cineres clavellati, vinum, ejusque spiritus.

§. III.

Ex his
parata
formula.

Possunt ex dictis apparari cataplasmata, & fots, crebriusque calide applicari, quæ partim incidendo & tonum partis roborando, partim putredinem arcendo, divinam afferunt opem. Mihi vero quasi instar omnium hætenus in usu fuerunt duo remedia, quorum primum ita se habet: Rec. rad. angelicæ, levistici, ana unciam unam, herbæ scordii, rutæ, cardui bened. salviæ ana manipul. I. myrrhæ, mastich. ana drachm. sex, salis ammon. unciam unam semis, virid. æris drachm. semis, alum. usti drachm. III. Hæc invicem concisa & contusa coque in aquæ calcis vivæ, vini Francici & spiritus vini camphorati partibus æqualibus. Alterum est solutio florum salis ammoniaci vitriolorum in spiritu vini non rectificato, adjecta debita quantitate camphoræ. Quodsi autem malum profundius in carnosius partibus lateat, prius institui debent scarificationes, ut non modo sanguis in coagulum condensatus & corruptus e membro laborante evacuetur, verum etiam, ut medicamento vis ad ipsam labem propius pertingat. Et profecto inanis est nonnullorum metus, qui aeris accessum ad putrefactionem accelerandam contribuere existimant; cum tamen facile possit cohiberi, si satis mature debitis adminiculis affectæ parti prospiciatur.

§. IV.

Hæcce remedia sæpe præstantissimam tulerunt opem, maxime si internis alexipharmacis & diaphoreticis, quæ sanguinis mixturam in crassi & motu suo servant, liberumque transpirationis successum adjuvant, rite fuerint secundata: cujus energiae quam maxime esse deprehenduntur, liquor cornu cervi succinatus, tinctura bezoardica media & volatilis, diafcordium liquidum, spiritus bezoardicus Bussii, essentia theriacalis, theriaca cœlestis, & omnia salia volatilia oleosa. Singula tamen hætenus enumerata interna remedia multis parasangis antecellit, certissimoque effectu ceu euporiston satis se comprobavit hæc quæ sequitur formula. Accipe vini rhenani optimi libram unam, succi cancerorum recentis uncias tres, theriacæ drachmas duas, lapidum cancerorum drachmas tres: blando calore hæc misceantur & pro dupli dosi bibat ægrotans, observando simul debitum ac temperatum sudoris regimen. Præterea ex alexipharmacis, nostro scopo inservientibus maxime eminent nitrum & camphora, quæ, si ita combinantur, ut ad drachmam unam nitri scrupulus dimidius camphoræ addatur, excellentissimum exserunt effectum. Nitrum enim, sanguinem & serum fluxile reddit, humorumque acridinem, & febrilem æstum temperando, balsamum sanguinis conservat; camphora vero effluviis suis tenuissimis salium morbosorum, & particularum obstruentium exhalationem promovet quam optime. Hæc tamen circa usum horum remedium tenenda velim, ut primo in paulo largiori & repetita dosi offerantur, quia præsens periculum præsentaneam sanguinis emendationem urget; deinde ut, si a causa interna malum succreverit, plus ipsis, quam externis omnibus fides habeatur.

Alexi-
pharma-
ca inter-
na con-
jungen-
da.

Scarifi-
cationis
utius.

§. V.

Separationis corrupti a sabo variis modis.

Hac methodo qui aggreditur gangranam & sphacelum, feliciter in ejus sanatione procedit, & vel ulteriorem mali progressum impedit, vel partem putredine jam tactam, naturæ beneficio concurrente, restituet. Sanguine enim tam internis quam externis jam benigniori reddito, natura loco carnis emortuæ novam carnem prognerat: modo observetur, ut restituta jam in parte gangranosa sanguinis circulatione, illud quod emortuum aut corruptum est, maxime si grandis sit molis carnesque substantiæ, ope chirurgica prudenter separetur, & amoveatur. Varii autem varios separationis modos in chirurgicis æque ac medicis libris ostenderunt, quorum mentionem iniicere juvabit. Nonnulli causticis corrosivis eandem peragere tentant, & scarificatione profundiori inter sanam, & mortuam partem facta pulverem ex arsenico inspergunt, vel illum cum unguento ægyptiaco subactum applicant. Alii, ut POLEGRINUS, Medicus Callus, cujus meminit *Charas in pharmacop. reg. pag. 293.* butyrum antimonii cum corrosivo sublimato remixtum in usum trahunt; alii id oleo vitrioli vel salis, uti FABER in *chirurg. spagy. pag. 172.* præstare conantur, alii iterum actuali cauterio infectam partem inurunt. Denique recentiorum plurimi corruptum membrum ense rescindendum putant, ne pars sincera trahatur, & ideo novacula vel alio instrumento incisorio quicquid peccat & corruptum est rescant. At vero, si omnibus pensatis, proferre debeam, quid sentiam, ego certe postremum separandi modum reliquis longe præferendum, maximeque adhibendum suadeo, si caro muculosa altius fuerit infecta. Hoc enim pacto non modo totum illud, quod peccat, citius tollitur, sed recidiva quoque egregie avertitur: ut taceam denique tristia exempla, ubi

caustica illa virulenta, ut arsenicum & mercurius sublimatus, externe applicata penetranti acrimonia sua in nervorum systemate sævissima eaque funesta concitarunt symptomata.

§. VI.

Quodsi igitur gangræna late prosperens contagio suo funus partis & inde corporis minatur, totumque membrum occupavit & encavavit, unicum & fecerissimum, licet miserum, & crudele est remedium amputatio, seu exstirpatio partis. Quicquid enim ad vitam revocari nequit, optime a viva parte separatur, præsertim quum dubia spes desperata salute melior, longeque consultius sit, partem hominis, quam totum hominem funeri dare. Quo vero plenius de ipso rescandendo modo constet; operæ pretium erit, ut, quæ ante, sub & post operationem observanda sint, breviter strictimque moneamus. Primo itaque, ut ordine procedamus, in Quæstionem venit: quænam remedia ad facilitandam operationem interna propinari debeant; ubi sciendum est, desideratissimam afferre opem sic dicta confortantia, spirituosia analeptica, quæ blandis sulphureis partibus foeta vigorem sanguini & cordi addunt: qua virtute inprimis splendent aqua cinamomi cum vino Hispanico confecta, aqua flor. aurantium, lilior. convallium, alborum, rosarum, essentia ambriæ, syrupus balsami Peruviani, spiritus volatilis oleosus cum oleo cort. citri. recenti & cardamomi essentificatus; quæ invicem vel per se, vel cum vino rhenano bono haustu exhibita egregie roborant. Confert quoque tali in casu commendare juscula bonæ notæ refectoria ex vino, juscule carnis, vitello ovi, succo citri, saccharo & cinamomo parata: multo vero certior erit effectus, si hæc analeptica cum alexipharmacis supra dictis commixta in convenienti dosi propinentur.

Quæ ante operationem ad faciendam illam faciunt.

§. VII.

Opera-
tionis
descri-
ptio.

Ipsam sectionem quod attinet, implorato summi Numinis auxilio, ante omnia chirurgus prudens, pius, expertus, & qui omnia ad hoc opus necessaria instrumenta in promptu habet, eligendus est. Dein detineatur patiens vel imponatur in scamnum conveniens, & chirurgus trahat cutem, musculos & carnem fortiter versus sanas partes, ut operatione peracta ossi denudato iterum obduci queant. Postea vinculo valido &, ne facile relaxetur, satis forti, non tamen adeo lato constringenda est cutis, partim ut atrox dolor in extirpatione præcaveatur, partim ut enormis hæmorrhagia, quæ presso pede discissionem aliorum vasorum subsequitur, impediatur. Et quamvis primum vincula non sine gravi dolore iniciantur, postmodum tamen omnes cruciatus, qui ex sectione oriuntur, leniunt & obtundunt, ut vix ullus doloris sensus percipiatur. Alii malunt, ut duo robustiores viri, præcipue in partibus carnosioribus fortiter manibus constringant. Locus, ubi applicatur ligatura, sit aliquot, vel duos tantum transversos digitos supra partem abscindendam, ne secta carne ligatura decidat. Prius autem quam sectio peragitur, filum atramento tinctum circumligandum est loco incidendo, qui ad minimum quatuor digitos transversos esse debet supra carnem emortuam atque corruptam; postea cultro falcato satis acuto cutis & caro musculosa ad os usque una sectione est separanda: quo peracto protinus muscoli ab osse tam foras, quam intrinsecus, satis amplo tamen spatio sunt sejungendi, quo locus detur ferre, quæ satis acuta, ossibus a periostio bene purgatis applicanda, & primo fibula, deinde tibia est abscindenda cito satis actuto, agilique dexteritate octo vel novem tractibus, hac adhibita cautela, ne nimio motu & concus-

sione ægroto sæva obveniant mala. Et ubi in pede operatio suscipitur, pes bene est extendendus, ita tamen, ut paulatim ad intra inflexus teneatur, quo ambo ossa æqualiter ferri possint præcindi.

§. VIII.

Peracta sectione, sanguinis profluvium sistendum, quod variis modis chirurgi præstare solent. Nonnulli, uti PARÆUS in *chirurg. lib. 1. cap. 20. & 21.* tenacula vel volsella vasa apprehendunt, ac transfigunt & obducto filo deligant; quoniam tamen arteriæ post sectionem breviores fiunt, & intra carnem se occultant, forcipe non commode possunt teneri, & ad deligationem extrahi: deinde cum ligaturæ arteriarum tempus & moram, quam ægri imbecillitas atque defectio raro permittit, requirunt, imo ipsum vinculum, quod ad sanguinis fluxum cohibendum fortiter stringi debet, quandoque arteriæ tunicas dissecat, tutius est, a tali modo abstinere. Nonnulli cauterio actuali, seu ferro ignito carnem adurentes fibras vasorum crispant & constringunt, sicque remoram sanguini iniiciunt: quod quidem remedium improbare videtur HORNIUS in *microtechnie*, quia tali cauterisatione crusta gignitur, quæ postea decidens novo sanguinis fluxui ansam præbet; attamen, quoniam facillimum & securum est, in illis casibus, ubi mora periculum minatur, vel remedia styptica non ad manus sunt, item ubi corrupti quidpiam remanserit, omnino potest adhiberi. Alii stypticis tam solidis, quam liquidis, uti sunt vitriolum cyprum, solutio vitrioli albi, liquor stypticus Danicus ex alumine, vitriolo, oleo vitrioli & aceto paratus, item pulvis stypticus HILDANII &c. sanguinem compescere student: quam methodum etiam nos inprimis laudamus, eodemque fine potissimum, & instar omnium caput mortuum

Quibus
sanguis
filii de-
beat.

vitrio.

vitrioliprobe exustum ex mente HEURNI in commentar. ad HIPPOCRATIS aphorism. commendamus. Quodsi autem compositum desideraretur, ita poterit confici: Rec. boli armen. uncias quatuor, sanguin. dracon. , aluminis, terræ sigillatæ ana unciam unam semis, nuc. cupressæ, gallar. ana unciam unam, capit. mortui vitrioli uncias duas. M. F. pulvis. Ex liquidis, quæ facilius penetrando sanguini coagulum inducunt, omnibus palmam reddit dubiam liquor martis, quem oleum martis dicunt, quod ex capite mortuo florum salis ammoniaci martialium, aeri libero exposito per deliquescentiam emergit, & quovis styptico est præsentius. Imo quoque in levioribus læsionibus solus spiritus vini omni phlegmate orbatus locum invenire poterit. Modus autem applicandi styptica hic est. Turundæ insignes ex lino discepto confectæ albumine ovi conquassato madefiunt & pulvere styptico conspergunt, vel liquori styptico immersæ ipsis vasis applicantur, quæ prout amplitudine differunt, diversas quoque magnitudine turundas exigunt.

§. IX.

Alii sanguinem fistendi, & confolidandi modi. Sedato sanguinis fluxu opus est, ut vincula styptefactiva removeantur, cutis remittenda, quæ os & bonam partem læsionis, imo nonnumquam totam contegit: dum enim pelle ista vasa conteguntur, partim & fluens sistitur sanguis, partim & consolidatio promovetur. Hoc fine Venetorum lictores, teste Bartholom. MAGGIO, qui facinoroso homini manum abscindere debent, pellem ad superiora trahunt, post amputationem vero illico laxant, & diligenter circa juncturam consuunt, vulnerique ventrem gallinæ morientis adhibent. Quod quidem a GALENI sententia lib. 5. method. non abhorret, ubi sanguinis fluxum ex propria cutis superpositione refrenari perhibet. In Belgio hic modus ad-

modum est familiaris, & multiplici usu comprobatus: nimirum tibia secta musculus gastrocnemius, vel ejus portio adhuc salva non abscinditur, sed a reliqua parte separatur, qua deinde membrum sauciatur obvolvitur, & sic brevi tempore sanatio absolvitur. Imposito postea pulvinari linteo albumine madefacto ad replendam cavitatem, vesica bubula satis fortis, & aquæ calidæ prius immersa toti trunco obducitur, donec hæmorrhagiæ metustransiverit. Tercio vel quarto die remota ligatura iterum pulvis stypticus cum albumine mixtus imponendus, operaque danda est, ut indurata, & inglutinata emolliantur, & eschara decidat: ad quod egregie facit digestivum exmelle, terebinth. pulv. aristoloch. irid. florent. thure, & spiritu vini paratum. Eschara delapsa vel filo vulneris os latis suturis constringendum, vel per emplastra cutis attrahenda: Luxurians, & spongiosa caro coercenda est insperso pulvere radices ireos & aluminis usti. Tandem cicatrix emplastro diapalmæ, item de cerussa, nec non unguento desiccante rubio inducenda est.

CAUTELE ET MONITA
PRACTICA.

§. I.

Quodsi ad meliorem remedium externorum in gangrana operationem scarificationum est indicatio, cavendum est, ne ipsæ in partibus tendinosi, manuum pedumque digitis, vel ubi maximus adhuc æstus cum robore conspicitur, instituantur. Sed longe felicius id fit in partibus carnosissimis jam corruptis, vel corruptioni proximis: in his enim scarificationes, vel etiam profundiores commode inveniunt locum. Et sane mirandum est, post scarificationem peractam in partibus valde tumentibus illico detumescen-

Cautelæ circa scarificationes.

tiam sensibilem cum flatuum emissionem deprehendi, luculento indicio, non tantum infarctum humorem, sed & expansivam elasticam vim grandiores hos tumores gignere.

§. II.

Circa interna si scorbutus &c. concurrat.

Varia a nobis commendata sunt interna alexipharmaca, & diaphoretica, quæ in malo, præsertim a causa interna orto mitigando non parum præstant utilitatis. Si quando vero simul scorbutica labes concurrat, specifica admisceantur antiscorbutica, & si lues gallica originem malo, & sustentationem suppeditet, remedia huic morbo accommodata in usum trahere expediet.

§. III.

Circa amputationem quæ consideranda.

Priusquam amputatio membrorum sphacelo infectorum suscipitur, varia probe consideranda erunt momenta. Ante omnia vero deliberandum est, an sine vitæ periculo exstirpatio partis fieri queat? Quodsi enim tales partes sphacelus adoritur, quæ aut non commodè deligari possunt, aut amplioribus arteriis, & venis instructæ magnam sanguinis viriumque sub sectione faciunt profusionem, satius intermittitur. Deinde examinandum est, an vires ægri consentiant? Vires enim, quæ vitæ conservatrices sunt, merito in subsidium vocari debent, quia metus, dolor, hæmorrhagia, adhuc majorem earum inferunt jacturam. Ubi itaque vires ex vehementia morbi jam succumbunt, pulsus arteriarum debiles micant, & defectio animi jam præsens, vel metuenda est, ibi cautissime cum auxilio hoc crudeli mercari oportet.

§. IV.

Circa opiata.

Plurimi ex vulgo chirurgorum & medicorum ad præcavendos dolores in operatione metuendos opiata, vel in dupla dosi propinant, sed in quo sane ausu pessimoque effectu. Nam ordinaria opiatorum remedia non modo atrociam dolorum vix avertunt, uti sæpe numero observare

mihî licuit, verum etiam, si in excessiva, quantitate offeruntur, metum iniiciunt, ne sopitos ligatosque spiritus somnus sequatur sempiternus. Deinde opiata, dum sulphure suo vaporoso liquidi nervorum tenuissimi activitatem, & claterem obtundunt, vires destruunt, &, quo minus venenum granulosum foras propelli possit, efficiunt. Idem tenendum arbitror circa usum opii post operationem peractam, de cujus noxa HORSTIUS lib. IX. obs. 20. notabile, sed tragicum refert exemplum. Quæ cum ita sint, nos in utroque casu usum narcoticorum penitus damnamus, longeque rectius ac securius remedia supra præscripta analeptica temperata commendamus?

§. V.

Circa locum, in quo operatio celebranda sit, variæ inter auctores vigent controversiæ. Multi in articulo amputationem instituere suadent, quoniam ibi nec hæmorrhagia metuenda, nec ossium fit nudatio. Verum enim vero, non desunt prægnantes rationes, quæ contrarium magis suadent. In articulis enim ossium junctura non tam promptè invenitur, nec cicatrix facile inducitur; imo etiam malum non semper in articulo, sed sæpius in medio membri hæret, ideoque tam altam resectionem raro poscit. Aliter autem res sese habet, si digiti articulus est rescindendus, quod optime in juncturis, & quidem forcipe peragendum est. Porro, altera oritur quæstio, utrum in parte sana, an emortua operari liceat? Nonnulli quidem, uti sunt GALENUS lib. 2. de curandi rat. cap. 9. VIGO lib. IV. chir. cap. 7. FALLOPIUS, & AQUAPENDENS, &c. in emortua parte, qua sanam partem vicinam attingit, id fieri debere contendunt, & ita incidendum membrum sanum statuunt, ut aliquid corrupti remaneat, quia tunc minor dolor, & minor quoque hæmorrhagia per-

Circa locum, ubi operatio instituenda.

perterrita esset. At vero, consilium hoc periculosum videtur, quoniam malum illud, quod relinquitur, ex facili se multiplicat, sensim obrepit & ulterius inficit. Rectius itaque iudicat, sibi peritissimo chirurgorum adfensum conciliavit CELSUS lib. VII. cap. 4. in hunc modum: *inter sanam vitiatamque partem incidenda scalpello caro usque os est, sic ut neque contra ipsum articulum id fiat, & potius ex sana parte aliquid excindatur, quam agra aliquid relinquatur.* Regula tamen exceptionem patitur in tibia; in qua si sphacelus sit supra malleolos, prope genu præcisio est facienda: quod enim relinquitur frustum, nullum usum, sed magnum potius incommodum ægro affert, dum ligneo crure ipso utendum sit, & pars otiosa in posteriora vergat. In brachio tantum conservetur, quantum commode alligandæ, & aptandæ manui ex metallo confectæ sufficit. In pedum manuumque digitis, ut diximus, in articulo id ipsum fieri debet, ubi nervi, & tendines incisi sursum attrahuntur & carne obteguntur.

§. VI.

Circa
operatio-
nem i-
psam.

Ad feliciter operationis successum hæc observandæ sunt cautelæ. Primo omnium chirurgus debet cavere, ne exponendo instrumenta, timorem ægroto incutiat: novi enim plures panico quasi terrore sic correptos & pæne exanimatos. Deinde, nec vacuo stomacho, nec nimis repleto aggredienda res est, quoniam ille sæpe molestam accersit syncope, hic sæpe causa est, ut cibis propter agitationem corrumpatur: tutius tamen suscipitur horis matutinis quam pomeridianis. Postea, denudatæ partes, & ossa non diu aëri sunt exponenda, ne hic conglutinationem impediat, & corruptionem nigredinemque ossi inducat. Neque minus post operationem insistendum est remediis internis refocillantibus, & alexipharmacis temperatioribus:

quo nomine inprimis mixturam, quæ ex vino, oculis cancer. aqua cinamomi, melissæ, cort. citri, nucistæ, & paucis theriacæ coelestis granis constat, commendare lubet. Denique ad crustæ, vel medicamenti, vel ignito ferro inductæ a carne resolutionem non properandum est, ne inde profluvium sanguinis denuo proritetur. Quum autem putredo cessaverit, nec amplius sanguinis profusio metuenda fuerit, ea, quæ crustam detrahunt, applicanda sunt. Et ubi post crustæ casum, adhuc inflammatio adest, unguentum diapompholygos, omissis omnibus ca lidis, & acrioribus, adhibere convenit.

§. VII.

Tandem de symptomatibus operationem subsequenter, qualia sunt syncope, hæmorrhagia, febri inflammatoria cum phlegmide, delirio, & de novo gangræna & sphacelus, pauca adicere expediet. Syncope, quæ potissimum timori, & terro-ri, nimisquæ sanguinis profusioni debetur, vel in sphacelo a causa interna nato propter malignitatem, li- quidum nervorum tenuissimum inquinantem oritur, & sæpe sudorem frigidum foetidumque comitem habet, analeptica & alia excitantia requirit, quorum seriem longius hic recensere supervacaneum erit. Si hæmorrhagiæ, ut facile sit, de novo repetunt, videndum est, ne æger multum se commoveat, sternutet, vociferetur, tussiat, aut corpus culcitris multum oneret, vel aliis sanguinem commoventibus utatur; imo quoque ipsi dormienti semper vigilans adsit minister, qui cuncta observet. Neque tamen semper necessè est, ut ad talem hæmorrhagiam suppressendam prior admoveatur apparatus, sed tantum aqua frigida in- ipersa, stuppis cum pulveribus stypticis, & si vires id permittunt, venæsectione in parte opposita tentandum est, an cohiberi possit. Illud autem

Circa
sympto-
matum
tracta-
tionem.

autem maxime meretur observatio-
nem, non solum post graviore mem-
brorum contusiones, verum etiam
post illorum amputationem frequen-
tem narium contingere hæmorrha-
giam, quæ, me iudice, a sanguinis
circulatione, ex arteriis in venas non
rite procedente derivanda est. Ma-
gna enim arteria vel amputata, vel
parte ejus ligata & obstructa, ne-
cessario sanguis, qui partem emor-
tuam & detruncatam transiret, &
per venam reverteretur, ad alias
partes per arterias magno cum im-
petu ruit, & qua data apertura ef-
fluit. Hinc optime annotavit HIL-
DANUS *lib. de dysent. cap. I.* quod
sanguinea dysenteria in iis, quibus
membrum aliquod abscissum est, ex
eadem causa proveniat. Febris in-
flammatoria, quæ propter sanguinis
& feri stagni & corruptionem omni-
bus graviter vulneratis jungi solet,
iis remediis debet tractari, quæ suo
loco cum debitis cautelis in medici-
na hac systematica indicavimus.

OBSERVATIO I.

Enarrationes morborum.

Sphace-
lus in pe-
de a cau-
sa inter-
na.

Vir generosissimus LI. annorum,
temperamenti sanguinei cor-
porisque habitus spongiosi, qui ju-
ventutem vitæ militari addictus in-
ter multas molestias, labores, va-
rietatesque in castris præcipue Hun-
garicis ita consumserat, ut nullo
incommodo valetudinis affligeretur;
quum abdicato illo vitæ genere,
canonicatu sat pingui, licet in lo-
co paludinoso gaudens, commodius
viveret, incepit arthritide laborare,
ad quam accepisse dispositionem a
parentibus videtur. In victu dele-
ctabatur fumo induratis, & salsa mu-
ria conditis, nec non supra modum
dulcibus. Vino multum antea usus
nunc videbatur non carere posse:
imo etiam veneris usu, animique
affectuum intemperantia excedebat.
Mature confugiebat ad usum fon-

tium, bibique Carolinas calidas &
Teplicense balneum adhibuit. Acci-
dit autem 1715. ut eo ipse tempore
pedem ligno allideret, leviterque
vulneraret. Contemnebatur læsio.
Sed altero die, cum ex loco cali-
diori ad humidum concedebat, fe-
brilia symptomata enicabant, vul-
nus inflammabatur, margo Spha-
celo obsidebatur. Parebat tamen
tunc morbus auxiliis, ut post septi-
mum mensem vulnus perfanaretur.
Anno sequente 1716. vir illustris
per plures menses catarrhis, ventri-
culi debilitate, sôda, intestinorum
inflationibus, & variis capitis mo-
lestiis vexatus tandem ad fontis E-
grani usum accedebat. Potaverat
jam octo diebus sine incommodo.
Sed quum tibialia aliquando detra-
ret fervus, illud madere deprehen-
debat. Pes examinabatur, qui inter
digitum quartum, & quintum le-
vem quandam erosionem prodebat,
sine ullo dolore. Post aliquot dies
totus quartus digitus a colore natu-
rali desciverat. Advocatus chirur-
gus, post multa adhibita, officula
sine sensu eximebat, tandem totum
digitum, tanquam emortuum ex-
stirpabat. Serpebat corruptio sub to-
ta planta ad calcem: accedebat fe-
bris vulneraria vehemens, & glan-
dularum inguinalium tumor. Tali
rerum statu consilium expetebatur
nostrum; mittebatur consilium, quo
interna, & externa præsidia osten-
debantur. Sed ipsemet æger celerri-
me se huc e Variscorum finibus ad-
vehendum curabat, ut propius ipsi
adficerem. Adventabat satis misero
statu, febris valde vexatus, viribus
autem omnino fractis, appetitu amif-
so, somno fere nullo. Alvus diu
clausa clystere subducebatur, unde
meliuscule habere cœpit. Adhibe-
bantur duo periti chirurgi, qui ex
præscepto meo adhibebant remedia
externa. Ipsemet pugnavi internis,
quibus vires sustentarentur, & hu-
mores depurarentur. Diæta recte
con-

constituebatur : in prandio optimi vini Hungarici, vel veteris rhenani portiuncula præbebatur, post cœnam essentia aurantium ex corticibus recentibus parata. Mane infuso utebatur theiformi, in quo decem guttas balsami nostri liquidi, quod etiam inter prandium offerebatur capiebat. Subinde præbebatur pulvis bezoardicus nitrosus cum cinnabaris pauxillo remixtus, sæpe etiam pilulæ nostræ balsamicæ exhibebantur. Mirum quam cadaverosum odorem primis his diebus exspirabat æger, quories vel leviter insudabat. Glandulis inguinalibus imponebatur emplastrum ex cepis assis, veneto sapone, farina fœni Græci, cera, resina.

Pedis ulcus tale erat, quum adveniret. A digito quarto pedis dextri per plantam excurrerat cavitas ad talum protensa. Circa utrumque malleolum rubor erat, jam ad livorem tendens, juncto non magno tumore. Gangrænam lentam & fegniorem, non podagræ, ut ægrotus putabat, significationem hanc fuisse, post aliquot dies cognoscebatur, quippe sphacelus manifestis signis sese prodebat, ut incisione corruptæ partis opus esset. Incisus locus replebatur carptis linteis imbutis liquore ex spiritu vini purissimo, cum cuius uncia una duæ drachmæ olei caryophyllorum puri, & genuini erant mixtæ. Hoc uno præsidio externo post aliquot dies omnino auferebatur putredinis progressus, & corruptum blande facileque secedebat. Quum secessio illa facta esset, magnitudo diffusæ prius corruptionis demum cognoscebatur, quæ super malleolos ad palmæ longitudinem adscenderat, sic ut facile posset anterior manus inter tendinem magnum, qui chorda Achillis audit, & ossa tibiæ intrudi. Secesserant enim præter cutem tendines multorum musculorum per hanc regionem progressi, ut peronæi tam antici, quam postici, nervi etiam multi, quorum aliquis, in quo corru-

ptio ad superiora serpebat, non sine dolore excidi in sana parte debeat. Planta, quoniam subter eam cavitas decurrebat, incisione longa usque ad digiti quarti locum debebat incidi, ut mundificantia melius possent adhiberi. Ossa sic satis libera manserant, præter partem calcanei, quæ aliquid passa erat, & satis tarde cariem suam demittebat.

Quum corruptio jam constitisset, & emendata esset, prædicto liquori adiciebatur balsamus peruvianus; tandemque ad extracta vulneraria, & myrrhæ succinique essentias veniebat. Sed caro, quæ primum enascebatur, hebes erat, donec proventus ejus ex illis partibus, quorum nervi remanserant, ad claudendum tandem magnum hoc ulcus feliciter & ex voto succedebat. Atque sic vir ille plene convaluit, non solum pedibus suis insistere, sed deambulare, quin scalas ascendere valeret. Atque hoc statu per triennium duravit; ubi factum est, ut incommoda tempestate molestum iter susciperet, & in pristinum malum, cui nunc lethalia symptomata accedebant, relaberetur.

EPICRISIS.

Affectus ille gravis, quo æger affligtus fuit, species sphaceli chronici est, qui CELSO canceri nomine venit, & a causa potissimum interna suam petit originem. Videamus jam, quænam in generoso patiente ad hujus generis multum contulerint. Deprehendimus autem, ipsum inter strenuos militiæ labores commode degisse; hoc autem vitæ genere in quietius mutato, arthriticis infestatum esse cruciatibus, cum pancreaticæ cœpit vivere, & ob appetentiam vegetiorem alimenta non modo copiosiora, sed & temperiei humorum incongrua, nimis dulcia, salsa, acida, fumo indurata, adsumsit, & vinum quoque meracum

copiosius ingessit. Maximum autem pondus attulerunt animi graviores , & diutius affligentes perturbationes, quarum impetu nihil valentius est, ad motuum vitalium œconomiam turbendam, ad digestionis, & chylicationis negotium pervertendum, & ad sanguinis, & humorum massam corrumpendam . Nec aeris vitium reticeri debet, qui illo loco , ubi vir generosus a multis annis domicilium fixit , copiosis aquis, lentissime decurrentibus, & multis spatiis per totum annum stagnantibus cinctus est. Doloribus arthriticis, ad quos dispositionem a parentibus accepit, fuit correptus, quia debilitate generis nervosi nativa quasi laboravit . Aquarum mineralium usu magis læsus, quam adjutus fuit, forsan intempestivo, & non satis circumspectu usu. Plura enim novimus exempla, ubi quidam vel natura, vel morbo aliaque causa, ut senio debilitati, non sub debita præparatione, aut non conveniente regimine mineralibus fontibus usi fuerunt, & gravem noxam, imo artuum sphacelationem incurrerunt . Nam aquarum multo potu spirituosæ in sanguine partes, quæ pauciores jam sunt, dissipantur : unde vi systaltica motrice, quæ fluida debet impellere, & in circulum agere, imminuta stagnationes humorum, quæ in corruptionem abeunt, in remotis maxime partibus, ubi fluidorum progressio semper tardius procedit, contingunt . Nostri ægri pes leviter vulnerabatur cum modica contusione, & postero die, movebatur corpus cœlo sereno, & æstuoso ad locum humidum, horror febrilis cum subsequente calore insigni corripiebat : qualis febris species ad erysipelaceam referri debet, quæ arthriticis, & podagricis valde est frequens atque solennis, & juxta CELSUM lib. V. cap. 26. magis perniciosa, si levi vulnerationi supervenit. Testatur enim de copia ma-

terix peccantis, quæ hunc motum febrilem excitat : quam etiam exinde judicare possumus, quia patiens catarrhis, imbecillitate ventriculi, soda, flatulentis, & variis caput affligentibus malis per aliquot continuos menses fuit afflictus, antequam ultimo ad fontium usum pergeret, & loco speratæ sanitatis tantam calamitatem reportaret . Hanc febrem erysipelaceam utroque tempore passus est generosus ægrotus ; sed in posteriore morbo insignis rubedo fuit in utroque latere cruris inferioris . Gangrænam hanc fuisse, eventus docuit, sed admodum se-gnem, & lentam, qualis a causa interna, ex ingenti humorum impuritate, sine sensibili dolore, oriri solet . Hujus generis exempla videri possunt apud DODONÆUM medicinal. observ. 30. 33. & 37. His a Dodonæo notatis adicere possumus EUGALENI observationes, qui pag. 125. in medium affert senem supra septuagenarium, longa mœstitia consumptum, in quo vulneratio pedis simul ac semel a pustula levi incipiebat sine præcedente dolore, inflammatione vel febre, & per duodecim hebdomades serpendo tandem interfecit . Apud eundem auctorem videre licet plures historias eorum, qui ulcera gangrænosa, & sensim emorientia sine dolore habuerunt . Quod etiam PAUL. BARBETTE in sua chirurgia annotavit, ubi recte meminit, si ex scorbutico sphacelus post maculas subnigras oriatur, partis stuporem, & tandem mortificationem sine ullo dolore succedere . Denique quod in nostro ægro corruptio longius ad vicinas partes diffusa fuerit, id mea quidem sententia factum est, quod nervi ac tendines copiosius in extrema pedis parte concurrunt, qui subtilissimo fluido, quod a cœrebro ad ipsos influit, orbat, quam facile labem ulterius serpentem suscipiunt.

In curatione allaboratum fuit, ne gan-

gangrænosa corruptio ulterius propagaretur, sed id, quod jam corruptum, a sano discederet. Erat ad compescendam putredinem celeri, & efficaci auxilio opus, quod ex voto attulit spiritus vini optime rectificatus, balsamica & longe penetrante virtute olei caryophyllorum non adulterati imbutus. Interne ex medicamentis roborantibus, putredini resistentibus, & quæ simul transpirationem promovent, ad meliorem externorum operationem balsamum nostrum liquidum, ex præstantissimis, & puris oleis nervinis cephalicis, cum spirituoso vehiculo maritatis constans, fuit exhibitum; quod medicamentum nervoso generi amicissimum viribusque roborandis aptissimum corruptioni humorum ulteriori non modo resistit, sed & circulationem sanguinis, sub qua fordidum putridarum mediante transpiratione fit excretio, promptiorem efficit. Haud dissimili virtute etiam bezoardici pulveres, qui ex diaphoreticis fixis cum refracta dosi nitri, & camphoræ remixtis conflati sunt, splendere solent. Ex alimentis pauciora oblata sunt, sed digestu & in chylum redactu facillima: impura enim corpora quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Concessus etiam fuit vini rhenani generosi veteris ad vires collapsas restituendas haustus. Pulchre enim CELSUS lib. V. cap. 26. de præsentī affectu monuit: *præcipue in hoc casu petendum non a medicamentis solum, sed etiam a victus ratione præsidium est.* Præter hæc, locus sphacelatus a mortua carne, & reliquis corruptis partibus eodem externo remedio liberatus est, quo putredinis vis fuit infracta; nisi quod balsamo Peruviano, & aliquibus extractis vulnerariis fuerit temperatum eo fine, ut leniora hæc, & ex parte emollientia fibrarum semi-corruptarum resolutionem, & separationem adjuvarent. Neque illud reticendum, sed potius ceu singulare

commemorandum est, carnem, quæ nova regenerata est, sensu omni penitus caruisse; quod aliunde vix derivandum est, quam quod nervi huc decurrentes, & sensum facientes, vi putredinis exciderint: quale quid vero non semper accidit, siquidem exemplo paralyseos nervi possunt affici, vel a violenta vulneratione conscindi, & tamen pars adhuc vita, & aliquali sanitate frui. Quam in rem notatu dignus est casus, qui in *Ephemerid. N. C. dec. II. A. V III. obs. 171.* de puero refertur, cui, prævia totius corporis lassitudine, defectu virium, & capitis dolore, capilli primo defluerunt, mox futuræ cranii ossium a se discesserunt, tandem ad reliquam corporis omnem compagnem putredo proserpsit; inter hæc tamen esculentorum, & potulentorum appetentia cum alvi excretionē bene constitit, sine dubio, quia prægrandes ad stomachum abeuntes nervi difficiliter a munere suo cessant. Tandem quod tribus annis elapsis malum redierit tandemque corpori jam nimis exhausto lethum intulerit, non adeo mirandum esse arbitror; quoniam partes corporis debilitatæ facilius, quam sanæ, data occasione vitium contrahunt. Quod quidem axioma si unquam, certe de partibus gangræna, & sphacelo tactis valet; unde ego plures a diris his affectibus restitutos, tandem iisdem mortuos esse animadverti.

OBSERVATIO II.

VIr sexaginta annorum, obesus sanguineque, & succis valde turgidus, ob robustiorem corporis constitutionem, nunquam fere graviter per omnem ætatem ægrotavit; nisi quod jam per aliquot annos a vita nimis sedentaria vinique Rhenani largiori potu varia expertus fuerit pathemata hypochondriaca, quibus abigendis thermis usus est Carolinis, venamque secundam præbuit. In-

Sphacellatio a diuturno morore.

Interim cum neglecta per biennium
 thermarum potatione omiffaue ve-
 næ fectione, præter spem omnium a
 fuo, quo fungebatur, officio remo-
 veretur, gravi inde terrore ac mœ-
 rore diu affectus in pollice pedis dex-
 tri pustulam accepit rubram, & do-
 lentem, quam parum attendens bar-
 bitonfori ostendit, qui præter so-
 lum emplastrum, loco dolenti appo-
 nendum nihil prorsus adhibuit. Hic
 vero cum altero die rediens totam
 partem affectam nigro colore tin-
 ctam, & superne vesicula obductam
 invenit, hacque discissa carnem sub-
 jacentem doloris plane expertem de-
 prehendit, dato emplastro cataplas-
 ma superimposuit, sed sine effe-
 ctu. Accessit postea medicus aliuf-
 que chirurgus, varia applicuerunt
 remedia, quæ tamen ulteriorem spha-
 celosæ corruptionis progressum pro-
 hibere non potuerunt, ut potius cor-
 ruptela, ulterius serpendo, non mo-
 do totum pollicem, sed & reliquos
 pedis digitos eadem labe infecerit,
 omnique sensu & motu privaverit.
 Rebus itaque tam misere constitutis
 duos exciderunt digitos, partique
 mortuæ unguenta illinerunt dige-
 stiva, ea spe, ut facta suppuratione
 eo melius mortua a vivis pos-
 sint separari, partibus vero adjacen-
 tibus præter spirituosâ imposuerunt
 cataplasmata; sed ne his quidem
 omnibus quidquam præstiterunt.
 Tandem, & ego in re tam ardua,
 & periculi plenissima adscitus primo
 omnium digitis emortuis a parte sa-
 na resecatis non affectæ tantum par-
 ti, sed toti pedi immediate appli-
 candum curavi hoc epithema spiri-
 tuosum; Rec. spiritus vini rectif.
 unc. duas, camphoræ drachmas
 duas, essent. scordii, myrrhæ, spi-
 ritus salis ammon. anatica portio-
 ne drachmas tres, florum salis am-
 mon. martial. drachmam unam.
 Huic superadditum fuit emplastrum
 opodeldoch, & cataplasma, cujus
 parandi modum supra in ipsa me-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

dendi methodo præscripsimus. Ex
 internis remediis commendavi pul-
 veres diaphoretico nitrosos, campho-
 ra remixtos, nec non mixturam ana-
 lepticam putredini resistentem, quam
 pariter superiori loco innuimus,
 per vices hauriendam; idque tam
 felici successu, ut secuta fuerit sup-
 puratio, optimum in sphacelo si-
 gnum. Nihil tamen minus, quum
 remotis hisce remediis, me inscio
 alia fuerint substituta, accidit pro-
 dolor, ut aucta debilitate, & an-
 xietate, gravique terrore superve-
 niente, æger animam non multo
 post exspiraverit.

EPICRISIS.

Plerumque cacoehymici, & fe-
 nes, qui multum vitiosi sanguinis
 in venis alunt, præ reliquis omni-
 bus ad sphacelosam labem sunt di-
 spositi, præsertim si diuturno affi-
 ciantur mœrore; quo nihil ad mo-
 tum sanguinis, per se jam langui-
 dum retardandum, ejusque corrupti-
 vam statim inducendam, est poten-
 tius. Deinceps singularem meretur
 animadversionem, quod sphacela-
 tio, in extremis etiam partibus ob-
 orta mox totum corpus gravissime
 lædat, notabilemque virium defe-
 ctionem cum anxietate, & inquietu-
 dine inducat, ita prorsus, ut si-
 mile quid a gravioribus vulnera-
 tionibus, læsionibus vel exulcera-
 tionibus expectare vix liceat. Cu-
 jus phænomeni ratio in eo videtur
 reposita, quod putredo naturæ in-
 sensissima in instanti quasi suam
 communicet energiam cum sangui-
 ne, qui ubi jam ex aliis causis est
 vitatus, perfacile inde penitus in-
 quinatur, suoque motu intestino ul-
 terius destituitur. Præterea quoque
 addiscere inde licet, partem demor-
 tuam ea, qua fieri potest, celeritate,
 a sana esse removendam, san-
 guinisque progressum in parte af-
 fecta remediis tam internis, quam

D

ex-

externis spirituosis, balsamicis, & volatilibus procurandam. Etenim, cum fluidorum progressivus motus, a quo vita, & sanitas pendet, unus sit, qui tetram putrilaginem a corpore arcet, in proclivi est, nihil prius esse debere medico, quam ut hic vitalis motus rite promoveatur. Denique insignis virium languor, quem statim in principio morbi annotare licuit, non obscure indicat, corruptionem sphacelosam, simul in quibusdam visceribus internis delituisse occultam, quale exemplum non ita pridem in viro habui, cuius hepar sub sectione sphacelosum, & instar picis nigerrimum deprehendi.

OBSERVATIO III.

Sphacelatio digiti gangrenosa superveniens.

Vir sexagenarius, temperamentum melancholicum, qui ob genus vitæ sedentarium, & largam ciborum crassiorum comestionem sæpe molesta alvi adstrictione laborabat, intensissima quondam hieme iter aliquot miliarium faciebat; quo peracto præter omnem expectationem de nocte in ultimo digiti minimi articulo crudelissimo dolore cum rubore ac tumore juncto corripiebatur. Adsociabat se febris cum calore intensissimo viriumque præcipiti lapsu, & brevi tumor totum occupabat brachium, quod mox nigrescebat. Articulus, ubi dolor exordium sumferat, examinatus omni sensu privatus deprehendebatur; hinc forcipe ejus amputatio erat peragenda. Ne autem pestifera labes ulterius serperet, & similis emoriendi necessitas adnexis etiam partibus immineret, toti brachio calide duplicatis linteis spiritus vini camphoratus, & urina humana, in qua sufficiens salis ammoniaci, & vitrioli quantitas soluta erat, diligenter fuit applicata. Interne crebrius exhibebatur nitrum præparatum cum camphora, & tinctura bezoardica cum

spiritu cornu cervi, & nitri remixta. Nec denique potiones analepticae confortantes ex aquis destillatis, & pulveribus cordialibus omittebantur; idque per Dei gratiam hæc remediis obtinebatur, ut intra quatuor septimanas æger sanitati plenarie restitueretur.

E P I C R I S I S.

1) Docet inprimis hic casus, quam facile gangrenosa, & sphacelosa partis corporis corruptio oriri possit, si ab aeris ambientis frigore minimi ejus tubuli, & canales contracti sanguinem crassum, & acrem, ab inordinata victus ratione accumulatum intus coercent, & libere permeare non sinunt. Quod enim si accidit, non potest non sanguis ibi subsistens coagulari, & nisi rursus in circularem motum redigatur, parti, cui fixus inhæret, tetram putrilaginem cum plenaria vitæ abolitione inducere.

2) Dein etiam hæc morbi historia confirmatur, senibus maxime tales sanguinis, & humorum stagnationes esse familiares, qui ob plenum crassumque victum, & exercitationem corporis omissam multis impuris, viscidis, & difficulter mobilibus succis scatent. Neque minus partes extremæ tendinosæ præ aliis ad talem labem concipiendam sunt dispositæ, quia in ipsis, ceu a corde remotissimis pleramque tardior solet esse fluidorum circuitus. Quod autem febris jungatur, hæc videtur esse ratio, quoniam particulæ malignæ indolis putridæ a venis vasculisque lymphaticis reorptæ, cum sanguine communicantur, ejus totam massam inquinant & nisi cito remediis, sordium malignarum expirationem promoventibus internis succurramus, in eundem putredinosum motum coniiiciunt.

3) Digiti articulum, tanquam par-

partem emortuam, & vivis non amplius adnumerandam refecandum curavimus, ne putredo ad proximas regiones pertingat. Et notabile est, ipsam naturam emortui a vivo, & sano separationem indicare, quod non modo exinde apparet, quod circulus ruber exquisiti sensus inter sanam atque mortuam carnem, & materia albicans puris spissioris instar emergat, verum etiam integra sæpius membra, quod mirabile videtur, a corpore sejungantur. Sic integrum brachium, sine vitæ periculo, solius naturæ beneficio separatum legitur in THOM. BARTHOLINI *bist. anat. 69. cent. 1. & 5. bist. 63.* item in CATTIER *observ. 13.* Memorabilis quoque est casus, cujus mentionem facit NICOL. TULPIUS *lib. 4. observ. 51.* de consule septuagenario, qui tibia laboravit adeo corrupta, ut medicus & chirurgus ejus extirpationem, ceu unicum vitam conservandi remedium commendaverint: quibus tamen monitis cum parere negavit vir imperio adfuetus, sed misere perire maluit; factum est, ut tendinibus ac nervis ob diutinam moram ab acri pure erosis, totus pes vitiatu sedibus suis exciderit, & æger vitam reportaverit.

OBSERVATIO IV.

Sphace-
lus mu-
sculorum
gluteo-
rum in
paralyti-
co.
Militiæ præfectus, quadraginta, & aliquot annorum, robustus in inferiori spinalis medullæ parte globulo plumbeo percussus quoad truncum ventremque inferiorem, ut & pedes totus reddebatur paralyticus, omniæque sensu, & motu privatus. Non adeo multo post musculi ani sat vasti glutæi, quibus nullus inerat sensus, ad magnam superficiem corripiebantur putredine, colore nigricante, & cadaveroso fœtore. Latissime serpente hac putredinis labe commendabatur carnis omnis emortuæ excisio, & aliquot

hujus carnis libræ sine ullo dolore usque ad ossis acetabulum excidebantur; dumque caro florida appareret, ab aeris accessu probe defendebatur stuphis linimento balsamico imbutis, quod ex terebinthina, myrrha, mastiche, olibano, balsamo Peruviano, oleo lumbricorum terrestrium, & spiritu vini camphorato constabat. Interne exhibebantur remedia putredini resistentia, & maxima admiratione dignum erat, quod ingens hæc cavitas intra quinque hebdomadam spatium tota iterum carne fuerit reclusa.

EPICRISIS.

Quæ in nostro ægroto contigit sphacelosa musculorum glutæorum corruptio, non aliunde est derivanda, quam quod influxus liquidi nervorum tenuissimi in has partes fuerit interceptus. Causam tam inopinatæ in corpore sano catastrophes præbuit vulnus sclopetarium, quod inferiorem medullæ spinalis regionem valde læsit, & denegato ibi liberiori spirituum motu paralysis induxit, quæ se ad omnes partes, a læsa hac portione excurrentes extendit, ipsæque simili movendi impotentia affecit. Quæ cum ita sint, jam plenius confirmantur, quæ supra de paralyticis diximus, quos propter impeditiorem fluidi æreo-ætherei motum præ ceteris ad sphacelationis labem dispositos pronuntiavimus. Cæterum, & hoc momentum ex præfata morbi historia in usum physiologicum elicere possumus, ut videamus, quam necessaria sit, ad sanguinis circuitum promovendum tetramque putrilaginem a vivo corpore avertendam, debita, & non interrupta tenuissimi hujus fluidi cum sanguineo latrice mixtio; ut ideo stoliditatis se satis accuset, qui activissimum hoc fluidum vel in dubium vocare audent, vel parum ipsi activitatis, & ad

vitales motus sustinendos utilitatis tribuere solent.

CAPUT III.

De Purpura præsertim chronica scorbuti sobole.

§. I.

Purpura
descri-
ptio.

QUæ nostrum tempore passim grassatur purpura, nihil aliud est, quam mali scorbutici progenies, cum exanthematum, peculiaris plane indolis, eruptione in superficie corporis se manifestans, interdum cum febre satis acute, & maligne, interdum sine ea longiori tempore, & benigniori modo functiones corporis nostri perversens.

§. II.

.. differe-
ntia ab
aliis ex-
anthema-
tibus.

Purpura quum peculiaris exanthematum species sit, operæ omnino pretium existimamus, differentiam illam, qua ab aliis exanthematibus distat, & distingui debet, primo omnium indicare. Characteres vero proprii quasi, & essentielles purpuræ sunt sequentes. Primo papulæ, quæ efflorescunt, cum currugatione, aspredine, & ariditate cutis junctæ sunt. Deinceps nullum exanthema tam mobilis est naturæ, ut tam crebro, & tam celeriter ad interiora relabatur, & interposita mora denuo prodeat, quam hoc purpuraceum: neque ullum tam crebro, intercurrente mox æstu, mox refrigerio, mox pruritu, & punctura in corpore se prodit, quam purpura. Ceterum, omnes exanthematum species, in omnibus æque corporis regionibus, & tractibus in conspectum prodeunt; purpura vero potissimum in collo, pectore, dorso, & manibus se manifestat, rarissime partes inferiores occupans: quibus peculiaribus notis a variolis, morbillis, petechiis, maculis scorbuticis, rosaliis, febre urticata, herpete,

scabie, phlyctene, impetiginē, &c. discernitur facillime.

§. III.

Efflorescentiæ in purpura multum etiam inter se ratione magnitudinis, figuræ & coloris differunt. Papulæ enim, quæ prodeunt, quandoque rubro, quandoque albo colore tinctæ sunt; unde purpura distinguui solet in rubram, & albam. Illa vesiculas habet magis vel minus latas, quæ liquorem continent: alba vero nullas habet vesiculas, sed nodulos profunde in cute hærentes, milii figuram referentes, ad tactum asperos, humore spissiusculo, quasi purulento infarctos; unde purpura alba miliaris dicitur.

§. IV.

Præterea; purpura magis vel minus benigna, & maligna observatur. Maligna est affectio magis acuta, cum febre continua, & naturæ admodum insensibilis symptomatibus juncta: benigna vero diutius sine febre durat, & non adeo vitæ infestis se manifestat symptomatibus, atque his potissimum notis incedit, & progreditur. Præcedit levis horripilatio, quam subsequitur corporis exæstuatio, cum languore viriumque interdum apud imbecilliores ad lithothymiam usque dejectione. Præcordia stringuntur, & pectus angitur, adsunt alta suspiria, anxietates, inquietudines, vigiliæ, vel somnus mirum laboriosus, & interturbatus. Æstus, & compunctior sensus in dorso percipitur, alternante frigoris, horroris, & caloris intra cutim affectione, in vola manuum maxime sensili. In puerperis lochiorum fluxus retinetur, & lac e mammis resorbetur ac stillare cessat. His succedit cutis asperitas & instar asærinæ corrugatio, exsurgentibus innumeris papulis, sive albis, sive rubris, sive utrisque sibi invicem appositis, milii semen figura & exiguitate referentibus, quæ primum collum, deinde pectus & dorsum,

.. differe-
ntia ex-
anthema-
tibus inter se.

.. divisio
in malignam & benignam, atque hujus historia.

ac postea brachia, & manus occupant, & obsident. Et his summa in cute efflorescentibus, graviora illa ante eruptionem pathemata, inprimis præcordiorum anxietas, cardialgia synoptica, inquietudo, pectoris compressio, cum ægra spiratione, admodum mitigantur: pulsus, qui antea durior, contractior, & celerior erat, nunc mollius, liberius & remissius manum vibrat, animo vigor plane depressus, & dejectus reddit, arida cutis madescit, & alvus antehac tam duriter compressa, ut nec flatibus transitus pateret, laxatur, & non solum hos, sed nonnunquam etiam stercorea sponte protrudit.

§. V.

Notabilis hæc symptomatum remissio, si in purpura, tam rubra, quam alba, vel utroque simul conspicua, post eruptionem constanter perdurat, vesiculæ sensim sensimque explicantur ichore foetido plenæ, neque stationem suam deferunt, & retrocedunt, urina quoque magis saturata prodit, & sudor singularis, & consueti in exanthematico hoc morbo foetoris erumpit, sanguinis etiam per lochia fluxus reddit, lac mammas repetit, alvus vel sponte, vel clystere infuso, aut suppositorio admoto, fæces vel flatus reddit, & intra septem vel plurimum adhuc dierum decursum, cum insigni extremorum pruritu, pustulæ disparent, & æger sensim sensimque ad sanitatem reddit. Hæc enim omnia subindicant, non adeo enormi ægrum detineri imbecillitate, sed inesse adhuc solidis partibus motricem energiam motuumque vigorem, neque universam sanguinis, & humorum lymphaticorum temperiem destructam esse; ut adeo, hanc ob causam materia hostilis peregrina jugiter, & æquabiliter a vitalium humorum consortio separetur, & ex interioribus ad exteriora ablegetur.

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

§. VI.

Contra, aliter res sese habet in purpura magis maligna, ubi efflorescentiis sufficienter comparentibus, pulsus servat præternaturalem celeritatem, nec somnus redit, nec inquietudo sedatur, nec respiratio liberius succedit. Dein quoque ut plurimum nimis feri per sudores sunt profusiones, qui, si statim sub initium, & per totum morbi decursum copiosius manant, virium colliquationem, & cutis quasi paralyticam resolutionem subindicant. Ejusdem quoque notæ sunt urinæ pallidæ, tennes & copiosæ, vel continuus ad mingendum stimulus, nec non si urina ante colorator & crassior reddita, subito limpida, tenuis & pallida prodit, ob spasticam renum & viarum urinariorum stricturam.

§. VII.

Præter hæc insausto omine per sepe accidit, ut pustulæ purpuraceæ modo appareant, modo dispareant, ipsorumque symptomatum atrocitas eodem semper infestet gradu: quæ omnia robur naturæ prostratum, vires deperditas & magni istius nerveo-tendinosi ac porosi emunctorii, quo universa sanguinis & humorum massa repurgatur, cutis tonum destructum esse testantur, ut ea propter ejus extima nervea sensibilibior portio, mox ipsa contraahatur & crispetur, mox rursus laxetur & explicetur. Longe vero deterioris indicii est, si materia relapsa interioribus firmitus inhærescit, omnique ad superficiem corporis expulsionem obsistit; quo fit, ut acerbiora reddantur symptomata, pectoris cum suspiriis oppressio intendatur, virium prostratio increseat, præcordiorum cum inquietudine anxietas augeatur, & omnia in pejus ruant; unde etiam omnes, qui purpura decedunt, ob ea intro repulsam & inde ortum malorum & pathematicum augmentum pereant. Nam licet ante eruptionem purpuræ, materia illam gignens sit valde malignæ &

... malignæ indoles & decursum.

Qui ulterius ostenditur.

D 3

per-

perniciosa indolis; attamen, si semel a sanguinis massa separata, & extra vitale consortium constituta fuit, ipsa illa mora, longe deteriore naturam induit; sique ad partes vitæ inservientes, maxime motrices & sensu exquisito præditas, redit, operationes veneni æmulas patrat. Quare, sicuti in omnibus exanthematibus, ut petechiis, variolis & morbillis, gutta rosacea, scabie, tinea capitis, nec non podagra, arthritide &c. materia quædam, vitali corporis conservationi inimica, ad extrema semel propulsa longe vehementiorem efficit symptomatum insultum, si interiora repetit & vitalibus succis denuo permiscetur; ita ejusdem nocivæ & perniciosa facultatis esse receptas in corporis penetralia, purpura disparente, sordes, ipsa experientia luculenter testatur.

§. VIII.

Mortis
indici-
um in
Purpura.

Funestum denique eventum mortemque haud longius abesse hæc nunciant: si firmissime intus obhærescente materia deleteria, interiora ardent & extrema rigida strictura detenta, copioso frigido sudore perfunduntur; aut si vicissim extrema æstuant, & in abdomine notabilis refrigerationis sensus percipitur: si porro tendines subsultant, facies comparet Hippocratica, virium defectus crescit, indignabunda desperatio animum turbat, arteriæ durius, inæqualiter & tremulo motu micant. Hæc enim si contingunt, sæpius brevi post æger lethali lipothymia succumbit.

§. IX.

Purpura
sympto-
matica
Indoles
& de-
cursus.

Quamvis vero purpura cum, vel sine febre, sæpenumero primarius & idiopathicus morbus sit; non raro tamen, ut symptoma, aliis, & maxime continuis febribus, ad exitum vergentibus, non sine discrimine complicatur. Non novum enim, sed admodum familiare, est quod purpura rubra & alba, vel utraque

simul, variolis, morbillis, synochis putridis, ardentibus; petechialibus quoque & petechizantibus aliisque epidemicis in declinatione accedat, & novam febrem cum diris symptomatum tormentis inducat: ita ut in vado propemodum positus acute febricitans, mox ex improvviso horror, cum summa angustia, inquietudine, insomniis, æstu & intensa virium prostratione oboriatur, purpura demum in superioribus sparsim efflorescente; quæ tamen, vires a priori morbo jam fractas penitus extinguendo, ægrum plerumque jugulat. Inprimis sæpius a nobis observatum est, purpuram hanc symptomatam funestam fuisse juvenibus acuta laborantibus iis, qui antehac intemperantius vixerant, largiori & quotidiano potui indulserant, venereo exercitio vires consumserant, & peregrinam humoribus crasin & diathesin induxerant, nec non si sub ipsius morbi decursu alvus occlusa, per aliquot dies purgamenta retinuerat, aut inconsulta medicatione, refrigerantia & acidulata, ut julapia & potiones, in nimia oblata fuerant copia. Ceterum, non tantum inclinantibus morbis acutis purpura sese adjungit, sed sæpius etiam ab initio & primis diebus purpuracei exanthematis quidpiam, cum aspreddine, in variolis maxime & morbillis, prodit, & rarissime quidem cum bona & auspiciata morbi successione. Siquidem non una aut simplici, sed varii generis excrementitia & exanthematica materia repleta esse vitalium humorum massam, indicium hoc præbet prorsus indubitatum. Denique etiam catarrhalibus Febribus, cum tussi & spirandi angustia, subinde in infantibus sese associat purpura, vomitu vel etiam alvi fluxu stipata; quam, si inclinat morbus, pedum & quandoque abdominis intumescencia, cum, vel sine aridura superiorum partium, excipit, & ipsa, prout in locis montanis supe-

superioris silvæ Hercyniæ tractus observatum est, tandem sudoribus, vel sponte obortis, vel arte elicitis, ex toto cedit atque abigitur.

§. X.

Rubra
sæpe fit
chroni-
ca.

Licet porro rubra purpura semper ab initio cum febrili quadam commotione ingruat, & semper vesperascente cælo gravius infestet; attamen longius procedente tempore, febris cum pulsuum frequentia exspirat, symptomata complacantur, ipseque morbus benigniorem induit naturam. Quare si in principio imprudentiori medicatione excipitur, & corpus valde impurum, sive cacoehymicum offendit, ad plures sæpe menses, non quidem sine insigni molestia, & pathematum novo subinde recurso, perseverat, neque tamen funestum facile sortitur eventum.

§. XI.

Causa
materiæ
lis utrius-
que pur-
puræ ge-
neratim
indica-
tur.

Purpuram scorbuti esse progeniem, supra quidem innuimus; longe tamen clarius hæc elucescet veritas, si utriusque purpuræ causam materialem, quæ pariter ac in ipso scorbuti sanguinis dyscrasia nititur, consideratius perpendimus. Nos autem in illa designanda a vero non abluere videmur, si dixerimus: purpuram, & rubram, a sero impuro falso, acri, sulphureo, excrementitio; albam vero & acutam miliarem, a lymphæ, & succo nutritio ad acido-vappidam putridam naturam accedente, suboriri. Diversæ enim naturæ, & discrepantis indolis ambo hi corporis nostri succi sunt. Videlicet serum dicitur, admixtus ille sanguini humor, qui plurimis salinis ac mucidis partibus, per innumera emunctoria, & colatoria, tum segregandis, tum eliminandis, refertus, consistentiæ tantisper spissioris ac varii coloris est atque saporis. Lympha autem est pellucidus, insipidus & purus liquor, cujus subtilior pars fluidi cerebri, medullæ spinalis, & nervorum, nec non liquoris genitalis materiam præbet; gelatinosa vero soli-

dis omnis generis partibus in nutrimentum cedit, & tenuior aquea per lymphatica vasa ministerio valvularum & glandularum conglobatarum, ad fontem purpuræ vitalis, cor, regreditur, ibique cum partibus sanguinis dulcioribus aereoelastice rursus nuptus, & quasi de novo animatus, unacum illo quoquoque versus amandatur, suisque inservit usibus. Hinc desciscitibus his a naturali sua indole, quilibet illorum peculiarem suscipit corruptionem, ex qua differens postmodum morbi emergit genius, diversa symptomatum vehementia, & majus vel minus periculum.

§. XII.

Quod vero in purpura alba, lymphæ acore infecta sit, plura sunt, quæ id confirmant. Inprimis redundans in lymphæ & sanguinis massa acidum, ex nimia seri secessione huic morbo solenni, & tantum non essentiali, dilucide patescit. Ea enim acidi vis atque facultas est, ut sanguini insinuat, ejus partes crassiores in coagulum mittat ac seri secessum faciat, quo fit, ut sudores largissimi erumpant, urinæ tenues & copiosæ flant, vel etiam salivationes, aut aquosæ per alvum dejectiones, oboriantur.

1)
Causa
materiæ
purp. al-
bæ spe-
cialius o-
stenditur.

§. XIII.

His suppositis, nostrum jam erit, ut clarius exponamus, quam ob causam purpura alba maxime puerperis infecta, & plerumque maligna sit. Quemadmodum vero in genere omnes ii, qui lymphaticos, & aquosos humores redundantius in corpore alunt, uti sunt fœminarum plurimæ, acidæ potius patent humorum vapescentiæ, quam salino-sulphuræ corruptioni, & hanc ob rationem purpuram potissimum albam nanciscuntur: ita de miliaris hujus febris in puerperis frequentia hanc ex vero interponendam esse sententiam putamus. Scilicet, in gravidarum utero, sanguinis tam progressus, quam regressus, ob nimium eo appulsum,

Purpura
alba cur
puerperis
infecta &
plerum-
que mali-
gna.

& vasorum distensionem, valde languidus, tardus & difficilis est; unde subsistente ibi diutius sanguine, lymphaticus humor, in vasa ipsi vehendo dicata, magna copia secedit, & in horum diverticulis quasi incarceratus hærens, ex longiori mora vappescit, corrumpitur & acorem contrahit, partibus subtilioribus spirituosus, quæ optimæ mixtionis sunt conservatrices, avolantibus. Quandoquunque igitur enixo fœtu uterus concidit, iterumque coarctatur, neque squalidus lymphaticus humor cum sanguine sæculento effunditur & expurgatur, accedente ordinario tertio puerperii die motu febrili, in vasa majora is reprimatur ipsique cordi infunditur, ex quo, maligni instar fermenti, per corpus diffunditur & serpit, totamque sanguinis, & lymphæ, tam nutritiæ, quam nervorum, massam inficit atque inquinat.

§. XIV.

Si vero impuritas, & dyscrasia ferri, & sanguinis salsa acris sulphurea, tam mali-
 Rubra in puerperis tam maligna non est.
 rea peccat, symptomata non adeo exitiaria urgent, sed efflorescentiæ magis sunt chronica, facies inflata, & coloratio, oculi scintillantes, major pruritus, ardor & punctura in cute est, neque tanta inquietudo & anxietas spirandique angustia affligit, & major salutis spes affulget; nisi demum ipsi alba superveniat, vel rubra in albam mutetur, quod sæpiusculum ex malo regimine, vel medicatione perversa, vel etiam accedentibus gravioribus animi affectibus, contingit, dum superabundans lymphæ corrumpitur, & tandem sub ipsa febre, & intestina calida partium motione, spirituosæ, tenues, sulphureæ avolant, relictis crassioribus acetosis vappidis.

§. XV.

2) Causa materialis purpuræ chronicæ specialiter tractatur.
 Ulterius, si paullo propius spectemus originem, & indolem materiæ, quæ purpuram facit minus periculosam; eandem potissimum a par-

tibus salino sulphureis acribus feri, quod non per emunctoria, maxime cutis colatorium, elicitur, sed remanet, & deteriorem naturam calido motu intestino induit, derivandam esse censemus: idque plures ob rationes. Id enim experientia, optima rerum magistra subinde docuit, quod chronica purpura maxime eos invadere soleat, qui sanguinis impuri copiam alunt, ut scorbuticos, senes, feminas, quæ menstrui, & viros, qui hæmorrhoidalis fluxus defectu laborant, diætâ falsa, vinosa, cerevisiæ crassioribus, & tabaci fumo delectantur, & habitu corporis laxiores præditi, vitam agunt motus expertem. Deinde causa maligni huius plurimum est perspiratio subito cohibita, & cum ea repressa sordes, sive ab aura frigidiore poros comprimente, sive a potu nimis refrigerato, aut repentino incusso terrore. Nam nota sunt nobis exempla, quod ingesta corpori, nimio sudore diffusenti, frigido intemperantius haustu, tandem gravissimorum subsequenti symptomatum choragium in eruptionem purpuratam exierit. Novimus etiam plures, qui exæstuatim prius in lecto, vel solis subitineri ardore, aut etiam sicco in cassis salariis balneo, corpus auræ frigidiore, ex boreali plaga spiranti exposuerant, eadem tentati sunt. Et ipsa quoque algida & borealis aeris constitutio, diutius regnans & perspirationis actum sufflaminans, in causa est, quod tam crebro & facile hoc malum recidivet, & imprimis post solstitium hiemale frequentius repetat, præsertim mense Januario ac Februario, & de novo corpus infestet. Quanta enim algidæ & ex septentrione spirantis auræ facultas sit, ad excretiones etiam præternaturales per extimum corporis corticem succedentes, intercipiendas, & reprimendas, notabili admodum exemplo confirmat 142.

RIVERIUS *obs. LIII.* memorans : quod puer afflictus fuerit impetigine, ichorofam materiam sudante, succedente vero boreali constitutione, suppressam esse scedam illam materiam, & in pulmonem conversam, asthma excitasse, idque desuisse recurrente constitutione australi.

§. XVI.

Et effectum remedium confirmatur.

Nil vero luculentius peccantem salino-sulphuream in purpura minus acuta substantiam prodit, quam quod medicamenta, quæ salium spicula involvunt ac temperant, qua virtute splendent serum lactis, lac caprillum, & asinum, cum aqua Selterana mixtum, nec non decocta temperantia, loco potus ordinarii usurpata, exoptatissimam in purpurea hac labe spondeant medelam, & utramque in ejus persanatione absolvant paginam. Et vicissim, quod huic purpuræ, licet omnis periculi sit expertus, si nimio calore externo, vel internis calefacientibus aut volatilibus pharmacis excipiat, eodem modo ac scabiei, pustulis ulcerosis, & aliis cutis defœdationibus, ex prava, & falsa acri humorum diathesi provenientius, doloris, ardoris & pruritus augmentum accedat, & non raro sitis ac febris accendantur: eo quod salia his aciora reddita, altius sese in cutis fibrillas insinuant, easque lancinant, & vellicant.

§. XVII.

In chronica major peccat salina acrimonia, quam in alba.

Accedit, quod chronicum hoc exanthema longe majori pruritu, & ardore stipatum atque molestum sit, quam album cum rubro mixtum: id quod certe nonnisi salinis, & acribus, sensibilem curis substantiam pungentibus particulis tribui poterit. Eandem porro salinam humorum acrimoniam conspectius arguunt, hæc, quæ multiplici experientia comperta habemus. Videli-

cet sæpius observavimus, quod aquæ salutares dulces, salini elementi, & purgantis facultatis expertes, ut sunt nostræ Lauchstadienses, a purpura habituali detentis potæ, insigniter alvum vacuent, & primis diebus, sex, vel octo quotidie sedes moveant, materia secedente tam acri, ut anum etiam arrodant, quum elapsis aliquot diebus, gradatim purgans effectus expiret, neque si in sequenti anno potatio repetatur, alvum deiciens operatio eandem subsequatur. Neque reticendum nobis videtur, quod in purpura contumaci chronica scorbutica, post usum lactis vel aquarum mineralium temperatarum, non sine insigni emolumento balneum ex aqua dulci pluviali suaserimus; ita ut hoc aliquoties admissio, omnis punctura, omnis pruritus, omnis ardor in cute demeretur, & efflorescentiæ disparescent: indubio testimonio, contempta interius humorum acredine, & evocatis per relaxatos in balneo poros, quæ sub cute obhærescebant, acribus recrementis, ipsum morbum abactum esse & persanatum.

§. XVIII.

Nunc vero reddenda erit ratio, quare nullum exanthema sanatum, tam facile & tam crebro revertatur, quam rubra purpura, sic dicta scorbutica. Duplex autem nobis videtur subesse causa: tum quod cutis tonus in hoc morbo valde lædatur & destruat, tum etiam, quod purpuræ sæpius repetentis subjectum & sedes sint glandulæ conglobatæ. Quemadmodum enim cutis universale omnium humorum emunctorium præbet, & ad sanitatem tuendam usus est longe præstantissimi: ita maxima etiam certe est noxa, quæ vitiata hac officina, in valetudinem redundat. Facile tamen vitium patitur, & plura sunt, quæ labem ipsi inferre possunt. Nam instratum hoc corpori integumentum, non solum

Ratio, cur purpura crebro recurrat.

ex filamentis extremitatum nervorum sensibilioribus, componitur, sed etiam ob implantata extrema arteriolarum, subtiliorem exhalabilem materiam vehementium oscula, totum tubulosum & poris pervium est: eaque propter, tam quoad suos tubulos & poros, quam quoad substantiam suam, non tantum subtiliori dilatationis & constrictionis motu ac tono, verum exquisitiori etiam sensum pollet. Hinc quo major cutis est sensibilitas; eo facilius etiam injuriis affici & vicens in illa motus perverti potest. Inprimis ad aeris frigidi borealis, vel australis humidi calidi allapsum, facile alteratur, constringitur nempe vel relaxatur, & verum hygrometron microcosmicum constituit. Externe quoque causæ, quæ lædunt, pungunt, vel scindunt, aut acrimonia rodente prædictæ sunt, nec non medicamenta acriora, nimis calefacientia, refrigerantia, pingua & inviscantia, naturalem hujus integumentum tonum interpolandi, quin plane subvertendi, eximia pollent facultate. Mutato vero hoc & destructo, non potest non graviter simul lædi, saluberrima per hujus colatorii ostiola succedens perspirationis excretio.

§. XIX.

Quod si itaque aliquoties compages & conformatio cutis vasculosa & fibrosa læsa, & tonus ejusdem, cujus beneficio materia recrementitia foras per exhalationem dimittitur bonique succi revehantur, fuerit dirutus: prava utique dispositio & imbecillitas fibrillis inducitur, & firmitus insinuat, ut deinde quam facile impuri humores eo adducti, rursus debili huic parti impingantur ibique subsistant. Et certe quam pertinaciter præternaturalis ejusmodi ad stagnationes dispositio cuti insidere soleat, & quam ægre submoveatur, luculenter testatur gutta rosacea, quippe quæ, læsa pariter gravius, copioso deposito ichore, & deprava

tenera & tubulosa cutis in facie textura, difficulter sanationem admittit & funditus extirpatur. Quare quum frequentiori purpuræ ad cutem accessu, ejus tonus, motus, robur & textura canaliculosa admodum immutetur & corrumpatur; non mirum est, si collecta ibi de novo excrementitia materia, idem morbus iterato producat & purpura efflorescat.

§. XX.

His igitur expositis, quæ ad demonstrandam utriusque purpuræ causam materiale necessariam visa sunt; proximum jam est, ut, quæ remote ad ejus generationem conferunt, explicemus: quod quidem non melius fieri posse confido, ac si subiecta purpuræ considerantes simul ostendamus, a quibus causis huic morbo fiant obnoxia. Primo autem notari velim loco, quod ii, qui sero plus abundant, quam sanguine, ut infantes & feminæ, quæ spongiosum gerunt habitum & temperamentum sic dictum phlegmaticum obtinent, purpuræ, præsertim diuturnæ, quam maxime sint obnoxii: ita tamen, ut quo magis exundantes feroci hi humores a puritate & blanda sua natura ac temperata sechesi discedant & sorditie conspurcatæ sint, eo difficilioris quoque sanationis, eoque magis ancipitis successus morbus exurgat.

§. XXI.

Deinde, experientia compertum habemus, imbecillioris naturæ feminas, nec non quæ vires, ob graves animi ægritudines, inprimis diuturnum mœrorem, attriverunt, vel cum nimis prodigis sanguinis, sub abortu aut mensium excessu, profluvii effuderunt, vel etiam præcedente quodam diu affligente morbo perdidit, purpuræ tam chronicæ, quam acutæ & febri miliari malignæ, esse expositas. Nam in infirmis & debilibus ejus, modi corporibus lymphatici, blan-

Subiecta purpuræ sunt naturæ se-

Quomodo cutis conformatio, est con-

Feminæ sensibiliores & quocumque morbo debilitatæ.

blandi, nutritivi humores, perquam facile alienam indolem & spurcitiem contrahunt; eo quod labefactato solidorum robore, lentius progreditur fluidorum cursus, & impedito legitimo secretionum & excretionum successu, cruditatium & sordium in corpore sentina gignitur & coacervatur.

§. XXII.

præfer-
rim puer-
peræ
divites
ex diæ-
tæ vicio.

Maxime omnium vero puerperis, febris, miliari purpura stipata, nostris potissimum in oris familiaris & sæpius funesta est. Erumpit hæc ipsa tertio plerumque a puerperio die, quo febris lactea prodire solet, interdum tamen septimo, quandoque etiam decimo quarto demum die, invadit. Quod si igitur hujus ortum & causas pervestigatius paullo scrutari velimus, nullæ prorsus prætermittendæ erunt circumstantiæ, quo illarum beneficio, ad intimam ejus naturam & veram genesin pernoscentiam pervenire possimus. Jam vero constanti & attenta observatione in propatulo est, feminas pauperes, rusticas, minus delicatas, & quæ corpus motu ac laboribus crebrius exercent, in puerperio hac febre non affici: contra divites, teneras, sedentariæ vitæ, somno, luxui & lautiori diætæ deditas, nec non quæ paullo sensibilibus naturæ, & in animi ex affectuum intemperantia commotiones proniores sunt, perquam facile post partum in purpuram incidere. Præterea ad veritatem quam maxime accedere videtur, quod lautus & pollucibilis victus, qui rejectis durioribus paullo & salitis alimentorum generibus & obsoniis, leves cibos, farinacea, placentas, dulcia, fermentescibilia, horæos fructus & nonnisi palato accepta & potulenta admittit, nec non aer minus sincerus, vappidus multique sordidis & putridis halitibus, ex paludosis circumjectis stagnis in auram evectis, refertus atque corruptus, una cum aquarum impuri-

tate & squalore, uti omnium morborum, ita maxime hujus generationi, ejusque malignitati inducendæ, multum velificentur. Et ex his fontibus petenda utique erit ratio, quare apud nos purpuratus hic morbus potissimum exclusus sit Lipsiæ, quæ situm depressiorem, & ob adiacentium paludum compluvia, aerem minus salubrem obtinet, civesque moliter ac delicate viventes alit: in Anglia vero primum visus sit Londini, ubi eadem vivendi ratio invaluit, eademque cæli & aeris conditio regnat. Neque dubium est, quin feminæ, eodemque vitæ genere alibi etiam fruenter, & in locis non adeo salubribus degentes, frequentem & malignam etiam hanc febrem experiantur.

§. XXIII.

Observavimus porro, gravidas, quæ alvi sunt adstrictioris & sub sedentario vitæ genere, neque medio gestationis tempore, neque ultimis mensibus, nimiam vasorum plenitudinem sanguinis detractione minuunt, in puerperio constitutas, graviter semper decumbere, & purpurea hac labe infestari. Quemadmodum enim prægnantes fere omnes, semper exundantem sanguinis copiam alunt, & ob canalium distensionem tonique in iis relaxationem, lentius procedente sanguinis & humorum cursu, parcius quoque facta superfluum & sordium per secretionem & excretionem dicatas officinas secessione, successive succos contrahunt & colligunt impuros: ita certe, si alimentorum minus congruorum usus accedit, & elementa, ad vires tuendas & valetudinem sustentandam necessaria, vitium habent & temerata corpus subeunt, longe major corruptela induci ut & imis penetralibus insinuat quæ apertius postmodum sanitatem oppugnat, & lethales nonnunquam morbos parit.

Gravi-
dæ non-
nullæ
concur-
rent
diætæ
vitiis.

§. XXIV.

§. XXIV.

Deinde purpura, inprimis miliari solenniter tentantur puerperæ, si primis a partu diebus lochiorum fluxus non rite succedit, sed vel profusus deficit & cohibetur, vel parcius manat, vel iusto citius desinit, vel plane terrore, aut admissio liberius frigore, protinus sistitur atque supprimitur. Nam in gravidis, ob sanguinis & humorum redundantiam, uteri vasculosa valde & cellulosa compages mirifice expanditur, & facta congestione, oppletur, ut sanguis tardius & difficilior sibi circumagatur, neque penitus in alimoniam fœtus absumtus, in vasis uterinis stagnet, crassus & fœculentus evadat, donec tandem excluso partu, vasis, quibus utero adhæret placenta, lochiorum fluxu cruor effundatur & evacuetur. Quod si itaque vel ex ipsius sanguinis vitio, vel vigoris naturæ defectu, corruptus hic cruor non sufficienter expurgatur, sed inverso motu, in vasa majora & nobiliora viscera, cor, pulmones & cerebrum transit ac resorbetur; neutiquam certe mirum est, si inde febres cum magna feri impuritate & corruptione, qualis nostra est, stipatæ, oboriantur, aliaque gravissima illis complicata pathemata succedunt.

§. XXV.

Constantis præterea in praxi medica observationis est, feminas longe gravius & frequentius laborare purpura tum chronica tum acuta, quam viros, propter mensium negotium. Jure enim uterus potissimus hujus mali fons dici meretur, qui DEMOCRITO teste, *ep. de nat. bum. ad Hippocrat.* mille ærumnarum mulieri auctor est: illudque rarissime feminis accidit, si menstruus sanguinis fluxus ad calculum, sufficienti quantitate expeditur, & per legitimum tempus durat; sin vero minus, frequentissime eodem afficiuntur. Hinc attempta etiam expe-

rientia patet, diutius cum eodem conflictari, quæ ob provectiorem ætatem, aut alias ob causas, mensium plane non experiuntur profluvium. Quinimo, si in junioribus tributum hoc lunare male ad calculum, aut parcius solvitur, accedentibus præsertim aliis causis, purpura plerumque latitat, quæ demum sub variorum symptomatum choroigio in conspectum venit.

§. XXVI.

Neque semel, sed multoties certe, experientia edocti sumus, mulieres, fluore albo obnoxias, hoc parcius stillante, vel per imprudentes medicationes compresso & cohibito, purpura fuisse correptas, eaque curata, fluxum ex pudoris sinu repetiisse, succedente, ipso sublato, rursus purpura. Ut adeo vel ex hisce dilucide pateat, exanthematicum hunc morbum lymphæ esse progeniem, neque mirum sit, quod nostro ævo, quo hic fluor feminis longe familiarior, quam antea est, purpura quoque frequentius easdem attentet.

§. XXVII.

Et quamvis immodica sanguinis redundantia, in iis, quibus per mensium, vel hæmorrhoidum fluxum eadem non diminuitur, neque per consuetas sanguinis missiones exantlat, ad generationem, chronicæ præsertim purpuræ, multum conferat: attamen enata etiam ex boni sanguinis penuria copiosi feri impuritas, ad producendam eandem plurimum omnino valet. Id profecto crebriori observatu compertum habemus, quod ab inconsulta, & immoderata sanguinis per venam sectam detractio, vel largissima ejus cum abortu profusione, interveniente præsertim pravi terroris aut iræ affectu, extremorum refrigerationes, animi deliquia, ventriculi cum anxietate inflationes, pectoris oppressio, & alternativus rigoris, & æstus in cortice corporis sensus, fuerint suborta, quæ

Puerperæ si lochia non rite succedunt.

Feminae fluore albo laborantes.

Corpora quæ sanguinis abundantiam & defectum, vel animi affectus habent.

Generatim feminae magis quam viri, ob uterum.

quæ comparente tertio vel quarto post die purpureo exanthemate, iterum conquirere, & mitigata sunt. Nihil enim tonum, vim & robur solidis partibus æque suffuratur, & adimit, nihil tam promte fluidis, jam tum impuris, virulentam naturam inducit, & ingenerat, quam animiturba, inprimis diuturnus angor, & longius extracta mœstitia. Quare, si utero gerentes, vel hysterice pathematibus afflictae, aut menstrui fluxus irregulari successu laborantes, enormi afficiuntur tristitia, haud fallax purpuræ, in puerperio deterioris futuræ indicium, inde poterit defumi. Imo, benignioris, & mitioris ingenii purpura, in corpore imbecilliori, & animi affectibus crebrius percusso, perquam facile malignitatem induit summamque intentat perniciem. Quid? quod plurimis exemplis confirmatum asserimus, viros sedentariæ vitæ nimium addictos, & literarum studiis intemperantius invigilantes, accedente tantum pertinaciori animi mœrore, purpuram contraxisse & per diuturnum tempus cum eodem esse conflictatos.

§. XXVIII.

Et in-
tempe-
rato ae-
re fru-
untur;
unde
purpura
datur e-
pidemi-
ca.

Accedit temerata aeris, cujus usura homo continuo eget, nec non inordinata tempestatum constitutio, quæ omnino ad hujus mali generationem multum confert. Nam sicuti fluidi istius catholici, aereo ætherei magna vis atque potestas, ad fluidissimi nervorum ac membranarum succi omniumque humorum schesin ac crasin pervertendam, mira etiam ad tonum cutis, & saluberrimam perspirationis excretionem modificandam & alterandam, facultas est: ita, quod ex illius impuritate epidemice grassantes progignantur morbi, & ipsa quoque purpura, plus vel minus maligna exsurgat, non est quod dubitemus. Plures jam elapsi sunt anni, quum Saxoniam inferiorem purpura epidemice pervagaretur, & cum catarrhali febre juncta, infantes maxime in-

festaret, quæ originem fuerat sortita ex antecedente diuturna nebulosa, & pluviosa temporum conditione, quam frigidior ex orientali & boreali plaga spirans aura exceperat: prout pluribus memoratur in docta BOETIGERI de purpura rubra epidemica, Helmstadii habita dissertatione. Simili ratione M. N. C. Dec. I. An. VI. pag. 145. fidem faciunt, quod insequente mollem & nimiosam hiemem vere, purpura maligna exorta, per totam æstatem populari habuerit circuitus, & infantibus maxime solennis fuerit atque funesta. Aeris quoque minus puri & variis alienis, activæ indolis exhalationibus restructi constitutio in causa est, quod nonnulla præ aliis loca hunc morbum facilius & generent & pertinacius foveant. Sic plurima animo observantur exempla eorum, qui, purpura in nostra hac urbe correpti, & in loca alia salubriora profecti, sanitatem recuperarunt; simul ac vero huc redierunt, & aliquandiu hic commorati sunt, in priorem morbum reciderunt. Hinc etiam præcipua ducenda videtur ratio, quare menses Martius & Aprilis, catarrhalibus, exanthematicis & purpureis febribus proferendis tantopere faveant; siquidem decurrentibus his, cælum plerumque gravius, asperum & mutabile incumbit, & atmosphæra tetrus, e compluviis a nive discussa elevatis exhalationibus, inquinata est atque opplata.

§. XXIX.

Hactenus purpuræ subjecta & causas perpendimus potissimas, quæ, in chronica præsertim, cum causis scorbutum ingenerantibus admodum conveniunt. Peccat enim similiter in scorbutu sanguinis dyscrasia acris, salsa, sulphurea, tantum quod in purpura magis sit exaltata & subtilior reddita: conferunt ad ejus generationem habitus corporis laxior, diuturnæ animi ægritudines, atque naturales se, & excretionem impeditæ; conse-

Purpura
cur de-
mum
ante ali-
quot lu-
stra pro-
dierit?

conferunt aeris intemperies vappida, loca humida & decliniora, cibi incongrui, duri, sanguinisque tum defectus tum redundantia, & hujus generis alia. Quæ vero quum ita sint, hic difficilis oritur quæstio, cur purpura, præsentibus omnibus, quæ ad ejus generationem faciunt causis, ante aliquot demum lustra producta sit. In qua quidem re tam perplexa decidenda aperte fateor: communis mali, communem etiam esse causam. Jam vero in superioribus latius deduximus, in purpura chronica peccare maxime impuri falsi, excrementitii feri, in miliari lymphæ putridæ, vappidæ, acidæ copiam, & hanc materiam tam acidam, quam acrem salinam, in sanguine contentam, motu intestino calido longe peiorem indolem nancisci, ut partes nervosas gravius lædat, sollicitet: ac tandem cum gravibus symptomatibus febris expulsiua gignatur. Necessarium igitur est, ut oculos circumferamus, num in diæta, & victu, qui humoribus vitalibus tam materiam, quam temperiem ac intemperiem suppeditat, quidpiam in plurimis Germaniæ locis admissum sit, quod ante quadraginta, & quod excurrit, annos ignotum fuit. Id vero, ut aperte loquamur, est ille fere universalis usus, seu potius abusus potuum calidorum, inque primis exotici coffee. Adeo enim in patria nostra hujus potus usus invaluit, ut quasi coffee-mania ubivis ferme regnare videatur, quum præsertim feminæ, nobilioris æque ac vilioris sortis, quotidianum illum habeant, & non solum mane, sed etiam post meridiem, domi & foris convenientes, eundem cupide sorbillent, quin inurbanum reputent, inviscentes hac potione non ad saturitatem usque expletas dimittere. Et annotamus certe, quod ex eo tempore, quo sorbitio hujus potus adeo in consuetudinem abiit, nec non iis in locis, ubi frequentioris usus est, plus etiam

purpura regnarit & increverit.

§. XXX.

Verum enim vero, licet hæc observatio experientiae suffragio adeo subnixæ sit, ut in dubium vocari nequeat; asserti tamen nostri veritatem tantisper labefactare videtur: quod in regionibus Asiaticis, præcalidis, tritissimi & pervulgati usus sit hic potus, purpureo tamen morbo ibi locorum plane silent. Sed speciosa hæc prima fronte objectio facillime dilui poterit, si quis curatius perpendet, longe aliam his in locis esse victus rationem, quam in nostris oris, eorumque incolæ neque cibis crassioribus & durioribus, neque salitis uti, cœlum quoque multo esse tractabilius & calidius & transpirationem copiosius & expeditius succedere, neque, quod maximum est, inquinamentum scorbuticum corporibus insidere, sed ignotam prorsus ibi esse hanc lucem. Scorbuticam enim impuram humorum diathesin, inter causas purpuræ generis ministrantes connumerandam esse, vel exinde dilucescit, quod iis in locis, ubi scorbutus familiaris est, ut in Anglia, Belgio, Svecia, & nostris quoque regionibus, purpura vigeat, & hinc etiam purpura scorbutica habitualis dicatur. Quinimo notatu perquam dignum est, quod ubi jam grassatur purpura chronica & incolæ affligit, dolores illi scorbutici lancinantes artuum, ulcera cacoethæ, putridæ & sanguinolentæ gingivæ, maculæque latæ & cæruleæ, quæ omnia & singula propria & essentialia scorbuti sunt symptomata, rarius, vel non in tanta frequentia & sævitia amplius observentur, uti pluribus infra docebimus.

§. XXXI.

Quemadmodum itaque hæc, quæ Quomodo ad purpuræ generis conferant excretionibus aliis longe cohibeantur in aliis plagis & climatibus, nec non sub alio plane vitæ genere & corporum constitutione, contingunt, ad nostrates nullo modo transferri & accommodari queunt: ita certe

Objectio refellitur.

longe clarius hæc omnia patebunt, si ipsum generationis modum, ex hoc fonte derivatum, exponemus. Notissimum autem est, quod omnis generis impuritates excrementitiæ, ex universa sanguinis & humorum massa, inprimis biliosæ, latices fermentescibiles salivalis naturæ, ex glandulis pancreaticis duodeni & intestinorum, stillantes, nec non humores mucidi, in intestinis maxime crassis a sanguine secreti, ad intestina prolabantur. Constat porro, quod in anfractuoso hoc canali feculentitiæ, ex eduliis varii sæpe generis, incongruis acidis, fermentescibilibus, semi corruptis, e mari defunctis, confluant & concurrant, & quod denique hæc omnia commixtat & collecta, ut purgamenta, per anisecessum exturbari, neque rursus humoribus vitalibus, tanquam plane incongrua & infesta commisceri debeant. Quæcunque igitur hanc recrementitiarum & valde pernicialium sordium per alvum excretionem impediunt, & ut hæc rursus sanguinis massam subeant, efficiunt; omni procul dubio ad ingentem sanguini impuritatem inducendam faciunt, invehendo ipsi ejusmodi potissimum sordes, quæ ad cutis emunctorium una cum illo propelli quidem, non tamen ut sudoris materia promte diffiliari possunt, sed ob aerem indolem sensibilem hanc officinam destruunt, ibique obhærescentes, maculas sive pustulas protrudunt. Etenim quotidianæ observationis est, quod in cachecticis & scorbuticis, si alvus adstringitur, pustulæ, gutta rosacea & ulcerosæ cutis defecationes oboriantur: nec non, quod alvina excretionem in ardentibus & acutis febribus suppressa, purpura sequatur; quum contra, qui in harum declinatione criticum alvi fluxum experiuntur, exitiali hoc exanthemate non corripiantur.

§. XXXII.

Quomodo calidi Jam vero, si ulterius rationes sub-

ducimus, multiplici pariter constat experientia, omnem calide assumptum potum, thee æque ac coffee, in ple-risque alvum, dum transpirationem auget & sudorem pellit, supprime-re: quinimo nimias alvi defectiones sudoriferis, cum regimine accommo-dato datis, & potu calido infusi cu-jusdam, compesci. Hinc, si illi, qui in prima corporis regione magnam impuritatem & cruditarum al-vo eiiciendarum sentinam gerunt, & frequentius ac largius potibus calidis herbæ thee & coffee utuntur, haud mirum est, quod sordes bilio-sæ salino sulphuræ, calore plus at-tenuatæ, & de novo aqueo humore solutæ, per vasa lactea & lymphati-ca, quæ passim etiam crassis inte-stinis implantantur, ad massam hu-morum vitalium redeant, & pejore ob moram & commixtionem indole imbuta, nec non facultate nocendi aucta, peregrinam & valde pernicio-sam intemperiem omnibus humo-ris inducant & latius diffundant; nisi in corpore perspirabili, vestibis probe tecto & sub aere temperate calido, per porosum & tubulosum cutis cribrum statim sufficienti exha-latione dispellantur & abigantur. Ex quo certum id elicimus consecta-rium, quod omnibus, sive sequio-ris, sive nobilioris sexus, quibus sub potu infusorum calidorum, præsertim coffee, alvus non solvitur, sed obstipatur, cutis etiam ob varias causas sordes non emittit, is non tantum sit noxius, sed maxime etiam disponat ad genesin purpuræ, præsertim si jam prava humorum & scor-butica adsit diathesis, vel etiam af-fectus animi, inprimis diuturnus mœ-ror, & iracundia, quæ sordium bi-liosarum in primis viis accumula-tioni inprimis favet, accedant. Ex adverso calidus hic potus plane innoxius, imo salutaris est iis, quibus alvum fluidam & mollem reddit, & qui corpus ad perspirationem ob-tinent dispositum. Ac in his ad varii gene-

rotus no-
ceant,
inprimis
coffee.

generis impuritates collectas, foras eiciendas, symbolum suum utique confert.

§. XXXIII.

Quod
clarius
demon-
stratur.

Tacemus jam, ipsas fabas coffee, sub alio coelo & in alio solo prognatas, etiam peregrini quidpiam, & quod naturali temperiei ac mixtioni blandæ in nostris oris non adeo accommodum est, custodire, & sub adustione, præsertim si more apud plerosque recepto fortius instituitur, salini-volatilis & sulphuris empyreumatici aliquid suscipere, quod nervosarum, partium tono ac motui est inimicum, quo fit, ut in quibusdam tremorem manuum & anxietatem pariat: idque eo magis, quando largiori fabarum nimis ustarum portione aqua non imbuatur, sed prope inspissatur. Prætermittimus etiam, multum sacchari cum hoc potu assumi, quod in intestinis obhærescens, neque mox per ani secessum ejectum, fermentescit & cruditates mucosas acidas auget. Id potius ex omnibus his collective sumtis clarissime elucescere speramus, neutiquam esse mirandum, quod sub inconfueto alias, jam vero communi abusu frequentissime assumti potus coffee, ipsa naturalis & nativa mixtio, & crasis partium sanguinem constituentium multum immutetur, & nova plane ac alia ingignatur, quæ cum sanguine in utero materno in infantes transfusa, ipsius purpurati morbi semina & ad illum dispositio, jam latius propagentur, & dispergantur.

§. XXXIV.

Causæ,
quæ an-
te po-
tum cof-
fee con-
tulerint,
ut Lip-
sæ pur-
puræ pro-
dierit.

Et quamvis allata a nobis sententia, de luis purpuræ origine, refragari videatur, quod teste WEL-
SCHIO *dissert. de purpura Lips.* jam ante sexaginta annos hic morbus Lipsiæ innotuerit, quo tempore potus thee & coffee ignotus adhuc fuit & inusitatus: eadem tamen neutiquam exinde exvertitur, quum asseramus, potus calidos, inque primi fabarum

coffee, non tam materialiter, quam potius formaliter ad genesis purpuræ concurrere, dum videlicet ob crebriorem ex ipsis confecti & calide assumti potus usum, impuritates primarum viarum, alvo adstrictiore reddita, ipsi sanguini insinuantur. Deinceps, si paullo curatius victum, diætam & regimen, quibus feminis gravidis & puerperis, Lipsiæ degentibus, illo quo purpura exorta est tempore, uti moris fuit: omnia ita comparata fuisse luculenter patet, ut morbus hic optimo jure inde deduci possit. Noto enim notius est, quod tamen citra injuriam florentissime & inclutæ hujus urbis incolarum dictum volumus & intellectum, feminas eam inhabitantes, voluptatibus admodum obsequi, desidiosam agere vitam, somno longius indulgere, & quotidie fere dulcibus, horæis, farinaceis, cum butyro & saccharo frixis, cibis uti, alvi esse adstrictioris & copiosas sub ingravidatione colligere impuritates, eamque ob causam fluore etiam albo frequentissime diuexari. Pessima præterea consuetudine receptum tum erat, ut puerperas non solum arctius lecto adstringerent, sed etiam conclavibus calidis macerarent, primisque puerperii diebus juscula & potum nonnisi fervida iis exhiberent, neque tamen alvum, per multos dies adstrictam, clystere, vel laxante solvere, neque etiam lochiis subsistentibus sanguinem evocare auderent. Et certe, si quis hæc omnia probe expendet & conferet cum iis, quæ in superioribus fusius exsequuti sumus, habebit utique causam, quare in hac urbe ante usum potus coffee, hoc exanthematum genus fuerit exclusum. Id quod experientia etiam postmodum luculenter confirmavit. Postea quam enim nocumenta dedere documenta, & abrogato æstuoso puerperarum regimine, laxantia & venæsectiones admittunt, longe minor ibi est hujus exanthematis, pro-

proventus, minus ejus periculum, minorque inter puerperas strages. Quamvis igitur potus coffee non inculari possit, quod Lipsiæ purpuram genuerit: id tamen nullo poterit negari modo, quod per aliquot annorum decursum, hujus tantum urbis pomæriis inclusus fuerit morbus, & introducto potus coffee usu, demum alibi exortus, ita, ut quo magis ille in consuetudinem abiret, & pluribus locis inveheretur, comajora quoque incrementa hic sumeret, & latissime se diffunderet: quinimo, quod singulare plane, & antea non animadversum est, plerumque acutis solè associaret febribus.

§. XXXV.

Exemplum de purpura scorbuti ex-cipiente postulum coffee.

Satis itaque arbitror me demonstrasse, qua ratione calidi potus ad purpuræ genesin, seu scorbuti in purpuram conversionem fecerint. Toti autem negotio singularem accendit lucem, quæ sequitur observatio. Hæc nostra civitas Hala tam ob situm, quem obtinet, declivior, & aquarum præterlabentium, ex parte stagnantium, effluvia, quam potissimum ob salinas, ingentem continuo copiam vaporum aqueorum emittentes, humida circumdatur atmosphæra; unde e longinquo adspicienti se tota repræsentat nebulosa. Et hinc causa videtur deducenda, cur a remotissimis jam temporibus scorbuticum malum hic tam altas egerit radices, ita ut cives arthritide vaga, quam scorbuticam dicunt, doloribus colicis, tumoribus, & maculis scorbuticis, aliisque scorbuto propriis symptomatibus, quales præcipue varii gingivarum affectus esse solent, frequentissime laboraverint. Didici hæc partim adhuc juvenis a beate defuncto D. Parente meo, partim ab aliis medicis, morborum curationi hic loci vacantibus, qui vix ullum præscripserunt medicamentum, quod non unum alterumve ingrediens scorbuto oppositum receperit; imo ego

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

ipse postea in ægrotos, qui se curæ meæ tradiderunt, sæpe incidi, ubi propter scorbuticam humorum diathesin antiscorbuticis pugnare necesse fuit, atque hæc in curando prope omne absolverunt punctum. Quamprimum vero civium plurimi calidiores potus in deliciis habere, & præsertim Caffemania laborare coeperunt, sensim paullatimque, scorbuto disparente, purpura tam maligna, quam benigna chronica hinc inde apparuit, & inter initia, ubi veram hujus morbi indolem paucissimi intelligebant, ingentem edidit stragem. Neque vero hoc loco solum talia contigisse memini, sed posthæc etiam Ostfrisiæ, aliisque regionibus, scorbuto olim infestatis similia ab eadem causâ evenisse comperi: ut adeo de scorbuto, purpuræ origine minus dubitandum sit.

§. XXXVI.

Præterea, hodie ad crebriorem purpuræ loco scorbuti proventum præcipue suum confert symbolum peculiaris vivendi ratio, sive talis ciborum selectus, quo majores nostri vel prorsus non, vel moderatius tantum usi fuerunt. Nostra enim ætate, ubi prohi dolor hominum plurimi desidæ lascivique dediti nihil fere aliud cogitant, nihil agunt, nisi ut gulæ blandiantur, quotidie nova ciborum genera artificiose excogitantur. Imo vero, ne iis quidem sunt contenti, quæ fertilissimum patriæ solum suppeditat, sed ad illa maxime stulta cupiditate feruntur, quæ extimæ Indorum oræ, & famosa naufragii maria ad nos mittunt. Equidem suas cuique delicias libenter largior, neque cibos exoticos reliquere audeo; sed id tantum ceu noxium reprehendo, quod plerique cibi hodie subacidi leniterque pungentis esse debeant saporis, & ideo multo sale, multisque aromatibus, allio, cepis, pipere & fungorum generibus

Purpura loco scorbuti proventus pendet a peculiari diæta.

E præ-

præparentur. Sic enim parata alimenta, suavem linguæ acrimoniam imprimendo, efficiunt, ut comedentes partim ultra satietatem iisdem se repleant, indeque magnam crudorum humorum copiam, non secus ac scorbutici a crassioribus cibis, colligant, partim maiorem sanguinis effervescentiam sibi contrahant, quæ largiori partium salino-sulphurearum generationi admodum patrociniatur, ut dein perfacile, concurrentibus aliis causis, purpura excludatur. Accedit adhuc, quod hodierno ævo frequentior sit vinorum spirituosorum, quam antea, potus, qui adeo invaluit, ut parum superfit, quin apud nonnullos tota sanguinis massa in vinum convertatur.

§. XXXVII.

§. & abusu
pilula-
rum alo-
eicarum.

Atque huic nimis in cibo, & potu luxuriæ tribuendum est, quod hodie variæ sanguinis profusiones valde sint familiares, & inprimis hæmorrhoidalis fluxus jam pluribus contingat: quare nonnulli medicorum seducti, omnium morborum chronicorum originem, in feminis a menses non rite fluentibus, in viris ab hæmorrhoidibus impeditis, deducendam esse autumant, ideoque, si tales morbi ingruunt, ad salutare has excretionem promovendas, & in ordinem redigendas omnem curandi methodum dirigunt, ac præsertim pilulas ad exemplar Beccherianarum concinnatas, quas aloë, licet in refracta dosi ingreditur, frequentius, imo alternis diebus propinant. At vero, ut taceam, hanc hypothesein veritati minus esse consentaneam, ego certe adserere non dubito, quod crebrior harum pilularum usus, qui sub aliis circumstantiis alioque tempore valde securus est, ad purpuræ genesin in nonnullis permultum conferat. Quod si enim ad sanguinis, præsertim per hæmorrhoides, excretionem nulla a natura est propensio; non potest non fieri, ut inde massa

sanguinea valde exagitetur, commoveatur, & aucto intestino motu, major particularum salino-sulphurearum copia extricetur, quæ purpuræ causam suppeditat materialem. Brevis, jam omnia ad sunt momenta, quæ contentas in sanguine partes salinas, & sulphureas accumulantes, acrioribus reddunt, & altius in cutis fibrillas adigunt: unde non mirum, quod salinus ille morbus scorbutus, mutata indole sua, in alienum plane morbum, qualis purpura est, degeneraverit.

§. XXXVIII.

Prognostica utriusque purpuræ jam supra, ubi integra morbi historia si purpuræ chronicae.
suppeditata fuit, intermiscuimus, placet tamen speciatim de purpura chronica pauca subiungere. Hæc autem, quia febre non stipatur, nisi plane præpostera medicatione corrumpatur, periculum non intentat: molestissimum tamen malum est, renitens, difficilis sanationis, & quod mire torquere, & fatigare solet, & medicos, & ægros. Si enim minera purpuræ fixam in partibus solidis imisque penetralibus collocavit sedem, non facile corpus deserit, sed intus remanens, nec ad habitum corporis propulsa, graves ingignit afflictiones. Si vero nimis impetuosè expellitur, sæva rursus imminet mala. Id autem maxime accidit, qui imbecillum genus nervosum obtinent, & in spasticas stricturas, quibus sanguinis, & humorum æquabilis cursus impeditur, proni sunt; quo fit, ut sanguis impurus abundans, modo ad caput, modo ad pectus, modo in articulos, impetuosè, nec minus periculose congeratur, & sævorum pathematum sce-na adornetur. Quod si enim ad caput impetus vergit, cephalalgia, aurium tinnitus, memoriæ debilitas, aphonía, imo quandoque furores, insanía, insultus apoplectici, & lethargus ab intus retenta

materia purpuracea aboriuntur. Si ad pulmonum, & sensibiles diaphragmatis membranas fertur, asthmata sequuntur spasmodica, nec non punctorii, & lancinantes in pectore dolores. Si ventriculi membranis incumbit, summæ anxietates præcordiorum, & cardialgiæ exsurgunt. Si intestina occupat, tormina, & inflationes hypochondriorum cum molestissimo ardoris sensu affigunt. Si ad artus diffunditur, sævis iidem tractionibus, & lancinationibus corripuntur. Et si denique maligna materia tendinea, & nervea ossis coxendicis ligamenta obfidet, malum excluditur ischiadicum. Hæc autem omnia, sævissima licet symptomata, vehementiam suam ponunt, & infestare cessant, simulac materia acris caustica ad habitum corporis propulsa iterum fuerit, & ablegata.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Præservatio requiritur.

convenientem potum.

Quod ad præservationem attinet, nihil certe utilius, & præstabilius in purpura, tam chronica, quam acuta miliari, ad declinandum ejus recursum nobis innotuit, quam primo ex fonte diætetico abstinencia ab omni cerevisiarum genere, quippe quæ, plane non accommodæ sunt huic morbo. Nulla enim ex illarum censu est, quæ, si vetus, acorem non contrahat, & nimis spirituosâ fiat, vel si recens, fœculenta non sit, & fermentativa, vel etiam, quæ non crassiores, & mucidas nutritivas partes vehat: omnia tamen hæc, & singula, minus apta sunt, quin officiant, obtinendæ sanguinis, & lymphæ depurationi, in qua omnis, & præservationis, & curationis cardo vertitur. Hinc calidis, & æstivis temporibus, temperatarum acidularum, ut Selteranarum, & Wildungen-

sium, cum pauxillo vini remixtarum, usum suavisimus. Brumali vero tempore, nec non iis, quibus aquas ejusmodi medicatas comparare non fuit integrum, imperavimus, ut vel puram aquam fontanam biberent, vel decocta conficerent, ex radice scorzonæræ, farfaparillæ, & cichorii, rasura cornu cervi, & hordeo mundo, addito pauxillo seminis fœniculi, sumendo ad aquæ mensuram dimidiam specierum unciam, iisdemque potus ordinarii vice uterentur, ac si fors ferret, interdum vinum adderent. Nonnullis tamen etiam propter consuetudinem cerevisiam tenuem, & bene detœcatam concessimus.

§. II.

Deinde, in purpura chronica ^{2) motum corporis, & convenientem victus rationem.} junximus motum corporis per instituta itinera, & mutationem aeris, ex locis depressioribus in excelsiora commeando, animi oblectationem, & tranquillitatem, abactis curis, & omiſſis profundis cogitationibus ac meditationibus. Porro serio interdiximus omnia ea, quæ alvum adstringunt, quæ transpirationem sufflamant, & nimium sanguinis ingenerant, reprobato simul largo carniū, imprimis suillæ, esu, & prohibitis cibis largiter aromatizatis, & piperatis, nostris. Denique, ut ^{3) curam cum lacte & aquis mineralibus.} æstivis mensibus cura ex mero lacte asinino, vel sero lactis bubuli, & caprilli institueretur jussimus, aut per mensem, vel sex hebdomades, Selteranæ, cum tripla parte lactis bubuli, vel caprilli remixtæ, in peregrino loco, interposito ex dulci, vel nostri Lauchitadiensis fontis aqua, balneo, potarentur, idque si altius radices malum egisset, per triennium repeteretur. Viris etiam quibusdam habitioribus usum Sedlicensis aquæ præcepimus, ex cuius non adeo liberali dosi septem vel octo diebus vernali, & autumnali tempore admissio

potu, minera morbi per alvum ex-
turbata est. Multis quoque chroni-
ca, scorbutica, & habituali purpu-
ra detentis, ut aquam Lauchstadien-
sem biberent mandavimus, quæ, ut
supra meminimus, sordes affatim
evacuate sunt, continuato tamdiu
ejus potu, donec alumæ dejectiones
cessarent.

§. III.

4) quæ in
ordinem
redigun-
tur fla-
xum
mensium

Quum vero purpura chronica,
qua femina subinde contumacius la-
borant, in vitio uteri, & inordina-
to mensium successu fundamentum
habeat repositum, ut ille in ordinem
rediret, præcipua etiam nostra fuit
intentio. Suasimus hunc in finem,
præterea, quæ jam dicta sunt, pul-
veres rhabarbarinos, & elixir no-
strum viscerale quotidie unacum pe-
diluvii, aliquot ante eruptionem
dies adhibentis. Si vero spastica,
ut plerumque fieri solet, tuberant
stricturæ, & inflatione ventriculi,
anxietatibus præcordiorum, dolori-
bus dorsi &c. se prædebant, antispas-
modicis uti iussimus, quibus annu-
meramus pulverem Marchionis cum
tantillo nitri, & cinnabaris, & gra-
no uno, vel altero castorei, & ex-
tracti croci remixtum, nec non li-
quorem anodynum mineralem, ef-
fentia croci, castorei, & liquori be-
zoardico nuptum, adornato simul ex
aqua dulci, & lacte balneo. Ad
ipsum denique mensium fluxum eli-
ciendum, propinavimus essentiam
succini minus spirituosam, cum li-
quore alcalino extractam, & sic etiam
hoc sustulimus vitium. Porro, ad
præsertionem purpuræ chronicae,
in viris plethoricis, & fluxu hæmor-
rhoidali non affectis, scarificationes,
& venarum incisiones, ad im-
minuendam nimiam sanguinis, &
humorum copiam multum faciunt,
nec non iterata alvi apertio, quæ
commodissime procurari poterit man-
na soluta, utpote quæ omnibus ex

de hæ-
morrho-
idum.

falsa acrimonia morbis obortis dica-
ta est, addito simul stimulo salino,
cujus generis est terra foliata tarta-
ria. Novimus etiam, quod sæpissi-
me nocturnos sudores, quibus in pur-
puram proclives mirifice torqueban-
tur, feliciter discusserimus crebriori
alvi solutione, clementiorum laxan-
tium, ut passularum, rhabarbari,
terræ foliatæ tartari, aut cremoris
tartari ope provocata. Sed hæc de
præsertione.

§. IV.

Ipsam purpuræ chronicae curam
facili, & explicita ratione sic adorna-
vimus. Præcepimus primo omnium,
ut mox ab initio morbi, ægri in
non nimis æstuoso lecto, & con-
clavi, sed moderatissimo calore de-
tinerentur, & quantum fieri posset,
e lecto se subducerent: & hac ra-
tione molestissimos sudores averti
posse deprehendimus. Deinde, præ-
ter memoratum ad potum ordina-
rium decoctum, nihil ex medicamen-
torum classe magis ex usu fuisse tes-
tamur, quam pulverem diaphoretici
cum nervinum, ex cornu cervi usto,
it. sine igne parato, lapidibus, sive
chelis cancrorum, matre perlarum,
succino, nitro purificato, & cinna-
bari confectum. Præstabilem etiam
fuisse animadvertimus liquoris ano-
dyni mineralis virtutem, ita ut duo-
bus his remediis, vel simul congrua
dosi, vel quolibet illorum seorsim,
pro variarum circumstantiarum di-
spositione, assumtis, rejectis omni-
bus aliis medicaminibus, quantum-
vis dilaudatis, felicissime purpuram
tam chronicam, quam etiam acu-
tam superaverimus, ægris fortunante
Deo brevi sanitati redditis.

Curativa
metho-
dus po-
stular
tempe-
rarum re-
gimen
cum le-
rioribus
diapho-
reticis.

§. V.

Progredimur ad præsertionem,
& therapiam illius purpuræ, ple-
rumque pejoris notæ, quæ puerperis, profantæ
vel

Quænam
in statu
graviditatis
ad præser-
vandam
profantæ
vel

vel sub initium, vel medium puerperii tempus, accidere solet. Hujus causas, & originem superius jam eruimus, & ex incongruo gravidarum regimine, nec non admissis in diæta erroribus derivavimus; ideoque ad hæc avertenda, & removenda curam dirigendam esse facile patet. Quod si igitur puerperas a periculoso hoc symptomate immunes præstare velimus, ne sub graviditate humorum copia, multo minus impuritas, ex stagnatione illorum circa uterum oriunda increseat, neque generi nervoso imbecillitas inducatur, primaria utique erit intentio; quæ nulla alia perfici poterit ratione, quam ut, si sanguine copiosiore corpus turget, is detrahatur, instituta frequenti, ter vel quater, non adeo larga tamen, in superioribus venæ sectione. Deinceps abstinendum est ab otio, diuturniori somno, animi turbis, & eduliis dulcibus, fermentescibilibus, farinaceis, quin potius cibus boni succi, & potu salubri, nec nimis parco, utendum, corpus motu moderate exercendum, & alvinæ excretionis successus, magis tamen alimentis, quam medicamentis, promovendus, exhibendo etiam passulas rhabarbarinas, cum, vel sine manna paratas, quippe quæ, gravidis apprimè conveniunt, & exusu sunt. Et quum imi ventris refrigeratio utero gerentibus insigniter noceat, & ad graves ægri- tudines ingenerandas sit aptissima, semper iis auctor fui, ut inferiora arctius, adversus aeris frigidioris accessum integumentis muniant, eamque ob causam braccas optimo cum successu gestandas suas. Ad præscindendas quoque nocivas humorum circa uterum stases, magnopere expedit, ut abdomen nonnunquam, præsertim post medium gestationis tempus, prope fornacem calidam, embryonum balsamo, vel vino Rhénano, aut Hungarico vetustiori, & generosiori calefacto, instillatis ali-

Hoff. Syll. T. IV. P. 5.

quot balsami nostri vitalis guttis, inungatur, & perfricetur. Et hac summa cura tenendæ sunt feminae gestationis tempore.

§. VI.

Jam etiam dispiciemus: quænam ante & post partum, & primis statim puerperii diebus studiose servanda sint, ne in graves ægri- tudines, & purpuram, sive diuturnam, sive acutam, incidant puerperæ. Quum itaque multum ad hunc affectum producendum, & feminas debilitandas imprudens parturientium tractatio faciat, dum ante legitimum tempus summis conatibus, & laboribus, plane intempestive fœtus expulsio urgetur, propinatis etiam hunc in finem spirituosos & calidioribus medicaminibus: exquisitum ut in omnibus teneatur moderamen serio monemus, ne vires nimium frangantur, neque per extremos istos labores, calidaque suggesta analeptica, tota humorum, & sanguinis massa mirifice commoveatur, exagitetur, & simul fœculenti illi, & impuri, qui circa uterum stabulantur humores, in validiorem motum abripiantur, sed potius lochiorum fluxus, & aliæ excretiones legitime expediantur, ne magna ad morbos fiat dispositio.

Quænam ante, & post partum con- sideranda sint.

§. VII.

Excluso autem fœtu, & pacatis post exantlatos partus labores iterum secundo post die omnibus, necessarium ac utile est, ut collectus in gravidationis tempore impurus, quo uterus adhuc turget, sanguis, evacuetur, & humores vitales a contracta cacochymia liberentur. Quare omnis generis excretiones, maxime vero alvina, & quæ per cutis colatorium succedit, sedato nisu, non impetuose, sed successive promovendæ sunt: id quod accommode, & perutiliter his poterit obtineri, & perfici subsidiis. Evitetur summo studio nimius lecti & hypocaufti calor, & potus quoque nec cali-

Puerperæ quomodo tractandæ præservandi sine.

dior, nec nimis perfrigeratus, sed tepidus præbeatur. Abigantur omnes animi turbæ, & absit maxime terror ac tristitia. Alternis diebus deglutiantur quater pilulæ balsamicæ & roborantes, quæ virtute sunt Becherianæ, Stahlianæ, & nostræ: quippe quæ, non solum multas impuritates alvo eliciunt, sed etiam lochiorum fluxum promouent, & diaphoresin eliciunt. Quod si vero initium nondum omnia sunt complacata, sed citatior pulsus cum interiorum æstu animadvertitur, amicum harum pilularum institui potest connubium cum pulvere præcipitante absorbente, qui pro dosi grana quatuor vel quinque nitri habet. Tum maximopere conducit, ut cum jusculis tenuioribus, non nimis substantificis, ea assumantur, quæ spasmos leniunt, sanguinem grumolum coagulatum resolvunt, & simul etiam liberiores sordium cum perspiratione diffusionem procurant: quo nomine laudem merentur: sperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, infusum florum sambuci, chamomillæ, summitatum millefolii theiforme, essentia corticum aurantium temperatior, juncta croci essentia, liquor noster anodynus mineralis, nec non pulveres bezoardici, diaphoretici, cum aqua analeptica propinandi. Inprimis etiam mixtura ex aquis analepticiis & diaphoreticis, cum aceto destillato, & lapidibus cancerum, nec non syrupo acetositis citri confecta juvat, quæ in stagnante, & concremento sanguine resolvendo eximii usus est.

§. VIII.

Et si purpura imminet.

Hiscæ exacte observatis, non facile gravis, & funestus morbus puerperas aggrediatur, neque etiam metendus erit purpuræ insultus. Quod si autem his neglectui datis tantopere increvit seri & lymphæ corruptio, ut purpuracea febris, sive rubra, sive alba, immineat, aut jam urgeat, hac sæpe sæpius probata,

& experta utimur methodo. Injuncto æquali, placido ac temperatissimo ratione caloris regimine, puerperis purpura jam decumbentibus summopere commendamus decoctum avenaceum, cum, vel sine infuso florum chamomillæ vulgaris, cujus efficaciam longe præstantissimamprehendimus. Alvum in maligna, & alba non facile stimulantibus sollicitamus, neque etiam clystere admonemus. Mutationem quoque integumentorum & indusiorum, quantum fieri potest, interdiciamus, & suademus potius, ut jam trita ad fornacem calidam probe siccata, & fumigata iniiciantur, & induantur. Multo magis dissuademus erectiorem situm, vel ut e lecto surgant ægræ; eo quod facile incidunt in animi deliquium, & motu humorum ad interiora converso, exanthemata disparent, pessimaque ingruunt symptomata: id quod latius ex observatione mea expositum est in *dissert. de situ erecto in morbis periculosis valde noxio*.

§. IX.

Ex medicamentorum classe, pulveres bezoardicos, temperatos, quibus nonnunquam croci vel castorei momentum adiciamus, repetitis vicibus ad scrupulum, vel drachmam dimidiam exhibemus, eorumque usum subinde liquoris anodyni mineralis dosi interpolamus, cujus nobilissima est facultas spasmos complacandi, motum intestinum calidum sedandi, & acrimoniam humorum demulcendi. Si vero ob varias causas antecedentes purpuræ retrocessio metuerenda, vel hæc jam fuerit facta, admiscemus liquori anodyno, quartam partem liquoris bezoardici ad mentem Bussii parati, & in *observat. nostris physico chymicis. Lib. II. observat. 28. pag. 238. descripti*: quæ mixtura egregie diaphoresin movet, & materiam peccantem ad exteriora agit. Ad rescindendas demum vires, enormiter plerumque prostratas, in pur-

Si iam erupit.

purpura alba majorem in modum commendamus potionem analepti-
cam, ex aqua melissæ, corticum ci-
tri, florum liliorum convallium,
primulæ veris, acaciæ, liliorum al-
borum, & cinamomi cydoniata,
addita sufficienti quantitate matris
perlarum, & man. Christ. perl. nec
non instillatis aliquot spiritus nitri
dulcis guttis: quo cum eadem,
tanquam accommodo vehiculo,
pulveres exhibeantur, vel ipsa scor-
sim ad cochlear aliquoties sumatur.

§. X.

Quum vero sapissime contingat,
ut lochia in febre lactea vel purpu-
rea subsistant, & sanguinis raptu ad
caput facto, lethalia oboriantur sym-
ptomata, in quæstionem cadit: an,
si lochia plane non, vel non suffi-
cienter fluunt, si febris est, si pur-
pura imminet, venæsectio tuto, &
utiliter admitti possit? Verum enim
vero, quia hoc argumentum, jam
in *diff. de venæsectionis prudenti ad-
ministrat. pag. 18. seqq.* fusius excus-
si, & momentosis rationibus docui,
quod venæsectio non solum in fe-
bribus exanthematicis, sed compa-
rentibus etiam jam efflorescentiis
nonnunquam summopere proficua
sit, allata ibi huc non transcribe-
mus. Id tamen sancte affirmare pos-
sumus, quod solius venæsectionis,
pro circumstantiarum ratione lar-
gioris, vel in pede, vel manu, in-
stitutæ ope, proximas jam morti
puerperas, & spasticis stricturnis, qui-
bus sanguis impetuosè ad cor, &
cerebrum urgebatur, detentas, ab
orci faucibus revocaverimus, & præ-
sentaneam opem attulerimus. Atque
adeo haud immerito, si suppressis
lochiis laborantes puerperæ dece-
dunt, mortis causam in venæsectio-
nis neglectum reiiciendam esse puta-
mus. Neque desunt ex clarissimo-
rum auctorum numero, qui nostræ
sententiæ calculum adiciunt, e qui-
bus nominasse sufficiat WILLI-
SIUM *de febb. cap. XVI.* WEL-

SCHIUM *de purpura Lips.* ROL-
FINCKIUM *libr. de ord. & meth
consult. libr. IV. sect. 11. cap. 6.*

CAUTELE PRATICÆ.

§. I.

IN utraque purpura, sive benigna, In utra-
que pur-
pura no-
cet
frigus. sive maligna, nihil tam perni-
ciosum, & ad mali causam augen-
dam, symptomatum, & morbi ve-
hementiam exacerbendam, & ex be-
nigno morbo malignum reddendum,
tam aptum & expeditum est, quam
excessus in frigore, & calore: si-
quidem si ullus alius, certe hic mor-
bus, nec refrigerationem, nec ni-
mium æstum perfert, sed in utro-
que exquisitum moderamen exposcit;
ut hinc conclave, ubi æger decum-
bit, & aer in eo, æquali semper
temperamento sint instruenda, &
custodienda. Quod si enim paullo
frigidiuscula aura ad habitum cutis
liberius accedit, vel tantum manus,
antea sub lecto in temperato calo-
re, & udore detentæ, exporrigun-
tur, illico inhorrescentia, & perfri-
gerium universum tangit corpus, &
pustulæ, subsequente magna anxie-
tate magnoque languore, evane-
scunt: id quod eo facilius eoque
majori cum perniciæ contingit, quo
magis cubiculum ante nimis æstuo-
sum, vel corpus stragulorum appa-
ratu arctius tectum, & tantum non
obrutum fuit. Similiter in omni-
bus, maxime vero purpuraceis his
exanthematibus, nihil, præsertim in
ipsius morbi vigore, damnosius est,
quam inæqualis, & crebrius immu-
tatus calor, in hypocausto gradus:
eo quod subitanea calidi in frigi-
dum, & frigidi in calidum muta-
tio, nerveo-sensibilem cutis substan-
tiam gravissime afficit, ejusque to-
num, robur, & motum mirifice va-
riat, & perturbat, ut pustulæ ne-
que in conspectum prodire, ne-
que, si demum sparsim compa-

Quid fa-
ciendum
si lochia
subsistunt?

ruerint, firmam servare queant stationem.

§. II.

2) nimius
calidum
regimen.

Porro fontico admodum damno purpura laborantes maculat, immodicus cubiculi, & hypocaufti calor, nec non fuscitatus per potum fervidius assumptum, aut medicamenta calidiora, æstus: quandoquidem exagitatis sic, lugi præsertim ardore, omnibus, vires non solum franguntur, & porosa cutis substantia nimis adaperata, & hiant, humidi major, quam par erat, diffatur atque exhalat copia, sed ipsa etiam morbida materia, per inductum intestinum calidum motum, intensiorem subtilitatem, penetrantiam, & acrimoniam suscipit; ut pruritus, ardor atque anxietas insigniter invalescant, tantum abest, ut complacentur, & imminuantur. Hinc compluries animadvertimus, manifesto damno, & ancipiti pathematum augmento affectos esse ægros, si infusum herbæ thee, aut aliud ad ejus similitudinem paratum, calidius, & quidem larga in copia sordillarunt, vel etiam cibum, & potum fervidum ingesserunt.

§. III.

3) medicamenta
calefacientia
alexipharmaca &c.

Multo vero minus interne calefacientia, vinum, liquores spirituosos, pharmaca sudorifera, & expellentia, essentias, & tincturas bezoardicas, alexipharmacas hic morbus ferre potest, sed potius ex illorum usu semper augetur magisque accenditur. Vidimus certe, mitioris alias ingenii purpuram chronicam, febris & vehementiæ symptomatum prorsus expertem, admissio exterius nimio æstu, & antiscorbuticorum, nec non decoctorum sic dictorum purificantium, injuncto simul ad sudorem eliciendum arctiori regimine, usu, in malignam fuisse conversam, adeo ut febrilis postmodum calor, cum ciborum fastidio, virium languore somnique defectu, ægrum periculose affigeret.

Et in genere id quoque pro comperito est, purpuram, quo citius, & impetuosius, per medicamenta, & calidum regimen expellitur, eo facillius & levissima de causa evanescere, & interiora repetere.

§. IV.

Præterea, in purpuraceo hoc cutis vitio, omnes per ani secessum factæ liberaliores evacuationes, admodum sunt nocivæ. Tam exquisitus enim hujus morbi est genius, ut alvum, nec nimis duram, & contractam, nec nimis fluxilem, multo minus arte elicitis purgationes, admittat. Hinc, si alvus diutius officii obliviscitur, cohibita ad habitum corporis vergunt purgamenta, biliosæ, mucosæ, & fermentescibiles scoriæ, quæ per hepar, pancreas, & glandulosas intestinorum tunicas separari alvoque debebant eiici, ad cutis colatorium convertuntur, vel in longo illo, & anfractuoso intestinorum canali collectæ, & invicem commixtæ, mora magis corrumpuntur, & postea ad sanguinem cum succis chylosis, & alimentosis advectæ, liberale morbi, & materiæ morbificæ pabulum ac nutrimentum præbent. Quare, nisi alvina cum aliis excretionibus revocentur, & in ordinem redigantur, ipse morbus rarius perfecte sanescit, sed aut crebrius recrudescit, aut diutius extrahitur.

§. V.

Contra vero, summo etiam cavendum est studio, ne aciori stimulo excretionum successus proritetur, & urgeatur, eamque ob causam cujusvis generis, mitissima etiam emetica, omnia purgantia, & laxantia, licet virulentia prorsus destituta, salina quoque, sunt vitanda. Neque etiam semper tutum est clystere alvum admonere, vel suppositorium admove, præsertim ante eruptionem exanthematum, & paullo post eandem. Etenim exstimulatis hoc modo interioribus, omnis

4) libei
ratiores,
& sup
pressal-
vi eva-
cuation-
nes.

Quæ idem
provide
moderan-
dæ & re-
vocandæ.

flu-

fluidorum, qui ad corporis peripheriam tendit motus, illico invertitur, perspiratio sufflaminatur, cutis pori coarctantur, & efflorescentiæ evanescunt: interiora vero languore opprimuntur, ventriculus nausea corripitur, ejus subversio oritur, intestina torminibus, & ardore torquentur, & præcordia angore stringuntur, & excruciantur. Ut adeo pateat, summa cum cautione, & provida circumspeditione, ad alvi apertionem hoc in morbo esse descendendum.

§. VI.

Intempestiva sanguinis missio. Multum denique ad periculosum purpuræ retrocessum facit intempestiva, & inconsulta sanguinis missio. Nam plurimum certe refert, sicuti in omni exanthematum genere, ita maxime etiam hoc, sanguinem in convenienti quantitate, proportionem, & ad superficiem corporis accessu, ita moderari, ne ipse vel nimium exundet, vel deficiat. Utrumque periculum alit. Si quantitate excedit, ob spasticas partium stricturas, congestiones in loca nobiliora summopere perniciosas sunt metuentur. Si vero defectu peccat, ad exitissima cutis vascula, & sudoris secretioni dicata organa appulsus urgeri nequit, & vitiosa materia per capillare hoc cribrum minus recte fecerni, & transmitti potest, sed summo cum discrimine in interioribus corporis penetralibus immota obhærescit. Quare vix majus hoc in morbo metuumdum est periculum, quam si ab imperito medico inconsiderato sanguis exautlatur. Vidimus nosmet ipsi, tam infelicitè aliquoties cessisse quorundam ausum, qui in purpura chronica, qua hypochondriaci, spastici pathematibus obnoxii, laborabant, venæsectionem in pede largius instituendam suaserant, ut exanthematibus subito disparentibus, apoplecticus irrueret insultus. Novimus quoque, admissa illa, sævissimas subsequutas esse artuum tra-

ctiones, & convulsivos partium motus, & parum abfuisse, quin ægri letho afficerentur.

§. VII.

Inter auxilia chirurgica miliari febre opponenda referuntur adhuc a quibusdam vesicatoria, si acida corrupta lymphæ peccat, quo eadem his mediantibus extrahatur, & fibræ de-lassatæ nervæ simul excitentur, & ad contractionem sollicitentur. In primis HAMILTON de febre miliari, eadem scapulis iterato apposita mirifice dilaudat, ita pag. 450. Sydenhami rationes subducens: ad ferocitatem minuendam optime respondent vesicatoria. Materia enim morbifica ex aliqua parte eorum ope diminuta, natura reliquam, via sibi consueta, facilius amandare potest: tantum abest, ut pustularum eruptionem impediant. At vero, licet id remedii genus non adeo incongruum esse videatur, ingenue tamen fate-mur, nos nunquam eo esse usos, sed enumeratis præsidiiis, & auxiliis, purpuram adspirante Deo expugnasse, ideoque aliis, ut periculum faciant linquimus.

Vesica-
toriorum
usus in
utraque
purpura.

ENARRATIONES MORBORUM:

OBSERVATIO I.

Vir illustris, quinquagenarius, temperamenti sanguinei, a longo hinc inde tempore animi pariter ac corporis constante vigore gavisus est. Ætate autem sensim ad senium vergente, quum prætermisso, quod alias consueverat, motus exercitio, cibis alimentosis multumque aromatizatis, ut & largiori vini generosioris haustu magnam sanguinis abundantiam accumularet, neque hanc per venam sectam imminuerat; ipsa benigna natura, per hæmorrhoidum fluxum salutariter excitatum, a tanta machinæ obfutura mole se liberare annisa fuit, eventu adeo secundo, ut a multis postea annis ab incom-

Purpura
chronica
post ni-
miam
hæmor-
rhoidum
fluxum
tandem
lethalis.

incommodis satis immunis dēgerit : donec aliquando post longius iter sub frigido hiemali cælo institutum, cæcas, quas appellitant, hæmorrhoides acceperit, quæ ante discussionem multas crearunt molestias. Circa æquinocetium vernale ejusdem anni, hæmorrhoidalis non modo effusior, & per tres fere menses durans rediit fluxus, sed & varia se adlocarunt incommoda ; siquidem vir illustris appetitus imminutione, acri & falsa oculorum defluxione afficiebatur, constrictivum in pectore, & abdomine sensum, nec non pressuram in osse sacro dolorem cum stimulo ad matulam percipiebat, qui lumbarem quoque regionem, & pedem affligebat. Ego tum temporis in consilium accitus primo venam in brachio secandam suasi, dein curam cum fonde Spadano vel Selterano sub exacto diætæ regimine instituendam commendavi ; postea vero crebriorem corporis exercitationem, abstinentiam a vino Hungarico, & liquoris mei anodynii cum pulvere præcipitante ex aqua usum injunxi. Et optime quoque cessit curatio. Sed annus effluxit, quum Februario mense, in febre incidere noster, catarrhali primum æmulam. Appetitus aderat prostratio, sitis, & æstus intensior, vomitus quoque, & alta suspiria, præcordiorum anxietates, cum respiratione difficili, cardialgiæ, & compunctioris sensus, alternante frigoris, & caloris sensu, pulsusque durior, & celerius micante. Hæc intuens ego mox purpuram augurabar ; & en ! successit cutis asperitas, prodeuntibus innumeris pustulis rubris, milii semen figura referentibus : unde bezoardicum pulverem circa somni tempus, vomitui vero obviam eundi gratia liquorem anodynum mineralem cum balsamo vitæ maritatum, & pro potu serum lactis dulce propinabam. Sic sedebantur quidem molestæ afflictionum turmæ, & purpura decidebat, sed tanta in cute ad

purpureum hoc exanthema remanebat dispositio, ut continuo fere sub corporis quadam incallescencia maculæ efflorescerent, & æger per totum æstatis, & hiemis insequentæ decursum purpura cum insigni pruritu juncta laboraret ; præsertim quum plus justo appetitui ciborum incongruorum indulgeret, unique plus justam quantitatem adsumeret. Circa verum tempus, redeunte vomitu, anxietate, aliisque gravioribus symptomatibus, purpura copiosior in locis quoque inconspicuis comparebat, & hæmorrhoidales venæ denuo sat largam sanguinis fundebant copiam. Crura hinc circa talos intumescabant, & maculæ disperebant, crustam, qualis in scabie ferina sicca conspiciuntur, relinquentes. Ventriculus pituitosam quandoque materiam, quam fauces quoque stillabant, eiiciebat, somnus aderat multus sed parum reficiens, pulsus mane frequens, & validus, vesperi debilis micabat, urina crassa rubicundo-bruni coloris mittebatur, imo omnia in summa erant perturbatione. Ut auxilium ferremus ægro, potus loco mox cerevisia Duchsteinensis, quam appetebat, cum gelatina cornu cervi permixta, mox gallinarum juscula cum radicibus cocta, quandoque etiam sarsaparillæ decoctum, usurpata fuere ; ex medicamentis vero essentia stomachica liquori anodyno nupta, post meridiem pulvis absorbens cum pulvere cascariellæ permixtus, & vesperi bezoardicus pulvis offerebantur. His, & analepticiis interpositis nihil proficientibus excrementa fetida secedebant odore, virium prostratio augebatur, & febris tandem inflammatoria corpus summe emaciatum ita affligebat, ut ægrotans illustris morbi vehementiæ victrices dare manus debuerit. Peracta post mortem sectione, panniculus adiposus, una cum renibus, intestinis tenuibus & vesica urinaria, inflammatione correpta comparebant, lien putredine exesus, ita ut tactu

tactu in liquamen fatisceret; ventriculus flatibus distentus; vasa gastrica sanguine crasso infarcta; diaphragmatis sinistrum latus corruptum conspicebantur. Pulmones inflammatione obsessi, colorem ex atro cæruleum induerant. Pericardium liquore carebat, cor flacidum multo atro sanguine turgebat. Glandulas mesenterii scirrhus infestarat. Hepatis gibbosa pars maculam inflammatoriam ostendebat, cujus vesicula fellea bile erat repleta.

E P I C R I S I S.

Sistit hic casus purpuram scorbuticam, eamque chronicam, & exitu lethalem, cujus generandi modum, decursum atque eventum paucis jam ad ductum historię morbi perpendere juvabit. Vir Illustris tum ob diætā lautiores, tum ob consuetam corporis exercitationem omisam in corpore nimiam sanguinis coacervavit copiam; quæ per convenientem venæsectionem non diminuta ægrius per canales potuit circumagi: unde postea, salutaribus se & excretionibus, quæ in senili ætate per se languent, cohibitis, tota sanguinis, & humorum massa a partibus excrementiis minus rite depurata labem contraxit scorbuticam. Jam insigne attulisset emolumentum multaque mala præscidisset bonus hæmorrhoidalis fluxionis successus, nisi ipse Dn. ægrotus frigore imprudentius corpori admissio eundem supressisset, quo sanguis versus interiora magis coactus in vasis mesentericis se accumulavit, & denegato per hæmorrhoides exitu, eodemque victus genere persistente, ibidem stagnavit; donec tandem calore vernali expansus vasa cum impetu dirupit, & efferatius per tres prope menses promanavit. Nos itaque, sedata hac enormiori hæmorrhagia, primo omnium eo respeximus, ut fortasse obstructi viscerum tubuli referarentur, quod debi-

to fontis Selterani, vel Spadani usu præstandum allaboravimus. At vero, quum æger appetitui denuo plus iusto inhærens novæ sanguinis accumulationi, ejusque in imi ventris visceribus stagnationi ansam præbuerit, factum est, ut impuris sordibus salino sulphureis non segregatis, ipsa purpuracea materia ingeneraretur, quæ nervosis primum membranis insidens spasmodum excitavit febrilem, cujus ope ipsa purpura ad habitum corporis protrusa, omniaque quietiora sunt reddita. Redeunte postea hæmorrhoidum fluxu effusiori, vires jam antea debilitatæ omnino magis sunt depressæ: unde vi cordis & arteriarum systaltica imminuta, non modo materia morbifica ad corporis corticem non amplius potuit propelli, sed & sanguis tenax, & acris in minimis & capillaribus illis, lienis, & pulmonum vasculis stasin inflammatoriam, omniaque huic communia symptomata excitavit; ut adeo non mirum esse debeat, cur post mortem variæ partes inflammatione sphaceloque obsessæ compaeruerint.

O B S E R V A T I O II.

FEmina quadraginta annorum, nunquam puerpera, habitus corporis valde repleti, pinguis, & spongiosi, alvo strictiori vitæque sedentariæ adueta, admodum semper pleno, & inordinato victui, consistentiori cerevisiæ nimioque Caffee potui indulgit: parum tamen molestiæ inde percipiens; usque dum terrore aliquando percussa mensès primo per dimidium fere anni plane amisit, postea vero parciore experta fuit. Ab hoc enim tempore sæpe insignem corporis gravitatem tussiculosam pectoris concussionem cum cutis quadam prurigne sensit. Hæc invicem mala ad vernum usque tempus durabant, ubi præmissa venæsectione in pede motibus corripiebatur febribus, catarrhales, tum temporis gra-

Purpura
chronica
inedia,
& aquis
mineral.
sanata.

grassantes æmulantibus. Remedia ordinabantur huic statui accommodata, potius tenuis, & clystere quoque alvus clausa referabatur. Sed en! improvise sine prægressis gravioribus symptomatibus in pectoris ambitu maculæ emergebant purpureæ, quæ sub pulveris leniter bezoardici, cum extracti castorei pauxillo remixti usu, in dorso quoque, & brachiis copiose efflorescebant. Mitigabantur tum omnia symptomata, & sensim maculæ hinc & inde evanescere videbantur, quarum tamen novæ mox recedebant. Tam pertinaciter, itaque inhærente hoc exanthemate, a quo tamen præter pruritum pectorisque oppressiones, refrigerationem maxime subsequentes nihil patiebatur, ego curam suavi tenuem, & exsiccantem hac ratione instituendam: ut præmissa venæsectione, alvinaque regione per potionem mannatam, bis repetitam repurgata, per unum alterumve mensem ægra a nutriente victu se abstinens pane bis cocto, & carne magis assata in refracta quantitate vesceretur, potui decoctum rad. sarsaparill. chinæ & cort. ligni sasfras in largiori copia substitueret, & ad robur ventriculi conservandum temperatum medicamentum stomachicum adhereret; finita autem hac cura, scarificatione admissa, serum lactis dulce tam mane, quam a meridie biberet. Paruit ægra consilio, & mirum erat, quantum corporis mole decreverat, quantumque levaminis reportaverat, ita ut per autumnum, & hiemis decursum a purpura ejusque molestiis parum affligeretur, præsertim quum salubres diætæ regulas exactius observaret. Adpropinquante vere commendabam fontem Egranum per decem dies, & postea Selteranum tam sine, quam cum lacte remixtum per tres hebdomades bibendum, hisque finitis balneum Lauchstadiense externe adhibendum: unde mensium fluxus antea parcius justam servavit quantita-

tem, & ægra a malis suis liberata jam exoptata fruitur valetudine.

ETICRISIS.

Femina, cujus morbum exposuimus, ob vitam otiosam, pinguemque diætam statum sibi contraxit plethoricum, sub quo, vel levioribus causis, ut teoræ accedentibus, salutaris mensium fluxus, ob nimiam vasorum repletionem fluidaque propellendi impotentiam facile cohibetur: quo cohibito non potest non sanguis, & lymphæ impuritate imbui, & nimio potus Caffee usu alvique constipatione concurrenre, purpureæ proventus ingenerari; sicut hoc supra satis ostendimus.

2) Annotandum est, quod homines spongiosa carne multaque pinguedine præditi, qui multum serosi sanguinis alunt, præ ceteris ad exanthematicum hunc affectum sine proclives, ideo quod serum, per excretionem cutaneam non satis depuratum facile vappescentem acrimoniam induit. His vero subjectis nihil convenientius est, ad purpuram in prima, ut ajunt, herba suffocandam, quam accommodata cura per inediā, qua superflua pinguedo, quæ remoram sanguinis circulo depuratorio posuit, subtrahitur, & nimis relaxatus cutis tonus, qui in purpura tantum non læditur, roboratur, ut hic dein longe minus sordium per transpirationem eliminandarum retentioni, & accumulationi faveat.

3) Aquas salubres commendavimus, ut reliqua etiam se, & excretionis organa suæ restituantur integritati, maximeque ille sequiori sexu saluberrimus mensium fluxus in ordinem redigatur: quo fine etiam balneum Lauchstadiense subiungendum suavisimus, quod tum in vasis uteri flaccidis roborandis, sanguinisque fluxu promovendo, tum in cutis tono simul restituendo, eximiam præstat utilitatem.

OBSERVATIO III.

Purpura
chronica
ictero &
hydropi
sympto-
matica.

VIr aliquot supra quadraginta annos natus, sanguinis, & fucci plenus, jam olim vigesimo ætatis anno a vita sedentaria multisque ad se ram noctem protractis lucubrationibus malum passus est hypochondriacum, cum aliqua ad hæmorrhoidalem fluxum dispositione, qui succedente tempore sæpius quidem apparuit, certas tamen statasque periodos nunquam servavit. Trigesimo quinto ætatis anno in febrem incidit tertianam, qua brevi curata purpura corripiebatur scorbutica: unde fonte usus est Pyrmontano, idque inde obtinuit, ut purpura mitigaretur, penitus vero non evanesceret. Quum quadragenario proximus admoveretur officio, quod non modo vitam postulabat sedentariam, sed crebriores quoque animum commovendi occasiones præbebat, prægresso quondam iracundiæ affectu, doloribus corripiebatur colicis cum vomendi conatu, pectorisque angustia junctis, quibus compositis icterus prodibat, pedes intumescabant, & maculæ purpureæ, plus quam antea unquam, emergebant hæmorrhoidibus nunc prorsus silentibus. Remittente colore flavo, pedum tumor nihilominus una cum purpura persistebat: quare denuo aquæ Pyrmontanæ adhibebantur, sed sine levamine, ut potius purpura eadem permanente, tumor pedum altius adscendens simul scrotum, & inguina occuparet. Ego consultus rem in ancipiti positam ratus, sequentia proposui. Primum, abrogato cerevisiæ potu decoctum aperitivum substituendum jussi hujus compositionis: Recipe rad. V. aperientium ana unciam, sarsaparill. glyzyrrh. cichorei ana unciam dimidiam C. D. S. species, quarum uncia una, & dimidia in tribus aquæ mentisuris decoquenda, addito in fine paululo cinamomi. Dein, quovis ter-

tio die pilularum balsamicarum XIV. propinandas, & bis in die scrupulo^s duos pulveris, ex solut. ocul. cancror. arcani duplicat. nitri purif. tartari vitriolar. ana drachmis duabus, rad. ari, salis absinthii, cinnab. ana drachma compositi capiendos commendavi. Ut ventriculo prospiceretur, præscripsi elixir balsamicum temperatum ad 80. guttas in prandio sumendum, ex extracti centaur. min. gent. rubr. card. bened. rhabarb. terræ foliatæ tartari ana drachma, in aquæ menthæ viniis quatuor leni calore solutis. In diætâ suâsi juscula carnium tenuiora cum rad. petroselinii, selleri, taraxici, gramin & cichorei decocta crebriusque adsumenda. Externe vero ad dolorem pressorium, qui in hepatis regione percipiebatur, mitigandum cataplasma, ex conis absinthii, flor. chamomill. roman. & vulgar. sambuci in vino, & aqua calidâ vivæ coctis imponere, idemque scroto applicare. Mitigabant quidem hæc omnia symptomatum vehementiam, & aliquando inter ipsorum usum motus incidebant febriiles, cum nova purpuræ protrusione, sed natura jam nimis imbecillis tandem succubuit.

EPICRISIS.

Ferax est hic casus utilissimarum observationum, quarum prima est, quod purpura primum post febrem effloruerit, cujus phænomeni ratio ita mihi reddenda videtur: sine dubio febris intempestive curata labem quandam in abdominis visceribus, sanguinis depurationi servientibus, maxime vero in liene, & hepate reliquit; unde his forte infarctis sanguis a partibus sulphureis non rite depuratus purpuræ materiam suppeditavit. Imo ab eadem causa, seu a circulo sanguinis per hæc viscera impedito derivandus est tumor pedum insignis, qui tantum non omnibus, visceris cujusdam sanguinei obstru-

ctione

ctione laborantibus solet esse familiaris. Icterus in nostro ægroto suam sumsit originem tum ab infarctu hepatis, quem dolor in hac regione pressorius inter alia edocebat, tum a spasmodica ductuum biliariorum sub ira strictura. Intercepto enim bilis ad intestina cursu, hæc ad sanguinem refusa largiorem materiam purpuraceæ copiam ingeneravit, quæ causa fuit, ut post icterum rubræ miliaris pustulæ copiosius in cute effluerint; luculento indicio, sulphureæ indolis materiam in purpura peccare, ideoque hanc ipsam variis a bilis vitio oriundi morbis symptomatice jungi. In curatione rite adornanda omnem medicamentorum energiam eo direximus, ut tenaci viscida amurca obsessi viscerum tubuli recluderentur, & sanguinis cum acri bile mixti intemperies immutetur; quibus peractis purpura, seu symptoma, sponte evanisset. Quoniam tamen vis morbi tantum jam invaluerat, ut virtutem omnium, vel efficacissimorum remedium superaret, factum est pro! dolor, ut morbo tandem superatus æger succubuerit.

OBSERVATIO IV.

Purpura
ab inor-
dinata
diaræ
chronica.

HOnesta hujus loci femina, tenera ac macilenta, quinquaginta, & aliquot annos nata, naturæ sensibilioris animique ad exandescentiam proclivis, per octo circiter annos semel vel bis in anno purpura corripitur suevit chronica, ita ut nonnunquam per unius, vel duorum mensium spatium eadem laboraverit. Enimvero, quoties novus imminabat insultus, per intervalla alia atque alia jungebantur symptomata, ut fere sunt virium imbecillitas, capitis dolor cum aurium tinnitu, anxietas præcordiorum cum spirandi difficultate, somnus paucus ac interruptus, pulsuum cum celeritate junctus a debilitas, alternans cum frigore

æstus, & insignis extremorum pruritus. Quamprimum vero materia purpurea cum aspreddine cutis, & papulis ab interioribus ad exteriora erat propulsa, invicem ista placabantur symptomata, quandoque tamen, licet mitius, repetebant. Liberata fuit nostra a singulis hætenus paroxysmis, beneficio temporis simul concurrente, datis lenioribus bezoardicis, & analepticis, quorum illa ex pulvere Marchionis, cornu cervi ustis, philosph. præparato, antimonio diaphoretico, nitro, cinnabari, & pauxillo camphoræ, in pulverem redactis constabant; hæc autem ex aquis melissæ, ceratôr. nigr. flor. lilæ, sambuci, lilior. convallium, flor. rosarum, cinamomi sine vino, matre perlar. & syrupo acetositis citri, in potionem mixtis consiciebantur. Potus loco commendabatur ptisana ex hordeo mundo, rasura cornu cervi, rad. scorzonæ. & cichorei confecta, blandisque lecti calor serio injungebatur, ne forte aere frigido ad corpus admissio curationis negotium turbaretur. Præservandi sine venæsectione bis vel ter in anno admisit, mediocri tantum sanguinis portione evacuata, fontem quoque Selteranum cum tertia parte lactis caprini mixtum non sine successu bibit; nihilominus tamen integre ab hoc morbo nondum convaluit, sed sæpius recidivam patitur, præsertim quum iracundia cum animi angore juncta, obres domesticas ad vota non succedentes, crebro afficitur.

EPICRISIS.

Dici vix potest, quam difficulter seminum purpureum, diutius paulo altiusque succis vitalibus insinuatum, penitus eradicetur: utpote valde multiplicativæ est indolis, sitantum minimæ ejus reliquæ in corpore remaneant: maxime vero id ipsum

in

in numero pluribus ægrotantibus, præsertim mulieribus, post sanguinis excretionem cessantes contingere observavi. Causam difficilioris sanationis potissimum inordinatis animi affectibus, & perverso vitæ generi tribuo, quod post morbum curatum plerumque eligunt. Quandocunque tamen ægroti hoc morbo affecti locum, & aerem quandoque mutant, & regimini se accuratori submittent, semel vel bis in anno aquis Selteranis vel Egranis, lacti nuptis utuntur, terque minimum venæsectionem, & si paulo habitioris sunt corporis, scarificationem admittunt, equidem scio plures a chronico hoc affectu prorsus liberatos.

OBSERVATIO V.

Purpura
chronica
in femina
senectute

Matrona hujus urbis honesta, sextum supra septuagesimum attigit annum, & per aliquot annorum decursum crebro affecta fuit purpura, ut dicunt chronica, cum consuetis symptomatibus juncta; a qua tamen intra duos vel tres menses ex voto semper convaleuit. At vero, quum septuagesimo sexto ætatis anno prope exacto, denuo eodem corripere morbo, nonnisi de insigni virium prostratione somnique defectu conquesta pejus quam antea unquam decubuit. Purpura enim mox apparebat, mox retrocedebat, donec ægra subito animi deliquio correpta animam placide efflabat.

EPICRISIS.

Non mirum est, purpuram illam esse graviolem longeque difficilioris sanationis, quæ annis obsitos senes, quam quæ homines in ætatis flore constitutos, firmiorique naturæ robore adhuc donatos invadit. Ipsa enim senectus, ob excretionem per transpirationem, & alvum languidiores, non modo scorbutico-salinam, & viscidam succorum vitalium

diathesin ingenerat, sed etiam propter vires sensum paullatimque decrescentes sanguinis depurationi, materiaque morbificæ ad habitum corporis propulsioni amplius non sufficit. Quare intellectu est facillimum, cur præsens demum ægrotata, senectute invalescente, purpura obierit.

OBSERVATIO VI.

NOvi medicum, celebris nominis, temperamenti cholericis, qui per plures annos purpura laboravit chronica, cum magno pruritu nocte præsertim auctiori, conjuncta, ita tamen ut suo, quoungebatur, officio commode præesse potuerit. Vitæ genus, quod adhibebat, tale erat: a multis retro annis inter cibos insigni piperis, & zingiberis leviter contusi copia utebatur, & in cœna quotidie fere acetarium, ex lactuca, sale & aceto conflatum, comedeat; præter hæc vero exactiori quoad cibum, & potum diætæ studens, bis vel ter in anno sanguinem ex vena pedis tusa mittendum curabat. Inter hæc nihilominus ad insignem pervenerat ætatem; sed sex supra septuaginta annos emensus subito apoplexia cum paralyysi correptus, post novem dierum intervalum, prostratis omnino viribus, animam exspiravit.

Purpura
habitua-
lis aceta-
riorum,
& aroma-
tum usu
sustenta-
ta.

EPICRISIS.

Vir erat corporis robusti, macilentioris ac nervosi; alias, si laxioris fuisset habitus imbecilliorisque naturæ, profecto a victu acido pariter atque a calidis, & acris aromatis graviolem sanitatis labem sibi contraxisset. Equidem plures, imo ex medicis nonnulli in ea versantur opinione, aromata illa acriora, ut piper, & zingiber, quia oleo, si destillantur, subtilicarent, sanguinem minus calefacere, sed crudorum hu-

humorum concoctionem adjuvando, digestioni insigniter succurrere. Verum enim vero, licet id sano sensu possit concedi, minime tamen est inficiandum, quod aciores horum aromatum partes, cum chylo ad sanguinem delatæ, insignem humoribus acrimoniam inducere possint. Quod quidem eo ipso satis superque potest demonstrari, quoniam, ut sæpius expertus sum, a cibis ejusmodi aromatatis, inque primis piperratis, si qui fonticulos gerunt, nunquam fere non molestant in eo loco sensationem cum pruritu percipiant, quæ acrimoniam cum sanguine communicatam satis, ut arbitror, testantur faciant,

OBSERVATIO VII.

Purpura
post usum
Carolinarum orta.

Vir generosus, quadraginta, & aliquot annorum, habitu corporis spongioso succique pleno, & temperamento sanguineo præditus, a prima juventute lautæ diætæ inutritus sæpe ad ebrietatem usque pocula hausit vinosa; unde tempestive arthritide laborare coepit vaga: ad quam præcavendam aliquando ex medici consilio thermis utebatur Carolinis, quæ quidem interno usu nihil procreabant incommodi, sed bis adhibito balneo eveniebat, ut universum corpus maculis, pustulisque obsideretur purpureis, quæ intolerabilem, omnemque fere somnum eripientem excitabant pruritum, appetentia prope penitus destructa. Ommittebatur igitur omnis tam inquam externus Carolinarum usus; at quum paulo post vir generosus circa vespæram se auræ exponeret frigidiori, per integros tres dies gravioribus ventris torminibus vexabatur, quibus per anodyna sedatis, inopinato in notabilem abdominis pedumque tumorem incidebat, qui per exactam victus rationem, medicamenta diaphoretica, leniterque roborantia sensim paulatimque abigebatur, licet

prohiberi non porerat, quin postea crebrius purpura laboraverit chronica.

EPICRISIS.

Docemur ex hac morbi historia, & progressu, quanta prudentia, quantaque circumspectione subjecta impuris succis scitentia fontibus calidis, præsertim per balneum uti debeant. Longe hinc tutius satiusque fuisset, si vir generosus, loco thermarum, temperatiores potasset acedulas, quæ melius per alvum & urinam, quam fortiora calda per cutim impuras salino sulphureas fordes educunt.

2) Discere inde licet, quantum noxæ afferat frigidior aura, improvide cuti admitta, maxime tali in casu, ubi natura materiam corpori infestam cum impetu ad superficiem corporis nititur propellere. Facta enim ad interiores, easque nobilissimas partes metastasi, non modo miserrimi intestinorum cruciatus, sed sæpe lethalia oriuntur symptomata, ut tragica exempla plurima ostendunt.

3) Notabile hoc loco est, quod spasmos abdominis, & intestinorum per anodyna sedatos secuta fuerit insignis harum partium atonia, quæ inflationem peperit: unde facillimum est intellectu, qua ratione subito inductæ per medicamenta mutationes magnis pathematibus causam præbere possint.

OBSERVATIO VIII.

Vir quadraginta, & quinque annorum sanguineus, natura sensibili- Purpura
chronica
acciden-
te alba
lethalis. liori habituque corporis spongioso donatus, lauto, & quieto vivendi generi adæctus, sæpe non solum fluxum expertus est hæmorrhoidalem, & cæcis, ut ajunt, hæmorrhoidibus fuit vexatus, verum etiam per octo fere annos purpura laboravit chro-

Chronica rubentē, cum insigni cutis pruritu, circa vernum maxime tempus infestante. Sensim paulatimque decrescente hac purpura, ultra biennium perferendæ erant dolorificæ artuum tensiones, quæ mox in brachiis, mox in pedibus ipsaque dorsi regione gravissime sævientes, plerumque tumorem in brachiis, & circa pedum malleolos, cum insigni nonnunquam rubore, & dolore junctum relinquebant. Et talis morbi erat facies utque ad pristinum mensē, ubi ægro necessarium suscipiendum erat iter; sub quo quum nimio se frigori exposuerat, domum inde reversus ab omni statim dolore, & tumore liberatus in febrem incidebat acutam, cum colliquativo eoque scetissimo sudore, quem mox purpura sequebatur alba cum pustulis elevationibus, a collo usque ad pedes protensis. Vires erant dejectæ ad novum usque diem, ubi omnia videbantur mitiora. Sed quum æger e lecto surgeret, purpura mox retrocedente summæ oriebantur anxietates, deliria, summa virium prostratio cum spirandi difficultate, convulsivi motus, & ipsa denique mors.

E P I C R I S I S:

Admodum varius est hujus morbi decursus magnusque ægritudinum, se invicem excipientium quasi cumulus, quæ omnes ad summam machinæ perniciem, mortem tendebant. Primo adfuit hæmorrhoidum fluxus, isque inordinatus, & cum molesta venarum hæmorrhoidalium intumescencia alternans, sub quo plerumque difficilior solet esse sanguinis per abdominis viscera, maximeque per hepatis, & lienis substantiam circuitus: unde paulatim labascente salutaris se & excretionis negotio facile humorum impuritas, & inde apud nonnullos ipsa purpura proginitur, quæ, sicut in præsentē ægroto, diu potest inhærere, nec facile periculum

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

minatur, nisi perversis curationibus aliisque erroribus turbetur. Deinde prodierunt arthritici dolores, qui vix aliam habent causam, quam quod materia purpurea ad cutem parcius propulsa sensibilem articulorum membranas obsederit, vellicaverit, & ad spasmos sollicitaverit. Tum quoque tumor, & rubor in brachiis pedibusque apparuit: quod quidem non mirum esse debet, quoniam observatum fide satis constat, quod in partibus spasmō infestatis, post illum compositum plerumque atonia relinquatur, quæ sanguinis, & humorum accumulationi, stagnationi, adeoque etiam tumori anam præbet. Tum quoque æger ex frigoris damno in febrem incidit, cum maxima sudoris profusione stipatam, quæ virium robur mirum in modum exhausit, ut postea sub circulo sanguinis languidiori lymphæ facile corruptione, & vappescencia potuerit inquinari; unde purpuræ albæ origo. Tandem notabilis est subitanea morbi in pessimum statum mutatio; quæ, me iudice, egressui e lecto tribuenda est. Dicit enim vix potest, quantum in morbis sic dictis lymphaticis, ubi virium ingens adest prostratio, nocere solet erectus corporis, & capitis tam in lectu, quam extra ipsum situs; sicut in dissertatione nostra hac de re olim habita pluribus exemplis ostendimus, & confirmavimus. Tali enim ratione ob debilem cordis pulsus minor sanguinis copia ad caput propellitur, & facile lypothymia incidit, sub qua omnes motus ad interiora convertuntur, ipsaque materia per cutim excernenda repropellitur; unde deliria, convulsiones, sphacelationes, & mors.

Qui plures desiderant observationes, adeant consultationes nostras medicas, ubi Tom. II. casu CXCI. CXCII. & seq. multa notatu digna exempla recententur.

F

C A-

CAPUT IV.

De lue venerea.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

De ori-
ne lue
venereæ
judicium.

Luem sic dictam veneream, in India occidentali endemiam, eo demum tempore in Europam esse advectam, & per singulas ejus regiones disseminatam, quum Christophorus COLUMBUS Insulam anno 1492. detexit, communis auctorum, qui de pestifero hoc morbo scripserunt, ut Roderici DIACII *Hispaniensis lib. de morbo venereo*. Nicolai MONARDES *lib. de simpl. med. ex novo orbe allatis* est opinio. Licet vero certa experientiae fide satis constet, perniciosam hanc luem primo in Hispania, tum in Italia, & Gallia, postea vero in ipsa Germania per contagium, a coitu cum feminis impuris susceptum, fuisse propagatam; sunt tamen nonnulli auctores, atque inter hos præcipue MINADOUS *lib. de virulentia venerea cap. XXIV.* Nicolaus de BLEGNUY *chirurgus Parisiensis in lib. 1° art de guerir la maladie venerienne*, & Job. Baptista SYNIBALDUS *de geneantropia lib. IX. tract. 2.* qui existimant, morbum hunc citra ullum contagii virus in altero sexu posse oriri, si femina cum pluribus viris rem haberet, semperque esse grassatam apud scortatores infames. Tum enim ex diversi feminis stagnatione & corruptione virulenti nascerentur humores, qui primum feminam, deinde viros, denuo concumbentes inquinarent contaminarentque. Et quamvis hanc sententiam vero valde similem penitus non reiiciendam existimemus, sed potius, ex hac causa morbum huius Americanæ similem, generari posse concedamus; negari tamen minime poterit, quin allata

ex America contagio majoribus stipata sit symptomatibus, longeque vehementius, & malignius, quam malum ex vaga scortatione ortum sæviat, ita ut non per coitum solum, verum etiam per contactum, e. g. manuum sudore madidarum, per oscula, & in lactantibus per affricatum mamillæ, & papillæ, imo per pocula quoque, & vestes, cum aliis possit communicari, multoque plures interdum annos, ante quam labem suam exserat, in corpore latere.

§. II.

Est autem hæc lue dyscrasia humorum omnium, maximeque sero-
fo-lymphaticorum, maligna & putredinosa, a miasmate venereo, per contagium intus suscepto oborta. His vero signis, & symptomatibus prodit ac progreditur hic morbus. Qui ex impuro veneris usu eundem sibi contraxerunt, contagii vim maxime, & primum experiuntur in putandis, ubi inflammationes, tumores, dolores, & ardores, exulcerationes, humorumque profluvia oriuntur. Postea vis veneni se diffundens primo vicinis, & contiguis partibus, dein quoque remotioribus labem inurit. Quamprimum enim pessima ista, & multiplicativæ indolis inquinamenta in succos vitales, lympham, & sanguinem transferuntur, omnes tum fluidæ tum solidæ corporis partes, ob corruptionem indutam, pessundantur. Ita languor & lassitudo totum corpus occupat, vires notabiliter decrescunt, humano orbata adpectu facies maculis, & pustulis, modo latioribus, modo minoribus, in fronte præsertim detectatur, varique generis tubercula sicca, & humida, furfuracea seu squamosa, colore tamen, & magnitudine, secundum locorum differentiam diversa, in toto corporis ambitu hinc & inde erumpunt; partes omnes
nu-

Defini-
tio.
Historia
morbi, &
sympto-
matum
in toto
corpore.

nutrimento destitutæ emarcescunt; in partibus, ex carne, & pinguedine conflatissimis laxioribus ulcera generantur maligna, ad ossa usque serpentina; in articulis insignes sentiuntur cruciatus, arthriticos æmulantes; in mediis artubus circa periostia, & in ipso ossium medullis dolores grassantur osteocopi vix tolerandi, noctuque invalescentes; imo sæpissime tophi, & gummata, abscessus, & caries in ossibus proveniunt, horumque substantiam, & lamellarum compagem ita pessundant, ut soluto partium nexu plane erosa dilabantur. Præter hæc, pili quoque subinde defluunt, collique, inguinum & axillarum glandulæ, ob lymphæ, seminio morbofo contaminatæ stagnationem, tumores contrahunt, qui vel in scirrhum, vel in ulcera, si negligantur, degenerant. Quid? quod ex his denuo sexcenta alia prodeunt mala, ut luem hanc non morbum, sed morborum iliadem pronuntiare fas sit.

§. III.

„Precipuum in capite.“

In nulla vero corporis parte virulenti hujus fermenti effectus magis sunt conspicui, quam in ipso capite. Nam præter immanes, qui ibidem noctu maxime sæviunt dolores, genæ, supercilia pilis nudantur, pustulæ, & tubercula labiis, ori, palato innascuntur, quæ in ulcera caeothæa abeunt; gingivæ aphthis & ulceribus obsitæ dentes vacillantes, & cariose efficiunt, planeque ex alveolis suis dimittunt, uvula, tonsillæ, totumque faucium peristroma ardent, dolent, inflammantur, & ulcere exeduntur, ossa narium spongiosa, carie infecta absumuntur, & vomere, a quo sustentantur, privata corruunt, fornice nasi depresso: unde simul putridus ex ore spiritus exhalat, & magna vocis ac loquelæ depravatio cum insanabili raucedine observatur. Neque aures, & oculi a

tali labe manent immunes, sed hi exterius dolore, rubore, pruritu, & lipitudine tentantur, interius vero, humoribus obfuscatis, splendore & visus acumine privantur, imo nonnunquam suppurantur. Aures molesto afficiuntur tinnitu, & exquisito doloris sensu, & quoad internam sui substantiam exulcerantur, tetraque carie exeduntur. Imo sæpenumero cranii ossa arroduntur tophisque, & gummatis deformantur, cujus rei testem citamus RHODIUM cent. 1. obs. 33. qui in rustico, lue venerea laborante in dura matre tria candida annotavit gummata.

§. IV.

Et hæc sunt præcipua pestiferæ hujus luis symptomata, quæ, quantum totam corporis humani machinam omniumque ejus partium functiones in utroque sexu possint lædere, imminuere, & penitus tandem abolere, facile quisquam ex dictis colliget. Nolumus autem prolixiores esse in notis morbo essentialibus secundum singulas ejus periodos, & diversos gradus considerandis, quia otium nobis fecit celeberrimus SYDENHAMIUS; qui in eleganti sua de lue vener. epistola accuratam morbi nascentis, adulti, & senescentis tradidit historiam, optimeque ibidem docuit, qua ratione hoc teterrimum mali genus inter initia prædeat, & postea altius corpori insinuatum latiusque diffusum dissitas etiam partes afficiat, labefactet, pervertat. Hoc tamen non possum, quin paucis, ad meliorem rei intelligentiam, commemorem, non omnia hæcenus allata signa similiter in omnibus hac lue laborantibus deprehendi, sed quædam in his, alia in aliis annotari; neque ideo temere ex quibusdam tantum, sed ex pluribus simul sumtis de morbi præsentia esse judicandum. Nemo enim facile pudendorum tumores, exulcerationes aliasque laves,

Signa distinetur secundum subjecta & morbi gradus.

inter initia apparentes statim pro ipsa lue, quam potius pro luis principio venditabit; siquidem, si recte tractata tempestive curantur, luem nunquam ingenerant.

§. V.

Luis vene-
rer. dif-
ferentia
a scorbu-
to.

Equidem his signis facile luem veneream dignosci posse confido; nihilominus tamen de morbis, quibuscum aliquam habere convenientiam videtur, pauca addere juvabit. Inter hos præcipuum obtinet locum scorbutus, qui perinde ac venerea lues languorem torporemque corporis, dolores vagos, & fixos, noctu auctiores, nervorum contractiones, pustulas, tumores duros, variasque tam oris, quam ipsius penis, ut EUGALENUS *lib. de scorbuto* testis est, exulcerationes comites habet; ut nihil ideo mirandum sit, cur CHARLETON *lib. I. de scorbuto cap. IV.* tantam inter scorbuticum, & venereum malum analogiam intercedere prodiderit, ut communia quædam utrique morbo sint symptomata, a medico etiam peritissimo, in locis maxime septentrionalibus, & maritimis, Dania, Svecia, Batavia, difficulter distinguenda. Quodsi igitur duo hi morbi in uno loco simul grassantur, attenta opus est diligentia, ut ad rectum iudicium revocentur omnia: sunt enim certi omnino characteres, quibus arte periti pustulas, serpigines, & ulcera venerea, canceri naturam æmulantia, ab impuritatibus scorbuticis possunt discernere, qui tamen facilius discuntur, quam docentur. Interim EUGALENUS hanc tradit differentiam, quod in venereis cauterio apertis materia pinguis, lardo infusato in scorbuticis vero non ita reperiatur. Accedit, quod maculæ scorbuticæ raro efflorescant, nisi prius gingivis exulceratis tibiisque livore nigrescentibus, quæ

similiter in lue nostra aliter se habent. Præterea, ulcera scorbutica tota plerumque livent, cum venerea contra in ambitu rubra sint, colorem ex albo cinereum in ima cavitate referentes. Quod vero speciatim ad exulcerationes oris scorbuticas attinet, hæc primum gingivas, tum fauces, & tonsillas, lento tamen progressu, afficiunt; venereæ autem primum fauces ejusque partes, & demum gingivas occupare solent.

§. VI.

Pariter quoque providendum est, ne herpetem, impetiginem aliaque cutis ulcuscula statim ad luis occultæ virus referamus, sed probe prius, an cetera consentiant signa, disquiramus. In eo autem maxime hæc cutis vitia a venereis differunt, quod semel facta eruptione corporis inquietudo, & lassitudo desinant, quod tantam dolorum atrociam minime junctam habeant, nec demum noctu, si auctiorem a lecti calore pruritum excipias, adeo invalescant. Eadem cautio adhibenda est circa tophos, nodos, & ganglia, quæ certe non a solo veneno venereo, sed quam maxime etiam a quacunque violenta nervosarum partium tensione ac vellicatione, uti post veros arthriticos dolores interdum videmus; proveniunt: nisi itaque alia signa adsint, quæ pondus, & fiduciam addant, nunquam temere de venerea lue suspicandum est. Neque tandem sine adhibito discrimine omnes glandularum tumores pro venereis æstimari debent, quia illi multoties sine ulla clam latentis venerei fermenti suspitione in variis corporis partibus visuntur; sicut ex solis strumis animadvertere licet. Omnium tamen maxime medicus, ne in iudicando hallucinetur, in quibuscunque morbis, luis nostri analogis respicere debet ad

vitam ægrotantis anteaquam, quæ si luxuriosa fuit, & in lascivi feminarum blandientium turba transacta, sæpe non contemnendum virulentia latentis præbet testimonium, maxime ubi reliqua consentiant. Neque minus ægri, præsentem jam suspitione, curiole sunt explorandi, annon suscepti contagii modum norint, & ut suas tantum suspiciones medico detegant amice hortandi; licet plerique vel pudore, vel timore perterriti originem morbi, & progressum dissimulent, nolintque, si ætatem jam maturiorem adsecuti sint, juventutis errores relegere. Si qui autem a concepto per coitum veneno se quondam gonorrhœam, penis ulcerationes, aliaque genitalium vitia habuisse profiteantur, qua ratione his malis occursum fuerit, disquirendum est; unde facile iudicium poterit formari.

§. VII.

Causa Nunc ad causam luis venereæ considerandam progrediamur. Hæc autem quum in Europæa orbis parte, uti §. I. innuimus, soli contagio, & miasmatis morbifico, ab ægris ad sanos dimanante tribuenda sit; paucis nunc perpendamus, quo principio hoc perniciosissimum, & subtilissimæ indolis virus suam in corpus nostrum violentiam exerat. Jam in eo quidem auctores conveniunt, ut his maxime modis virulentiam veneream ab infectis in corpus sanum admitti statuant, cum vel per frictionis motum sive contactum lugendo, osculando, & lactando, poris partium insinuetur, vel exhalando, instar halitus, vicinis partibus inspiratur, vel, quod plerumque fit, per coitum, ex alterutra concumbentis parte impurum communicatur; sed in specifica huius contagii natura eiusque agendi modo determinandis adhuc toto, ut ajunt, cælo differunt. Alii ab acrimonia acii rodente, & coagulante; alii a sale alcalino corrosivo; alii a

Veneri
natura
difficul-
ter co-
noscitur.

Hoff Syst. T. IV. P. 5.

specificam quadam acrimonia exitiales derivare effectus contendunt. Sed hæc dicendo nihil reapse dicunt, quia ipsos effectus, seu producta veneni pro ipsius causa declarant. Et profecto, si meam interponere licet sententiam, equidem sollicitum hoc scrutamen supervacaneum esse arbitror. Nam plura sunt in rerum natura, tenuissimæ indolis admodumque parvæ molis, quorum intima natura ac crasis, & ab hac immediate dependens vis agendi, mirroque effectus, in sensus incurrentes producendi, captum nostrum, & intelligentiam plane superant. Videmus hoc in contagio pestis, morbo variolarum, lepra, scabie maligna, morsu canis rabidi, & huius generis aliis; ubi veram veneni peccantis causam, & indolem exacte demonstrare nunquam haftenus licuit. Sufficiat igitur medendi scopo, ut tantum perniciosi veneni effectibus impediamus, quo minus suam in corpore humano potentiam exerant; præsertim quum in rebus altioribus ignorantiam prosteri consultius sit, quam aliquid adferere, quod satis probari nequeat.

§. VIII.

Placuit mihi hæc de re quam maxime FERNELII prudens limatiusque iudicium: hoc in morbo, (venereo) inquit, aliisque venenatis plurimos videas capcioso, eaque admodum inani, ratione falli, quod, dum vident symptomata, hæc omnia cum humoris cuiuspiam (acidi, acris) vitio insultare, nihil præter humorem acidum inesse putant, nihil magis animo concipiunt, neque acriori animi acie perscrutantur. num aliud quidpiam in humore subsit, in quo præcipua affectionis causa subsistat: quale procul dubio si sensu non certimus potest certa ratione ac intelligentia comprehendere, alioquin in maxima rerum ignoratione versamur. Accedit, si abstrusas istas, & specifi-

Fernelii
assen-
sus
& alie-
rior pro-
batio.

cificas agendi vires contagii multiplicativi ad manifestas qualitates, v. g. ad acrimoniam acidam, falsam, vel alcalinam transferre velimus, quod multos postea errores in ipsa remedium applicatione commissuri essemus. Minime enim difficile esset humorum, cujusunque etiam generis, acrimoniam per appropriata remedia tollere; quod tamen in nostro affectu veritati minus respondet. Eaque propter etiam si multum mihi hallucinari videntur, qui argentum vivum, quod specicum hujus morbi antidotum est, elemento alcalinæ naturæ penetrantissimo suam in acido peccante domando virtutem exserere autumant.

§. IX.

De veneni indole auctoris judicium. Ne tamen omnia ad hanc rem pertinentia silentio prætermittere videar, non abs re fore confido, si meam de ejusmodi venenis penetrantioribus, mole quidem tenuissimis, sed virtute activissimis sententiam declarem. Sufficienti itaque ratione inductus longaque experientia confirmatus adfero, veneni contagiosi indolem in tenuissimo fluido sulphureo, sive phlogisto æthereo, & fermentativo principio consistere, quod ulterius diffusum reliquos corporis humani succos eadem labe contaminat. Et sane plura sunt momenta, ex quibus hanc proprietatem conjecturis non ineptis licet colligere. Nam primo, exploratissima inter physicos æque ac medicos res est, fluidum sulphureo æthereum, seu oleosum, si ullum aliud, stupenda ratione posse dividi, dissipari & multiplicari; sicut in corporibus eodem instructis, ut Zibetho, moscho, ipsoque sulphuris fumo videre licet, quorum minima tantum molecula ita potest diffundi, ut innumeris aliis corporibus eundem odorem imprimat. Deinde, si ad virus respicimus venereum, hoc ita est comparatum, ut per plures menses, imo annos occultum latere possit, ante quam perniciem corpori inten-

dat: quod certe fieri non posset, si alius esset naturæ, sanguinique, & lymphæ inhæreret, quoniam in his circulatione continua perfacile explicaretur. Rectius itaque esse statuitur sulphuræ, & oleosæ naturæ fermentum, quod pinguedini involutum difficiliter extricatur, nec tam promte cum aliis succis commiscetur. Confirmat hanc meam conjecturam ipsa contagii propagatio. Sive enim per cutis poros contagiosa labe cum corpore sano communicetur, certe non aliunde nisi in humorem pinguem, sub cuticula latentem infunditur; sive per impurum concubitum inferatur, perinde membranis pudendorum pinguiculis, vel feminali lymphæ, quæ similiter partibus constat oleosis insinuat, donec tandem mediantibus his succis, seu pingui vehiculo, ad lympham, & sanguinem advehitur, totamque humorum massam inquinat, inficit, contaminat.

§. X.

Hæc nostra sententia firmiter ad huc stabilitur, si ad alios a suscepto miasmate productos morbos, ut fere sunt pestis, variolæ, morbilli, periculiæ &c. animum mentemque advertamus, quorum materia similiter putridæ sulphuræ est indolis, diuque viscositate pinguedinosa involuta, tanquam in latibulo, potest hære, donec aliquando a compedibus suis liberata in motum fermentationis multiplicativum ab aliis causis deducatur, succisque vitalibus eandem labem interat. Et quid dicendum est, si tetros veneni venerei effectus, qui per putredinosam humorum corruptionem se manifestant, considerare attendimus: nonne ipsos a sulphuræ indolis principio, pinguedini insidente, derivare velimus. Si quidem abunde satis experientiæ fide constat, pingua corpora facilius longe, quam alia in actum putredinosum conici. Ita ego quosdam in imo ventre sauciatos novi, quorum omen-

tum

tum multa pinguedine oblitum, & ex vulnere protensum brevi tempore in teterrimam abiit putrilaginem, ut foetoris spurcitiam vix ferre potuerint adstantes. Nobiscum fere eandem fovit sententiam celeberrimus BOERHAAVIUS, vir ob eximia in rem medicam merita nunquam satis lugendus, qui in *diatriba de lue venerea* habet sequentia, illustratio- nis ergo adducenda: *virus vene- reum*, inquit, *est in illo humore pin- gui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet eam partem, quam adiposum panniculum veteres, bodierni & cellulosam membranam vocant, ita ut contagiosa labe per poros epidermidis ingressa trans cutis vascula usque ad cellulas membrana adiposa pervenerit; ibidemque occur- renti pingui permiscuerit se, calore, motu, mora, assiduo magis magis- que incendatur, cutim, & cuticulam superpositas rodant, corrumpat, inte- rimque sub his circumfusis per am- bitum cellulas oleosas contamine- ret, unde semper latior plaga in panni- culo adiposo corrupto reperitur, quam supra in cute superposita perdit, & exesa est.*

§. XI.

Haecenus a BOERHAAVIO al- lata egregie satis comprobant, mem- branam adiposam non modo præci- puum semini venerei receptaculum constituere, verum etiam, infecto jam sanguine morboque vigente, eandem præcipue affici, sicut ex va- riis rationibus externis ulceribusque depascentibus videre licet. Longe ve- ro clarius rei elucescet veritas, si au- dire velimus, quæ interpositis non- nullis idem gravissimus auctor dis- ferit: *adiposa*, inquit, *membrana quasi suppurante, muscoli nudati vi- vidissimi pulcherrimique apparent, ulcera solam tantum pinguem tuni- cam depascentur, nec cuti nocent, quatenus consumtis vasis cuti suppo- sitis, hac ipsa quoque perit. Nam*

mollis est hæcce membrana laxique contextus, & perpetuo irrigatur suc- co adiposo, qui tardissime circula- tur, & diutius ibi subsistit: unde fit, ut, si qualicumque vitio corrup- tatur, facile labem concipiat cele- rem latiusque serpentem, illæsis sub- jectis musculis, & cute superposita intacta, fortasse quod hæc partes fir- mioris sint texture, ideoque immi- nenti corruptelæ valentius possint resistere.

§. XII.

Accedimus nunc ad eventum no- stri morbi prænuntiandum. Quum vero medicus nulla re magis, quam prognosi inepta suam amittere exi- stimationem possit, in hac certe fe- renda magno opus est judicio, ma- gnaque deliberatione, ne semitam empiricorum premamus, qui, ubi leve luis principium est, magnum portendunt periculum, & ægrotos violentis prorsus curationibus, imo rectius carnificinis subiiciunt, vel, ubi magna infectio plenaque pericu- li res est, arcanis suis curationem promittunt facillimam. Debet autem diversa luis gravitas, & ab hac pen- dens eventus plus minus periculofus ex sequentibus quam maxime æsti- mari. Primo omnium subiectum in- spiciatur patiens, quod si juvenile vel virile est, ac temperamento pol- let sanguineo beneque valente, faci- lius tolerabit morbum, quam quidem cholerici, pituitosi minusque bene valentes, ut infantes, pueri, senes. Exceptionem tamen patitur regula in feminis, quæ licet viris longe imbecilliores sint, plerumque tamen cum morbo facilius, quam illi colluctan- tur, quamdiu menstruum tributum solvunt. Melius quoque succedit cu- ratio vernali, & æstivo, quam au- tumnali, & hiemali tempore, me- lius in locis calidioribus, & meri- dionalibus, quam in humidis septen- trionalibus, sub australi tempestate constitutis: unde multi ex Germa- nia in Galliam concedentes a malo

Prognosis.

secun- dum sex- blecta

liberantur, non quod in Gallia omnes præstantiores essent medici, sed potissimum, quod ibidem regnans temperata cœli temperies curationi quam maxime favet. Deinde per se cuique patet, luem incipientem facilius recipere sanationem, quam quæ diutius inhærendo jam altiores egit radices. Neque tamen unquam desperandum, aut lue inveterata laborantes plane deserendi sunt, sed remedio mitiori nihil proficiente ad fortius progrediendum, & contra a fortioribus interdum ad leniora, juxta ægri constitutionem, transeundum est: qua ratione insperata sæpe salus obtinetur, uti egregium prostat exemplum apud FERNELIUM cap. XV. in Dominis de Mesieres.

§. XIII.

fecundam grædus morbi.

Ne tamen artifex in cognoscendo morbi ex tu decipiatur, respiciendi sunt diversi morbi gradus, sive symptomatum complicatorum vehementia, uti jam pridem tulit usus. Sciendum itaque, quod, qui in primo tantum gradu, seu in limine constituti gonorrhœa virulenta, fluore albo maligno, bubonibus, testium tumore, & inde ortis capitis artuumque doloribus nocturnis vexantur, adeoque vitium in fluidis tantum habent, facile ad sanitatem reducantur. In secundo gradu, sub quo penis, & faucium ulcera, pustulæ, & furunculi per totum corpus diffusi, quos varias magnas dicunt, aliaque ulcera externa comprehenduntur, & ubi jam solidæ corporis partes labe quadam afficiuntur, curatio quidem admittitur, sed longe difficilior est, nisi aliæ eam circumstantiæ, ut vitæ genus, vires ægrotantis, & morbi complicati plane prohibeant. Maximus, istique tertius gradus, qui cariem ossium, profundiorē palati, ossiumque nasi & pulmonum exulcerationem, comites habet, vitæ minatur periculum, & concepta salutis spes merito evanesceat. Quo enim nobiliores sunt partes, quæ corrumpuntur, & quo

magis muniis ad vitam necessariis destinatæ, eo gravius est a lue periculum; quod similiter dicendum est de partibus quibuscumque aliis, quæ remediis parum obviæ ferro, si opus est, excindi nequeunt. Pari ratione, si corpus laborantis impurum sit, & scorbuticis infectum humoribus, aut viscera quædam præcipua, ut pulmones, lien, hæpar, uterus corrupta, conclamata sunt prope omnia, quia tum temporis heroicum salivationis remedium tuto adhiberi vix potest: unde fit, ut morbus per se non semper lethalis vitam multiplici ratione auferat. Nonnulli enim, qui simul scorbutico, & viscerum imi ventris corruptela laborant, hydrope, nonnulli, quorum pulmonibus ulcerosa insidet labe, phthisi, & hæctica consumuntur; quidam alii, quorum ossa ichor venenatus carie erodit, cruciatu intolerabili pereunt, quidam sphacelo, cancro palati, & uteri extinguuntur, putridumque, & lacerum cadaver tandem abiicitur, pabulum sane ingratum, & vix vermibus jucundum.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Quoniam in hoc diro admodum- Indica-
que difficili morbo universationes cu-
sanguinis, & lymphæ massa a mali- ratoris.
gnæ indolis miasmate seu fermento plane alienam, & naturæ prorsus adversam, putridam, vappescentem ac viscidam induit crasin, a qua, seu a fonte omnium in hoc affectu evenientium symptomatum ratio unice petenda est, certe ad causam hanc principalem removendam vix melior excogitari potest indicatio, quam ut tota corruptorum humorum massa ex universo corpore, & minimis ejus asculis atque & recessibus per omnia emunctoria foras expellatur. Ita enim futurum est, ut gravissima illa symptomata, qua-

qualia sunt glandularum se & excretoriarum obstructions, ossium omniumque partium solidarum inflammationes, & exulcerationes, tanquam effectus causæ sponte conquiescant, & removeantur. Duo vero usque eo innotuerunt modi, quorum beneficio tota humorum inquinatum colluvies ex intimis partium solidarum latibulis eiici, & expurgari possit, videlicet per largiorem pauloque diutius durantem sudorem, & per copiosum, debito tempore institutum salivæ profluvium: quare de utroque modo pauca commemorabimus.

§. II.

Curatio
per sudorem,
cum
guajaci
decocto.

Quod ad priorem curandi methodum, quæ per sudorifera absolvitur, attinet, monendum hoc loco est, quod non omnis generis remedia sudorem pellentia huic scopo apta sint & idonea, sed ea requirantur, quæ non tantum meatus cutis excretorios aperiunt, humores viscidos diluunt, resolvunt ac digerunt, sed maxime etiam, motum vasorum cordis, & glandularum systalticum augendo & intendendo efficiunt, ut humores ibi residentes valde tenaces, & corrupti in motum, & progressum cieantur, commodeque ex imis partium latifundiis excutiantur. Quo nomine, ob specificam virtutem, primum celebratissima sunt lignum, & cortex guajaci, radices chinæ, & sarsaparillæ, lignum, & cortex sassafra, &c. si paratum ex iis decoctum sudoris eliciendi sine usurpetur. Hæc inter vero quam maxime cminet guajacum cum cortice suo, quo ipsi etiam Americani huius curationem instituunt optimeque absolvunt, eo quod illud subtili quodam, acri & resinoso gaudet principio, quale omnino requiritur ad irritationem solidorum præstandam. Sic enim ex hoc ligno per spiritum vini rectificatissimum tartarifatum paratur essentia valde resinosa, quæ cum dimidia spiritus tartari parte mixta, calidoque cum vehiculo exhibita sudorem efficaciter

mover. Longe autem frequentioris tutiorisque usus est decoctio ligni, & corticis ex aqua ita instituta, ut eius uncia in tribus aquæ libris medicis per horæ spatium decoquatur: qua ratione tantum subtilis resinoïsa, & balsamica extrahitur portio, crassiori resinæ substantia relicta. Siquidem idem decoctum ad siccitatem leni evaporationi commissum pulverem relinquit bruni coloris, odoris, & saporis opobalsamum æmulantis, acrimoniæ tam penetrantis, ut vel dimidii grani portio naribus suscepta, vehementem movendo sternutationem, mucositatem ex narium finibus, si quid aliud, potenter sine incommodo excutiat.

§. III.

Ex qua operatione satis licet colligere, decoctum guajacinum debita quantitate debitoque tempore interne sumtum principio suo acri subtili balsamico inertes ad motus fibras, & tunicas vasorum ac glandularum nerveas stimulo humorum, & lymphæ progressum, aucta & intensiori reddita virtute systaltica, egregie promovere. Commode autem tale decoctum pro circumstantiarum ratione ad mensem unum, duos vel tres mane in lecto, lenem postea sudorem expectando, calidè bibitur, tam felici sæpe eventu, ut ego hoc solo plures, phlegmatico temperamento habituque corporis spongioso præditos a peritissimis in arte viris sanatos sciam. Nonnulli etiam, ad nimiam humorum tenacitatem eo melius dissolvendam, idem decoctum cum balneo laconico, quod cum spiritu vini accenso paratur, usurpare suadent; neque ideo taxandi videntur, si modo debitam cautionem iustamque circumspectionem adhibeant.

Modus
adhiben-
di guajacum.

§. IV.

Quodsi vero sunt teneriora, ma-²⁾ cum
cilentiora sensibilibiorisque naturæ su-
biecta, decoctum hoc guajaci, ob decoctis,
maiores, quem in humoribus excitat

mo-

motum, & ebullitionem, non congruum semper est remedium ad luem extirpandam, sed tum præferenda sunt decocta, quæ ligna, & radices temperatiores ingrediuntur, cujus generis sunt radices farsaparillæ, chinæ, lignum sassafras, & ex nostris regionibus lignum juniperi, radix cichorei, faponariæ, bardanæ, glycyrrhizæ, & alia, quæ in formulam redacta medicinale, oleo tartari per deliquium, ad meliorem extractionem, possunt imbui; siquidem hoc sal quasi clavis est, qua firmior, resinosa, & viscosa lignorum compages recluditur. Longe vero præstantior horum decoctorum in debellando malo est effectus, quando antimonium crudum in petia ligatum in coctione additur, vel etiam, ut quorundam mos fert, argentum vivum adijcitur. Atque tum eadem species, & decocto saturatori mane bibendo, & loco potus ordinarii hauriendo inferviunt, ita tamen, ut si hic finis intenditur, in tripla majori aquæ quantitate decoctio instituat, additis pro re nata passulis minoribus, & suavioris conciliandi saporis gratia, cinamomi pauxillo adjecto.

§. V.

Formulæ
decocto-
rum.

Ad meliorem mentis nostræ evolutionem præscribere placet unam alteramve decoctorum formulam: Recipiantur rasuræ ligni guajaci uncia quatuor, corticis ejusdem uncia una, radicum farsaparillæ, chinæ ana libra dimidia, cichorei, glycyrrhizæ ana uncia duæ, salis tartari uncia dimidia. C. C. D. S. species, quarum uncia una, & semis cum duabus drachmis antimonii crudi in petia ligati in tribus aquæ mensuris coquenda, & facta colatura tertia mensuræ pars, ad sudorem pellendum haurienda. Relictis a coctione speciebus, additisque passularum minorum duabus vel tribus unciis aquæ tenuis affunde mensuras tres, fiat per horam decoctio in vase clauso: colat. D. S. pro potu ordinario. Si quis vero deco-

ctum paulo temperatioris desideraret virtutis, sumat modo rad. farsaparill. libram dimidiam, chinæ, scorzonæ singulorum uncias quatuor, cichorei, glycyrrhizæ ana uncias binas, cort. ligni sassafr. unciam unam, salis tartari drachmas tres, eademque specierum, & aquæ quantitate, sicut in priori, instituat decoctionem.

§. VI.

Residet profecto in convenienti horum decoctorum usu magnum auxilium, magnumque in principio morbi vincendo præsidium. Ubi vero jam altius inhæret malum, temporisque diuturnitate obfirmatum fuerit, & jam fluidis æque ac solidis partibus infectis misera pessimorum symptomatum syndrome adornatur, eadem non adeo semper medentum expectationi, & ægrotantium votis respondere experimur, sed postulat morbi gravitas, præsertim in locis septentrionalibus, & majori frigori obnoxiiis, ut virtus illorum discutiens, & resolvens additis efficacioribus remediis augeatur. Quod quidem nostra methodo auspiciatissime perficitur, si cum ejusmodi decoctis medicamentum ex minerali regno petitum, quod mercurialis vel antimonialis est prosapiæ, debita dosi offeratur. Atque hoc nomine, & virtute commendatissima sunt æthiops mineralis, vel sulphur antimonii auratum, exlixivio scoriarum reguli antimonii cum solutione auri præcipitatum, quod ad tria quatuorve grana sumtum, ad impuritates omnis generis e sanguine eluendas, remedium est potentissimum. Huc quoque pertinent tinctura antimonii acris, vel sal antimonii sulphureum ex scoris reguli simplicis arte paratum vel etiam pulveres, ex duabus partibus cerussæ antimonii, & una parte cinnabaris ejusdem confecti: quæ singula cum decoctis superioribus debito regimine sudorifero exhibita humores viscidos, tubulorum minimis impactos fortiter colligant, dissolvunt, & tam per subcutaneum, quam

quam renale cribrum copiose educunt.

§. VII.

Regula
in adhi-
bendis
decoctis
obser-
vanda.

Verum enim vero, ut cura hæc sudorifera optatissimo gaudeat effectu, opus esse reor, ut corpus ad eam sine noxa perferendam bene prius præparetur. Quo sine primo omnium necesse est, ut, urgente plethora, conveniens sanguinis quantitas per venæsectionem detrahatur; deinde, ut prima regio, totumque corpus a vitiosorum saburra per alvum depleatur. Quoniam tamen obtinendo huic scopo non omnia sine discrimine laxantia, & purgantia, sed tantum selectiora nonnulla, eaque magis appropriata inserviunt, scire licet, hunc censum maxime subire gummata resinosa, uti sunt gummi ammoniacum, sagapenum, opoponax, galbanum, &c. quæ cum extracto rhabbari, hellebori nigri, & mercurio dulci roborata, mediante essentia lignigujaci, vel balsami Peruviani in formam pilularem possunt redigi, fumenda pro dosi drachmam dimidiam. Peracta cum hisce pilulis, ter vel quater circa alterum diem sumtis, purgatione, auspicanda est cura sudorifera, & simul idoneum diætæ regimen servandum: cujus ratio in eo præcipue continetur, ut victu exquisito tenui utentes ægri panem bis coctum, moderatam carnis assatæ portionem cum passulis exacinatedis, & tenuiora carnis vitulinæ, vel gallinarum jussula cum lactuca, endiula, asparago, Selleri, &c. decocta comedant; ceteroquin vero, quantum fieri potest, sibi temperent, quo minus pinguibus, carnibus elixis, piscibus, lacticiis & farinaceis multum inhæreant.

§. VIII.

Cura salivatoria
perficitur
mercurio,
& decocto

Altera luis venereæ curatio, quæ mediante salivatione perficitur, locum tum invenit, quum malum altius infixum nec stricta diætæ, nec cura jam laudata sudorifera evelli potest, quia tunc utique alia, majoris

efficaciæ remedia, & quæ morbis giganteis debentur, heroica in usum arcescenda sunt. Huc spectant medicamenta ex argento vivo parata, quæ revera specificum rebellis hujus luis antidotum suppeditant, eo quod præter mercurium in univerſa rerum natura nec certius neque efficacius datur remedium, quod subtilitate sua tenerima, penitus in intimos corporis recessus penetrando, tenacem, viscidum, & in tubulis quasi coagulatum humorem tam potenter resolvat fluxilemque reddat, & ad congruum emunctorium, palati, & faucium glandulas, ad faciendam ibi excretionem, propellat.

§. IX.

Prostant autem varii, mercurium vel suffumigis & inunctione mercurii ad salivationem adhibendi modi, quos breviter strictimque indicabimus. Veteres per suffimenta, mercurium in vapores resolvendo, curationem morbi peragere contenderunt, sed minus commode, quia crassi densique hi vapores nervoso generi sunt inimici. Tutior, isque frequentior est usus per unguenta, quibus argentum vivum probe subactum corpori applicare solent. Atque hæc methodus in Gallia maxime hætenus obtinuit, & a chirurgis ibidem degentibus hac potissimum ratione instituitur: unguentum rosatum, & pomatum, æquali ad unciam portione sumtum cum uncia mercurii vivi, in sufficiente quantitate terebinthinæ extincti intime miscetur, additis pro lubitu olei lavendulæ guttis decem, & dimidia balsami flerviani drachma: quo unguento juncturæ pedumque malleoli, & genua quoque, si opus est, matutino tempore, & ventriculo a cibis vacuo ad fornacem per tres quatuorve dies probe inunguntur, donec salivæ sequatur profuvium; non omisso interea decocti lignorum temperioris usu.

§. X.

Sunt dein ex medicis, & chirurgis peritioribus nonnulli, qui salivationis

vel usum
mercurii
interni.

tionis cura per inunctionem seposita in rebelliori malo, tutiorem existimant modum per mercurialia interne sumta salivæ fluxum promovendi, atque hac methodo utuntur. Mercurii dulcis rite parati quatuor vel quinque grana, cum antimonii diaphoretici, & cancrorum lapidum eadem quantitate in pulverem redacta cum conserva rosarum in jusculo avenaceo, vel infusum theiformi propinant, augendo circa alterum diem mercurii dosin ad duo vel tria grana, & paullatim ita adscendendo, donec ad drachmam dimidiam perventum sit, & salivæ fluxus oriat, qui in nonnullis, præsertim sensibilibus, septimo, in aliis nono vel undecimo die incipit. Quodsi vero in corporibus natura segnioribus, & phlegmaticis non ex voto succedit operatio, tum per aliquot dierum spatium subjungitur externa mercurii inunctio; unde salivæ tam largo prodit flumine, ut sæpe ad duas vel tres mensuras ejus accedat quantitas. Tum vero abstinendum est ab ulteriori tam interno quam externo mercurialium usu, nihilque, salivæ fluxu rite procedente, innovandum, sed potius curandum est, ut abacto omni frigore æger in temperate calido servetur regimine, quod peragendæ huic curæ accommodatissimum est; sicut etiam ideo æquabilem veris temperiem quam maxime eidem favere deprehendimus. Deinde tractus vitentur horæ, ne diarrhoea excitetur, potus sumatur nunquam frigidus, neque bibantur cerevisiæ, multo minus spirituosæ, sed potus loco decoctum radicis chinæ, scorzonæ, & glycyrrhiæ cum passulis adhibeatur. Atque hæc salivatio per duas vel tres circiter hebdomades tamdiu est continuanda, donec clara, & limpidæ ex ore salivæ profluat, nec amplius molestissimus oris fœtor observetur.

Præparatio ad salivatio-
nem.

§. XI.

At vero, quum multum omnino referat, ut corpus ad generosam sali-

vationis curam rite præparetur, primo omnium hoc sine sanguinis missio in plethoricis instituenda, & corrigentibus remediis humorum impuritas emendanda est: cui usui præter decocta temperatiora diluentia, & pulveres absorbentes leniter diaphoreticos, præcipue inserviunt laxantia supra præscripta, ut iisdem superflua serotæ sordes ex habitu corporis exterminentur.

CAUTELE ET MONITA
PRACTICA.

§. I.

IN omni venereæ luis curatione rite instruenda nunquam certe non corporum laborantium habenda est ratio, ita ut debiles, pueros, & mulieres, præsertim gravidas, a robustis, & valentioribus discernendo videamus, quæ utriusque præ diversa corporis constitutione conveniat sanatio. Nec minori opus est cautione, ut malum recens, & inveteratum multisque gravioribus stipatum symptomatibus distinguamus: siquidem diversus morbi gradus, diversam requirit curationem, eamque vel remediis mitioribus, vel vehementioribus perficiendam. Atque utilissima hæc monita nisi exacte observentur, periculum est, ne vel ægros sine ope miseros a nobis dimittamus, vel in majorem præcipitemus perniciem.

Cautela circa differentiam subsectorum.

§. II.

Speciatim vero heroica salivationis cura, nisi recte administraretur, funestum sortitur eventum: quare multæ sunt cautiones tam ante ejus usum, quam sub ipsa cura observandæ. Quando igitur lues in corpus incidit cacocymicum, & scorbuticum, observatio paulo subtilior adhibenda est, ante quam salivationem intendamus. Quodsi enim impura ejusmodi corpora mercurialibus velimus tractare, ipsisque salivam movere, longe deteriora sunt symptomata, quia

... circa salivationem in corporibus fœtoribus.

quia mercurius salibus adsociatus valde rodentem acquirit facultatem. Tutius itaque in hunc modum procedere juvabit: evacuatis prius cum laxante mannato, & rhabarbarino primis viis, serum lactis dulce cum succis herbarum antiscorbuticarum, cocleariæ, fumariæ, beccabungæ nasturtii aquatici imprægnatum, vel etiam decoctum lignorum temperatius cum lacte mixtum per integri mensis decursum bibatur; & postea demum ad decocta lignorum sudorifera vel etiam, si necessitas urget, ad mercurialia deveniatur. Similis cautela adhibenda est in iis, qui ex viris ad affectiones spasmodico-hypochondriacas, ex feminis ad passiones hystericas, sive ex utroque sexu ad effrenes sanguinis congestiones, ejusdemque par nares, hæmorrhoides, & pulmones evacuationes sunt dispositi, quibus omnibus sola salivatio nunquam conducit. Multo vero minus in illis debet suscipi, qui viscera qualicumque labe affecta habent, quia metus est, ne auctis inde obstructionibus ad lethum ducantur ægri.

§. III.

Deinde, corpora sicca, & macilentiora non adeo bene ferre solent mercurialia, quapropter insigne stratagemata est, ut humores prius fluxiles reddamus, fibrasque rigidiores & ad spasticas stricturas proclives relaxemus: quod optimo consilio perficitur per balnea aquæ dulcis temperata, duas vel tres ante salivationem hebdomades una cum decoctis lentioribus adhibenda. Atque his præmissis optime blandeque sæpe agere vidimus mercurialia.

§. IV.

Circa symptomata sub salivario. Dira quandoque sunt, quæ curationi mercuriali adsociantur symptomata, ut dentium nigrescentium a nimia gingivarum relaxatione indurcta vacillatio, linguæ fauciumque intumescencia cum masticatione, & deglutitione difficili, appetitus pro-

stratio somnus ob salivæ fluxum noctu etiam durantem valde interruptus, & notabilis virium defectio: quæ omnia partim ab impetuosa salivæ laticis profusione validoque feri ab extremis, & infernis partibus ad fauces impulsu, partim vero ab imminuto alui, & urinæ fluxu proveniunt. Quapropter, si nimium urget, & vires plane destruit salivæ profluvium, humorum motum ad inferiora derivare juvat per pediluvia dextre adhibita, per clysteres, per laxantia mannata, & rhabarbarina, vel, si hæc non sufficiunt, per pilulas nostras balsamicas cum extracto panchymagogo Crollii interdum acutas, vel etiam per pulverem rhabarbari, cum diagrydio sulphurato vigoratum, & cum syrupo chichor. cum rhabarb. in electuarium redactum, quod simul roborandis gingivis egregie inservit. Neque tum laude sua carent infusa theiformia, ex veronica, scabiosa, floribus sambuci, & salivæ parata crebriusque oblata, quia iisdem humorum motus ad extimam corporis superficiem dirigitur, & saluberimum transpirationis negotium perbelle promovetur.

§. V.

Præter hæc interna derivantia quod speciatim attinet ad externa, in oris fauciumque vitiis sub ptyalismo eventientibus, applicanda opportunissime adhibentur gargarismata, ex speciebus purificantibus leniterque constringentibus composita, quarum præcipuæ sunt baccæ, & folia myrthi, flores balauustiorum, rosarum rubrarum, herba menthæ, melissa, cortex cascarillæ, mastix, &c. quæ in aqua flor. sambuci, plantagininis, vel vino rubro decocta siphonis ope possunt iniici, iisdemque os sæpius collui. Ad nimiam vero gingivarum laxitatem dentiumque lapsum præcavendum essentia terræ catechu, tinctura laccæ Mynsichti, vel

Circa oris vitia & dentium lapsum.

vel balsamum nostrum vitæ cum syrupo granatorum, vel aurantium mixtum, carniq; gingivarum crebrius admotum, egregiam præstant opem.

§. VI.

Circa do-
lore in-
testino-
rum, &
vigilias. Incidit sæpius, ut mercurialia pro salivatione cienda propinata dolores roces: quare tum protinus danda sunt theriacalia, ut theriacæ coelestis aliquot grana cum emulsione amygdalarum dulcium, & uncia dimidia syrupi diacodii. Atque ejusmodi emulsiones cum aquis antispasmodicis paratæ, & cum syrupo papav. albi edulcoratæ commodum etiam habent locum, quando nimia & assidua vigilia auxilium urget, quia tali in casu fortiora dare hypnotica nunquam securum est, sed leniora tantum hæc sufficiunt.

§. VII.

Cautela
post sal-
vatio-
nem. Ipsa salivationis cura nonnunquam ad triginta, & sex dies, imo longius protrahenda est; quibus exactis nihilominus sæpe ægri certam mercurii dulcis dosin omni septimana debent sumere, & se diutius adhuc ab acribus, pinguibusque cibis abstinere. Et quum plerique peracta salivatione sint famelici, omniaque velint ingurgitare, nimiam quoque ciborum abundantiam vitare decet ægros, quia instar infantum sunt considerandi. Etenim, quoniam vetus sanguis fere omnis per salivæ fluxum, mercurialium ope excitatum, fuit eductus; sanguis, & succi benigni nunc denuo sunt substituendi, quod per alimenta pauca, eupepta, & euchyma perficitur, simulque tali ratione recidiva præcavetur. Sunt quoque, finita salivatione, mutanda vestimenta, quoniam haud raro fomes venenatus non penitus extinctus quasi in cineribus latitat, qui novos postea tumultus suscitare valet. Quam in rem legendus est **HILDANUS** *centur. V. observ. 315.* ubi præstantissimus hic auctor etiam

alias salutares suppeditat cautelas, circa salivationis operationem observatu necessarias, inprimis, quod ante eam topi ossium sint emolliendi, caries tollenda, ulceraque, quantum fieri potest mundificanda.

§. VIII.

Virus venereum quam facile sese ad sociat ossiculis harum spongiosis, & palati quoque ossibus firmiter inhærescens partes has teneriores vehementer corrodit, exedit, & in fragmenta putredine dissolvit. Quo in casu mercurialis salivatio parum sola proficit, sed potius intra nares cum siphone fieri debent injectiones liquorum putredini resistantium, ex aqua d'arquebusade, essentia succi myrrhæ, balsami Peruviani, additis aliquot olei caryophyllorum guttulis, compositorum; quibus mirabile certe levamen ex hisce partibus afferri solet. Quando enim non cito satis teretissima ista putredo sistitur, ossa palati exulcerantur, & carie ita exeduntur, ut foramina fiant, quibus adsumta, præsertim potulenta per nares regeruntur.

§. IX.

Exostoses, & caries ossium non semper per mercurium certo curantur, sed melius sæpe per guajaci decoctum, in magna quantitate, ad aliquot mensuras in die haustum. Externa vero ope ut simul subveniamus, caries ossis, & nigredo primum est abradenda, dein pulvis euphorbii inspergendus, vel loco hujus aliquot olei guajaci, caryophyllorum, vel cinamomi non adulterati guttula cum gossypio applicanda. In occulta autem carie juvat carnem, que cariosum locum contegit, putrescentem vel scalpello, vel catharteticis separare, ut os oculis remediisque adhibendis pateat.

§. X.

Non raro accidit, ut ipsa ossium compages, præsertim tibiæ, a sumpto intus virulento humore in tumorem attollatur, atque in dura abeat

Circa na-
rium, &
palati ul-
cera.

Circa ex-
ostoses &
caries
ossium.

Circa os-
phos.

abeat tubercula, quæ, quia inde sensibilis perioſtii membrana rumpitur, vehementer dolent. Atque tum pariter externis succurrere decet, ex quorum numero emplaſtrum Vigonis cum mercurio, vel emplaſtrum manus Dei, ſeu miraculoſum, debita additione mercurii vivi, & balſami ſulphuris terebinthinati, ſive juniperini vigoratum, ob eximiam opem ſummam merentur comendationem. Quo etiam ſpectat emplaſtrum emolliens Agricolaë in chirurgia ejus parva deſcriptum.

§. XI.

Ratio
morbo-
rum in
oſſibus.

Enimvero, mirum forte cuiſpiam eſſe poſſet, ipſa quoque oſſa, ceu corpora ſenſus expertia, & tam ſolida, ut ferro vix ſindi poſſint, hac in lue graves læſiones, tumores, inflammationes, & apoſtemata, imo dolores fere intolerabiles pati. At vero, quia oſſa nutriuntur, creſcunt & augmenta ſumunt, omnino influxum recipiunt humoris nutritii lymphatici tenuis: unde non mirandum eſt, cur etiam putredine & apoſtemate infici poſſint. Quando-
cunque enim acres ichores in oſſium poris coacervantur, acredine ſua illa corrodunt, non ſecus ac tere-
do vermis lignum ſolet perforare. Hanc ulcerofam oſſium affectionem AVICENNA, unus ex præcipuis medicorum antiſtitibus, ventofitatem ſpinæ appellavit, & ita exoriri docuit, quando ichoris putridi, in oſſium cavernis accumulati pars groſſior in tubera, & tophos concreſceret, altera ſubtilior ſua acrimonia oſſa, & panniculos ejus arroderet atque diſtenderet, quorum panniculorum ope oſſa dolerent, & quaſi terebra perforari viderentur. Quod vero noctu præſertim atrociores hujus morbi dolores oſteocopi ingreſcant, id ea ratione fieri arbitror, quia ſole occiduo, ob motum fluidi ætherei lentio-
rem, humores magis fiunt viſcidi ac tenaces; læti vero calore acres corroderent ſubtiliores partes magis

in motum ciantur, ut membranulas, tendines, & nervos graviter vell-
cent, & vaporoso flatu diſtendant.

§. XII.

Puſtulæ venereæ in fronte, & mento effloſcentes, ſaniemque, & ichorem putridum acrem fun-
dantes difficulter tolluntur, & conſolidantur, niſi veneno venereo probe reſuſo, omnique ſymptoma-
tum ferocia reſrenata. Neque etiam linimentis, unguentis, & emplaſtris ſemper cedunt, ſed ab applicatione unguenti digeſtivi, ex vitello ovi, myrrha, & terebinthina Veneta parati, & cum æquali portione balſami noſtri vitæ remixti ſingularem vidi effectum conſolidantem.

§. XIII.

Gonorrhœa virulenta albique fluo-
ris ex mulierum pudendis ſtillicidium mercurialibus non ſiſtuntur. Urgent tamen nonnunquam auxilium; quo ſine præter ea, quæ ſuo loco in capite de gonorrhœa innumus, in-
jectiones tam in uterum quam in urethram immiſſæ proſunt; quales ex aqua calcis vivæ ſecunda, cum aqua roſarum vel ſambuci facta, & cum aqua d' arquebuſade mixta poſſunt confici, quibus in gonorrhœa nonnunquam ſacchari ſaturni pauxillum poteſt addi. Neque tumores teſtium ſalivatione proprie curantur, niſi ſi-
mul idoneis ſuccurramus externis remediis, quæ in ſotibus, & vaporibus, ex herbis, & floribus emollientibus in lacte coctis partique affectæ admiſſis, nec non emplaſtro Vigonis cum mercurio potiſſimum conſiſtere debent.

circa vi-
tia pu-
dendo-
rum ſub
ſaliva-
tione.

§. XIV.

Reſtat autem peculiaris medendi
methodus, quæ, ſi internam ſpecte-
mus opem, non modo jam dictis
genitalium adfectibus, quando nec
cura ſudorifera nec mercurialis ſuf-
ficat, egregie opitulatur, verum etiam
in debellandis aliis hujus ſymptoma-
tibus, ut fere ſunt putrida oſſium
ſquamoſorum corruptio, polypus,
&

Curatio
lue cum
mercurio
ſine ſali-
vatione.

& ozæna, pessimam stillans saniem, mirifice prodesse solet. Hæc enim mala tam pertinaciter inhærent, ut curationem omnino singularem poscant, quæ nostra methodo, & experientia per medicamenta quidem mercurialia, sed eadem valde correctæ, & virtute diaphoretica exaltata, sine largiori salivæ ad aliquot hebdomades durante profluvio perficitur. Jam fere triginta elapsi sunt anni, quum ego dissertationem de morbis rebellibus chronicis sine salivatione curandis conscripsi, ibidemque docui, qua ratione mercurius intima auri vel stanni admixtione diaphoreticus reddi possit. Siquidem hæc metalla singulari quadam, & quasi propria pollent efficacia, penetrantem volatilem, partibusque nervosis insensam mercurii indolem eicurandi, & ita temperandi, ut ne ad intimam membranarum compagem penetrarent, sed tantum vim vasorum systalticam augendo, circuitum sanguinis, & lymphæ intendant, quo mediante ad ambitum corporis cutisque spiracula vitiosi humores ducuntur, & inde evacuantur.

S. XV.

Eius præparatio & usus.

De ipso autem præparandi modo scire licet, quod alter mercurius diaphoreticus ex amalgamate mercurii, & stanni, ita coniciatur, ut desuper abstracta aqua forti edulcoratio cum aqua fiat, alter vero ex commixtione mercurii, auri, & æquali portione reguli antimonii, desuper abstracta aqua regis, itidemque facta edulcoratione, præparetur. Atque cum medicamento hoc diaphoretico, auri inprimis combinatione præparato curatio non frustranea ita institui debet: primo pilulis mercurialibus supra descriptis aliquoties alvus est solvenda, deinde, humectato prius corpore per balneum, ex aqua fluviali fursibusque triticeis paratum, & aliquot dies adhibitum, mane & vespere mercurius ille cum antimonio diaphoretico, vel in conserva rosarum, vel in forma pilularum ad scrupulum

unum per aliquot dierum spatium offeratur, postero die mane superbibendo decoctum lignorum temperatum cum regimine diaphoretico. Tutior tamen est hæc medendi methodus, si peracta ciborum digestionem circa horam pomeridianam quintam vel sextam æger quotidie per mensem in balneum descendat, & cubitum iturus medicamentum dicto modo sumat: qua ratione non raro tam exoptatus obtinetur effectus, ut aliis dein curationibus internis non semper opus sit, ad pestiferum illud virus ex corpore eliminandum; si modo ægri simul rectum conjungant victum, debitamque potuum temperationum copiam, quam sat magnam esse decet, adsumant.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Vir quadraginta annorum, sicceæ Lues venerea ex gonorrhœa multè tractata.
temperaturæ corporisque macilentioris, jam dum a multis annis, ob victum durum, & salum, non modo scorbuticam humorum diathesin sibi contraxit, verum etiam elapso nunc biennio post concubitum cum impura femina celebratum gonorrhœam incidit virulentam, quæ adstringentibus, & terebinthinaceis tractata feliciter quidem substitit, sed acerbum capitis dolorem, noctu plerumque auctiorem, cum alvo strictiore, & arida reliquit. Consultebatur chirurgus, qui primo quidem lignorum decocta cum regimine diaphoretico potanda commendabat, sed brevi post, nihil his proficientibus, mercurialia in excessiva dosi ad drachmam dimidiam per aliquot dies propinabat: unde tam copiosæ alui defectiones excitabantur, ut ingens virium jactura vitæ periculum minaretur. Recte satis paullatim viribus alvique fluxu cessante, capitis dolores nihilominus magnam figebant crucem; unde cura per artuum inunctionem

nem salivatoria instituebatur; quoniam nondum penitus finita quum æger diætæ strictioris impatiens parum sentiret levaminis, adibat medicos, qui decocta lignorum sudorifera diligenter commendabant; a quorum usu mox in universo corporis ambitu maculæ prodibant rubicundæ, ob ardorem, & pruritum molestæ. Varia hoc fine dabantur refrigerantia, & nitrosa, idque inde obtinebatur, ut maculis adtempus disparentibus, tantum levis cutis ardor remaneret. At vero, redeuntibus non adeo multo post maculis, dolores capitis, & artuum lancinatorii, somnum planeturbantes plusquam antea unquam ægrum afficiebant; alvus plerumque adstricta nonnisi dura, & pauca dimittebat scybala; imo in ipso abdomine, flatulentis turgido tormina sæviebant spastica cum urinæ difficultate, & ardore juncta. Tandem pedum tumor insignis accedebat: quare æger de vita sollicitus meam postulabat opem.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Pessimè sibi consulunt, qui lascivo veneris stimulo perciti eidem promiscue illicito ausu indulgent, atque sic non modo totum corpus enervant, verum etiam cum scortis impuris cœnantes idem in se malum derivant. Exemplo sit præsens ægrotus, qui ob vagam libidinem primum molesto liquoris seminalis stillicidio laboravit, & hoc demum cohibito acerba luis venereæ symptomata expertus est. Deinde reprehendi meretur iniqua chirurgi methodus, quam in sanando ægro audacius justo adhibuit. Nam quum corpus siccum, & macilentum per balnea prius, & decocta debuisset humectare, statim mercurialia in nimia dosi propinando, totum curationis opus pessundavit. Quodsi enim hæc medicamenta vel

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

minus rite præparata, vel in immoderatiore dosi exhibita fuerint, nec salutare diætæ regulæ observatæ; mirifice plerumque tonus, & robur solidarum, inprimis nervosorum partium, quas inter ventriculus, & intestina primas tenent, labefactatur, ut postea multa opera multoque tempore opus sit, si omnes naturæ motus a regula desectentes in ordinem redigere, suæque restituere integritati velimus: unde discere licet, quod perversa luis venereæ curatio valde difficilem, imo prorsus dubiam reddat perfectam mali sanationem. Si quando obveniunt ejusmodi ægri malis curationibus corrupti, caveat sibi medicus prudens, ne eisdem sine habito respectu sanandos recipiat, quia sæpe oleum, & operam cum fama perdit. Verum enim vero, quum penitus deserere ægros sæpe religioni sit, id maxime agendum est, ut serio injuncta strictiori diætâ noxios humores per sudorem elicere studeamus, subjectis in fine roborantibus. Quo nomine commendare licet sal volatile cornu cervi, & spiritum cornu cervi succinatum cum spiritu tartari, camphora, & croco mixtum, qui cum decocto lignorum temperato, quod etiam ordinario potui inservire potest, exhibitus potenter sudorem pellit, præsertim si regimen in lecto diaphoreticum accesserit. Cavendum tamen summpere est, ne excessu peccetur: quare per aliquot tantum dies sudare, postea quiescere, & corpus bonis succis reficere, idque aliquoties alternatim repetere juvabit. Inter hæc danda est opera, ut alvus, quæ plerumque clausa est, aperta servetur: quem finem tum per clysteres emollientes, & oleosos, tum etiam per rhabarbarum, mannam, & sennæ folia, stipitibus denudata, imo in nonnullis per sola alimenta lubricantia, ut sunt prunellæ, poma Borstдорф-

G

fien.

hensia cocta, & passulæ tam minores quam majores exacinatae, obtinere licet.

OBSERVATIO II.

Venerea
nati, &
faucium
corruptio.

Puerum, duodecim annorum, jam ante biennium gravis, & lancinatorius artuum dolor affligerat noctu tam vehemens, ut somnum capere vix potuerit. Non multo post serosa, falsa & acris, cum dolore, & ardore juncta defluxio interiorem narium substantiam occupabat, quam parentes pro coryza habentes negligebant; donec auctis doloribus humoris mox lenti, & visceridi, mox viridescentis, & sanguine tincti sequebatur effluxio, ad quam abigendam chirurgum advocabant, qui ad demulcendam humorum acrimoniam non modo mucilaginem naribus atrahendam præscribebat, sed & pulveres siccantes ex bolis confectos, cum aqua solani, & rosarum mixtos siphonis ope naribus indebat. At vero, foetidissima illa narium corruptio ita invalescebat, ut materia altius serpens non tantum narium concamerationes, sed faucium quoque ossa ichore putrido, & plus minus sanguinolento, depasceret: siquidem innumeris fragmentis ossis squamulis quotidie exemptis ossa turbinata, & cartilagine fere omnes intra anni spatium consumebantur. Adjungebatur medicus, qui probata medendi methodo, a chirurgo hæcenus adhibita, nihil omnino, præter medicamenta quædam sanguinem depurantia propinabat, sed sine ullo meliori effectu; ut potius sub horum usu os palati carie exesum sat lato foramine hiaret, & dentes aliquot carioli ex superiori maxilla exciderent. Exterius quoque in facie prope nares tumor emergebat, pereunte simul omni odoris, & tactus sensu, ut nihil prope a stilo, profundius naribus immisso precipereetur. Inter hæc puer graviter conquirebatur de doloribus osteocopis,

qui somnum fere omnem, ciborum adpetentiam, viriumque robur abigebant; & jam eo res devenerat, ut & chirurgus malum desperatum nulloque ope sanandum pronuntiarent. Quare parens perterritus ad me confugit; unde ego ineptissima hac curatione, quæ refrigerantibus absoluebatur, reprobata, ad putredinem ulteriorem avertendam remedium summe efficax præscribebam, ex olei caryophyllorum non adulterati, balsamique Peruviani æquali portione compositum, quod sæpius de die cum linteo carpto narium cavitati intrudebatur. Dein quoque decoctum agrimonie, faniculæ, millefolii, &c. cum tinctura myrrhæ, vel aqua sclopetaria imprægnatum spiritu atrahendum, vel siphone infundendum præcipiebam, ut inde narium interiora eo melius eluerentur. Quoniam tamen cetera, quæ jungebantur, symptomata, simul internam postulare opem videbantur, eandem hac ratione ferendam judicabam. Præmissa leniori alui laxatione, mercurium diaphoreticum solarem cum conserva rosarum subactum ad tria grana alternis diebus mane offerri jussi, superbibendo decoctum lignorum, lenemque postea sudorem in lecto expectando. Inter cibos, & ante somnum obtuli elixirium balsamicum, quod chylicationi sanguinisque depurationi egregie inserviebat. Neque demum temperata decocta, in potus locum haurienda, nec balnea vespertino tempore adhibenda omisimus, idque adspirante gratia divina obtinimus, ut non modo sensim paulatimque sordida narium ulcera persanarentur, sed & dolorificæ artuum lincinationes cum reliquis symptomatibus feliciter exspirarent misereque antea adfectus æger exacto mensis spatio iterum suis fungitionibus valeret, nihil sentiens molestiæ, præter quod loquelæ impedimentum remaneret, quale immedicabile erat infortunium, fortique ideo animo ferendum.

ETI-

EPICRISIS.

OBSERVATIO III.

Mirum forte videbitur, qua ratione puer tam insons venerisque expers in gravissimum luis venereæ affectum incidit. Sed mirari desinent, qui secum perpenderent, optimum hunc puerum cum patris famulo intimius esse versatum, qui virulenta gonorrhœa, bubonibus, aliisque malis diu laboraverat; unde concludere licet, per contagium ipsi venereum virus fuisse inspiratum. Non enim novum, sed satis compertum est, tenuissimum tale miasma ab uno in multos alios ita posse transplantari, ut singuli fiant eadem labe contaminati; uti hic loci notabile prostat exemplum, quum tota quædam familia a sola nutrice infecta mediante contagio fuit inquinata. Maxime vere omnium, teneriora infantum corpora ad suscipiendam hanc labem sunt disposita, sine dubio, quod rarior, & laxior ipsorum textura expeditius, quam densior, & compactior virulentiam admittat: quare, si ullos alios, certe infantes, & pueros ab infectorum sodalitia arcere debemus, ne contagii participes evadant. Si curationem spectamus, me iudice temeraria ista, & imprudens fuit, quam chirurgus, & medicus susceperunt, medicatio; siquidem nihil magis, quam topica refrigerantia sævitiam morbi potuisset augere; cum contra, si statim ab initio efficax remedium fuisset oppositum, nunquam æger in tantam incidisset perniciem. Quandoquidem ut in omnibus gravioribus malis, ita maxime in sævissimo luis venereæ affectu multum interest, ut in tempore veniendo sat potentem medelam afferamus.

Juvenis viginti, & aliquot annorum, temperamento præditus sanguineo phlegmatico habituque corporis spongioso, variis genitalium affectibus, ut gonorrhœa maligna, penisque exulceratione sat diu confectus aliquando ingentem corporis languorem percipiebat, quem mox rauca, & insignes capitis, tibiarum, & brachiorum dolores, nocturno tempore cæloque nebuloso ingravescences excipiebant. Post adsumtum cochleariæ spiritum, cum spiritu Cornu cervi combinatum non modo dolorum atrociam augebatur, sed pustulæ quoque per faciem reliquamque cutim sparsæ adparebant, saniem gradatim intus colligentes. In naribus ardor, siccitas, & pruritus sentiebatur, succedente corrupti foetidique ichoris sanguine tincti excretionem: faucium interiora, & glandulæ, quas ob similitudinem amygdalas dicunt, foetidis ardentibus obsidebantur ulcusculis: in ossibus prodibant tubercula, & jam plurima venereæ luis signa aderant. Duo in consilium adhibebantur medici, qui hujus morbi primordia a scorbutico derivantes martialia, lignorum decocta, purgantia, magnamque antiscorbuticorum farraginem initio propinabant; donec accedente narium, & faucium erosionem de luis venereæ præsentia edocti pilulis gummosis mercurialibus contra eandem pugnabant. Sed parum his proficientibus mercurius præcipitatus bene elotus cum theriaca offerebatur, ad pyralissimum excitandum; unde tam immanes vomitus pectorisque anxietates oboriebantur, quæ nisi calidi lactis potu temperari haud poterant. Dabantur itaque ex nostro consilio decocta tam saturatiora, ex speciebus alexipharmacis confata una cum

Lues venerea male initio pro scorbutico habita.

tinctura antimonii acri, ad sudorem eliciendum mane capienda, quam secundaria temperata, potus loco haurienda, circa lecti vero ingressum cinnabarina in largiori dosi cum resina guajaci, & sale volatili viperarum commixta offerebantur. Syncipiti derafo eruribusque, & brachiis famosum illud Vigonis emplastrum, aucta mercurii quantitate, camphora, & balsamo de Peru vigorem imponebatur, & subinde balneum adhibebatur Laconicum. Quibus remediis per duos menses continuatis, adjuvante Deo, æger sine ulla salivatione, & mercurialium usu exoptatæ restituebatur sanitati; nisi quod membrum scirrhum canceriformi oblitum adhuc aliquam postulare medelam videretur, quam externo linimento, ex aqua calcis vivæ, & sambuci, spiritu vini camphorato, saccharo saturni, & mercurio præcipitato albo parato ex voto præstitimus.

EPICRISIS.

Docet imprimis hæc morbi historia, quod incipiens lues in iis locis, ubi frequentior scorbuti progenies est, sæpe fucum offundat vel oculatissimis; præsertim si hoc morbi genere tentantur viri, qui famam sine labe obtinent, & sanctiorem vitam ante actam perquirere verendum habendum est. Facilis tamen morbi erit cognitio, si præter ea, quæ superiori §. IV. curationis innuimus, hæc probe attenduntur: in scorbutico affectu raro in capite, fronte & ossibus tubercula dura valde dolentia prodire, neque raucedinem tam diuturnam adesse, neque etiam ossa narium spongiosa, sicut in lue venerea, occupari. Et profecto, permultum tam ad prognosin rite formandam, quam ad curationem recte instituendam refert, ut utramque morbi indolem ex-

te cognoscamus. Sicut enim venerea lue infecti antiscorbutica raro impune ferunt; ita contra scorbutici a mercurialibus, in quibus genium luis antidotum residet, plerumque graviter læduntur. Quare non mirum esse debet, quod a cochleariæ spiritu in nostro ægroto mox pustulæ copiosiores effloruerint. Præterea, id quam maxime ex hoc casu ad usum nostrum convertere licebit, quod in mercurialibus propinandis admodum caute debeamus procedere, & ab usu eorum statim abstinere, quam primum imi ventris tormina, & vomitus succedere videntur. Ita enim variat luis indoles in diversis subjectis, ut interdum non aliis, nisi mercurialibus remediis cedere velit, interdum vero eadem plane respuat, & solis decoctis sudoriferis interpositisque laxantibus, præsertim inter initia expugnari sinat.

OBSERVATIO IV.

Nobilis quidam marti, & veneri strenue deditus, viginti, & sex annos natus, post immanes pedum, capitis, omniumque artuum dolores, in crure utroque tuberculis obsidebatur squamosis, & pruriginosis. Commendabantur aquæ saltæ, quibus per duo de viginti dies epotis infinita ascaridum copia per alvum primo exterminabatur, & mox venereæ pustulæ non modo in facie, sed in manibus quoque, & pedibus expellebantur: unde sepositis his aquis mercuriale remedium, ex conserva rosarum, theriaca, & turpetho minerali compositum offerebatur, quo ter assumpto magna oriebatur diarrhœa, & vomitio cum ingenti virium jactura. Lactis quidem, & diascordii Fracastorei usu dejectiones ille feliciter cohibebantur, sed dolores ac pustulæ fixius inhærebant. Quare denuo dabatur electuarium modo di-

Lues venerea cum vomitibus completata.

dictum, eo quidem effectu ut sat larga promeueretur salivatio, cum oris fauciumque exulceratione, teterimum foetorem spirante. Gargarisma aliquin efficacissimum ulterio- rem ulcerum progressum vix poterat retardare, ut potius hæc latius ser- pendendo interiora faucium depalcerent, dentesque male hærentes ex alveolis suis deturbarent. Tandem ad deco- cta lignorum temperatiora, quæ etiam papaveracea habebant, deve- niebatur, quibus in maxima quoti- die copia adsumtis, simulque laxan- tibus, ad divertendum salivæ flu- xum, interpositis æger tandem Dei gratia exoptatæ reddebatur sanitati.

E P I C R I S I S.

Exhibuit hic casus plura, tum ad penitus cognoscendam morbi indole- m, tum ad curam rite instruendam necessaria, quæ jam paucis expendere lubet. Inprimis autem notatæ per- quam dignum est, quod verminosa progenies lubentissime morbo nostro adsocietur, non aliam ob causam, quam quia ex putredinosa humorum corruptione, quæ in venerea lue ad- modum graviter peccat, seminium il- lud verminosum facile generatur. Jam quidem ad ingratos hosce hospi- tes ex intestinorum latebris eiicien- dos, aquis falsis nihil est præsentius. At vero, sicut falsedo, seu rectius falsa humorum acrimonia venereum virus in scorbuticis corporibus valde acuit atque exasperat; ita etiam in præsentî ægroto aquæ falsæ potus mi- nime fuit utilis, sed potius noxius: siquidem inde non modo pustulæ ma- gis rodentes sunt expullæ, sed postea quoque, mercuriali remedio superin- gesto, copiosæ per os & alvum deje- ctiones cum summa virium atonia ex- citatæ. Ea enim medicamentorum, ex hydrargyro paratorum est indoles, ut salium connubium minus amice- ineant, sed facile corrosivam, & vi- rulentam adsumant naturam: quare

Hof. Syll. T. IV. P. 5.

omnes scorbutici, & quorum prima regio falsis, & acidis scatet succis, serio cavere debent mercurialia, ni- si sævissima incurere velint sympto- mata. Quod tandem ad plenariam huius mali sanationem attinet, re- ctissime hæc decoctis humectantibus & papaveraceis, magna in copia hau- stis fuit peracta; siquidem hæc re- media rodentem humorum acrimo- niam demulcendo, & per congrua emunctoria expellendo, non modo symptomatum atrociam egregie mi- tigarunt, sed causam quoque iustu- lerunt felicissime.

O B S E R V A T I O V.

VIr triginta annorum, constitu- ^{Phthisis} tionis tenioris, & macilentæ, ^{venerea.} per sat longum temporis spatium de magna virium imbecillitate corpo- risque ad motum subeundum impo- tentia, de tussi, respirandi difficul- tate, & acerbis artuum ipsorumque ossium cruciatibus, noctu præsertim auctioribus conquerebatur, pituitam ex ore eiiciens copiosam, & mucida- m. Satis cito consulebatur medi- cus, qui phthificam pulmonum labem suspiciens præmissa venæ sectione multa pectoralia, decocta ex lignis temperatioribus cum anodynis mixta, laxantia quoque, & alia demulcentia propinabat, sed sine ullo subsequen- te lætiori effectu. Accedente demum molestissima raucedine, pluribusque pustulis ulcerosis facie, & capite ef- florescentibus, primum venereæ ma- lignitatis indicium aderat; & facta inquisitione deprehendebatur, ægrum jam per triennium gonorrhœa, a scorto infami contracta laborasse, eamque demum cohibitam virulen- tiæ vestigia in sanguinis, & humo- rum massa reliquisse. Quod quum animadverteretur, ad extirpandum hoc virus mercurius dulcificatus ad aliquot grana cum rosarum conserva per aliquot dies, interposito largiori decoctorum usu, offerebatur; unde

G 3 qui-

quidem alui fluxus proritabatur sat copiosus, hoc autem per convenientia remedia sedato, sua sponte pyralismus quatuor hebdomadum subsequabatur, quem secundum vires ægrotantis ita moderare studebamus, ut sensim paulatimque graviora illa cum metu phthiæcos stipata symptomata feliciter expirarent, ægro plenissime restituto.

EPICRISIS.

Ex præfata morbi historia paulo clarius elucescit, reliquias gonorrhææ, præsertim male curatæ, diutius in sanguine posse hospitari, admodumque varium morbi schema exhibere, ante quam a medico cognoscatur. Si quando igitur in artis exercitio talis medenti morbus obvenit, cuius originem, & generandi modum non satis valet perspicere, juvat omnino ad luis venereæ virus animum mentemque interdum advertere, præsertim si symptomata quædam huic morbo communia adsint, quæ suspicionem pariant. Quod ubi minus observatur, metus est, ne ea adhibeamus remedia, quæ causæ morbi adversa miseros ægrotos in majus præcipitant periculum.

2) Discimus, mercurium dulcem, in minori etiam dosi oblatum, sæpe effectum edere præstantissimum, idque eo magis, si serum adsit copiosum, & fluxile, quod persacile in motum cietur. Quoniam vero de interna humorum constitutione ac crasi non satis adeo certe, & determinate judicare medico licet, semper minori mercurii dosi salivationis curam inchoare, & per gradus ad majorem ascendere, quam statim inter initia fortiori impetu uti, præstat. Accedit magna naturarum, ratione roboris, & imbecillitatis, differentia, quæ sicut omnium medicamentorum, ita etiam mercurialium diversam requirit dosin, eamque, ut tutius procedamus, initio semper minorem. Luculento possunt esse testimonio vel sola purgantia, quæ in magna etiam por-

tionem exhibita, nonnullos parum commovent, alios e contrario ita energant, ut inde gravissime, vel cum vitæ periculo ægrotent.

OBSERVATIO VI.

IUvenis, viginti annorum, sanus & vegetus, ex impuro concubitu gonorrhæam incidebat virulentam, quam parum æstimans non modo illicita venere, sed & aliis in diætâ commissis erroribus ita depravabat, ut exacto quatuor mensium spatio tumoribus inguinum, quos bubones dicunt, cancerosis penis ulceribus, & variis tam penem quam anum obsidentibus afficeretur condylomatibus. Adhibebantur remedia gonorrhææ dicata, & aperto bubone æger per decem integras hebdomades decocto utebatur purificante, quod tum potus loco, tum mane in lecto calide sub regimine diaphoretico, una cum tinctura antimonii acri, essentia pimpinellæ, & succini bibere debebat. Præter hæc, quinto quovis die dabantur pilulæ mercurio dulci vigoratæ, & hac quidem ratione condylomata sensim marcescebant, ulcera canceriformia, & bubo consolidabantur: sed neglecto accuratiori vitæ regimine æger per totum corporis ambitum scabie suffundebatur venerea, quæ cum molestissimis brachiorum pedumque cruciatibus, & nocturno capitis dolore stipata magnam fugebat crucem. Jungebatur simul tumor glandularum colli sat pertinax, fauces ulcusculis obsidebantur ardentibus, & dolentibus, ipsique oculi lippitudine deformati rodentem, & acrem fundebant lympham. Unicum itaque auxilium, præter decocta radicum, & lignorum tam saturatiora, quam temperata, in salivatione videbatur repositum, quam ita instituendam curavimus, ut a tribus mercurii dulcis granis cum lapidibus cancerorum oblati ad scrupulum prope unum paulatim adscendendo, pyralismus quinque hebdomadum excitaretur tam copio-

Varia lue venereæ sympto-
mata cum
pertinaci
colli tu-
more.

piofus, qui per priores tres septimanas intra nycthemeron tres vel quatuor menfuras æquabat. Saliva, ut fieri folet, eiiciebatur vifcida eaque fœtidiffima, donec magis magisque limpidiore, & fœtoris expers profueret, & fubjunctis in fine laxantibus orisque collutionibus cum gargarifmate, quod radicem tormentill. flores rofarum rubr. herbam falviæ, folia myrthi, & rob. diamoron, papaverisque rhœados habebat, penitus ceffaret. His ex voto peractis pufkulæ veneræ evanefcebant, & lancinantes capitis artuumque dolores expirabant remanente oculorum lippitudine, & infigni glandularum colli tumore, quem fruftra adhibitis per unum alterumve menfem externis difcutientibus tandem fcalpello incidere confultum ducebamus; unde primo gryfea, dein purulenta effluebat materia. Ad vulnus inflitum a fordibus repurgandum commendavimus effentiam myrrhæ, & aloes cum balfamo Peruviano adplicandam, imposito exterius emplafiro Barbette faponato, & bene camphorato, cum oleo hyofcyami malaxato: qua methodo interjectis aliquot hebdomadibus æger a moleftiffimo hoc affectu liberatus nunc exoptata gaudet valetudine.

E P I C R I S I S.

Fidem prope omnem superare videtur, qua ratione mifer ægrotus tantam fymptomatum, fe una quali ferie excipientium catervam fine vitæ periculo perferre potuerit. Sed me iudice, vera huius rei ratio derivanda eft a validiori ægrotantis natura, quæ non modo graviora rectæ valetudinis incommoda facilius toleravit, verum etiam medicamentorum energiam infigniter adjuvit, ut opinione celerius fanitas fuerit recuperata. Interim ex diri huius morbi decurfu, & feliciori eventu addifcere licet, multa sæpe in arte medica evenire falutaria, quæ

desperata habueramus; admodumque felicem effe illum medicum, cujus curæ ægroti robuftiores, & neceffariis ad morbum fuperandum viribus inſtructi commendantur.

O B S E R V A T I O VII.

JUvenis erat viginti annorum, qui, ut ipfe prætexebat, ex pollutionibus nocturnis, vel, ut rectius augurari licet, ex impuro amplexu fat magnum accipiebat tumorem tefticuli dextri, cum rubore, & dolore ftipatum. Diffimulabat primo æger non levi fui damno hoc mali genus, fed accedentibus in ſcroti ambitu octo ulcuſculis ſuperficialibus, fœtidum ichorem plorantibus, virum chirurgiæ peritiſſimum conſulebat, qui, peracta corporis cum pilulis mercurialibus aliquoties ſumtis purgatione, decocta ordinabat ſaturatiora, cum tinctura antimonii acri mane calide haurienda; externe vero cataplaſmata ex ſpeciebus reſolventibus, & emollientibus parata in lacte cocta crebrius applicanda, tam felici ſucceſſu, ut intra quatuordecim dies non modo tefticulus magnitudine decreſceret, fed & ulcuſcula, ſerorum obſidentia ex voto conſolidarentur, relictæ tantum aliqua duritie, & intumeſcentia, quam emplafiro de ranis cum quadruplo mercurii mixto ſenſim paullatimque abigebat. Elapſis aliquot menſibus hic moleſtus tefticuli tumor redibat, quem alius chirurgus variis tam externis quam internis remediis per ſex hebdomades ſanare tentaverat; ſed auſu plane fruſtraneo. Siquidem jam tumor mirum expaſus in peripheria aliquot ulnas æquabat, & vaſa utriuſque lateris ſpermatica ad duos pollices inflata conſpiciebantur. Ego conſultus tumorem probe viſitabam, qui ſpeciem herniæ, quam ſarcocelen nominant, referebat; unde mox priſtinum chirurgum, arte ſua non incelebrem accerſendum curabam, qui ex meo conſilio interne

Tumor
teſtium
pertina-
ciſſimus.

decoctum anti-venereum bene saturatum, exterius sacculos discutientes, probe camphoratos in forma sicca adhibebat, cum insigni ægotantis levamine, & tumoris diminutione. At vero, quum mali pertinacia mitioribus hisce remediis penitus cedere renueret, non abs re fore putabam lenem salivationem cum mercurio excitandam. Quo sine præmissa purgatione, per quinque dies plantæ pedum, & testiculi cum unguento mercuriali fortiter illinebantur: & en! sexto die prodibat saliva, cujus fluxus per mensem ita moderabatur, ut non tantum vasa feminalia ad naturalem crassitiem redirent, verum etiam testiculorum tumor remitteret. Ne tamen in loco hoc debilitato facile nova fieret humorum stagnatio, & ut tumoris reliquæ penitus abigerentur, suasor eram, ut emplastrum Barbette saponatum, & bene camphoratum per tempus adhuc gestaretur. Atque hac ratione æger a vexatissimo hoc malo impofterum liber remansit.

EPICRISIS.

Mirum profecto est, quantum testiculus sic dictus venereus, & medenti, & ægotanti facessat negotii, si in tales inciderit, qui magna viscidorum, & difficulter mobilium succorum copia scatent. Sicut autem varia celerioris sanationis sunt impedimenta; ita, me iudice, hæc præcipua sunt, quæ ex ipsa partis structura pendent. Tam enim angusti sunt, & in ductus mirum contortos, & anfractuosos abeunt innumeri testiculorum cunaliculos, ut nonnisi tenuissimam, & delibatissimam lymphæ partem, quæ seminis nomine insignitur, secernere possint. Quam primum vero a succo crassiori descendunt, amisso robore suo facile scirrhosam labem contrahunt, quæ postea difficulter curatur; maxime cum ob declivorem te-

sticulorum situm valde difficilis sit humorum regressus, qui per senunquam fere non varii generis stagnationibus ansam præbet largissimam. Si curationem spectamus, discere inde licet, quod sæpeptyalismus, maxime per mercurii inunctionem excitatus insignem hos tumores discutendi habeat potentiam: imo interdum a sola scroti cum mercuriali unguento inunctione ego tales tumores feliciter scio discussos, quos nec validissima alia remedia, nec ipse mercurius interne datus unquam potuissent resolvere. Hæc scribenti in memoriam incidit casus, ubi raucedinem veneream, cum tumore glandularum colli complicatam sola inunctione plantarum pedum mercuriali ex voto sustulit, postquam antea innumera remediorum genera irritò effectu fuerunt adhibita.

CAPUT V.

De pustulosis, & pruriginosis varii generis affectibus cutis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Quum ordinis ratio postulet, ut ^{Institutio ratio.} nunc de pustulosis, & pruriginosis cutaneis adfectionibus dicamus, quæ pruritu, dolore, ardore, inflammatione, & exulceratione, varique generis symptomatibus molestæ, a sero impuro acri, inter vascula exhalantia & nerveo-tendinosas cutis fibrillas stagnante, easque erodente oriuntur; statim in limine hujus tractationis monendum esse ducimus, singula hæc cutis vitia pro diversa materiæ peccantis acrimonia, & pro differente subcutaneæ læsionis gradu, admodum varia fortiri nomina; dum scabies humida, & sicca, ferina, & maligna, venerea, pfora, serpigo, lepra, & impetigo, elephantiasis, herpes miliaris, &

exedens, tinea capitis, gutta rosacea &c. denominantur, quæ jam breviter strictimque explicabimus.

§. II.

Descriptio scabiei benignæ.
Mitissimus harum adfectionum gradus est benigna tam humida, quam sicca scabies, quæ in artubus potissimum inter initia proveniens sensim paulatimque ad reliquas corporis partes, capite tantum excepto, transmigrat. In humida quidem, quæ infantibus maxime, & pueris, sanguineo-phlegmaticis, & habitu corporis spongioso præditis infesta est, pustulæ magis humore turgent saniolo purulento, atque major jungitur inflammatio, quæ ex circulo ambiente rubicundo manifesta in supurationem abit: quo etiam ulcuscula illa capitis manantia, sive achores infantum, jure debent referri. In sicca autem, quam potissimum macilenti, senes, & qui temperamento pollent melancholico-cholericis, experiuntur, minoris molis pustulæ, paucio ichore seroso sunt refertæ, quæ tenuissimas nervorum fibrillas sub cuticula irritando, ardorem, & pruritum inferunt fere intolerabilem.

§. III.

Descriptio scabiei impetiginis.
Sicca scabies quando squamosa atque crustosa est, & post cuticulæ, vel escharæ abrasionem stigmata sub cute cruenta relinquens, accedente calore dolorificum, & vix tolerandum adfert pruritum, & difficillime sanatur, vel sanata ex facili revertitur, impetigo appellatur, sive scabies ferina, quæ scorbuticis maxime, & cacochymia serosa laborantibus est familiaris, & si in majori est gradu, psora leprosa vocatur: de quo adfectu legi potest BARBETTE in sua chirurgia lib. 1. cap. VIII. & Wepferus observ. 214. Atque in pessimo hoc morbo caput etiam sæpiissime male adficitur, crustaque circum circa obducitur, ne facie quidem, labris, manibus exceptis. Præterea, tota cutis ulcerosa

saniem profundit ferosam corrosivam, cuticula abscedit continuo, ut frustra arida sine negotio detrahantur, cute subiecta obscure rubra, madorem acrem plorante; unde foetor adest, & ægri ciborum valde adpetentes de intensa siti conqueruntur.

§. IV.

Quodsi hæc scabiei species gonorrhœam, bubones aliaque genitalium vitia excipiens non modo universum corpus, sed potissimum etiam faciem occupat, atque nodos, & tophos in variis corporis partibus comites habet, & si dolores, qui sociantur, rodentes, terebrantes, & acres quasi morsus inducentes noctu exacerbantur, venerea dicitur, & maligna.

§. V.

Herpes miliaris, dum serpendo se propagat, nonnullis serpigio audit, & cutis tantum superficiem certis in locis, ut sunt pedes, femora, manus, scrotum, perinæum, &c. occupans, multas exiguas in cute eminentias, seu pustulas parvas pruriginosas, milii feminis magnitudinem adæquantes sine humiditate excitat, quæ squamulis depositis evanescent quidem, sed certis temporum periodis facile in iisdem locis recurrunt. Interdum quoque caput ipsum a tali herpete infestatur; sicut testis est HELWIGIUS in observ. physico-medice obs. 38. Referri huc debet porriginis species, senibus maxime familiaris, quæ sine pustulis, & papulis pruritu fere intolerabili cutim occupat, & perpetuum scalpum cum digitorum unguibus expetit: quandoque etiam pubem scrotumque foris obsidet, interdum intestini re-cti exitum, præsertim quando hæmorrhoides vitio ætatis, aut errore quodam cessare incipiunt.

§. VI.

Herpes exedens, qui absolute herpes ab HIPPOCRATE, a CELSO autem lib. V. cap. 28. sacer ignis

scabiei malignæ veneræ

herpes, tils miliaris.

& exedens.

nominatur, nec erysipelati ulceroso dissimilis est, totam cutim ad suppositam usque carnem ulcere exedit, & in squamas nunc crassiores, nunc tenuiores, maxime etiam circa pilosas capitis partes resolvit; evanescens autem duos in membro adfecto tumores relinquit.

§. VII.

.. Zona
ignea.

Quando autem herpes mali moris pectus speciatim, & præcordia occupat cum cardialgia, calore præternaturali, pruritu, cutis inflammatione, & dolorifica exulceratione, pustulisque parvis, & lucidis instar cinguli ad manus latitudinem in pectore dispersis, adfectus vocatur Zona ignea. Vid. Marcus Aurel. SEVERINI lib. IV. de abscessibus cap. IX. Nicol. TULPIUS lib. III. SCHULZIUS, ann. III. Ephem. obs. IV. qui lethalem vidit, & Jo: LANGIUS, qui ex ulcere cruris intempestive consolidato subortam annotavit.

§. VIII.

... ele-
phantia-
sis.

Scabies crustosa, & squamosa, quæ pedes maxime ad genua usque invadit, elephantiasis nomine a quibusdam insignitur, dum pedes instar faccorum tumidi sunt, super quos crustæ sat lætæ eminent, quæ abrasæ stigmata relinquunt ruginosa, pruritu & ingenti vellicatione molesta, spissumque humorem fundentia, qui mox in novas squamas, & crustas condensatur. Vera autem lepra Arabum, sive elephantiasis Græcorum morbus longe abominabilis est, cuius descriptionem optime tradidit ARETÆUS lib. IV. cap. XIII. & CELSUS lib. III. cap. XXV. in hunc modum: ignotus autem pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem *ἐλεφαντίασις* Græci vocant; isque longis annis numeratur. Quo totum corpus afficitur ita, ut ossa quoque visari di-

cantur. Summa pars corporis crebra maculas crebrosque tumores habet, & rubedo earum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura, mollisque quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit; os, suræ, pedes intumescunt. Ubi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit.

§. IX.

A scabie, & lepra plane differt adfectus iste ulcerosus, dum videlicet ulcera sordida musculosas potissimum partes, ut dorsum, brachia, femora, suras, lumbos occupantia, putridam plorant faniem, & mox in altero membro recrudescunt, mox in altero adolescunt, multos sæpe annos durando. Atque tale morbi genus plebeiis, mendicis, & infimæ fortis hominibus, qui impuro vitæ genere utuntur, inprimis solet esse familiaris, quo morbo etiam Lazarum laborasse multi ex medicis criticis adferunt. Sæpius etiam complicantur vermes, qui ulceribus insigni multitudine innidulantur, ut nullis fere remediis deleri queant.

.. morbi
Lazari.

§. X.

Omnes hi subcutanei pustulosi adfectus contagio maxime serpunt, & inficiunt; ideoque facile per concubitum, per lectos, per indusia, fædo pingui sudore imbuta, maxime vero omnium per pelles animalium, & vestimenta ex lana contexta, propagantur. Lana enim aptissimum est medium, quod ob raritatem laxam atque porosam impuras istas exhalantes particulas potest absorbere, & diutius retinere, ne mox in auras dispergantur. Sicut enim odores, a quocunque etiam fragrante emissi, lintheaminibus, chirotecis, & vestibus diu

Cutis aff-
fectus
contagio-
si sunt.

diu inhærent; ita quoque in morbis contagiosis, ut peste, variolis, morbillis, petechiis, &c. effluvia putrida, quæ fermenti vicem obtinent, rebus istis poros, præsertim ex lana confectis, altius sese insinuando, per longum temporis intervallum sæpe delitescunt, prius quam infectionis potentiam exerant.

§. XI.

Cutis ad-
fectuum
sedes.

Sedem morborum hætenus enumeratorum in tubulosa, & ex variis fibris contexta cutis compage, quæ universale corporis emunctorium est, constituendam esse, vel ipsi sensus factis evicunt. Verum enim vero, ut specialius nostram mentem determinemus, nos in hac firmiori sumus sententia, membranam cutis pinguedinosam præcipuam esse sedem ac locum, ubi fomes materiæ impuræ, & corruptæ primario residet, quæ, dum per cutis poros, & tubulos exhalantes libere transpirare nequit, diutius ibi subsistit, & per longiorem hanc moram acrior reddita nerveas cutis fibrillas rodendo; prungendo, & inflammando, varias pustulas, & papulas ingenerat. Nulla enim in universo corpore, sive solida sive fluida pars est, quæ foetidum vappidumque humorem, salva sua crasi, diutius possit retinere, & occultare, ante quam motu fermentativo per vitiosam quandam aeris constitutionem extricis illis, & latebris exsolvatur, & protrudatur, quam ipsa pinguedo, in qua, ut ego quidem arbitror, variolarum, & morbillorum, purpuræ, & luis venereæ, aliorumque similium adfectuum semina per longum tempus abscondita latent. Accedit, quod teste observationum fide, corpora pinguedine multum referta non modo diutius, & gravius cum hisce cutis morbis conficiuntur, verum etiam iisdem sanatis facilius in pristinam labem recurrant, aperto indicio, in ipsa pinguedini mali fomitem delitescere.

§. XII.

Quod si subjecta harum cutis adfectionum consideramus, infantes maxime, & pueri, ut variolis, morbillis, achoribus capitis, & omnis generis cutis descædationibus; ita etiam inprimis scabiosis, & pustulosis adfectibus sunt obnoxii, non tantum propter mollem, & spongiosam solidarum partium substantiam, & imbecilliorém transpirationem, sed potissimum hanc ob rationem, quia ob desiderium mulierum gravidarum vitam & digestionis imbecillitatem, succi, quibus adhuc in utero nutriuntur infantes, minus sunt temperati, sed impuri: unde non mirum est, tenera etiam infantum corpora sordibus conspurcari, & superfluis vitiosis redundare humoribus; qui quum longo post tempore ex adversa aeris constitutione, vel virtute seminii contagiosi, aliisque ex causis in motum fermentativum adiguntur, innumera mala cient, atque inprimis externas corporis partes variis exanthematibus deturpant.

§. XIII.

Hæc scribenti in memoriam venit communis illa traditio, achores, tili-
neamque capitis, & scabiem infantes morbillis
& pueros a morbillis, & variolis non sicut
libera.
præservare, vel minimum, ut mitiori succedant gradu, efficere. Verum enim vero, si desideraretur, ego multa contraria possem allegare exempla puerorum, tam scabie, quam aliis ulcerosis cutis vitiis laborantium, qui a molestissimis hisce morbis non ita pridem liberati in variolas confluentes, & morbillos mali moris inciderunt: ex quo non adeo obscure licet concludere, quemvis ex pustularibus his morbis peculiarem & quasi specificam vitiosam, & corruptivam materiæ habere indolem, quæ sub peculiari pinguedinis involucri delitescit.

§. XIV.

§. XIV.

*Differen-
tia cutis
affectum
pendet a
textura
cutis se-
cundum
ætates di-
ver. a.* Jam reddenda erit ratio, qui fiat, ut cutis vitia in variis subjectis adeo multum inter se variant. Sed id magna ex parte, quantum ego quidem assequi possum, a diversa ætatis periodo derivandum est. Etenim, quoniam textura cutis ratione ætatis valde immutatur, dum alia in puerili, & juvenili, alia in virili, & senili esse solet: inde etiam efficitur, ut pustulosi illi, qui cutem diversimode adfligunt, morbi, aliam atque aliam naturam, & genium induant, variisque modis sese exserant. Ex physiologicis enim pro certo adsumendum est, in puerili, & juvenili corpore plures in cute canaliculos esse minimos, copiosiora etiam in ejus superficie poros, & foraminula hiantia, quam in adultis & ætate crescente, ubi tubuli magis angustantur, coalescunt & solidescunt. Ita in senibus interstitia membranarum cellulosa ut in toto corpore, ita præcipue inter cutim, & subjectas partes humore pingui minus replentur, sed rugæ seniles formantur: unde ob pinguedinis defectum vascula exhalantia, & pori cutis contorquentur, curvantur, comprimuntur. Quibus suppositis, jam facile reddi poterit ratio, cur in senili ætate scabies sicca, serpigines cum intolerabili pruritu, herpes miliaris, &c. præcipue sint familiares; contra vero in infantibus, & pueris sanguineo-pituitosis & obes, ob feri & pinguedinis copiam, magistales adfectiones, quæ multum saniei fundunt, proveniant. Accedit, & hoc, quod in juvenili ætate, & corporibus junioribus, sanguinei maxime temperamenti, sanguis cum pinguibus, chylosi, & nutritivis partibus intime mixtus sit; atque hac ratione materiam, & alimentum non modo sanis corporibus, sed etiam eros, & corruptis largius præbeat,

quam in senibus scorbuticis, & cachymicis, quorum sanguis multis particulis salino-sulphureis, & viscidis lentescens solet esse repletus.

§. XV.

Deinde ut sciamus, quam ob rem in certis locis certa prodeant exanthemata, & in aliis superiora, in aliis truncum magis, & inferiora peccant; silentio non prætermittendum esse arbitror, uti plures alios morbos, sic quoque pravæ cutis passionum solemnem fere modo, & quasi microscopica lege secundum ætatis differentiam partes invadere. Ita observamus, in infantili, & puerili ætate favos, achores, tineam capitis, ophthalmias purulentas, epiphoras, & serpigines squamosas in fronte, & mento prodeuntes, admodum esse frequentes; in juvenili, & virili ætatis periodo scabiem, herpetem, aliaque vitia inprimis manus, brachia, dorsum occupare; & decrecente demum ætatis vigore, seu ingruente senio pruritus in ano, in scroto, & perinao sentiri, atque psoram, lepram & elephantiasin cum erysipelate pedes ulcerosos reddere. Nolumus in præsentiarum notatu digni hujus phænomeni ratione fusius persequi, sed B. L. ad dissertationem nostram de *ætatis mutatione, morborum causa & remedio* dimitimus, ubi hanc ad rem pertinentia satis dilucide explicavimus.

§. XVI.

Tum quoque non sine fructu disquirendum est, unde veniat, ut in diversis subjectis ipse vitiosus humor, qui pruriginosos, & pustulosos cutis morbos sustinet, tum acrimonia, tum glutinositate, & reliqua sua consistentia mirum in modum differat. At vero, me iudice, hujus rei ratio similiter a diversa cutis,

*Cutis ad
fectus
certa æ-
tate cer-
tas partes
occu-
pant.*

*Materia
peccan-
tis diver-
sas uay
de?*

cutis, ejusque tōni constitutione dependet. Hinc, ubi spongiosus, molli, & rarus cutis habitus, ut in sanguineis est, major ichoris, faniei & materiæ purulentæ quantitas in vesiculis collecta conspicitur, quæ exsiccata in squamas, & crustas abit. Si quidem duplicis naturæ humor in cute continetur, & secernitur; alter mucosus, qui in spongiosis cellulis corporis reticulati, cuticulæ immediate suppositi intercluditur: alter sebaceus, qui ex cutaneis vasculis lacunisque sensim emittitur. Quando igitur nervosæ fibrillæ, quibus cuticula cuti jungitur, ab humore acri lancinantur, & eroduntur, laxata epidermis in vesiculas minores sero falso repletas inflatur, quæ postea in ulcuscula dehiscunt. Aliter vero res evenire solet in cholericis, compactioris habitu præditis, & senibus, qui scabie magis sicca, aliisque pustulis, & papulis, vel nulla, vel exigua humiditate plenis adficiuntur; & hi quidem propter largam humoris lentescens progeniem, & tubulorum cutis angustiam, a depresso naturæ robore inductam, quod non modo omnium functionum segnitie, sed & præcipue pulsus tarditate ac debilitate, quæ tardior sanguinis, & humorum circuitum demonstrat, abunde satis se exserit.

§. XVII.

Causa
proxima
est serum
viscidum
& acre.

His itaque expositis, quæ ad generaliorem cutis morborum tractationem pertinere visa sunt; proximum nunc est, ut specialius de veris causis agamus. Vera autem, proxima, & immediata horum malorum causa nulla alia est, quam serum impurum, viscidum, & acre, quod in tenuissimis cutis tubulis stagnando, nerveasque fibrillas lancinando, & levem ibi inflammationem producendo, varias rosiones, pustulas, & ulcerationes, efficere, adeoque singulos istos cutaneos morbos cum

omnibus hæcenus enumeratis symptomatibus, excitare valet. Quam violentæ autem, & virulentæ indolis sit corrupta illa sub cute stagnans materia, vel ex eo satis perspicue apparet, quod omnes fere gravissimi, & lethales tam chronici, quam acuti morbi, iique potissimum in systemate nervosarum partium radicati materia ejusmodi virulenta ad habitum corporis propulsa possint solvi, & eadem contra ad interiora repulsa excitari.

§. XVIII.

Docet hanc veritatem ipsa experientia. Sic enim innumeræ prostant <sup>Quod ex-
emplis
docetur.</sup> observationes auctorum fide dignissimorum, quæ asthma spasmodicum, arthritidem, podagram, & alia plura mala per solam scabiem soluta, eademque ex scabie suppressa oborta commemorant. Ita febrem continuam, cœcitatem, & epilepsiam tali ratione productam testatur SENNERTUS in paralipom. pag. 176. & SEBIZIUS annotavit feminam scabie laborantem, quæ cingulo adhibito tam enormem linguæ tumorem experta est, ut hæc extra fauces propensa cum metu gangrænæ vix ad justam redigi quantitatem potuerit. HAGENDORNIUS cent. 1. bistor. IX. & M. N. C. dec. 1. ann. II. obser. 213. suffocationem a scabie retropulsa ortam docuerunt, & cent. II. mentionem iniiciunt scabiei scorbuticæ, mercuriali unguento tractatæ, quæ in arthritidem desit, & alio tempore guttæ quoque serenæ causa existit. AMATUS LUSITANUS curat. med. cen. II. curat. XXXIII. memor est juvenis, qui, quum scabie, universum corpus occupante scædaretur, ex unguento cui arsenicum mixtum erat, se illeivit, & in auro lecto decumbens mortuus a domesticis inventus est. Alterum novit, qui ob similem inunctionem in insaniam devenit, & in alio tubercula

cula quædam dicit exorta curatu difficillima. Neque omittenda sunt, quæ HOECHSTETTERUS Decad. VIII. observat. habet: Sartor, inquit, juvenis scabiosus usitur unguento aliquo mercuriato, non purgato prius corpore, quo malities intro in corpus rejecta pedes ambos a coxendice resolvit, ut immobiles instar paralyticorum deprehenderentur. Solvitur alvus, dantur humores pravos preparantia, sed nil bis adjutus convellitur, & stertentem efflat spiritum. Et idem auctor Dec. VIII. casu II. a temeraria pustulosarum adfectionum curatione febres nothas, & malignas prodiisse refert.

§. XIX.

Et ulcerius pro-
batur.

Neque minus ego in sensibili-
bus subjectis a perverso exsicantium
topicorum usu in cutaneis morbis
dyspnœam, phthisin appetitus pro-
strationem, & summas præcordio-
rum anxietates observavi, imo quo-
que hydropem anasarcam, & scroti
tumores inde subortos novi. Præter
hæc vero, nostram de materiæ pec-
cantis qualitate viscida, & acris sen-
tentiam melius adhuc confirmat so-
la venarum in ejusmodi morbis su-
scepta sectio, qua sanguis tam vi-
cidus, & in coagulum quasi densa-
tus deprehenditur, ut vix possit se-
parari. Idem luculentissime docet no-
tatu digna observatio de effectu re-
tropulsæ scabiei noxiæ, quam cele-
berrimus hujus nostræ Academiæ Pro-
fessor SCHULZIUS Vol. I. A. N. C.
inservit. Homo videlicet vitam se-
dentariam a multis annis egerat,
scabie humida graviter, & diu vexa-
tus, qua externi remedii usu simul ac
semel liberatus mentis mox vacilla-
tionem experiebatur: postea sentit,
quum nullo studio scabies revocari
potuerit, motus hemiplecticos, con-
vulsivos, & sopores. Secto cadavere
peritonæum valde crassum cum omen-
to agglutinatum fœdis atro-cæruleis

& lividis striis totum repletum offen-
dit, tæterrimum odorem de se spar-
gens. Intestina flatibus, distenta, &
crebris cæruleis exanthematibus re-
ferta deprehendit, & ventriculum,
hepar, lienem, intestinum colon, &
duodenum adeo coalita in massam
unam, ut nullam eorum partem si-
ne cultro aut dilaceratione distrahe-
re potuerit. Lien magna crassitie,
& duritie erat, folliculus felleus cras-
sus, & viscido humore repletus, in-
star solutionis guttæ gummi satura-
toris.

§. XX.

Nihil itaque dubii est, quin in ^{Causa}
cutaneis pathematibus ingens feri glutinosa, & tenacis impuri, & corrupti abundet copia. At vero, si causas mediatas, & remotas, ad ejus generationem contribuentes paullo curatius velimus indagare, primo statim se nobis offert robor solidorum debilitatum, & ad satis vegetam contractionem non sufficiens: quo imminuto, sanguinis circulatio, & ab ea pendens se- & excretio superfluo-
rum humorum decrevit, partes fluidæ cum solidis non satis invicem miscentur, & attenuantur, sed successu temporis multum a pristina blanda temperie secedunt. Accedit, quod sub tali imminuto sanguinis motu structura organorum, & viscerum tam sanguificationi quam bonorum succorum secretioni destinatorum, ut sunt hepar, & lien, mirum in modum depravetur: unde vasis, & viis angustioribus redditis, particulæ acres, falsæ, sulphureæ, & viscidæ minus rite segregatæ ipsam sanguinis mixtionem ingrediuntur, eamque impura diathesi, quæ largam nostris morbis materiam suppeditat, inficiunt, contaminant, corrumpunt. Atque ideo etiam fieri deprehendimus ut hypochondriaci, scorbutici, & cachectici, qui simili sanguinis, & viscerum labe laborant, in

in varia externæ cutis vitia incur-
rant. Quæ singula quum non tam
facile possint emendari, & ad pristi-
nam conditionem revocari, simul in
aprico est ratio, quare non modo
impeditus sit labor, ejusmodi adfec-
tus, si temporis longinquitate altas
radices egerint, penitus tollere, ve-
rum etiam cur semel curati ex facile
recrudescendo pristinam adornent tra-
gœdiam.

§. XXI.

*Causæ remotæ sunt; san-
guinis excre-
tiones suppres-
sæ.* Ad tam gravem vero, & fonticam
partium solidarum, ipsorumque vi-
scerum in nonnullis depravationem
variæ concurrunt causæ; ex quibus
agmen ducunt suppræssæ sanguinis in
nobiliori sexu per hæmorrhoides, in
sequaliori per menses, in juvenili æta-
te per nares excretiones, nec non omis-
sæ in plethoricis subjectis consuetæ
venæsectiones. Etenim, quum sub
tali rerum statu, præsertim si lautum
vivendi genus accesserit, increscens
sanguinis, & humorum copia tardio-
rem circulationem, & impeditam suc-
corum vitalium depurationem effi-
ciat, non potest non inde sanguis sen-
sim paulatimque impuritatibus variis
repleri. Id quod eo magis solet acci-
dere, ubi saluberrimum transpiratio-
nis negotium ab aere frigido, humi-
do, & vappido, noxiisque vaporibus
repleto retardatur: quare etiam ho-
mines demissis, & vappidis domici-
liis inhabitantes, paludibus, & lo-
cis aquarum inundationi obnoxii ac-
colentes, item carceribus inclusi, &
populi ad frigido-humidam septen-
trionis axem spectantes, præ omni-
bus aliis tam crebro scabie, & reli-
quis cutis deturpationibus tentantur.
Nec aliud quidquam, quam humida
& inæqualis aeris constitutio, quæ
vere & autumnus regnat, in culpa
est, quod his anni conversionibus hi
cutis adfectus præsertim prodeant,
vel recrudescant; & quod certis tem-
poribus majorem pruritum ardorem-

*aer hu-
midus &
vappi-
dus.*

que excitent: sicut M. N. C. Dec.
III. ann. IX. obs. 205. tale quid cre-
scente luna factum esse commemo-
rant. Atmosphæra enim, seu am-
biens nos aer cutis tonum, & inde
pendentem transpirationis succellum
vel constringendo, vel relaxando mi-
rifice moderatur, & sicut bonus, pu-
rus, & elasticus aer intimam boni
sanguinis crasin conservat; ita impu-
rus, & vappidus contrarium plane
effectum exterit. Qua de re optime
olim cecinit elegantissimus poeta,
LUCRETIVS lib. VI. vers. 1110.

*Est elephas morbus, qui propter
flumina Nili
Gignitur Egypto in Media neque
praterea usquam.*

§. XXII.

Nihil quoque solennius est, quam
quod subitanæ aeris mutationes, &
susceptæ ex puriori leviorique aere
ad densiorem transmigrationes varia
cutis male adfectæ pathemata indu-
cant; licet non negandum sit, quod
etiam ciborum, aquarum & cerevi-
siarum mutatio, quæ aliam sanguini
schesi inducendo, novas particulas,
eisque forte colatoriorum diametris
minus respondentes ingenerat, suum
conferat symbolum. Hinc ego plu-
res scio, qui ex Gallia, & regioni-
bus trans Rhenum sitis, aliisque lo-
cis vitiferis, subtiliori aere donatis,
ad nostras oras, ubi durior, &
rigidiorem atmosphæram habuerunt,
profecti, exactis aliquot mensibus
scabie sunt correpti. Rectissime igitur
LUCRETIVS loc. cit. multorum
morborum originem ab aeris muta-
tione derivat, his verbis:

*.. sub-
tanea
aeris &
diæta
mutatio.*

*Inde aliis aliis locus est inimicus
Partibus ac membris variis con-
cinnat id aer:*

*Præinde, ubi se cælum, quod no-
bis forte alienum*

*Commovet, atque aer inimicus ser-
pere capit*

Ut

*Ut nebula ac nubes paulatimque
repat & omne
Qua graditur conturbat, & immu-
tare coactas.*

§. XXIII.

Præter hæc, inter causas remotio-
res numerari debet mala alimento-
rum digestio, quæ fit, dum vel bo-
ni cibi in nimia quantitate devoran-
tur, vel incongrui, ut fere sunt car-
nes salsæ, infumatæ, suillæ & por-
cinæ, nimis pingues, dulcia, fru-
ctus horæi, ut pisæ, fabæ &c. adfu-
muntur: quo etiam varia potus ge-
nera, inprimis vina acida, cerevisiæ
austeræ, & ipsæ aquæ impuræ perti-
nent. Tali enim ratione non possunt
non multæ cruditates viscidæ, salsæ
& acres in primis viis accumulari,
quæ in sanguinem delatæ non satis
intime miscentur, & digeruntur, nec
per colatoria, inprimis per cutis cri-
brum satis depurantur: unde sanguis,
ob difficiliorem circuitum, cacochy-
micus redditur. Idque eo magis eve-
nit, si præter animi pathemata, ut
tristitiam, & anxiam sollicitudinem,
quæ magnam in remorando, & in-
crassando sanguine potentiam obti-
nent, etiam vita deses, & sedentaria
conjungitur: quare etiam textores,
& sartores foeda scabie manuum, imo
crurum, & tibiærum crustosâ cum fac-
ie pallida, & corpore subhumido,
ob vitæ genus agreste, & motus omis-
sionem, frequentius laborant.

§. XXIV.

Prognosis, quam nunc paucis ex-
pendere volumus, secundum adfec-
tum varietatem ipsa variat. Et pri-
mo quidem sciendum est, semper fa-
cilioris esse sanationis scabiem per
contagium communicatam, quæ su-
perficialiter tantum inhærens non
adeo profunde cutim occupat, quam
illam, quæ ex indigena sanguinis &
humorum dyscrasia originem sumit.

Melior quoque, & levior esse solet
humida scabies, eaque præsertim non
adeo diffusa, quam sicca pruriginosa:
siquidem hæc dies noctesque in-
tolerabili fere pruritu ægrotantes fa-
tigat, & somnum interrumpendo vi-
res debilitat. Patientia itaque injun-
genda est, quoniam tanta impuritas
laticis serosi, acris & lixiviosi non
tam subito temperari, dilui, corri-
gi, & blande educi potest. Deinde,
omnes externi habitus adfectiones ad-
huc recentes faciliorem recipiunt sa-
nationem, quam quidem invetera-
tæ, temporisque diuturnitate & æ-
grorum incuria confirmatæ: eadem-
que iterum faciliore negotio in junio-
ribus, ob liberiores transpirationem,
quam in ætate provectoribus sanan-
tur; utpote qui, CELSI effato, lon-
gis morbis quam maxime patent.
Quæ ex interna viscerum labe oriun-
tur cutis vitia, non modo diffici-
lius, & nonnisi sublata visceris cor-
ruptela tolluntur, sed facile quoque
renovantur, & repullulant; imo non-
nunquam in hecticam, & hydropem
degenerant. Unde facile judicare li-
cet, quale ferendum sit præsagium,
si tales morbi post febres intermit-
tentes, variolas, morbillos, & luem
veneream invadunt. Tum quoque
omnes subcutanei adfectus sunt per-
tinaciores, si in partibus musculosis
& pinguedinosi dorsi, brachii, &c.
parvi noduli ad modum glandula-
rum exteriori invisibiles interiori pal-
pabiles, instar cicerum, fabarum,
& pisorum observantur, luculento
indicio: quod non tam glandulæ
cutis induratæ, sed quod humor vi-
scosus in membranis, & cellulis pin-
guedinosi stagnans causam præbeat.
Speciatim vero de elephantiasi, quæ
fere maximus externorum morborum
gradus est, ARETÆUS lib. VIII.
cap. XIII. sequentem fert prognosin:
*Omnia conferre simul oportet medi-
camenta, & vitæ rationem & fer-
ramenta & ignem. Hacque si novo,
& orienti affectui adhibueris, sanationis
spes*

Spes effulget . Sin ad summum suae creationis adscendat , in visceribusque stabili sedeat , insuper & in faciem invadat , tunc de agri salute spes omnino absissa est . Quodcumque herpetem miliarem , caput infestantem cum odontalgis cephalalgia , & catarrhosis defluxionibus morbilli vel variolae sequuntur , res non sine periculo est ; & interdum post mortem spatium in vertice morbosum , denigratum , & spaclatum inventum fuisse novimus . Lepra omni tempore valde contagiosa fuit habita ; ideoque leprosus ab hominum consortio segregandos , & exurbibus ad externa loca relegandos censuerunt medici . Ego autem aliquoties , & nuper modo litteratum vidi , qui veris leprosis symptomatibus affectus per annum , & ultra cum suis domesticis sine horum noxa versatus est . Aliiter vero res sese habet in Graecia , ubi hoc morbi genus longe magis est contagiosum : & perplacet mihi ideo AETIUS , qui lib. XIII. cap. XXX. ita scribit : *non absurdum fuit , puerorum gignendorum gratia per rariora intervalla coire ; neque in totum contagiosa successiones hujus adfectionis in omnibus fiunt .*

THESES THERAPEUTICAE.

§. I.

QUOD ad rectam & securam medendi methodum attinet , sciendum omnino est , antiquissimos artis nostrae antistites in pluribus cutis adfectionibus tam rite dignoscendis , quam persanandis fuisse praestantissimos ; idque eo magis , quum duo praecipua mala , lepra , & elephantiasis , quae maximum quasi gradum morborum cutim infestantium constituunt , in ipsorum regionibus frequentius obvenerint , commodamque praebuerint occasionem , non tantum speciales horum malorum characteres penitus cognoscendi , sed & veras reme-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

diorum vires melius explorandi , ut nobis jam facile sit , inde ad minores gradus , levioresque cutis morborum species concludere . Ex omnibus autem quam maxime mihi placet , & inprimis nostro inservire scopo videtur accuratissimus ille observator , ARETAEUS , qui in aureis suis de re medica monumentis multa notatu dignissima habet . Quid enim elegantius potest excogitari , quam illa lib. IV. cap. XIII. inserta elephantiasis descriptio , ubi tam graphice , & ad vivum quasi horrendae hujus pestis indolem atque decursum depingit , ut clarissime eluceat , totam sanguinis , & humorum massam prorsus esse viscidam , tenacem , & fere coagulata , omnemque spiritus ascensionem succorum vitalium penitus depressam , ut inde cohibitis salutaribus se- & excretionibus totus homo tenacibus , acris , & corruptis humoribus scateat .

§. II.

Atque his causis abigendis hanc Elephantegregiam proponit medendi methodum : praemissis sanguinis missionibus , lac cum quinta aquae parte mixtum , ad alvum molliendam , potui dandum , & veratrum , sub quo helleborum album intelligit , alternis diebus vere , & autumnos ferendum suadet . Dein , ceu specifica magno in pretio habet dentis elephantis rasuram cum vino dandam , carnemque viperarum vel in pastillos redactam , vel cum squilla , & juscule coctam ; imo omnia medicamenta ex viperis parata summopere laudat . Inter externa ea commendat , quae detergunt , & tumores resolvunt , & sapone sordes in balneo ablundas suadet , vel etiam balneum , cui lapathum acutum , & sulphur incoctum fuerit , ceu summum detergens praescribit . Ad tumores axungiam leonis , & ursi , æquis portionibus cum sale alcalino

H

mix-

Veterum medicorum in dignoscendis , & curandis morbis felle.

mixram; ad acres vero fluxiones mitigandas, & exulcerationes leniendas decoctum fœni græci, & hordei, oleumque rosarum, tum abstergendi, tum madefaciendi sine proponit, & si carnes liveant, prius, quo locus succulentus reddatur, scarificandum jubet. Inter cibos, quos simplices, boni succi, & concoctu faciles esse decet, decoctum brassicæ cum cumini liquamine, in cœna staphylinum, sive daucum Germanicum, ex marinis ostreas, ex piscibus saxatiles, ex avibus perdices, & columbas, ex fructibus horæos, & vina dulcia, &c. summpere commendat. Neque minus rationem habendam statuit in somno, vigiliis, & locis ad domicilium deligendis, æque ac in corporis exercitiis, quæ per cursus, per vocem, & varias corporis conversiones instituire, & citra lassitudinem congruenter intendere jubet. Nec denique reticendum est, ARETÆUM albi hellebori vires in hoc morbo non satis posse dilaudare: siquidem illud omnium purgantium efficacissimum dicit potentia, & qualitate non vitiosa, qui per exiguam portionem, & modicam dosin vetustorum morborum omnium, radicibus firmis inhærentium, unicum esset remedium, & ex difficili respiratione facilem, ex pallido vultu floridum efficeret.

§. III.

Curacionem non dissimilem, pro-
stiffandæ elephantiasi opportunam
proponit CELSUS lib. III. cap. 25.
Protinus inter initia sanguinis per bi-
dum mitti debet, aut nigro veratro
venter solvi. Adhibenda tum, quan-
ta sustineri potest, inedia est, paulum
deinde vires reficiendæ, & ducenda
alvus: posthac, ubi corpus levatum
est, utendum est exercitatione, præ-
cipueque cursu, sudor primum labore
ipsius corporis, deinde etiam siccis su-
dationibus evocandus, frictio adhiben-
da, moderandumque inter hac, ut

vires conserventur, balneum rarum
esse debet: cibus sine pinguibus, sine
glutinosus, sine instantibus. Vinum
præterquam primis diebus recte da-
tur. Corpus contrita plantago, & il-
lita, tueri optime videtur.

§. IV.

Ex hisce omnibus probe expensis
trutinatique optime judicare licet, Indica-
riones
curatio-
nis.
totam medendi methodum omnes-
que remediorum facultates eo debe-
re collineare, & quasi conspirare,
ut corruptorum, glutinosorum, &
acrium humorum massa per sufficien-
tem sanguinis missionem, & ine-
diam, per purgationes tam lenio-
res, ut lac est, quam per fortiores,
ut helleborum, e corpore detraha-
tur; deinde, ut congruis alimentis
debitaque victus ratione boni, &
naturæ amici succi ingenerentur, &
denique, ut externis quoque reme-
diis deterfivis, consolidantibus, &
exsiccantibus partes a doloribus, tu-
moribus, pruritu, & ulceribus libe-
rentur. Atque profecto eximæ lau-
deque dignæ sunt hæ curandi inten-
tiones, pariter ac propositæ iisdem
medelæ: quare non abs re fore con-
fido, si veterum insistentes vestigiis
non modo elephantiam curare, sed
ex hujus quoque curacione mitiores
cutaneos morbos, ut scabiem, her-
petem, guttam rosaceam, &c. sana-
re discimus. Quoniam tamen singu-
li hi adfectus exanthematici, ulce-
rosi, & pruriginosi ratione locorum,
corporum, & temperamentorum, nec
non ratione habitus corporis, & vi-
tæ generis multum inter se differunt,
atque erudito hoc seculo ars nostra
salutaris efficacioribus instructa est
remediis; optime nobis consulturi
sumus, quando veterum curandi me-
thodum certis limitationibus, & non-
nullis in nostro climate annotatis
cautelis includimus atque perfici-
mus.

§. V.

§. V.

Vsus
Stionis
in cutis
affecti-
bus.

Et primo quidem, quod attinet ad pravos humores per varias sanguinis detractiones minuendos, tenendum est, copiam sanguinis venæsectione evacuandi pro differenti ejus redundantia secundum ætates, vires & consuetudines, æstimandam esse. Neque senibus, qui aut ventilationibus sanguinis artificialibus, aut naturalibus adfueverunt, ejusmodi diminutiones penitus sunt dissuadendæ: siquidem cognita nobis sunt exempla senum tam virorum quam mulierum, jam supra octogesimum annum natorum, quibus insigni cum fructu in variis cutis morbis vena fuit incisa, vel naturales sanguinis excretiones per fluxum hæmorrhoidalem cum levamine revocatæ. Quod si vero subjecta sunt pingua corporisque habitu spongiosiori prædita, ubi plerumque ingens venarum copia, & exilitas deprehenditur, præsentius ego tutiusque esse observavi, sanguinis, & humorum massam per scarificationes, convenienti tempore institutas diminueri, præsertim quando vires, ob morbi diuturnitatem cibique inappetentiam depressæ parcio-rem desiderarunt depletionem. Neque hoc remedii genus semper sufficit, ubi hypochondriaci, & hæmorrhoidalibus adfecti molestis ejusmodi morbos incurrunt. Sed tum temporis debitam sanguinis vacationem per sanguifugas ano applicandas tentare & moliri præstat.

..scarifi-
cationis.

..sanguif-
ugarum.

§. VI.

Cura per
mediam.

Interdum evenit, ut corpora non nulla, in quibus plethora magis se-rosa peccat, quam sanguinea, copiosam sanguinis missionem ægerime terant. Quare tum aliud mire decet consilium, &, si nimia alimentorum voracitas, ut sæpissime fit, primam mali causam, & origi-

nem dedit, curam per abstinentiam commendare, optimisque regulis adornare. In eo autem quam maxime utilissimæ hujus curæ consistit methodus, ut ægri ab omnibus carnibus pinguibus, elixis, & glutinosis, ut sunt porcinae, & bovinæ, a lacticiis, omnibusque infantibus, & multum alimoniarum præbentibus abstinendo, carnibus magis assatis, & levioribus, ut sunt avium, perdicum, gallorum, columbarum, &c. panesque bis cocto utantur, interpositis nonnunquam, ad alvi lubricitatem conservandam, vis majoribus passis, prunis Damascenis coctis, pomis Borttdorffianis, & hujus generis aliis lubricantibus. Quoniam tamen nocere solet quævis subitanea victus mutatio, ita instituenda erit hæc inedia medela, ut ne simul ac semel, sed paulatim potius, & quasi per gradus ægri a pleniori victu ad tenuem, & parcio-rem descendentes huic sensim sine damno adfue- fiant, eamque pro circumstantiarum ratione per aliquot dies, vel septimanas continuent. Quod monitum haud minus necesse est cura finita, ne subito ad plenum victum denuo adscendamus.

§. VII.

Præter hæc, sub toto hujus curæ decursu cerevisiarum potus, alias familiaris debet removeri, substitutis in potus locum sat larga, & sufficiente quantitate decoctis, quæ species humorum depurationi, & edulcorationi interservientes, succisque superfluis exsiccandis, & solidis partibus roborandis accommodatæ ingrediuntur, ut sunt temperiores quædam expertæ virtutis, & familiarissimi usuradices, chinæ, sarsaparillæ, lapathi acuti, scorzonæ, cichorei, glycyrrhizæ, polypodii, cortices ligni sassafras, cascarillæ, cinamomi, viscus quercinus, rasura ligni sassafras, santali rubri, & plura
H 2 hujus

..requisite
decocta

huius generis alia, quæ pro varia intentione inter se mixta in aqua pura ita decoqui possunt, ut ad specierum unciam unam libræ duæ, sive mensura aquæ recipiatur.

§. VIII.

^{& a-}
^{xantia.} Sed non parum quoque expedit, ad hanc curam feliciter auspicandam, & perficiendam, ut prius prima regio a vitiosorum humorum colluvie per leniter purgantia liberetur: id quod similiter aliquoties tam durante, quam finita hac curatione repetendum est. Quo fine optime potiri licet per remedia blande evacuantia, quorum censum merito subeunt infusa cum aqua, & vino facta, quæ ex manna, rhabarbaro, foliis sennæ, cremore tartari, sale catartico amaro, cassia, herbis fumariæ, epithymi, radice cichorei, polypodii, &c. optime possunt parari.

§. IX.

^{Refracta-}
^{rius mor-}
^{bi status}
^{postulat}
^{Purgan-}
^{tia.} Quod si vero invalescens, & refractarius morbi status malignitatis suspicionem iniciat, vel in quibusdam emaciantem curam respicere videatur, operæ omnino pretium est, tam ex purgantibus, quam ex diaphoreticorum sanguinemque depurantium classe validiora, & efficaciora in usum ducere remedia, ut tenaces vitiosique humores, quibus ipsi viscerum meatus infarcti sunt, & contrinuum morbo pabulum suppeditatur, eo melius ac citius tam per alvum, quam per omnia corporis emunctoria eiciantur. Jam quidem antiquissimi medicinz parentes, HIPPOCRATES, ARETEUS, GALENUS, & alii, ex purgantibus validissima, maximeque helleborum tam album, quam nigrum, colocynthidem, & scammonium mirifice hoc sine laudarunt. At vero, quum nostris temporibus efficacia quidem,

sed tutiora sint cognita, non immerito illis dimissis radicem & resinam jalappæ, extractum hellebori nigri, elaterium cum mercurio dulci, vel æthiope minerali permixtum, gummi ammoniacum, & ex compositis extractum panchymagogum Crollii pilulari forma commendamus; vel si pulveris forma magis arridet, hic ex aliquot granis resinæ jalappæ cum totidem granis amygdalarum dulcium subactis, & cum æquali mercurii dulcis portione remixtis, addita simul una, & altera olei macis, vel ligni sassafras gutta opportune potest parari.

§. X.

Ex classe eorum, quæ solidas partes ad motum excretorium stimulant, paullo potentius humores tenaces colliquant, omnibus aliis præferendum est lignum guajacum cum cortice suo; quod sicut recto usu sæpiissime lvi venereæ penitus eradicandæ vel solum sufficit: ita etiam in tuberculeis adfectibus, qui adhuc mitiores sunt naturæ, evellendis non contemnendum est remedium. Præter hoc vero inprimis huc referenda sunt medicamenta ex mineralium regno petita, e quibus eminent tinctura antimonii tartarifata & acris, regulus antimonii medicinalis, sulphur antimonii Glanberiana, vel nostra correctum methodo, cinnabarina, & si venereæ malignitatis suspicio subest, antimonium crudum per coctionem usurpatum: quæ remedia in convenienti dosi, & matutino tempore cum decoctis purificantibus in lecto potandis exhibita, vel aliis diaphoreticis adjecta præstantissimam ferunt opem, dum lympham commovendo, obstructions in angustissimis glandularum tubulis existentes referant, adeoque sanguinem, & lympham egregio effectum depurant.

§. XI.

§. XI.

in non nullis mercurialia.
 Licet vero propositæ hæ ad depurandam sanguinis, & humorum massam curationes magnæ sint efficaciæ, & excellentis virtutis: suppetunt tamen casus, & exempla. ut in elephantiasi, & venerea scabie videmus, ubi altius infixæ venenatæ indolis causa parum inde commodi & emolumenti repetitur, sed validiori adhuc remedio opus est, quo præter argentum vivum, & parata ex eodem medicamina, si vires ægri consentiant, nullum datur potentius, ad pertinacissimos externi habitus morbos vincendos ac debellandos. Siquidem subtiles ejus particulæ intima vasorum penetralia subeundo, & penetrando, impactos iisdem humores viscosos corrigunt, extricant, dissolvunt, & aucta fibrarum in toto corpore vi systaltica, per omnis generis emunctoria, alvum, sudorem, & præcipue per glandulas, & ductus salivales, mediante salivæ copiosiori fluxu eiciunt. Atque hac solenni, & quasi universali evacuatione solet contingere, ut omnis impurorum humorum saburra brevi tempore, licet cum molestia quadam eliminetur, toto inde corpore repurgato, & quasi renato.

§. XII.

Modus adhibendi mercurialia.
 Sunt autem varii a medicis hactenus propositi mercurium adhibendi modi, quos jam paucis perlustrabimus. Ita sunt alii, qui ex mercurio vivo cum unguento pomadino probe subacto, additis floribus sulphuris, & camphora unguentum conficiunt, quocum articuli, malleoli, genua, cubiti ipsæque pedum plantæ, ad salivationem movendam, fortiter fricantur. Alii vero tutiorem, & meliorem eligunt usum internum, dum præparato prius per alteran-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

tia, temperantia, & evacuantia corpore, mercurius dulcis rite præparatus cum dupla quantitate lapidum cancrorum, & antimonii diaphoretici permixtus a granis tribus vel quatuor ad scrupulum usque, indies paullatim adscendendo, offertur: unde sat largus salivæ fluxus proritat, quem sub debito regimine, & cautelis, interpositis simul decoctis sanguinem depurantibus, per unam alteramve septimanam perferre decet. Huc quoque ex mercurialium familia scopo alterante, & diaphoretico spectant mercurius solaris, & jovialis, cujus aliquot grana cum rosarum conserva remixta per hebdomades nonnullas matutino tempore cum fructu deglutuntur, superbibendo postea in lecto sub diaphoretico regimine decocti libram circiter unam. Sed sciendum est, ut singulæ hæ curationis species aerem probe temperatum, & diætam parcam, tenuem, omniumque carniū pinguium, coctarum vel acidorum expertem desiderant.

§. XIII.

Non raro autem incidit, ut longe mitius leniusque procedendum sit, & neque purgantia, neque copiosæ sanguinis missiones, neque decocta cum exsiccante diætâ, nec ipsa mercurialia tuto admitti queant. Quando enim ætas est infantilis vel senilis, corporisque, & virium robur debilitatum, vel nervorum systema nimia sensibilitate præditum; item si corpus magis exsiccum, & macilentum, quam pingue, & laxum deprehenditur, vel si humorum acrimonia, & mordacitas magis, quam crassities, & viscida tenacitas delinquit, tum prorsus alia in medendo via ineunda est; atque in tali morbi statu non solum antiquissimi, sed omnes etiam sapientiores nostri ævi medici lactici-
 H 3 & in-

Lactis cura quando necessaria?

& inprimis lac asininum, serum lactis bubuli, & caprini, lac cum aqua mixtum non satis laudibus possunt extollere. Ita præter HIPPOCRATEM, CELSUM & ARETÆUM, qui insignem lacti virtutem in scriptis suis tribuunt, maxime DIOSCORIDES *lib. II. cap. 75.* curam cum lacte convenienter institutam utilissimam censet in superficiei corporis molesta prurigne, in maculis, & facto ibi vitioforum humorum decubitu: seorsim vero *lib. cit.* serum lactis ad cutaneos adfectus his verbis commendat: *datur (lactis serum) illis, quibus sine vehementia dejectiones molimur adversus lepram, elephantiasin & efflorescentias per totum corporis habitum erumpentes.* Et profecto, eximie sunt hujus diætetici remedii vires: siquidem non tantum crassos, viscidos, & ferme coagulatos humores diluit, & fluxiles reddit, meatus viscerum obstructos referat, & acrem humorum falsedinem contemperando partes sicciore humectat constrictasque relaxat; verum etiam per urinam & alvum noxios humores placide educit, expellit, evacuat.

§. XIV.

„quomo-
do sit in-
situen-
da.

Quoniam tamen non parum interest, ut tum quantitas, tum justum tempus bibendi lactis ejusque feri determinetur, optime nobis consulamus, si veteres in eo duces eligamus & sequamur. Ex his autem princeps & quasi antesignanus est ipse HIPPOCRATES, qui in *lib. epidem. VII.* lac asininum, vel lactis, inprimis caprini serum per plures dies bibere præcipit: & *lib. IX. de intern. adfect.* lac per quadraginta, & quinque dies, tertia aquæ mulsæ parte addita se propinasse refert. Serum lactis per menses, & ultra adsumi posse, testes sunt gravissimi SYLVATICUS atque RIVERIUS, qui eodem in gravissimis adfectibus ad XII.

XX. & XL. dies summo cum emolumento usi, plurimi sunt in commendando ejus potu. Nec aliter sentit doctissimus HUGENIUS *epistol. & consultat. medic. Tom. II. lib. I.* qui ad magnum, & antiquum totius corporis pruritum mitigandum feri lactis in majori quantitate potum ita suadet: *qui exiguum illius quantitatem potant, frustrantur sine alterationis, & expurgationis. Sit quantitas usque ad libras octo, & ultra.* Et *lib. citat. tom. I. lib. XII. epist. 1.* se consuevisse adserit serum hoc dare, quemadmodum aquas solerent medicatas offerre. Ita e.g. primo die exhibet libras sex cum syrapi rosarum solutivi uncis tribus, sequenti die simplex dat serum, & dosin successive augendo usque ad libras IX vel X. per viginti continuos dies pergit.

§. XV.

Quandocunque exanthematici hi morbi a lue scorbutica vel hypochondriaca adfectione, ut pluries evenit, foventur, & sustentantur, longe major obtinebitur fructus, quando jam memorata lactis cura ita instituitur, ut ipsa complicatis hisce malis allevandis simul dicata, & idonea sit. Quem finem vix melius licet obtinere, ac si aquæ medicatæ, inque primis acidulæ temperatiores, elemento spirituosio, & salino turgidæ, quales sunt Selternæ, Tœnnsteinenses, Wildungenses, vel etiam Egranæ, cum dimidia vel tertia lactis parte remixtæ sub exacto vitæ victusque regimine, & præmissis pariter ac interpositis evacuantibus aliisque medicamentis bibuntur.

§. XVI.

Quodsi vero harum aquarum deest copia, eodem fine saluberrimum est si cum ipso lacte vel ejus sero, tam dul-

Usus
lactis cum
aquis me-
dicatis
mixti.

... cum
herbis
pulvis
caneibus
cocti.

dulci, quam acidulo herbæ sanguinem depurantes dictisque vitis speciatim dicatæ decoquuntur, cujus generis maxime sunt: fumaria, epithymum, cuscutha, melissa, scopolendrium, trifolium fibrinum, becabunga, taraxicum, borrago, endivia, cichoreum, & ejus radix, aliaque plura, quæ partim sale volatili penetrantiori instructa humores viscidos incidunt, & dissolvunt, impuros depurant ac debitum sanguinem balsamum restitunt, partim principio amaro balsamico languenti ventriculi digestionem succurrendo, ad boni sanguinis regenerationem egregie faciunt. Neque idcirco ii spe sua frustrantur, qui præparato prius corpore, succi ex modo dictis herbis recentibus, & contusis expressi unciam unam, aut plus cum fero lactis per aliquot septimanas propinant.

§. XVII.

Viperarum cura.

Demum, inter optima graviorum cutis adfectionum auxilia refertur etiam viperarum cura, quæ tam apud venerandam antiquitatem, quam apud recentiores medicos est celebratissima, ideoque minime a nobis prætermittenda. Enimuero penes HIPPOCRATEM, si scripta ejus evolimus, nullus, quod scio, reperitur locus, quo viperarum usus adstrui possit; verum ARETÆUS, GALENUS, ÆTIUS, & ex Arabibus RHASES, & AVICENNA, horum animalium virtutes in lepra, elephantiasi, & omnibus a maligna impuritate proficiscentibus cutis vitis sanandis non satis possunt de prædicare: quinimo mirabilem totius corporis renovationem inde promittunt. Celebris ille Neronis archiater, ANDROMACHUS trochiscos e vipera paratos pro principali theriacæ suæ, seu summi alexiterii remedii ingrediente constituit: & hos omnes secuti præstantissimi Italix, Gallix & Germanix medi-

ci, MERCURIALIS, QUERCETANUS, SOLENANDER, BALLONIUS, &c. similiter viperis magnas tribuerunt laudes; donec Julius PALMARIUS, constantinus medicus Parisiensis lib. de morb. contagios. cap. IX. veterum in hoc genere promissa, & anilem credulitatem acriter perstrinxit, addito in testimonium Joanne FERNELIO, qui adseruit: medicamentis ex vipera more veterum adparatis, elephantiasi laborantibus adhibitis nullum subsecutum fuisse salutarem effectum, cum neque viscerum constitutio hoc modo melior facta, nec verrucosa tubera, nec incretens cutis deformitas fuerit emendata, sed omnia potius symptomata exasperata. Nihilominus tamen minus, & fuerunt, & adhuc sunt ex modernis plurimi, iique clarissimi medici, qui veteribus, & longæ famæ fidem habente, peculiarem, & quasi specificam contra cutaneas defæcationes virtutem in viperis, & paratis ex iisdem decoctis vel jusculis delitescere sibi persuadent; eaque propter viperas, magno sæpius sumtu ex Italia conquistis variis modis, ut pulvere, trochiscis, jusculis, vel etiam in forma salis volatilis chymice extracti sub spe optatissimi effectus propinant.

§. XVIII.

Ut vero libere, & ingenue hac de re meam profitear sententiam: De ea nihil certe solidi, quod operæ pretium faceret, auxilii ab hisce viperinis medicamentis in impuritatibus sanguinis corrigendis peti, & expectari posse, firmiter ego ob plurimas observationes, prægnantibus etiam rationibus confirmatas credo. Neque ulla in tot veterum æque ac recentiorum scriptis accurata & completa occurrit observatio, ex qua quis specificas, & dictis morbis directe oppositas viperarum virtutes certo cognoscere, & adferere possit;

maxime cum alia plerumque medicamenta admixta, vel simul in usum vocata fuerint, quæ effectum valde dubium reddunt. Ita mihi plurima cognita sunt exempla, ubi in atrophia, phthisi, psora leprosa, scabie, tinea capitis, aliisque hujus generis malis varia ex viperis confecta medicamenta vel nihil præstiterunt, vel si quid boni præstitum fuit, id potius aliis admixtis ingredientibus, & conjunctim datis medicamentis in acceptis referri debuit. Si quis itaque effectus salutaris a viperis provenit, certe non alius est, quam qui a reliquis omnibus animantium partibus siccat, gelatinoso quodam, blande sulphureo, & vaporoso succo præditis, expectari potest: unde excessiva viperarum encomia exigui sunt valoris, quia solo auctoritatis præjudicio nituntur. De medicamentis viperinis legi merentur notatu dignissimæ ZWOLFFERI animadversiones in pharmacopœam Augustanam pag. 211.

METHODUS MEDENDI SPECI- LIS CUM CAUTELIS.

§. I.

Cura differendum causarum diversitatem. Quoniam admodum diversa est naturarum, & humorum peccantium constitutio, differre quoque solet ipsa horum adfectuum curatio. Ne igitur in quocunque delinquamus, præcipue omnium causæ, quæ induxerunt malum, probe sunt inquirendæ, & distinguendæ. Ita, si ob nimiam voracitatem vitamque desidem humorum abundantia in culpa est, abstinencia, & exercitio ante omnia opus est; si crudi, viscidii humores, sub temperamento maxime phlegmatico causam suppeditant, evacuantia per alvum, mediante infuso vinoso proficient subjungendo illa, quæ transpirationem leniter movent; si corpus est pletho-

ricum, & ab omiſſa sanguinis missione, vel critica sanguinis fluxione cohibita ejusmodi scædæ cutis asperitates, & exulcerationes oriuntur, initium curationis a sanguinis per venæsectionem vel cucurbitulas distractione facere, eaque subungere remedia oportet, quæ salutare has excretiones convenienter revocant; si corpus est juvenile, macilentum, & cholericæ complexionis, plurimum proficient, ceteris paribus, diluentia, acrimoniam temperantia, & depascentem æstum refrigerantia, ut sunt serum lactis, acidulæ cum lacte, nitrosæ, & per alvum evacuan- di scopo potiones mannatæ: si viscerum, & ventriculi imbecillitas regenerationi succorum impurorum favere animadvertitur, ventriculorum roborantia, quæ digestionem adjuvant, insignem ferent opem. Quodsi autem prohibita insensilis per poros transpiratio, & tubulorum cutis obstructio causa mali præcipua est, infusis theiformibus, leniter diaphoreticis, & frictionibus recludere oculos pororum hiatus medicum decet.

§. II.

Quando per scabiem, & cutis varia exanthemata chronicæ, & difficiles ægritudines, tanquam per crisin terminantur, maximopere cavendum est ab omni generis evacuanti- bus per alvum, urinam, imo quoque a sanguinis missione, ne ex habitu corporis ad interiora materia virulenta retrahatur. Elegans hanc in rem locus exstat in Joann. LANGII epist. XVI. Tom. I. Ego scabiem, inquit, & crurum œdemata cum post aliarum febrium, tum præcipue quartanæ febris crisin oborta sponte exole- scere citra omne medicamentorum sub- sidium plus centies vidi. Quodsi tum phlebotomia facta fuisset, aut pharma- cum exhibitum, ingens fuisset pericu- lum, ne per eas venas, per quas ma-

Cautela circa ex-
anthema-
mata cuti-
s.

in materia morbi expulsa fuerit, prorsus ad interna viscera retrahatur.

§. III.

*Expulsi-
exanthema
matu-
na
promoveatur
diaphoreticis.* Atque utilissima hæc cautio similiter necessaria est, quando natura exanthematum propulsiōem salutari modo instituendam molitur, nec sola eidem perficiendæ sufficiens videtur. Si quis enim tum temporis talia vult propinare, quæ impuritates, ad cutim amandandas retinent, vel retroagunt, ut fere sunt paulo largiores sanguinis missiones, quævis purgantia, adstringentia, & in languidioribus subjectis refrigerantia, inque primis nitrosa in majori sæpiusque repetita dosi oblata, pessime sane ægrotantium salutem confulet, morbumque benignum in malignum iniquo ausu convertet. Multo magis tum excitandæ sunt naturæ in expellendis impuritatibus vires, & leniter diaphoreticis succurrendum, quæ activo quodam sulphureo principio, systalticam fibrosarum nervearumque partium actionem intendendo, celeriores humorum cursum efficiunt, eumque ad extimam corporis superficiem dirigunt, ut hac ratione excrementitiæ sordes per cuticularem exhalationem e corporis sphaera eliminantur. Atque hanc sibi viam ipsa natura, quam in medendo ducem sequi debemus, eligit; sicut non modo ex spontaneis, & in largissima sæpius copia profluentibus sudoribus, verum etiam exinde satis concludere licet, quod multa habeamus exempla, quæ testantur: scabiem aliasque cutis vitia, si præsertim a contagio, vel ex aliis morbi præcedentis reliquiis, ut febribus intermittentibus, & continuis, podagra, colica convulsiva, asthma, &c. originem sumserunt, sponte subortis vel arte excitatis sudoribus fuisse sublata.

§. IV.

Splendent autem diaphoretica virtute, sanguinemque, & humores simul fluxiliores reddunt infusa theiformia, ex herbis scordii, veronicæ, scabiosæ, fumarizæ, cardui benedicti, floribus sambuci, radice pimpinellæ, & lapathi acuti confecta; quæ largiori in copia hausta in promovenda materiæ malignæ expulsiōe egregie se gerunt. Huc quoque ex compositis spectant, dictisque infusis vel jungi, vel interponi possunt, mixtura simplex, liquor noster anodynus mineralis cum spiritu bezoardico Bussii, & cornu cervi succinato ad tertiam partem remixtus; vel etiam pulveres diaphoretici, ex antimonio diaphoretico, cerussa antimonii, & huic analoga materia Krugneri perlata, additis in refracta dosi antimonio crudo, regulo antimonii medicinali, sulphure stillititio, & ejus floribus, cinnabari, æthiope minerali, & hujus census aliis, quorum supra jam in ipsa curativa methodo §. X. mentionem fecimus. Atque tales pulveres versperitino tempore, sicut liquida spirituosâ matutino, vel ex aqua, vel ex vehiculo aquæ flor. sambuci, cardui benedicti, fumarizæ, scabiosæ, &c. possunt propinari.

§. V.

Ipsi quidem curationi sociari, & interpolari debent medicamenta diaphoretica, sed sola non sufficiunt; atque curatio positive diaphoretica, præsertim in siccioribus subjectis, tantum abest, ut ad salutem quidpiam præstet; ut potius malum exacerbet, & ex simplici prurigne pustulosum adfectum cum pruritus incremento producat. Quæ cum ita sint, necessitas omnino postulatur, ut non modo appropriatos potus, quales sunt in cho-

*Diaphoretica
hoc fine
proficua.*

His jungantur & interponantur decocta & laxantia.

cholericis corporibus decocta temperatoria, & lacticia, in phlegmaticis laxioribus saturatiora decocta, in sufficiente quantitate haurienda ordinemus; verum etiam remedia primarum viarum suburram evacuantia, & simul visciditatem feri ac lymphæ incidentia, ut sunt pilulæ mercurio dulci vigoratæ, vel in debilibus leniora infusa laxantia præscribamus, eademque post sex vel octo dierum intervallum semper repetamus. Infantibus autem, & pueris scabie vexatis speciatim commendandum est hocce purgans: Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulcis grana octo, syrupi cichorei cum rhabbarbo drachmas duas, aquæ fumarie unciam dimidiam. M. F. haustus, qui pro ætatis ratione offerendus.

§. VI.

Nimis
pruritus
quomodo
tractan-
dus.

Sæpe pruritus, maxime si lignorum decocta, & sudorifera accedunt, ad lypothimiam usque augeatur, quia ichorosi halitus, & salia subtilissima acria horum ope ad habitum corporis majori in copia propelluntur. Quod vero si incidit, merito abstinendum est ab omnibus exagitantibus, & potius lac cum aquis herbarum antiscorbuticarum, ut nasturtii aquatici, & fumarie mixtum, serum lactis vel solum, vel virtute herbarum alterantium imprægnatum, nitrosa, emulsiones, & balnea aquæ dulcis debent administrari.

§. VII.

In retro-
cessione
exanthema-
tum
quid fa-
ciendum?

Scabies, & aliæ cutis defædationes si ante tempus recedunt, vel externis sulphuratis, mercurialibus, refrigerantibus tractantur, mox pessimorum symptomatum syndrome solet adornari. In quo casu præter ea, quæ superiori loco expellendi fine commendavimus, optime se gerit

mercurius dulcis, alterante magis scopo, quam laxante datus, nec non flores sulphuris ad octo, vel decem grana cum absorbente quodam propinata; hac tamen adhibita cautela, ut sub mercurii exhibitione sulphuris usum omittamus: ab utroque autem abstinemus, si febrilis quidpiam, ut sæpe fit, concurrat.

§. VIII.

Licet mercurius specificè quasi fermentescentem scabiosorum adfectuum indolem evertat, & frustra sæpe auxilium ab aliis remediis speretur, nisi id per mercurialia interna obtineatur; salivatio tamen in morbis his exanthematicis omni cautione suscipienda, & tractanda est, præsertim si corpora sunt cachectica atque scorbutica, in quibus ipsa instituitur. Nisi enim præmissa fuerit debita humorum correctio, & præparatio, salivæ fluxus non modo impeditius succedit cum faucium inflammatione dentiumque casu, & denigratione, verum etiam vomitus, ventris tormina, cardialgiæ, diarrhææ, dyspnœæ, aliæque plura accedunt incommoda. Quoniam autem nunquam fere non huic medicationi tonsillarum fauciumque intumescencia, gingivarum relaxatio, & difficilis deglutitio junguntur; fauces præcipue lenientibus ac tonicis gargarismatibus sunt præmunientæ, corpus in perpetua diapnoea est conservandum, ex medicamentis omnia calida, & acriora diuretica sunt fugienda, & demum in diætæ victusque regimine frigoris accessus, potus frigidus, omnia acida, salsa, & cruda alimenta, quantum fieri potest, evitanda. Præterea limatio-ri opus est iudicio, ne ultra individui salivantis vires medicatio protrahatur, neve ex altera vel medicis, vel ægrotantis parte effectus prodeat insufficiens, atque fermentum remaneat, quod novum morbi pa-
bu-

bulum suppeditet. Quo igitur in utroque casu tuto procedamus, probe debemus considerare molem corporis, temperamentum, durationem morbi, materiæ morbosæ quantitatem, symptomatumque gravitatem.

§. IX.

Ad infantibus
profitur
disquiri.

Infantibus quidem absorbentia fixiora, laxantia, & depurantia tutius adhibentur, quia iisdem nervosum genus debilius esse solet, quam quod mercurialia impune ferre queat; tamen, si dicta mitiora remedia nihil juvant, & scabies maligni est generis, mercurialia etiam sine noxa oblata memini, modo grana mercurii annorum numero attemperentur, & debitum regimen, quod rarius stricte observatur, potest injungi.

§. X.

Curatio
zonæ, &
ulcerum
interna.

Si herpes præcordia invadit instar zonæ, quod sæpius in hypochondriacis, & arthriticis evenit, imo in omni zonæ, & herpetis genere, speciatim diaphoretica fixioris indolis, cum aquis diapnoicis præsidium sunt eximium; ceteris tamen remediis non penitus omissis. Eadem quoque locum obtinent in pertinacibus ulceribus, & abscessibus internis: siquidem hac ratione vitiosi, & acres humores commode alterantur, temperantur, & blande educuntur.

§. XI.

Externa
in variis
affectibus
profectiva.

Neque topica sunt prætereunda, quorum conveniens usus in perfecte sanandis cutis descædationibus, & ulcerationibus plurimum confert emolumenti. Quoniam vero diversi affectus alia atque alia postulant remedia, breviter jam strictimque præcipua denominabimus. Quando pustulæ humidæ ulceraque manantia exsiccationem, & ob nimiam meatuum cutis laxitatem lenem constrictionem

expetunt, sulphur vivum stillitium, quod exigua tantum mole inunctum cutim coarctando, ulteriorem excrementorum cutis proventum impedit, ideoque ab antiquissimis, AETII, ARETÆI, & ORIBASII temporibus commendationem sibi comparavit, omne prope absolvit punctum, si in oleo lini, aut axungia porcina dissolutum, debitaque quantitate cerussæ, & turis in unguenti massam redactum adhibetur: licet quoque, ad nimiam humiditatem absumendam, unguentum de alabastro cum tutia mixtum non minorem præstet utilitatem. Si dolor, rubor, ardor & pruritus juncta sunt, unguentum de cerussa, quod ex solutione lithargyrii cum aceto acri confecta, cerussa, pinguedine porcina confatur, omnibus aliis videtur præferendum; maxime si eidem flores sulphuris, & aliquot guttulæ olei ligni Rhodii, jucunditatis conciliandæ gratia, adiciuntur. Ad scabiem siccam, & valde dolorificam emolliendam, & temperandam, mucilago medii corticis tilisæ cum aqua rosarum extracta, vel etiam cum oleo lini, cerussa, & pauillo croci, ad imitationem diachyli simplicis in emplastrum redacta, mirabilem exserit efficaciam. Quod si autem ulcuscula profundiora purificanda sunt, & consolidanda, dictis unguentis addi potest oleum junci, & lauri destillatum, vel balsamum sulphuris cum iisdem oleis, & æthiope minerali remixtum adhiberi. Denique non negligendum est unguentum cosmeticum, in omnibus cutis affectibus finita curatione utilissimum, cujus parandi modum infra in observat. VII. docuimus. Præter hæc vero, huc etiam referri merentur nonnullæ antiquiorum medicorum non ineptæ curationes, atque imprimis HIPPOCRATIS, qui lib. epid. II ad impetiginem, & lepram aquam calcis commendat, quam autem ex monito SPONII ita temperatam

ratam esse decet, ut ne magis ulceret. Neque minus mihi semper placuit *Sylvatici* methodus, *cent. 1. conf. 22. 23.* reperiunda, ubi ille post usum feri lactis caprini, cum succo citri per XV. dies, ad libras duas quotidie sumti, externe unguentum ex sulphure, nitro, mercurio, & oleo amygdalarum dulcium confectum maximopere laudat.

§. XIII.

Tinea
capitis
curatio.

Quod speciatim attinet ad capitis tineam externa ope sublevandam, præmissis universalibus cacochymiam respicientibus, sequens unguentum magnæ solet esse efficacæ. Recipiuntur olei vitellor. ovorum uncia una, pulveris pyrii, tabaci, florum sulphuris, anatica portione drachmæ duæ, essentia benzoes, & balsami Peruviani ana uncia dimidia. M. F. unguentum, post cujus inunctionem per aliquot dies continuatam caput lavandum est decocto, quod ex æqualibus partibus vini, & lixivii cum scordio, aristolochia rotunda, musco terrestri, floribus lavendulæ, & myrrha coctis potest apparari. His nihil proficientibus, nonnulli interne mercurialia porrigunt, externe mitram ex pice navali, & balsamo de copaiva conflatam capiti imponunt, sicque totum capillitium detrahunt, consolidationem postea cum oleo vitellor. ovor. peragentes. Quando tamen violenta hæc curatio tuto admitti possit, aliis experiendum relinquo, hoc tantum commonefaciens, quod desperatum ejusmodi remedium, nisi in desperatis casibus nunquam sit adhibendum.

§. XIV.

Balneorum
usus.

Inter externa recensenda etiam sunt balnea, tam naturalia, quam artificialia, quæ ex sola aqua dulci, cum radicibus helenii, enulæ, lapathi, herbis fumaricæ, scabiosæ, saponariæ

&c. decocta, peropportune parantur, atque in psora leprosa & elephantiasi, præmissis internis sanguinem purificantibus, tum ad cutis tonum roborandum, tum ad impuras, & squamosas sordes abluendas, insigni cum fructu adhibentur. Nec minorem merentur commendationem balnea, ex scoriis metallicis martialibus, & venereis confecta, quarum illæ de terreo-salina, & sulphurea martis substantia participant; hæ vero sulphure multo, & sale vitriolico turgidæ sunt, adeoque in roborando partium fibrosarum tono insignem exerunt efficaciam. Atque ex hoc fundamento maxime sese probarunt ejusmodi balnea in morbis cutaneis, a nimia spissitudine, & corruptione humorum seroso lymphaticorum oriundis, quales sunt: scabies, serpigo, herpes, & achores, &c. sicut hac de re nonnulla exstant exempla in dissertatione sub præsidio meo habita de *balnearum artificialium ex scoriis metallicis usu medico*: ubi herpetem malignum pag. 13. scabiem pag. 18. & lepram pag. 20. iisdem sublata diversis exemplis comprobavi. Imo deum huc merito ducenda sunt balnea aquæ dulcis fluviatilis cum furfuribus decoctæ, debitaque lactis recentis admixtione temperatæ, quæ præsertim in scabie sicca, omnibusque adfectibus cum insigni cutis aspreddine junctis, & speciatim quidem in molestissimo senum pruritu auxilium ferunt præstantissimum.

§. XV.

Quum nullum prorsus medicamentum, nisi recto usu juvet, plurimumque in omni curatione rite perficienda intersit, quo ordine, & quo tempore remedia administrentur, utilissimus erit labor, si genuinam methodum jam allegatis topicis utendi cum debitis cautelis suppeditemus. Probe itaque sciendum est, remedia externa semper in postremis esse collocanda,

& nun-

Cautela
circa ex-
terno-
rum u-
sum ob-
servan-
da.

& nunquam applicanda, nisi tota sanguinis, & humorum massa viscida, acris, corrupta debitis internis corrigentibus ac depurantibus ad blandiorem temperiem fuerit redacta. Neque facile sub usu externorum negligere prorsus decet interna, præsertim diaphoretica, sed hæc potius eo fine sunt continuanda, ut quæ forte intus remanserint impuritates expellantur. Quæ utilissima monita sin flocci penduntur, & minus observantur, mille oriuntur mala, prioribus longe majora, & sæpe cum vitæ periculo conjuncta. Ita crebrius annotare mihi licuit, particularem scabiem, quæ specialia quædam loca, v. g. manus, pedes, nucham & faciem occupavit, præpostera methodo per linimenta consolidantia suppressam graves nervosi generis affectiones, ut spasmos cynicos, epilepticos, passionem iliacam, febres inflammatoriæ, cum deliriis, cardialgiis, althmata, & hydropicos tumores excitasse, quæ vix aliis modis, quam revertente priori morbo quieverunt. Huc etiam referendi sunt casus medicinæ meæ consultatoriæ inserti, ubi *Cent. I. cas. XXVIII.* male curatam scabiem hæmoptyscos, & epilepsiæ causam actuali, & *cent. I. casu IX.* in epicrisi ad vertiginem contulisse demonstravi. Majori vero & certiori damno plerumque adhibentur unguenta mercurialia. Mirifice quidem mox post inunctionem aliquot dierum, paucis tantum in locis tendinosis, & nervosis instituta evanescunt exanthemata, quia sine dubio fibrillares, & nervæ cutis partes a medicamento hoc activiori stricturam quandam patiuntur, qua particulæ humoris vitiosi e tubulis subcutaneis partim expelluntur, partim ad interiora repelluntur. At vero, si corpus non sufficienter antea ab impuris sordibus fuerit depuratum, transpiratio imminuitur, & vis materiæ morbificæ impeturose ad interiora, maximeque ad partes ner-

veo-tendinosas convertitur; unde præter alia mala, arthritidem fixam subortam novimus.

§. XVI.

Supereft adhuc peculiaris cutis depravationum species, cujus faciendæ erit mentio. Nominatur illa gutta rosacea, quæ nihil aliud est, quam faciei defœdatio, & decoloratio cum rubedine, squamulis, & interdum pustulis tuberculisque inæqualibus junctæ, a sero sanguineo plus minus impuro, copiosius ad vasa capillaria faciei advecto enata. Sunt autem variæ guttæ species, quarum levissima est, si tantum naturali major rubedo circa natum, in fronte, vel certis locis faciei observatur; peior, si in squamulas abit, pessima, quæ pustulis, & tuberculis est obstita. Atque hi diversi gradus a differente causâ in variis subjectis dependet. Siquidem non omnis gutta rosacea pravos, & impuros succos, quos natura singulari beneficio ad partes extremas summamque cutim faciei amandet, pro causâ agnoscit, sed potius in nonnullis a turgescencia, & distensione vasculorum minimorum capillarium, vel etiam lateralem, quæ nullam alias lympham coloratam vehunt, derivari debet. Aliter vero res sese habet, si causâ hujus exanthematis in materia subtili activa acri quærenda est; quæ quo volatilior est, eo plus penetrat in nervosarum membranarum texturam, inque iis corporibus, quæ generis nervosi debilitate, & scorbutica sanguinis diathesi laborant, longe majorem exercet tyrannidem.

Gutta
rosaceæ
indoles.

§. XVII.

Levior hujus mali indoles in subjectis sanis, vegetis, nullaque fontica impuritatis labe infectis levior quoque, & minus sollicitam postulat curationem; sed in iis plerum-

que & curatio
tam n-
terna.

que a majori sanguinis ebullientis ad superiora motu proveniens sæpe solis temperantibus, diluentibus, & derivantibus feliciter tollitur. Longe vero pertinacius scorbuticis inhæret corporibus, in quibus sine remediis sanguinem purificantibus nihil mitigatur. Ego igitur in ejusmodi casibus optimo cum successu ordinavi sequentem potionem per aliquot hebdomades adsumendam. Recipe aquæ fumarie, beccabungæ, nasturtii aquatici, acetosæ, ana libram unam, feri lactis caprini libras tres, arcani duplicati drachmas tres, nitri depurati drachmam unam M. D. S. potio cujus libra una mane & a meridie, si consentiat ventriculus, haurienda. Aliis eisdem depurandi sine præscripti sequentes species: capiantur herbæ fumarie, scolopendrii, scabiosæ ana manipulus unus, rad. cichorei uncia una, corticis caprarum uncia semis C. D. S. species, quarum uncia una in duabus feri lactis caprini mensuris decoquenda, & inde, facta colatura, quantum lubet, bibendum. Evacuandi scopo semel vel bis in septimana cum dicto medicamento drachmas duas infundere jussi harum specierum: Recipe polypodii unciam dimidiam, rhabarb. optimi drachmas duas, agarici trochiscati, mechoacann. alb. ana drachmam unam, nitri purif. arcani duplicati, semin. fœniculi ana drachmam dimidiam. C. D.

§. XVIII.

.. quam
externa
cum cau-
telis.

Neque præter hæc, in succulentioribus maxime subjectis, scarificationes in nucha, scapulis, dorso instituendas, neque temperata pediluvia ex aqua fluviali cum turfuribus decocta omisimus, in potus locum substituendo prisanam temperantem, vel solam aquam fontanam cum cornu cervi usto indito depuratam, vel cum farina triticea, saccharoque & citri corticibus palato accommodatam.

Facto demum, his omnibus præmissis, & reliquis consentientibus, ad externa transitu, ego sequens epithema instar omnium inveni præstantissimum. Rec. aquæ spermat. ranar. flor. sambuci, fiabarum anatica portione uncias binas, aquæ d'archibufade unciam unam, magister. saturni drachmas duas, sacchari saturni scrupulos duos, vitrioli Cyprei grana VIII. M. D. Maxima vero cautio debet adhiberi in omnibus topicis applicandis. Decuit enim prob. dolor! experientia, perversum earum usum in subjectis impuris, & sensibilibus pessima sublequuta fuisse symptomata. Sic ego inde ophthalmias, cardialgias, & a solo epithemate ex aqua spermat. ranarum, mucilage sem. cydon. succo citri & floribus sulphuris confiato hemiceraniam observavi. Vid. *consult. medicin. mearum cent. I. casus 163.*

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

VIr quidam ætatis consistentis, Affectus
tribus abhinc mensibus, medio Pustula-
hieme, sub nuptialibus festivitati- ris prur-
bus, saltando corpus insigniter com- ginofus.
movit, atque postridie aeri frigido, humidoque diu exposuit. Hinc eadem adhuc vespere catarrhali faucium adfectione infestatus, elapso triduo podraga prehenditur, satis miti, & post dierum quatuordecim decursum evanescente. Sub hac ex improviso, dolore quodam circa dorsi spinam in latere sinistro noctu corripitur: quem locum, cum expergefactus leviter inflammatum conspiceret, linteisque calefactis foveri curaret, obsidebant pustulæ cum insigni dolore. Sequenti nocte a spina dorsi per sinistrum abdomen erumpebant efflorescentiæ, instar lichenum: tumque sequebantur pustulæ, in majores sensim vesicas coeuntes; quæ ob insignem, quem inferebant, pungentem

tēm dolorēm; dissecatæ ferum plorabant lividum. Nullus in externa cute adparuit tumor; molesta autem intus vexabat sensatio, ponderis cuiusdam, cutem inter ac musculos innati, quod ad levem contactum acutissimas exhibebat puncturas; atque jungebantur alvi segnities, perpetuæque vigilæ.

Oppugnabat hæc symptomata medicis leniter diaphoreticis, antispasmodicis, externe cataplasmatibus ex herbis emollientibus, quæ ingentem excitabant pruritus; & frictiones per calidiora lintea, dolores relinquēbant, quales acus cuti inferunt: spirituosæ vero prorsus exasperabant malum. Mane loco infusi herbæ Theebois, decoctum radicis chinæ, sarsaparillæ, pimpinellæ, hermodactylorum, atque ligni sassafras potabat; & ex hoc ter quoridie triginta guttas elixirii nervino stomachici, quod essentiam corticum aurantium, cascarillæ, gentianæ rubræ, liquoremque anodynum habuit, adsumebat. Quibus votis nondum respondentibus, novissime dolenti regioni applicabat emplastrum diachylon compositum diaphoreticum, cum spremate ceti, castoreo, camphora, atque croco subactum; quod loci istius sudorem, majoremque pruritus movebat, mox vero insigne levamen inferebat. Interim quum in dicto sinistro latere adhuc præsto sit locus, qui tensivum, & ad quemvis contactum, pungentem refert dolorem: ad hunc penitus expugnandum, salubre anhelat consilium.

CONSULTATIO.

Singularis, quocum per aliquot menses, vir spectatissimus conflictatur affectus; non alius est, quam pustularis scorbuticus, a dyscrasia humorum, salis, acris, impurisque sordibus refectorum originem trahens. Hanc in sanguinis massa jam diu delituisse, vero est simili-

mum; quum autem æger sub memoratis nuptiis, gulæ forsitan nimium indulset, dein corpus vehementiori saltatione exagitavit, ac brevi post sub frigido diutius versatus aere, salutarem perturbavit transpirationem; commovit utique, ac quasi suscitavit silentem hæcenus hostem.

Unde catarrhales primum faucium affectiones, ac podagricos pedum dolores expertus; his per metastasin ad dorsi spinam retrocedentibus, in molestum illum, quo adhuc laborat, pustularem pruriginosumque incidit morbum.

Quum vero istæ efflorescentiæ, salutari plane consilio, ad cutis superficiem sint compulsæ: eo respicere decet medentem, ut naturæ ductum sequutus, iis potissimum utatur remediis, quæ integram sanguinis ac humorum massam depurandi, saliaque scorbutica attemperandi, ad exitum disponendi, & per alvum cutimque e corpore proscribendi virtute pollent. Quo quidem fine in hisce casibus propotum ordinario præscribere sive decoctum, ex radice scorzonæræ, sarsaparillæ, liquiritiæ, rasura cornu cervi, semineque fœnieuli paratum. Deinceps, bis quavis hebdomade corpus infuso manato, rhabarbarino, cremori tartari nupto purgari; reliquis diebus mane liquorem meum anodynum, cujus tres partes cum una spiritus bezoardici Bussii, vel tinctura bezoardica sint remixtæ; vesperi vero, ad promovendam transpirationem, pulverem diaphoretico cinnabarinum adhiberi curo. Non minus iis, quorum ventriculus fert, potum feri lactis cum insigni fructu commendare soleo. Ex topicis emplastrum Barbette camphoratum, cum oleo hyoscyami subactum, vel solus spiritus vini, leviter rectificatus, partique dolenti inunctus, egregium adferre observantur adjumentum. Quibus remediis, per aliquot hebdomades continuatis, si persanetur hæc

hæc molesta adfectio; excellentissimum in totum corpus inde resultabit emolumentum.

OBSERVATIO II.

Scabies
validiori
purgante
retropul-
sa & fe-
liciter
curata.

JUvenis viginti, & aliquot annorum, habitus corporis spongiosus, qui lacte, & saccharo conditis valde semper delectatus, ætate quondam maxima in copia fructus ingessit horæos, sub insequentem autumnum, postquam præsertim cum scabioso in uno decubuit lecto, magno afficitur pruritu, & pustulis indies magis efflorescentibus, quæ de nocte multum creabant molestiæ, & intra unius septimanæ spatium per totum corpus diffusæ sanie æque copiosam atque acrem stillabant. Medicus consultus ad depellenda hæc incommoda vehemens præscribebat purgans per singulos dies fumendum, cujus quidem usu ultra sexaginta ferme sedes intra triduum provocatæ vires mirum exhauriebant, sed simul mirabili spectaculo omnis prope scabies disparebat, pustulis egregie exsiccatis. Quæ perfecta videbatur sanitas non multo post denuo labascebat, dum æger omni appetitu, & somno destitutus in interioribus insignem experiebatur ardorem, cum maxima debilitate pulsumque celeritate junctum. Dabantur itaque ex meo consilio medicamenta blande diaphoretica, maxime autem nitrum cum camphora, & antimonio diaphoretico mixtum, substituto in potus locum decocto cornu cervi calido. Qua methodo id efficiebatur, ut insensissimis hæc symptomatibus evanescentibus denuo nova prodibant cutis excrementa, quæ postea per decoctum veronicæ in copia haustum, pulveribus leniter absorbentibus, & temperantibus, unguento sulphurato & balneo, perfecte sanabantur.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quod scabies sit contagiosa, facileque possit cum illis corporibus communicari, quæ jam sanguinis quadam dyscrasia, ob perversam victus rationem, laborant. Frequentissimus autem hujus morbi proveniunt in autumnum solet contingere, quia sub hoc anni tempore turbulento, & quoad tempestates inconstanti perfacile saluberrimum transpirationis negotium impeditur, magna que sordium excrementitiarum copia in sanguine accumulatur.

2) Notare licet, vehementer alui purgationem retropellere posse scabiem, dum sic humorum motu ad peripheriam corporis imminuto, cutisque colatorio spasmodice quasi constricto, salia causticæ indolis acria per sudorem non amplius eliminantur, sed retenta, & intus rejecta facile febriles motus suscitant. Equidem non nego, in scabie omnibusque subcutaneis adfectibus primam regionem a biliosa amurca esse repurgandam, sed ut remediis per epicrasin, & paulatim agentibus, uti sunt infusa vinosa, id fiat, etiam atque etiam moneo,

OBSERVATIO III.

FEMINA tenerrimæ constitutionis, Scabies biliosa & viginti annos nata, post ultimum ætatis ætatis tempore adhuc frigido ad acidulas Pyrmontanas profecta, iisdem per quatuordecim dies sub cælo frigido, & humido sine ulla valetudinis nota utitur. Domum autem reversa elapsis aliquot hebdomadibus maximo totius corporis pruritu exercitabatur, quem inopinato sat multæ pustularum efflorescentiæ in manibus, cum tumore, & dolore inflammatorio sequebantur, quæ succedente tempore ingentem saniei copiam stil-

Nullabant: Consultus vir chirurgiæ peritus pulvere exsiccante, ex tuta, creta, & cerussa composito manus perpetuo ichore madidas diligenter conspergebat. At vero, loco sperati salutaris effectus tussis oriebatur vehementissima cum summa præcordiorum anxietate, & in ipsis mulieribus, quæ valde intumescabant, ægra intensissimum sentiebat pruritum. Ego igitur in consilium adhibitus, quum singula hæc mala a materiæ peccantis in corpus repulsionem enata facile augurabar, remoto pulvere siccante, tincturam antimonii tartarizatam cum infuso radicis enulæ, quod fortiter expellit, quotidie adsumendam commendabam; ad tumorem autem dolorificum in pudendis abigendum, emplastrum emolliens cum pauxillo camphoræ mixtum ordinabam. Nec spem fecellit hæc curandi ratio: siquidem tussi inde composita, reliquisque symptomatibus sublati, rursus in partibus extremis plurimæ efflorescebant pustulæ, quæ postea decenti corporis purgatione, subjunctisque in fine unguentis sulphuratis, & balneis ex voto deciderunt, pristino cutinitore per unguentum nostrum cosmeticum reddito.

E P I C R I S I S.

Quæ præsentem ægotam graviter vexavit scabies ex intempestivo acidularum usu suam duxit originem. Quodsi enim aquæ ejusmodi frigido-humida aeris constitutione in copia hauriuntur, non potest non inde liberior transpirationis successus suspendi, atque magna impuratum salinarum, & excrementiarum copia colligi, quæ deinde, calidiori aere accedente, cum impetu ad extremam corporis superficiem expelluntur, ubi stasi sua inflammationem, & varii generis exulcerationes producant. Jam æquum justumque fuisset, naturæ in expellen-

dis, & corrigendis his sordibus interna ope succurrere. At vero, quum chirurgus externis siccantibus materiam corpori insensam retroegerit, non mirum est, pessima suborta esse mala, quæ nisi revocatis exanthematibus, & acri materia denuo expulsa abigi non poterant.

O B S E R V A T I O I V.

A Ccidit aliquando hic loci, ut tota domus scabie inficeretur maligna, quæ tamen inprimis maritum in pedibus æque ac manibus miserrime divexabat. Erat ille quadragenarius, constitutionis gracilis, & macilentæ, temperamento præditus cholerico, paululumque ad melancholiam inclinante; victu delectabatur duriore, potu consistentiori, studiisque nimis intentus vitam agebat sedentariam: quamobrem non poterat non sanguinem generare spissorem, & deinceps scabie infectus aliis longe gravius, & diutius decumbere. Manus enim, & pedes innumeris obsidebantur pustulis, quæ pruritu fere intolerabiles per plures septimanas impediabant, quo minus pedibus incedere, vel manibus quidquam prehendere valeret. Enimvero, ad submovenda hæc mala venam secandam præbuit, pilulis aliquoties ventrem purgavit, sudavit, & balnea adhibuit, sed sine ullo constantiori effectu; ut potius scabiosæ illæ pustulæ, quæ membra derelinquere videbantur, brevi post pleniori redirent agmine. Ego quum primum advocarer, Carolinarum usum suadebam; hoc vero consilio neglecto, sequenti ratione ægrum divina gratia restitui. Primo omnium præscribebam pilulas hujus compositionis: Recipe extracti panchymagog. Crollii, gummi ammon. mercurii dulcis, cinnabaris nativæ præp. singulorum drachmam dimiam, sulphuris antimonii aurati, salis succini

Scabies
magna
cum tu-
berculis
in cute.

ana grana decem, olei ligni sassafras gutt. X. M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno numero XX. quarum duodecim singulis tribus diebus mane capiebantur, superhausto & interposito infuso veronicæ calido. Inde mitigabatur quidem pruritus & pustularum plurimæ exsiccata squamulas deponebant, sed nove subinde propullulabant; & quod notabile erat, in brachiis non minus, ac in pedibus duri & insignis magnitudinis nodi, sub cute delitescentes conspiciebantur, qui glandulas tumefactas referebant. Quæ quum animadverterem, malum difficulter sanatum iri edixi, nisi grandioribus his tumoribus simul sublatis; eoque sine unguentum illinendum nodis commendabam, quod balsamum sulphuris antimoniatum cum mercurio vivo subactum recipiebat. Interne priora continuabantur remedia, & en! simplici hac methodo, cui in fine balnea subungebamus, id per Dei gratiam obtinuimus, ut ager a molestissimo hoc adfectu liberatus integre redderetur sanitati.

EPICRISIS.

Non raro in artis exercitio observare licet, quod non modo scabies, sed & alia externa cutis vitia valde sint rebellia, omniumque remediorum vim penitus eludant. Quod vero si evenit, non obscurum solet esse indicium, magnam lymphæ subesse impuritatem & visciditatem, quæ obstructions glandularum vel subcutanearum, vel meseraicarum, ipsorumque viscerum pro causa agnoscit, in quarum partium alterutra fermentum quasi residet, quod diuturnos hosce adfectus alit atque sustentat. Cujus rei plenissimam faciunt fidem observationes corporum, vel lepra, vel aliis pertinacissimis morbis demortuorum, ubi glandulas, præsertim meseraicas valde magnas & tumefactas persæpe inve-

ni. Quæ cum ita sint, in usum præsticum hæc eximia redundat cautela: omnem frustraneam esse sanguinis depurationem, quantumvis alias probatam, nisi id medicus perficere satagat, ut penetrantioribus ex minerali regno petitis remediis obstructas glandularum minimorumque tubulorum vias referet atque recludat.

OBSERVATIO V.

Vir consistentis ætatis gente Judæus, habitu corporis macilento incedens, jam per septem fere annos scabie sicca laboravit cum pruritu per totum corpus molestissimo, eoque de noctu mirum in modum adaucto. Nihil hæctenus profecerant fortes purgationes vel sæpius repetitæ, nihil sacificationes & venæsectiones, nihil demum sudorifera, utut ingenti in copia devorata, magnoque ubi-vis pretio a plurimis medicis coemta. Multo magis sanitatis loco res eo devenerat, ut se ager vera lepra adfectum, & ad mortem usque miserimum crederet. Tandem vero veniebat ad me supplex, ut suæ miseræ medicamentorum ope finem facerem, quem alias solam mortem esse allaturam credidisset. Ego igitur; singulis probe æstimatis, facile augurabar, tum perversam & nimis liberalem vivendi rationem, tum iniquas medicorum curationes, quas potissimum calidioribus medicamentis & decoctis ligni guajacis exsiccantibus susceperant, hæctenus exoptatum morbi exitum retardasse. Quare ego leniori procedendum via ratus præcipue omnium in diætæ vitæque regimine cibos duros, falsos, acres removendos præcipiebam, commendata in potus locum pitana ex rasura cornu cervi & radice scorzonæræ confecta. Deinde, ad sanguinem diluendum & purificandum commendabam serum lactis caprini per mensem & ultra mane ca-

Scabies
serina
pertina
cissima.

lide

lide bibendum; vel hujus loco sequens decoctum substituendum: Rec. radicis althææ unciam unam, rasuræ cornu cervi uncias duas, herbæ veronicæ, malvæ, hederæ terrestr. ana manipul. unum, florum sambuci pugill. IV. semin. cydon. papav. albi ana unciam semis. C. D. Atque hujus decocti mensuram unam & dimidiam æger quotidie calide hausit, lenem postea sudorem in lecto mane expectando. Ad alvum apertam servandam potio dabatur manata, quæ semel in hebdomade hauriebatur: undè intra mensis spatium non modo pruritus mitigabatur, sed pustulæ quoque siccae sensim paulatimque evanescerent, maxime cum balneis aquæ dulcis temperationibus, atque balsamo sulphuris amygdalino externam simul opem præstabamus.

E P I C R I S I S.

Judei propter genus vitæ sordidum, pauciorum potum & multum tabaci fumum; imo, quod maximum est, propter alii inter cibos comestionem facile scabie sicca tentantur, quæ licet per se satis molesta, semper tamen majorem exercet tyrannidem in subiectis macilentioribus, quales præfens fuit ægrotus. In curatione rite peragenda cane pejus & angue fugienda sunt calida volatilia & serum magis defraudantia, ut fere sunt essentia calidæ & decocta ligni guajaci; quibus non modo symptomata mirum augentur, sed malum quoque pertinacissimum redditur. Multo magis ea in usum debent proponi, quæ spicula acria involvendo impediunt, quo minus ipsa in partes sensibiles tam violenter possint agere & spasticam quasi cutis contractionem inferendo, sordium impurarum & salinarum exhalationem remorari. Verum enim vero, ut eo clarius pateat, quantum damni sicut ex omnibus calidioribus & acri-

bus medicamentis, ita quam maxime ex decocto guajacino in corpora scabiosorum redundet, allegare atque hunc transcribere placet singularem & dignissimam notatu observationem, quam Henricus ab HEER observat. med. pag. 200. suppeditavit. Anno 1608. venit ad me juvenis temperamento cholericus, lacerrima, & altis rimis pervia per totum corpus cute, non aliter, quam si clavis ferreis acutissimis, cannabis aut lini infusar, pexus fuisset. Credebam illum lepra a me indicium, vel consilium petiturum, illo enim leprosiorem per omnem vitam vidi neminem. Re ab initio examinata, invenio illum apud septem chirurgos, guajaci decoctum septies, qualibet vice, ad dies quadraginta potasse, cumque initio parum mali haberet, tam longo guajacina scobis potu, tantum non perfectam lepram incurrisse. Sape etiam observari melancholicos, nimio guajaci usu elephantiacos factos. Tum quoque paucis interiectis curam suppeditat in hunc modum: jubeo illum quotidie mane sumta sesquidrachma crystalli montani preparaticum succis sol: nymphaeæ, ribes & berberorum superbibere seri lactis, cum tantillo salis prunellæ, quantum posset. Deinde in stramine lectulo, sub altissimo molendino jacentem, stillidium ex alto in hepatis regionem cadens excipere aqua gelidissimæ, neque motu, neque solaribus radiis calefacta. Hoc cum mane & sesquibara ante cœnam, aliquot dies fecisset, sanissimus & pulcherrimus est factus. Et profecto, si dicere licet, quod res est, nihil perniciosius potest excogitari, quam subiectis cholericis, macilentis & scabie sicca laborantibus decocta guajacina propinare. Causam si quis quærat, in promptu est. Etenim, quum exoticum hoc lignum abundanti, eoque subtili resinoso & accerrimo sale, quod etiam vehementem movet sternutationem, præ aliis scateat, judicatu facillimum

num esse arbitror, hoc ipsum fibras corporis, per se jam rigidas adhuc magis intendere, & una cum sudore, quem plerumque largiter movet, bonos succos effundere, qui tum viribus sustentandis, tum acribus salium spiculis contemperandis inservire deberent.

OBSERVATIO VI.

Scabies
clima-
ctica.

Vir quadraginta, & novem annorum, temperamento sanguineo-melancholico, habitu corporis spongioso, & animo mobiliori præditus, qui præter defluxiones catarrhales leviolemque tussim, in juventute perpessam, sub vita sedentaria, & moderatori diætâ nulla fontica valetudinis incommoda senserat, inopinato scabie corripiebatur saniosa, quæ ita simul ac semel increfcebat, ut totum corpus madore sanioso ferme diffunderet, novoque quotidie infusio opus esset, ad nimiam humiditatem exsiccamdam. Præter hæc vero, oris fætor aderat intolerabilis fere, & ab admiffa frigidiori aura mox summæ percipiebantur angustia. Ad nos itaque confugiens uxor ejus sequens reportavit consilium. Primo omnium præscripsi infusum, quod sequitur laxans, cujus uncia aliquot per triduum tam mane quam vesperti bibebantur. Rec. rad. cichorei, pimpinellæ ana drachmas tres, herbæ cuscuræ, epithymi, fumaris ana manip. unum, fol. senæ sine stipit. rhabarbari el. ana unciam dimidiam, mannæ el. unciam unam, salis amari Sedlicensis drachmas sex, cardamomi scrupulos duos C. D. S. species, quæ cum mensura aquæ fervidæ per noctem infundantur, factaque dein expressione, cum æquali portione vini boni Mosellani remisceantur. Deinceps ordinavi pulverem diaphore-

tico absorbentem, ex lapid. cancror., antimonio diaphoretico, conchis præp., succino, floribus sulphuris, & nitro compositum, una cum infuso theiformi, quod herbas scabiosæ, veronicæ, heder. terrestr. rad. cichorei, & glycyrrhizæ recipiebat. Pro potu ordinario adsumebatur decoctum rad. chinæ cum passulis; idque hac methodo exactis duobus mensibus obtinebatur, ut multum a ferocia sua adfectus remitteret. Ad plenariam igitur sanationem, quam æger cum suis anxie anhelabat, præstandam, exterius commendavi unguentum ex unguento lithargyrii, flor. sulphuris, & mercurio vivo confiatum, carpis manuum applicandum; neque tamen alui purgatione, neque diaphoreticis sub ejus usu penitus omissis. Et sic læto omine eveniebat, ut fœda scabies sensim paulatimque exsiccaretur, & æger ex voto sanatus ab eo tempore optime sibi constaret, omniumque morborum expers plures supra sexaginta annos attingeret.

EPICRISIS.

Perquam notatu dignum est, quod adfectus hic pustulosus anno climacterico septenario septimo contigerit: eamque ob rem non inepte climacterica scabies appellari mereatur. Licet vero annorum climactericorum in corpus humanum potentia non adeo sit cognita atque explicita, ut vera ejus ratio cuique pateat; nihilominus tamen negari minime poterit, his ætatum periodis multa notata digna in machina nostra accidere, & varios imprimis actus depuratorios a natura institui, quæ, si superantur, ad sanam, & longiorem vitam multum conferunt momenti. Sic enim copiosa prostant exempla: sub his climactericis annis diarrhoeas, sudores

chronicos, scabies tam siccas quam humidas, hæmorrhoidalem fluxum, aliasque plures excretiones fuisse excitatas, quæ prudenter moderatæ plenam sæpe & perfectam valetudinem attulerunt. Quodsi vero saluberrima ejusmodi crisis in corpore oboritur, circumspècta sàne methodo opus est, ut ne ullo modo naturam in operationibus suis, ad bonum finem tendentibus turbemus, ac forte violentis vel repellentibus remediis perniciem sanitati intendamus, quæ nulla unquam ope in melius potest converti. Sicut autem temperata corrigentia & evacuantia in tali rerum statu optima & securissima sunt remedia; ita e contrario nihil potest esse perniciosius, nihil pestilentius, quam externa unguenta, ex sulphure & argento vivo nimis cito & intempestive adhibere; quibus materia vitiosa foras propellendas ad interiora convertitur, variique generis mala arcessuntur, ex quibus eluctari, vel nunquam prorsus, vel difficillime licet.

OBSERVATIO VII.

Scabies
epide-
mica.

ANno post millesimum septingentesimum decimo sexto, ob ætatem valde humidam & frigidam, a medio Augusti mensis ad finem usque Octobris innumeri fere cujuscunque sexus & ætatis homines in hac nostra civitate, aliisque vicinis locis, præsertim Islebiæ, non modo scabie, sed & aliis subcutaneis adfectibus, tum epidemice grassantibus insolito plane more corripiebantur; hoc tantum discrimine, quod siccioris temperaturæ subiecta scabie potissimum pruriginosa & serpiginosa, spongiosi vero habitus corpora humida potius adfligerentur, atque in multis, ubi malignam induebat faciem, duri sub cute noduli & glan-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

dularum, præsertim axillarum tumores jungerentur. Neque etiam pueri, qui vix ante menses aliquot variolosum superaverant morbum, immunes relinquebantur, sed ipsorum alii profundiores, difficilimæque sanationis exulcerationes ad periostium usque experiebantur, alii erysipelate capitis & faciei adfecti, post hujus curationem scabiosi fiebant, malo ab humero ad manuum carpum serpente. Præter hæc vero, quod notabile est, plerique his malis laborantes, ciborum erant avidissimi. Curatio ita maxime fuit instituta & ex voto peracta. Primo omnium natu majoribus infusum vel potio præscribatur temperate laxans; pueris autem hoc, quod sequitur, purgans. Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulc. gran. unum. syrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas M. D. Expurgatis hac ratione primis viis, vespertino tempore pulvis dabatur diaphoreticus, qui ex tribus partibus pulveris bezoardici nostri, vel ad Ludovici mentem confecti, & ex una parte æthiopis mineralis constabat; mane autem infusum theiforme, ex herba veronica, scabiose, fumar. florib. sambuci, rad. glyzyrrhicæ & cortice ligni assafras forbillari debebat. Mensis circiter spatio inter hæc exacto plurimis junctioes præcipiebam artuum & ligamentorum cum linimento quodam exsiccante, ex unguento pomato, æthiope minerali & saturni saccharo composito. Tandem quoque, ut aspreto cutis & rigiditas in illis locis, ubi pustulæ stigmata & deformes sui notas reliquerant, tolleretur, vividusque & naturalis corpori color redderetur, sequens unguentum cosmeticum, quod ego in omnibus cutis vitiis, ad cutis inæqualitates removendas curatione finita utilissimum deprehendi, ad fornacem

1 2

cali-

calidam illinendum commendabant:
 Recipe pinguedinis omenti vitulini,
 aquæ post hujus coctionem innatan-
 tis unciam unam, spermatis ceti, ce-
 ræ albæ ana unciam dimidiam, bal-
 sami de copaiva drachmam unam,
 olei ligni Rhodii guttas X. M. & per-
 triturationem in mortario cum aqua
 rosarum fiat unguentum. D.

EPICRISIS.

Omnia pustularum genera frequen-
 tius autumnali & vernali proveniunt
 tempore, ob atmospheram frigido
 humidam & subitaneas aeris muta-
 tiones, quæ virtuti elasticæ fibra-
 rum, pororum, omniumque meatuum
 valde inimicæ saluberrimum tran-
 spirationis opus facile cohibent: un-
 de ex retentis istis sordibus impuris,
 salinis, & de novo coeuntibus; tan-
 quam ex fonte pustulosis curis mor-
 bi propullant. Multo vero magis
 particulæ ejusmodi incrementitiæ in
 succis vitalibus accumulatur hie-
 me frigido-humida; quando ob præ-
 gressam calidiorem tempestatem per-
 spiratio fuit intensior. Tum quo-
 que infantes præcipue vermibus so-
 lent laborare, quoniam autumnali
 tempore per fructus horæos in co-
 pia comestos magnam succorum vi-
 scidorum & acidorum colluviem in
 primis viis collegerunt, quæ postea,
 majorem ciborum adpetentiam, ex-
 citando, corruptionem humorum
 magis magisque promovet. Atque
 tantum refert, anni temporum con-
 stitutiones bene intelligere: quare
 optandum esset, ut medici ad præ-
 ternaturales tempestates magis at-
 tenti aeris & ventorum mutationes
 per barometra & thermometra dili-
 gentius observant: qua ratione futu-
 rum esset, ut multi graviiores & epi-
 demice grassantes morbi promptius
 possent prævideri, congruaque diætâ
 & paucorum remediorum ope in tem-
 pore averti.

OBSERVATIO VIII.

Vir illustrissimo loco natus, se-
 ptuagenario major, habitus corpo-
 ris macilentioris & vasculosi, qui a
 primis juventutis annis diætæ vino-
 sæ addictus, quotidie tres vel qua-
 tuor vini mensuras potaverat; om-
 nem prope vitam, exceptis leniori-
 bus, quas catarrhales dicunt mole-
 stis, integra gavissus est valetudi-
 ne, maxime cum corpus strenue sem-
 per exerceret, sanguinemque ter vel
 quater in anno detrahendum cura-
 ret. At vero, quum superato septua-
 gesimo ætatis anno decrefcentis vi-
 rium robur vix amplius fortiori cor-
 poris exercitationi sufficeret, sed vi-
 ta magis sedentaria eligenda esset,
 persæpe dolorem in hypocondrio si-
 nistro gravatium percepit, cum re-
 spiratione difficiliore; quæ tamen ma-
 la cedematoso pedum tumore acce-
 dente expirant. Commendabatur
 itaque acidularum Egranarum potus,
 debito cum regimine vernali tempo-
 re instituendus, quo per aliquot dies
 adsumto mox pedum tumor incre-
 scebat, & exactis sub hac cura qua-
 tuordecim diebus ad genua usque ad-
 scendebat: jungebatur simul pruri-
 tus, & ex poris hiantibus, ichor vi-
 scidus magna in copia præmanabat.
 Omisso acidularum potu nihilomi-
 nus pedes instar faccorum tumidi man-
 nebant, humorem continuo stillantes
 tenacissimum, qui in squamas & cru-
 stas sat latas coibat, super quas pu-
 stulæ rubiginosæ eminebant. Post-
 hæc, in femore quoque & brachiis
 pustulæ oriebantur valde pruriginosæ,
 & rodentes, quæ scalptu cum
 digitis cutim lacerabant. Ceterum
 appetentia ciborum integra, spiratio
 facilis & mentis vigor satis bene con-
 stabant. Durabat morbi vehementia
 per dimidium fere anni, & hæc,
 quæ sequitur, instituebatur curatio.
 Interne dabantur laxantia mannata
 & rhubarbarina, juscula ex carne
 vitæ.

Affectus
 curis lo-
 pram
 Arabum
 emulans

vitulina & gallinacea, cum vipera-
rum carne, radicibus cichorei, scor-
zonerae, herba chærefol. endiviæ, &
borraginis decocta: in potus locum
substituatur decoctum rad. chinæ,
sarsaparillæ, polypodii, glyzyrrhi-
cæ & cichorei cum passulis & pau-
xillo corticis lignis sassafras: nec se-
rum lactis cum succis fumaris, na-
sturcii aquatici & beccabungæ alte-
raturum mittebatur. Ex medicamen-
torum classe singulis diebus mane
tinctura antimonii acris cum essen-
tia pimpinellæ, & scordii remixta;
circa noctem vero pulvis præcipitans
nitrosus ex aqua offerebatur. Ad ex-
ternam medelam quot attinet, hanc
ipsam quidem initio ferebamus epi-
themate, quod aquæ calcis vive un-
ciam unam, aquæ flor. sambuci,
plantaginis & spermatidis ranar. ana-
tica portione libram unam habebat,
superposito dein emplastro diachylo
simplici cum mucilagi e medii cor-
ticis tilis remixto. Tum quoque
lintea, decocto hujus corticis aquo-
so immersa insigni cum fructu ap-
plicabantur, & escharæ sequenti il-
linebantur unguento: Rec. lithargy-
rii libram dimidiam, aceti acerri-
mi libram unam, nitri purificati un-
ciam unam. Coque per horam, fa-
cta dein colatura fiat cum sufficien-
te quantitate olei lilior. alb. cerus-
sæ, tutiæ, æthiopis mineral. olei
tartari per deliqu. & ligni Rhodii
in mortario unguentum D. Hanc
interne quam externe adhibitis toti
corpori pristina redibat mundities,
& serenissimus æger per longius tem-
poris spatium egregia fruebatur va-
letudine. Verum enim vero, quum
strictoris diætæ impatiens non mo-
do cibis plus iusto se repletet, sed
vinum quoque sub vita motus expe-
te largius hauriret, factum est prohi-
dolor, ut sequente hieme frigido hu-
mida maximam sentiret virum pro-
strationem, urinam redderet copio-
sam, albam & turbidam, & pe-
teunte ciborum appetentia, insigni

hypochondrii sinistri dolore tumidis
labiis, vertigine aliisque capitis mo-
lestiis vexaretur. Neque tamen il-
lustrissimus gravioribus his malis suc-
cumberebat, sed denuo coalescens
ad veris usque initium spiritum pro-
trahebat, ubi luctu adfectus dome-
stico in profundum decidebat sapo-
rem, qui cum loquelæ omniumque
tam internorum, quam externorum
sensuum abolitione junctus septimo
post inausionem die in mortem ter-
minabatur. Secto corpore id notatu
dignum erat momentum, quod lien
inignis magnitudinis valde inflatus,
turgidus, & liquamine atro sangui-
neo repletus fuerit inventus.

E P I C R I S I S.

Quum ego ad plurimas serenissi-
morum Principium aulas evocatus
sæpe consilio & auxilio prodesse de-
bui, peropportunam habui occasio-
nem, pancreaticam vivendi ratio-
nem penitus cognoscendi, atque va-
rias colligendi observationes, quæ
summorum virorum diætam & va-
letudinis statum accuratius decla-
rant. Id autem quam maxime anno-
tare mihi licuit: complures, inor-
dinatæ licet diætæ crebrisque vini
comotationibus aduetos constanti
sanitatis fructu gravissos esse, quam-
diu corpus motu exercuerint; inva-
lescente vero senio, vel aliis de cau-
sis ad vitam magis sedentariam re-
ductos, mox varia valetudinis in-
commoda, & maxime quidem ver-
tiginem, visus imbecillitatem, apo-
plexias, pectoris angustias, appeti-
tus prostrationem, molestos hypo-
chondrii, inprimis sinistri dolores,
imo arthritidem & oedematosos pe-
dum tumores incurrisse, fecisseque post
mortem corporibus lienem plerum-
que ita se representasse, qualem su-
pra docuimus. Ratio in proclivi est.
Quamdiu enim sufficienti motu &
exercitatione succi vitales æqualiter
per corpus distribuuntur: & saluber-
rimum

rimum se & excretionum negotium in ordine servatur; tamdiu perversa diætæ noxa facile avertitur, nec statim morbi, in humorum stagnationibus fundati ingruunt. Quamprimum vero, mutato vitæ genere mobili in immobile, pristina lauta vinosaque diætæ continuatur, non possunt sane non, circulo sanguinis retardato, visceribusque sensim infarctis graviora inde mala & fonticæ valetudinis læsiones in corpus redundare.

Ceterum morbus quo serenissimus noster laboravit, lepram Arabum æmulare videtur; & notabile est, quod lien tam magnus fuerit repertus: unde nos recte in sententia nostra confirmamur, pertinaciores & valde rebelles externæ cutis adfectiones nunquam fere non nobilioris cuiusdam visceris læsionem pro causa & fundamento agnoscere.

OBSERVATIO IX.

Serpiginis species in actoto.

VIr quadraginta annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, diætæ addictus crassiori, & in loco septentrionem versus spectante ære utens humido, vappido & scorbuti generationi apprime favente, ante annum & quod excurrit in itinere comprehensus lecto incubuit, in quo forte scabiosus contagii sui miasma reliquerat: unde non multo post in scroto ingentem percepit pruritum, quem quum digitorum scalptu mitigare voluit, levis intumescencia & tædiofum materiæ humidæ, colore albidæ ex poris stillicidium exceperunt. Vocatus medicus atque chirurgus faculos herbis discutientibus repletos & in vino rubro coctos applicuerunt; unde tumor quidem remisit & humiditas siccata fuit, sed non modo pruritus idem permansit, verum etiam per periodos, modo longiores modo breviores, acerbis & pungitivis accesserunt dolores. His ita constitutis ordinatæ sunt purgationes alternis diebus repetendæ, data decocta larga in

quantitate haurienda, & exterius epithemata ex calcis aqua adhibita, sed sine omni salubriori effectu; ut potius siccato & repulso scroti exanthemate, nunc in lumbis ac pedibus pustulæ minime effloruerint, quæ ingenti pruritu maximam creantur molestiam. Tandem & meum imploratur consilium; unde ego primo omnium, quod ad diætæ victusque regimen pertinet, missis salis, acribus, acidis & pinguibus alimentis, leves & concoctu faciles cibos, in refracta tamen portione adsumere, loco cerevisiæ consistentioris, vini & spiritus vini decoctum radice saraparill. cichorei & glycyrrhiæ in copia haurire, & insuper corpus eundo, curru & equo vehendo, aliisque exercitiis movere ægrum iussi. Præter hæc vero, circa æquinoctium, quod instabat, vernaes scarificationes suasi in dorso, brachiis ac pedibus instituendas, tumque per mensem & ultra curam, quæ sequitur suscipiendam. Bibebatur scilicet singulis diebus mane serum lactis dulcis, vel aqua calcis eum lacte temperata, sumendo simul in prandio ad vim ventriculi concoctricem adjuvandam octoginta guttas elixirii nostri visceralis, & circa noctem alternis diebus, ad ebullitionem sanguinis componendam, pulveris absorbentis nitrosi scrupulos circiter duos. Inter hæc semel vel bis in hebdomade prima regio laxante pulvere, qui rhabarbar. el. drachmam dimidiam, cremor tartari scrupulum unum habebat, repurgabatur, & deum finita hac cura loci adfecti unguento illinebantur, cujus nobis usus est in omnibus ejusmodi cutis vitiiis exsiccandis, præmissis præmittendis frequentissimus: Rec. ungenti de lithargyr. unciam unam, flor. sulph. drachmas duas, ol. hyoscyam. drachmam unam M. F. unguentum D. Atque hac ratione ægrum divina annuente gratia sanitati restituimus.

EPICRISIS.

1) Præsens ægrotus scorbutica sanguinis & humorum dyscrasia laborat, quam sibi procul dubio victu duro, vita sedentaria & aeris vapidi usura contraxisse videtur. Nam ea est harum rerum indoles, ut sanguinem spissum, viscidum, & ad liberiores per omnes partes circulationem ineptum ingenerent; unde deinceps facillime succorum inutilium excretiones retardantur, multæque fordes impuræ, falsæ & acres accumulatur, quæ proximam cutis adfectum causam constituunt, maxime si contagiosa quædam infectio, ut in præsentis hoc casu accesserit.

2) Merito taxandus est medicus pariter atque chirurgi in curanda scroto serpigine error, dum iniquo plane ausu ea adhibuerunt remedia, quæ obstipatis cutis poris, liberam materiæ acris exhalationem impederunt; ut ideo non mirum esse debeat, cur deinde non tantum major prurigo, majorque partis adfectæ durities subsequatur, verum etiam, cur facta materiæ ad alia loca metastasi, tam lumbi quam pedes pustulosis excrecentiis defæcati fuerint. Longe itaque melius longeque tutius est, inter initia statim ea præscribere medicamenta, quæ sanitati insensam humorum spissitudinem diluunt, acrimoniam temperant, & obstructos cutis poros referando, malignitatis eliminationem promovent. Quorum ex numero in iis, qui ferre possunt, lacticia eminent, sive etiam aqua calcis vivæ cum lacte temperata, cui jam ab HIPPOCRATE & optimo ipsius interprete Sponio, eximia in diluendis & depurandis humoribus virtus tribuitur.

Vid. consultat. med. Tom. II. Sect. IV. casu CXXII, CXXIII. &c.

CAPUT VI.

De omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis præsertim cancriosis.

THESES PATHOLOGICÆ

§. I.

Dixi in priori capite de illis vitis, quæ summam cutis superficiem potissimum occupant, varii generis pustulis, pruritu & inflammatione molestis exasperant, erodunt, exulcerant. Nunc ad ea veniam, quæ profundius serpendo, ipsas partes cuti subjacentes male adficiunt, & ulrum nomine a medicis insigniri solent. Sunt autem ulcera: partium solidarum cum cavitate quadam minori, ichorem tenuem, falsum & acrem fundente, dissolutiones & erosiones, a sero extravasato & corrupto originem ducentes.

Ulceram desinitio.

§. II.

Differunt ulcera ab abscessibus, dum in hisce major, quam in illis deprehenditur cavitas, atque non tam sanies aquosa, falsa & acris, quam potius pus laudabile bene coctum a sanguine in partibus musculosis stagnante & mora corrupto gignitur; licet negari minime poterit, ulcera sæpe ex apostematibus oriri, quæ in principio meri fuerunt abscessus. Discrepat quoque verum ulcus a tetra ossium carie. Hæc enim ossa tantum, illud molliores corporis partes invadit; quamvis in eo convenire videantur, quod utrumque malum materia corrodeute putrida exsionem corruptionemque partis adfectæ inferat.

discrepat
ab abscessibus.
osse
sum carie.

§. III.

Veram tam abscessum quam ulcerum sedem

fedem omnes humani corporis partes laxæ & molles, siue internæ, siue externæ constituunt. Siquidem, testantibus auctorum fide dignissimorum observationibus, non modo in capite, facie, naribus, labiis; uyu-la, faucibus, thorace, mammis, dorso, inguine & pedibus; verum etiam in hepate, ventriculo, utero, intestino recto, pulmonibus, renibus, vesica, mesenterio, & pancreate, imo ipso in cerebro, cujus molliissima tenerrimaque textura est, varii generis exulcerationes progignuntur: etiam si probe tenendum sit alteram præ altera partem ad ulcera citius suspicienda magis esse dispositam, quale quid præsertim in locis, ob plurimum canalium concursum succulentioribus, inguinum, abdominis, ani, uteri &c. animadvertere licet.

§. IV.

-- differ-
entia
inter se.

Ulceræ inter se ipsa discrepant: quam differentiam paucis iuvabit exponere. Sic alia in profundum abeunt, ut sunt fistulosa & sinuosa, alia in latitudinem serpunt, & dicuntur serpigiosa, alia vero æqualitatem servant. Deinceps, alia sunt benigna alia maligna; & illa quidem, quæ pus non adeo foetidum & corruptum, sed magis album & sincerum fundunt, remediisque facilius obtemperant: hæc vero, quæ ichorem acrem, tenuem, lividique coloris foetidum alunt, & partes conterminas depascendo, non tantum pinguedinem & carneas fibras, sed tendines quoque cum ossibus agrediuntur. Atque horum fere singula curatu sunt difficillima, & Græcorum loquendi idiomate phagedæna, dysepulotica, chironia & cacoe-thea appellantur. Pessimi igitur moris ulceribus adnumerari debent cancrofa, ex partium glandulosarum tumore livido, ramulisque venarum insignibus stipato conspicua, qui apertus celerrime proserpit, partef-

que vicinas & substratas putredinosa corruptione depascit, sinus formans & foveas, cum oris labiisque turgidis, duris, & intolerabili foetore tetricque coloris materia junctis. Malæ quoque indolis esse solent cariosa, ubi ossa incipiunt corrumpi & ita exedi, ac si vermibus fuissent erosa: id quod & nigredo & difficillima ossium coalitio luculenter satis declarat. Referri huc etiam debent fistulosa, ex variis sinibus, siue canalibus callosis, indolentibus composita, & orificiis sæpius arctis, præduris & callosis cincta, quæ si cicatrice interdum obducuntur, materia copiosa acris, alias quærendo vias, novo plerumque orificio foras prorumpit. Sed de his in sequenti capite sigillatim.

§. V.

Causa ulcerum proxima & formalis a plerisque hodierni etiam ævi medicis acidæ corrosivæ esse naturæ statuitur. At vero, quum in sanguine purum acidum nunquam detur, neque ullum ulcus, siue sit exedens canerosum vel cariosum, absorbentibus, quæ acidum facillime tollunt, sanari possit, nec denique foetor acidæ præsentiam subindicet: veritati magis consentanea illorum videtur sententia, qui omnis in ulceribus exesione causam non tam salinæ admixte acrimoniæ, sed potius formalis humoris putredini adscribunt. Ea enim vis est ac potentia putredinis, ut non modo intestino motu texturam & unionem solidorum plane dissolvat ac destruat, particulisque sulphurei a terrearum partium vinculo secedentibus foetorem excitet tæterrimum, verum etiam mirifice sese multiplicando, humores & partes solidas accedentes eadem putredinis labe inficiat, contaminet, corrumpat.

causa
formalis
est putredinis

§. VI.

§. VI.

quod
argu-
mentis
docetur.

Verum eam vero, quum putredo, motu intestino fermentativo, fecunda salium & sulphuris genetrix sit, minime certe peregrinam salino-sulphuream indolem in ulceribus sinuosis excludimus: odor enim, pruritus, & celerrima sanæ partis corrosio ejusmodi salino-sulphureum & acre principium clarissime demonstrant. Tum quoque in putredine vera latet ratio, cur ulcera difficilis sint curationis, ossiumque caries, si semel radices agerit, multo labore longissimoque tempore exterminari vix queat; cum tamen, si simplex tantum acidus & corrosivus humor veram ulcerum causam perficeret, is facili negotio posset corrigi penitusque inverti. Secus autem fieri observamus in putredine, quæ, si semel in corpore five animali, five vegetabili fixa occupaverit sedem, ægerime excutitur, sed ulterius serpendo se propagat, nisi corruptæ a sana parte excissio instituat. Et quid multa, vel sola ulcerum curatio de putredinis præsentia nos plenius potest convincere. Hæc enim quum medicamentis balsamicis, & sale volatili oleoso subtili turgidis, quæ extinguendæ putredini accommodatissima sunt remedia, quam optime perficitur, facile potest judicari, putredinosæ esse indolis materiam, quæ in ulceribus peccat, tantarumque molestiarum causam suppeditat. Verum enim vero, quum eadem sit sphaceli atque ulcerum ratio, & in utroque morbo putredo accusari videatur; non immerito in quæstionem venit, quomodo ulcus a sphacelo possit distingui. Nos itaque fundatis adducti rationibus in sphacelo magis putridam sanguinis corruptionem, quæ propter copiosum alcali celerrime se propagat; in ulceribus autem serosi potius laticis corruptionem, qui ob salfedinem, quo sca-

Discri-
men
sphaceli
ab ulce-
ribus.

tet, non tam subito in putrefactionem ruit, accusandam esse cenceamus, nec quenquam facile delicturum esse confidimus, si hanc in discernendo cautionem adhibuerit.

§. VII.

Sequitur jam, ut causas, quæ putredinem hanc ulcerosam in corpore suscitant, dispiciamus. Jam vero certissima decet experientia ulcera sæpius a prægressis abscessibus, vel vulneribus perperam curatis suam mutuari originem. Atque hoc fieri maxime deprehendimus, si vel apostemata non mature aperiuntur, vel si vulnera profunda a sordibus non rite purgata nimis cito cicatrice obducuntur. Tum enim materia purulenta intus retenta in foetidam abit putrilaginem, & sinuositates formando, cum vicinis partibus similem labem communicat. Neque minus ex inflammata quadam parte frequenter apostemata, & ulcera gignuntur. Sic enim in artis exercitio non raro solet contingere, ut interna phlegmone pulmonum & pleuræ in empyema, inflammatio pancreatis, renum, vesicæ, intestini recti & uteri, in ulcera mali moris transeat. Eodem modo externe ab erysipellate scorbutico, unctuosius male tractato ulcera oriri jam olim HIPPOCRATES scilicet VII. aphor. 2. & lib. epidem. VI. scilicet III. §. 35 eleganter docuit. In partibus quoque glandulosis tumores duri scirrhusi, vehementer dolentes, inveterati, vel male tractati, propter sanguinem nimis viscidum, frigidum & ad discussionem ineptum successu temporis exulcerantur, & tum perfacile, nisi prudentis medici opera accedat, in pessimæ indolis ulcera fistulosa & cancroſa degenerant. Cujus quidem rei testes sunt luculentissimi mammae, parotides, glandulae subaxillares & maxillares & colli, musculo masto ideo instratae & substratae, nec

causæ
media-
tæ.

non

non glandulæ inguinales, quæ ex copiosis & angustissimis canaliculis tam sanguineis, quam excretoriis, folliculique membranaceis contextæ, ob stagnantem & coagulatum inibi humorem, duritiem induunt, & in scirrhum abeunt, qui per facile inflammatur, & post inflammationem malignum ulcus relinquit. Accedit demum violenta partium contusio, quam preste ut ajunt pede, humorum sequitur stagnatio, inflammatio & ad putredinem propensio: quam ob rem etiam in extremis maxime partibus, ut manibus & pedibus, a graviore quadam contusione frequentes, easque periculi plenas ulcerationes deprehendere licet.

§. VIII.

viscerum la-
bes &
morbiprægre-
fi.

Utut vero ulcera violentam ple-
rumque externam causam prægres-
sam habeant; nihilominus tamen a
causa etiam interna, seu vitiosa hu-
morum viscerumque labe suam du-
cunt originem. Sic GALENUS lib
IV. de compos. med. ferm. XX. lienem
& jecur male adfectum vitiosi humo-
ris in ulceribus genuinam esse cau-
sam judicat, & perite addit: his an-
tea provisus ad consolidandum ulcus
veniendum esse. Neque hujus rei ra-
tio e longinquo erit repetenda. Ete-
nim, quando impedito sanguinis per
hepar & lienem circuitu, sordes ex-
crementitiæ non satis a massa san-
guinea segregantur, non possunt cer-
te non maxime in omnes humores
impuritates redundare; quæ dein per
stagnationem in subiectis præsertim
languidis, facile ad majorem corru-
ptionis gradum evehuntur. Atque
ideo etiam fieri observamus, quod
hypocondriaci, mensium vel hæmor-
rroidum suppressione laborantes ca-
chectici, scorbutici, hydropici & he-
ctica tabidi, qui talem viscerum cor-
ruptelam intus plerumque alunt, præ-
aliis ad ulcerum generationem sint
dispositi. Quo etiam illi debent re-

ferri, qui post variolas, morbillos,
febres & inflammationes ulcera ex-
ternarum partium cariosa dyssepulo-
tica, internarum partium apostema-
toda experiri solent; vix aliam ob
causam, quam quod consumpta san-
guinis parte balsamica, tenui & nu-
tritua, reliquus cruor difficiliter cir-
cumagitur, ideoque facile in effec-
tam ac putridam abit diathesin; li-
cet non raro usu veniat, ut a præ-
gresso morbo in sanguine materiæ
relicta sit copia, quæ tanta posthæc
mala excitare valet.

§. IX.

Præter hæc vero, ætas juvenilis, ^{temperamentum, ætas, vitiosus &c.}
infantis & senilis, habitus corpo-
ris laxus, spongiosus seu copiosus &
exilioribus vasis donatus temperamen-
tum sanguineo-phlegmaticum, in-
temperantia in victu, aer squalidus
& humidus, & vita laboris expers
&c. mirum in modum ulcerum ge-
nerationi velificari solent. Horum
enim omnium ea est indoles atque
potentia, ut sanguinem copiosum,
& ob languidiores excretiones im-
purum, multaque humiditate præ-
ditum ingenerent: qua ratione non
potest fere non accidere, ut exinde
tardior, segnior, & impeditior san-
guinis succedat circuitus, qui omnis
cacochymia & impuritatis mater est
fecundissima; sicut e contrario ve-
getior sanguinis circulus omnes he-
terogeneas partes a mixtione anima-
li procul arcet, putredinemque egre-
gie avertit.

§. X.

Denique causis ulcerum remotis ju-
re etiam accenseri debet contagium, ^{contagium.}
cujus beneficio plurimæ exulceratio-
nes in sana corpora transferuntur.
Enimvero, existimare qui posset,
annon ulcera infectionis contagiosæ
sint expertia: at vero, quod ipsa
per facile, accidente immediato con-
tactu,

tactu, sui indolem propagent atque multiplicent, non modo innumeris confirmatur exemplis, verum etiam vel unice ex comparatione morborum, qui eandem cum ipsi originem agnoscunt, elucere potest. Non enim rarum, sed artis exercitio frequenter obvium est, phthisin, scorbutum, lue veneream, scabiem, variolas &c. per familiare consortium & immediatum contactum in alios derivari; & SEVERINUS tract. de vipera pag. 350. mirabilem refert historiam puellæ, osculo corpora inficientis, ut plures adhuc alios notatu dignos casus silentio prætereamus. Neque adeo obscura hujus phænomeni ratio. Etenim, quum omne contagium a sola putredine proveniat, omnesque morbi, qui putredinem ulcerosam junctam habent, contagiosi habendi sint; nihil certe dubii est, quin etiam ulcera, quæ putredinosi quid intus alunt, contagio inficere, aliisque corporibus vapore exhalante teterimo similem interminum motum imprimere possint.

§. XI.

Provisis omnibus, quæ ad universa ulcera genera pertinere visa sunt, jam ad singulorum explicationem transeam. Ex his autem præcipua sunt, & quam maxime medicam desiderant considerationem, ulcera canceriformia sive canceri, qui nihil aliud sunt, quam tumores scirrhusi duri, in putridam corrosivam corruptionem partis solidæ, quam occupant, abeuntes, & plerumque lethales. Ita vero oriri & succrescere solet cancer: Primo nodulus sentitur durissimus fatis exiguus, vis pisi, aut avellanæ nucis magnitudinem superans, qui tamen ob spasticam fibrarum adjacentium nervarum stricturam subinde puncturas, ardentes & lancinantes dolores, per intervalla recrudescentes, inferre solet, satisque diu in hoc statu persistere potest; donec majori humoris visceri & impuri accessu, factaque ibi collectione,

canaliculi obstruuntur, & demum nimium infarcti rumpuntur. Unde tumor non solum in ingentem sæpius molem attolitur, sed & sanguine in vasis coagulato per cutim transparente, colorem prorsus lividum & plumbeum induit, vasaque circumjacentia in varicosam turgescientiam explicantur. Quæ omnia si ita fiunt certisque signis deprehenditur, cancer adesse dicitur occultus. Quodsi vero, & a vel propter improvidam emollientium & acrium irritantium applicationem, vel ob majorem massæ sanguineæ orgasmum, major tenuium humorum adfluxus proripitur, & hoc modo coagulum spissum & acido corrosivum nimio humidum dissolutum fermentationem concipit putredinosam, tunc utique circumjacentes, & dein etiam profundius sitæ partes sub atrocium dolorum concursu putrida corruptione depascuntur, saniesque & ichor suberuentis foetidissimi ac vere cadaverosi odoris funditur; imo quandoque larga sanguinis sinceri ex vasis erosio contingit emanatio. Atque talia ulcera canceri exulcerati nomine insignantur.

§. XII.

Quo majores vires cancer hic exulceratus recipit; & quo magis corruptio increfcit, eo pejora accedunt symptomata, ut fere sunt: hectica febris cum insigni corporis extenuatione, ciborum fastidium, summa virium prostratio, inquietudo, assidue vigilæ & anxietates; imo demum crebriora animi deliquia. Etenim, vaporibus putridis per poros & vasa venosa resorptis fluidum tam sanguineum, quam nervosum tenuissimum & purissimum inficitur, adeoque tonus, robor & vis partium solidarum systaltica mirifice labefactatur.

§. XIII.

Occupant præcipue pessima hæc ulcera mammas feminarum, quæ ex copiosis sanguiferis, lactiferis, lym-

Cancer !
symptomata.

Cur
mam-
mas fe-
mina-
rum præ-
cipue in-
vadat ?

lymphaticis & valde angustis canaliculis, in spiras & plicas coalitis contextæ sunt; ubi quam facillime sive humor sanguineus, sive lacteus & lymphaticus stagnare, colligi, & infixus manens summam acrimoniam & putredinem concipere potest. Si quidem sanguis motu suo privatus in angustis meatibus non aliam, quam sphaceloso-putredinosam alcalinæ indolis corruptionem induit; lac vero & lymphæ subsistens in corruptionem potius acidam & corrodentem abit: quæ dum putredini quodammodo resistit, fieri solet, ut non tam subito, sed per eximiam sæpe moram putrida consumptio serpat, partesque vicinas erodat, & exulceret. Neque vero tantum mammæ, sed etiam quæcunque aliæ, copiosis vasculis instructæ, glandulosæ & fibroso nervæ partes, ut facies, labia, genæ, nasus, oculi, lingua, gingivæ membrum virile & uterus, tam extrinsecus quam intrinsecus ejusmodi tumoribus malignisque ulceribus tentantur, quæ tamen magis inter excrescentias & carcinomata corrosiva exedentia referri debent.

§. XIV.

Causæ
sunt hæ-
morrhoi-
dum &
menstrui
suppres-
siones.

Hactenus generalem canceri historiam descripsisse sufficiat. Verum enim vero, quum omnis cancer in principio verus fuerit scirrhus, seu partium glandulosarum tumor præternaturalis, durus, asper & doloris expers; videamus primum quænam causæ ad hujus generationem, sive ad materiæ in locis glandulosis stagnationem, spissitudinem & coagulationem contribuant, & dein, quæ scirrhosam duritiem in ulcus convertant. Ad primum quod attinet, crebriori constat experientia, quod feminæ potissimum, quibus menstrua circa quinquagesimum ætatis annum deficiunt, vel quæ spasmodicis hypochondriaco-hystericis pathematibus laborant, facillime diris istis tumoribus adficiantur: id quod similiter evenire solet virginibus & mulieribus etiam nondum adeo adultis, si quan-

do diurna mensium suppressione ægrotant, neque minus iis subiectis, quæ fluxui hæmorrhoidali adueta, hujus defectum sentiunt. Quodsi enim sanguis huc derivatus non excerni amplius potest, ad alias partes regurgitat, & deinceps ob languidiorum motum spissior factus, variæque ad loca glandulis obstita depositus, facile scirrhum in utroque sexu producit.

§. XV.

Maxime autem omnium tale quid contingere deprehendimus, si diuturnus mæror & acerba tristitia, vel etiam terror inopinatus excitatus concurret; quoniam nihil fere magis, quam graviora hæc animi pathemata sanguinem crassum, & ob transpirationem aliasque excretiones cohibitas, simul impurum ingenerare valet. Et hinc est, quod multi longa tristitia confecti scirrhos in pancreate, mesenterio & hepate habeant, atque feminarum plurimæ ex repentino terrore, circa mesium fluxum abortu scirrhosæ mammarum tubercula retinuerint: quale quid etiam in mulieribus ubera præsentibus observare mihi licuit, sine dubio, quia lac per terrorem repulsum & in ductibus lactiferis accumulatum stagnando spissum subijt coagulum, & scirrhum procreavit, cujus certa signa sæpe non prius, quam desinente menstruum fluxu se manifestarunt.

§. XVI.

Pertinet huc quoque victus durus, austerus & salus, ut sunt carnes fumo induratae & multum salitæ, pisces marini, lentes, pisa, fabæ, acetaria, ut & potus parvus & consistentior, cum omnibus reliquis, quæ crudum ingenerando chylum, sanguinis massam lentore & spissitudine inficiunt. Longe vero major inde noxa redundat, quando sedentaria & expers laboris vita accesserit: unde fieri observamus, ut virgines vestales & cœnobiis inclusæ, ob vitam desidem facile mensium suppressionem

diu-
turna
mœstitia
& terrore

victus
& potus
inconve-
niens.

vita
sedentaria.

tionem & cachexiam, abhinc vero non raro in scirrhus, inprimis mammarum, incidunt. Aliquid tamen simul temperaturæ hominis in hoc casu tribuendum est, quæ si melancholica est, & succi in corpore viscidiusque temperati foventur; maior semper & certior metus est scirrhi, quam in aliis, quorum succi satis sunt fluidi & in iusta temperie constituti.

§. XVII.

Neque præterea in tumoribus glandularum ingenerandis parum si bi vindicat ipsa hæreditaria dispositio, quæ sicut morbos in vitio solidorum fundatos perfacile ex parentibus in liberos traducit; ita quoque plures ad scirrhosam labem facilius suscipiendam reddit proclives: quod quidem plurimis exemplis familiarum, certa ætate scirrhum & cancrum incidentium probare possemus, si latius excurrere instituti ferret ratio. Si quid vero denique ex omni causarum serie ad frequentem horum tumorum generationem contribuit, sunt profecto externæ violentiæ, per contusionem, compressionem, lapsum, puncturam, vel aliam quamcunque vim illatæ. Sic enim novi feminas, quæ inter jocos cum marito a sola fortiori mammarum contrectatione loco jucunditatis perpetuum morbum & luctum reportarunt. Sub tali enim contusione, utut leviori, vascula minima quasi rumpuntur, & humor folliculis glandulosis inclusus comprimitur, moraque diuturniori spissescit, & in duram massam abit; unde scirrhi origo.

§. XVIII.

Quæ scirrhum in ulcus cancrum convertunt causæ, iterum variæ sunt, & quidem ex his nonnullæ, quas jam attulimus. Tum autem cancer oriri solet, quando scirrhus, qui colore albus est, fit rubicundus, cum dolore lacerante & summe urente, ac si ferrum candefactum per partem duceretur. Quod enim si accidit, indi-

cio est, scirrhi inflammationem fieri in margine, & vasis per ipsum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem. Dein tumor fit cineritius & lividus, & vasa sanguinea varicosa atro sanguine turgida intra cutim & pinguedinem apparent. Denum talis tumor aperitur & labia acquirit prætumida, asperæ, retorrida, dura & inæqualia, faniem fundens putridam tetri odoris atque tam acrem, ut adjacentes partes & lintea exedat, quasi esset combusta. Unde facillimum judicatum est, quod inter causas cancrum inducentes primo omnium referenda sit inflammatio, & ad hanc quæ conferunt causæ, scirrhum quoque in cancrum possint convertere. Ex harum vero numero sunt: sanguinis, ob deficientes menses & hæmorrhoides major ad parte debilem adfectam regurgitatio, nimius animi & corporis motus; ex alimentis dura, salsa, acris, alliacea, aromata, piperata, fructus acidi, acerbi, austeri & immaturi copiosius comesti, item quæ alvum constringunt, ex potulentis spirituosæ, ut vinum & spiritus vini, ad ebrietatem usque hausta; ex medicamentis internis omnia exagitantia tam sudorifera, qua fortiora purgantia, ex reliquo vitæ regimine aer frigidus borealis, improvide laboranti parti admissus. Namque hæc omnia ita sunt comparata, ut humorum motum ad partem scirrhosam magis determinando, facile inflammationem, quæ proxima veri canceri causa est, excitent atque accendant.

§. XIX.

Longe vero citius longeque certius scirrhi in cancrum fit mutatio, si ægroti sunt cachectici, vel ad talem provecti ætatem, quæ impuris & terrestribus succis in corpore progignendis favet: quoniam sub tali corporis dispositione indies malum augetur, tantum abest, ut medicamentis obediens quicquam de ferocia sua remittat. Contrarium vero contingit in

Inflammationis causa.

Quæ amplius incrementum.

temperamentum.

hæreditaria dispositio.

externa violentia.

Cancer aperi causa est inflammatio.

euchymis, seu bonos humores habentibus, in quibus cancer occultus per plures annos tolerari potest, si modo omnia motum sanguinis nimis augmenta provide caveantur. Ita TULPIUS recenset exemplum feminæ, quæ per plurimos annos in sinistra mamma durum & inæquale gessit carcinoma, sine ulcere sine ulla graviore noxa; donec tandem increcente post tot annos dolore & pruritu malum hætenus quietum a medicamento erodente per empyricum applicato in carcinoma ulceratum brevi degeneraverit, cum laticis inversis, crusta cinerea, sinu deformi, tubere inæquali, colore livido, sanie cadaverosa, acerbissimo dolore, vigiliis, animi deliquiis, aliisque conclamati canceri notis. Præter hæc, notatu dignum est momentum, quod in sequiori sexu scirrhi ut plurimum non prius in cancerum inclinent, quam mensibus per ætatem terminatis, sine dubio, quia tum temporis plurimæ feminarum fiunt cachecticæ, & sanguis, qui antea salutariter excretus fuit, nunc retinetur. Quantum autem saluberrima mensium excretio in tali casu præstet commodi, inter alios testis est BAL-
LONIUS, qui *lib. 1. epid. pag. 57.* exemplum profert abbatissæ, mammarum scirrhi laborantis, cui sub nimio menstruum fluxu marmæ detumuerunt, & malum mitescere visum est, suppressis autem mensibus denuo increvit.

§. XX.

Quod speciatim ad malignum uteri scirrhum & cancerum attinet, huius quoque causæ breviter erunt sup-
peditandæ, præmissa tamen antea di-
ri huius mali historia, quæ ita se ha-
bet. Primo dolor oritur in inguine
continuus, qui sensim paulatimque
totum hypogastrium ab ossæ pubis ad
umbilicum usque occupat; hunc po-
stea sequitur glandularum, circa col-
lum uteri, & maxime orificium ejus
internum confidentium tumor durus,

compressioni renitens, rotundus, inæ-
qualis, qui, si contrectetur, ad ægræ
sensum dolore pungitivo molestus est.
Urina redditur crassa, confusa, &
alvus ingestis minus respondens ad-
stricta est. Si inflammatio accedit
ulcerosa, crebra ad lipotymias, utut
leviores adest propensio, materia pro-
fluit putrida, foetida & saniosa, fla-
vi & cineritii coloris, cum sanguine
mixta, quæ adeo acris est, ut non
modo uteri membranas arrodât, sed
& ad intestinum rectum descendens
hoc exedat, ut sterora cum fluore
uterino prodeant. Ingravecente de-
mum malo, pulsus fit magnus & ce-
ler, accedit tabida corporis consum-
tio, seu atrophia, jungitur febris he-
ctica, & tandem omnium miseria-
rum finis, mors. Sectione post mor-
tem instituta uterus inflammatus &
sphacelatus cum infami odore depre-
henditur, & perrupto utriusque pa-
riete, in vesicam & intestinum re-
ctum aditus sæpissime patet; unde
urinæ cum fecæ uteri sanie, vel cum
alvi excrementis commixtio.

§. XXI.

Inter causas ad terribilissimam hanc
ce adfectionem concurrentes præcipue
referri meretur diuturnum fluxus al-
bi stillicidium, vel mensium fluxus
suppressus in feminis melancholicis,
hypochondriacis, cachecticis & æta-
te provectoribus. Sæpe etiam talis
scirrosa uteri labes suboritur, si ni-
mius mensium fluxus adstringentibus
improvidè fuerit cohibitus; unde etiam
ovarium & Fallopianas tubas scirr-
hus occupat & sæpe sterilitatem mu-
lierum perpetuam infert; sicut ali-
quot mihi cognita sunt exempla. Præ-
cedit quoque, præsertim in puerpe-
ris, uteri inflammatio: quare in ar-
tis exercitio frequenter annotare li-
cet, quod pars uteri inflammata, ob
frigus externum accedens, quam fa-
cile in scirrhum abeat, qui dein exul-
ceratus cancer uteri fit insanabilis.
Idem quoque malum experiuntur mu-
lieres post exantlatum difficiliorem
partum,

Scirrhi
& canceri
uteri de-
scriptio.

partum, quo uteri, ejus colli & vaginae parietes nimis compressi perfacile duritiam contrahunt, quam successu temporis verus cancer sequitur.

§. XXII.

Prognosis ulcerum in genere.

His ita expositis, quæ ad ulcerum cujuscunque generis generandi modum pertinent, sequitur jam, ut in prognosi ferenda proprias notas explicem, quæ vel spem, vel metum injiciant. Hoc autem in genere notari velim, omnia illa ulcera, quæ in articulis, capitibus musculorum, malleolis, tibiis, partibusque tendinosis & nervosis tam pedum quam manuum oriuntur, temporisque diuturnitate vel in fistulas, vel cariem & consumptionem totius partis abierunt, nullius, aut difficillimæ esse sanationis; quoniam ob doloris acritatem in ejusmodi locis nec secare, nec canales ampliare licet, sed partem adfectam abscindere præstat, si quando æger talem operationem sustinere & velit & possit. Pariter quoque in lingua difficillimæ sunt sanationis ulcera, ob continuum, quod jungi solet sputum viscidum & glutinosum laticis, difficilemque deglutitionem & dolorem lancinantem, qui ad aures lateris adfecti quandoque porrigitur: unde verissime scripsit CELSUS lib. VI. cap. XII. *quæ in latere lingue nascuntur ulcera, diutius durant.* Pessima quoque sunt aurium ulcera. Præcedere hæc solent inflammationes & dolores intolerabiles ferre, qui teste CELSO ad mentiam mortemque ipsam non raro præcipitant: id quod potissimum de juvenili & virili ætate, non item vero de infantili valet. Protinus itaque inter initia succurrendum est hisce ulceribus, quia, si inveterata fuerint, & putredo jam ipsa ossa infecerit, plerumque sanationi nullus superest locus. Pertinaciter quoque medellæ resistunt ulcera, quæ narium & faucium ossa, uvulam, ossiumque capi-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

tis sinuositates in nares se terminantes occupant, præsertim si ex luis venereæ, & scorbuti male confirmati reliquiis oriuntur, quod genus morbi Græci ozænam appellant. Plurimum vero crustas odoremque foetidissimum habent, & tenerrima ossicula per cariem in fragmenta resolvunt, quoniam ad affecta loca latentia virtus externorum minus apte potest pertingere. Demum quoque prava sunt inveterata parotidum & glandularum maxillarum ulcera: perfacile enim, in fistulas degenerant.

§. XXIV.

Præter hæc curatu difficillimis accenseri debent, quæ vesicæ innidulantur ulcera, & ex assidue perinæ dolore, crebriori, & dolorifico mictu atque sedimento urinæ sanioso graveolente cognosci solent. Agerime enim ad ipsa remedium accedit virtus, & non modo liquorum injectiones facile lædunt partes, sed & perpetuus urinæ acris affluxus consolidationem impedit. Accedit, quod vesica veterum loquendi idiomate pars frigida, seu pauci sanguinis particeps sit, ad quam nec interna quidem remedia facile possunt penetrare. Ardua identidem est intestini recti prope sphincterem ulcerum sanatio. Facile enim callosa, profunda & fistulosa fiunt; & ob continuum sordium & humiditatum adfluxum & transitum extergentium & consolidantium energia labefactatur. Ulcus quoque in urethra ex gonorrhœa natum non exigui est momenti, & nisi cito curetur, pessimæ junguntur carunculæ, quæ urinæ meatum obstruentes multum facessunt negotii. Ne tamen vesicæ & urethræ ulcera, ut facile sit, inter se confundantur, sciendum est, in hisce pus urinam præcedere, & dolorem inter omnem mictionem acerbum adesse, membrum tensum fieri, & ad infernum curvari, cum e contrario in vesicæ ulcere

Prognosis ulcerum vesicæ & urethræ.

K

non

non tam sævus & continuus inter meendum in urethra adsit dolor, nec pus sensim, sed cum urina excernatur, lotiumque fœteat.

§. XXV.

^{ulcerum a causa interna.} Tandem in genere & axiomatis instar practici habendum est omnia ista ulcera, quæ ex causa proveniunt interna, & magna succorum serosorum impuritate sustentantur, nunquam fere non difficilis esse sanationis. Testantur hoc ulcera senum, scorbuticorum, hydropicorum, cachexia laborantium, vel ex hæmorrhoidum & mensium defectu ægrotantium, quibus depravata & a naturali crasi longe multumque deficiente sanguinis & humorum est conditio quam nisi quis auferat, quod tamen longum requirit tempus, incassum laborabit. Optinus medicinæ parens HIPPOCRATES sua jam ætate id ipsum satis intellexit; quare de hydropicis speciatim *Sect. VI. apbor. VIII.* ita censet: *aqua inter cutem laborantibus exorta in corpore ulcera non facile sanantur.* Cui adsentitur GALENUS, qui lib. V. de atrabile pereleganter scribit: *ubi adest calida intemperies, aut lienis vitium, maligna sunt ulcera, & difficiles curationes, quia corruptis visceribus ingens continuo impuritas succis infunditur.*

§. XXVI.

^{Prognosis canceri.} De cancro utroque breviter sequentia annotasse juvabit: scirrhus quo cordi est promixior, & quo majora habet vasa arteriosa, eo plus est periculi, ne in cancerum abeat, quo minor vero est, & quo minus asper, eo melior. Cancer quo deteriorem spirat odorem, & quo magis corrosivam fundit saniem eo peior est. Tum enim vera adest putredo. Estimandum autem est canceri periculum ex loci, in quo residet dignitate & ad vitam necessitate. Sic enim peius est cancerosum ulcus internum, quam externum, idque eo magis, quia intrinsecos non licet secare, nec urere, nec

aliud quidquam tentare. Præterea, omnis cancer in ea parte, ubi glandulæ plures communicant, est pessimus, & facile ad aliam partem transit. Ita scimus, quod mamma una extirpata malum ad alteram serpsit, sive axillares glandulas occupaverit. Hæmorrhagiæ quo largiores sunt, ut sæpe fit ex utero cancroso, eo celerius ægroti interimuntur; id quod similiter fit, si febris lenta & hectica accedunt, & crebriora animi sunt deliquia, quæ mortem plerumque post se ducunt.

CURATIO.

§. I.

^{Curatio interna absque ulcere.} Qui ulcerum curationem susceptorus est medicus, primo omnium debet animadvertere, num a causa interna foveantur, & uterum plethora sive cacochymia præfens sit. Hæc enim nisi prius amoveatur, omnis externorum usus, vel exigui, vel nullius erit effectus. Quodsi igitur simplex adest plethora, quæ felicem curationis successum impedire videtur, sanguinis copiam vel venæsectione, vel in laxioribus subiectis scarificatione juvabit detrahare: sanguine enim defluente secundum HIPPOCRATEM lib. de humoribus *sect. XI. §. 7.* *ulcera gracilescunt, siciora fiunt, & minora: prohibet enim hoc maxime, talia ulcera humefari.* Quin etiam in nonnullis sola fonticulorum applicatio ulcerum consolidationem permultum adjuvat, quia tali ratione ex parte feri impuri fit derivatio, ne tantus fiat humorum ad ulcera adfluxus. Quoniam tamen a consuetis sanguinis evacuationibus sive per menses, sive per hæmorrhoides suppressis ut plurimum molestæ illæ cutis & carnis defædationes oriuntur; videndum est, ut, quantum licet, solennes istæ excretiones in ordinem reducantur. Quo fine vel venam pedis aperire, vel in viris hircines

Curatio interna absque ulcere.

fonticuli.

dines ano adponere expedit, quarum usum jam probatum innuit AVICENNA teste Guidone tract. VII. de plebot. cap. 1. *birudines*, inquit, *profunt in ulceribus malis emunctoriis & difficilis maturationis, inque partibus, quas teneritudine vevemur attingere, quales oculi sunt & nares, & gingivæ, pudenda, manus, pedes & partes denudate carne, ut junctura, & denique in pueris.* Neque dein præter hæc omittenda sunt medicamenta interna, salutares has excretiones revocantia; quia virtute inprimis pilulæ leniter alæcticæ, ad BECCHERI, STAHLII & nostram methodum confectæ, splendore solent.

§. II.

Tum quoque, præsertim in rheumaticis subiectis serum copiosum impurum, quod nocente suo adfluxu consolidationem moratur, per alvum debet educi: quam in rem egregia sunt verba HIPPOCRATIS loc. cit. sect. IV. §. VI. *depurgatio ventris deorsum plurimis ulceribus confert, & in ulceribus, quæ sunt in capite, & in ventre, & in articulis, & in quibus corruptionis periculum est, & in his, quæ confuta sunt, & in exedentibus ac serpentibus, & in aliis inveteratis ulceribus.* Quoniam tamen non omnia promiscue pharmaca hoc fine profunt, ea maxime in usum decet vocare, quæ balsamica & simul aperiente pollent virtute, ut fere sunt, infusa vinosa, ex speciebus balsamicis & leniter laxantibus confectæ, nec non pilulæ sic dictæ balsamicæ, ex extractis amaricantibus & gummatibus balsamicis paratæ, atque interdum cum mercurio dulcificato remixtæ, quæ repetito usu eximiam præstant opem. Quodsi autem in ulceribus curandis purgationem vel phlebotomiam variæ prohibent circumstantiæ, magnum profecto præsidium residet in abstinentiæ, seu inediæ cura, quæ humores superabundantes mi-

nuit, impuros depurat, lentosque & viscidos dissolvendo, hos ad trahendum per minimos viscerum canaliculos aptiores reddit: quam ob rem ab antiquissimis medicinarum temporibus simplex hæc curandi methodus magno in pretio fuit habita, & a nobis quoque in omni cachochymia evertenda summo con fructu adhibita sæpissime.

§. III.

Quando speciatim scorbutica, salino-viscida humorum dyscrasia causam ulceribus & nutrimentum suppeditat, vel si pessimæ luis venereæ reliquæ accusandæ sunt, nec datur melior, neque securior hisce malis occurrendi methodus, quam per decocta sanguinem depurantia, largiori in copia haurienda, quibus in languidioribus subiectis, præsertim venereæ scintillæ emicant, guajacum potest adjici, cum sal tenuerescinosum cum copiosa aqua in sanguinem delatum, fibras vasorum animando, viscosos humores attenuat, & per omnis generis emunctoria egregie educit. Qua quidem in re & mea ipsius experientia, & Nic MASSÆ subactum judicium, in epist. XXIX. prolatum, satis me confirmat, ubi insignis hic auctor ita disserit: *decoctio ligni indici per convenientem tempus, videlicet per quadraginta dies summe necessaria est. Darem vespertim & mane cyathum vinum aquæ decoctionis; secunda vero decoctionis aquam darem ante prandium & per totum diem ad libitum, etiam in nocte, si bibere voluerit, quoniam hoc universale est, maxime in ulcere diuturno quod quanto plus ager biberit, tanto melius liberabitur.* Non raro autem incidit, ut in foetidis ulceribus, ex venerea maxime lue oriundis hæc decocta non sufficiant: quare tum omnino ad potentiora tam antimonialia, quam mercurialia remedia deveniendum est, quibus sine molesto salivæ profluvio gravissimi hi morbi sanantur tutissime.

deco-
dis pu-
rifican-
tibus.

reme-
dis ex
minera-
lium fa-
milia.

-- eva-
cuanti-
bus.

me. Spectant autem ex mineralium familia huc maxime tinctura antimonii acris, regulus antimonii medicinalis, cerussa antimonii &c. & mercurius noster diaphoreticus, cujus parandi & adhibendi modum supra jam in cap. de lue venerea pag. 170. satis ostendimus.

§. IV.

.. aqua
commu-
ni & mi-
nerali.

Si quid vero ex omni interiorum remediorum classe ad curationem ulcerum feliciter peragendam multum contribuit, est profecto aqua vel pura, vel spiritu minerali imbuta, quæ liberalius hausta scorbuticæ sanguinis impuritati emendandæ apprime quadrat, atque ideo ab HIPPOCRATE lib. de ulcer. sect. 1. §. 8. eximie commendatur, dum adserit: quod modicus cibus & aqua quam maxime omnibus ulceribus conducere, magis tamen recentioribus, quam vetustioribus, & si quod aliud ulcus inflammationem minaretur, vel si periculum esset corruptionis. Nobiliorem autem virtutem utique exferunt in ulceribus omnibus, iisque maxime a viscerum quadam labe proficiscentibus sanandis acidulæ & thermæ, ut nominatim sunt acidulæ Egrana, Pyramontana, Spadana, Selterana, & thermæ Carolinæ, quarum usus in tali casu penes omnes scriptores est decantatissimus, & effectus longe saluberrimus; siquidem copia & fluxilitate sua obstructos meatus referant, viscidos & falsos humores diluunt, & impuritates per alvum & urinam commodissime eliminant. Exemplo sit vel solum ulcus vesicæ, quod inter rebellia & pertinacissima solet referri, & nihilominus fontis Spadani, vel Selterani cum lacte usu persæpe feliciter sanatur.

§. V.

Inflam-
mationis
& afflu-
xus hu-
morum
remedia
externa,

Perlustravimus hactenus, ea, quæ internæ ulcerum curationi subveniunt; nunc, quæ extrinsecus opem ferant, dispiciamus. Jam vero in omnibus fere ulceribus quædam occur-

runt impedimenta, uti sunt sordities, inflammatio, humorum affluxus, carnis excrecentia, scirrhus, nimia cavitas, labiorum durities, caries, ossis fragmenta & similia, quæ prius sunt removenda, ante quam a sarcoticis & exsiccantibus laudabilis sperari possit consolidatio. Primo autem omnium expedit inflammationem tollere, de qua Galenus meth. lib. IX. cap. XII. hæc præcipit: Si ulcus carum junctum est cum inflammatione partis circumstantis, nisi inflammationem auferes, ulcus fiet sordidius & magis carum. Atque tali in casu confert interne diaphoreticum nitrosum cum aqua florum sambuci exhibitum; extrinsecus vero parti adfectæ saturnina cum camphora decet admove, quæ omnibus reliquis in tali negotio sunt anteferenda: sicut contra in rheumaticis ulceribus, ubi perpetuus in partem imbecilem feri adfluxus consolidationi resistit, fasciæ sive ligaturæ, vino austero rubro imbutæ, totique membro involutæ, partem firmando & hostile humidum avertendo, omne absolvunt punctum.

§. VI.

Si ulcera sunt dysepulotica, & labia nimis tumida cum cavitate paulo majori, vinum cum lithargyrio, thure, myrrha, bolo &c. coctum excellenter segerit. Quod si autem nimia, quæ in apostemate magnoque ulcere adest, cavitas impuris scatet sordibus, quæ agglutinationem prohibent, ad mundificandum tetrosque ichores abstergendos spiritus vini injectio, præsertim in putridis & sensus expertibus antiquis ulceribus optima est, cujus usum in tali casu efficacissimum deprædicat VALLERIOLA lib. V. obs. 1. his verbis: mira profecto vis est in detergendis ulceribus & glutinandis, præsertim nervosarum partium, ut diuturna observatione nobis est comprobatum, qua nihil præstantius. Idem quoque probatissimus auctor loco citato in sinuosis magnis ulceribus efficacem com-

Remedia
ulcerum
mundifican-
tia.

commendat injectionem, quæ quia utilissima, crebraque usu a nobis explorata est, huc transferri meretur: Rec. ligni sancti subtilissime pulverisati, corticis ejusdem ana uncias duas, aristolochiæ longæ, centaur. min., absynthii, agrimon. caudæ equinæ, fol. oleæ, myrthi, pimpinell. consolid. mai. ana manipul. unum, cort. thuris, myrrhæ, sarcocoll. ana unciam dimidiam, vini rubri libras tres, mellis despumati uncias quatuor. M. fiat omnium decoctio: ex cujus colatura fiat injectio in ulcus, addendo hora injectionis aquæ vitæ el. unciam unam pro qualibet vice. Quandoque etiam, ubi ingens fordities, putredo & corruptio adfuit, ego aequam, cum viride æris decoctam, aut lixivium scoriarum reguli antimonii, eximiam tulisse opem memini. Mox enim hæc ipsa corrodunt & nigredinem inferunt, sicut in unguento ægyptiaco animadvertere licet, quod dentibus admotum, hos protinus nigro colore inficit.

§. VII.

Remedia ex-
crescen-
tiæ; car-
iei & ul-
cerum
singulo-
rum.

Ad duritiem, & carnis excrescentiam extirpandam, nihil adhuc præstantius innotuit lapide infernali, & mercurii præcipitati, aluminisque usti pulvere. Caries autem, quæ tam ossibus quam ulceribus summæ est perniciet, felicissime sæpe, licet difficillime tollitur oleo puro & minus fucato caryophyllorum, quocum aliquoties, non neglecto interiorum usu, inveterata & pro insanabilibus habita narium & faucium ulcera ex voto perfunavi. Mirifice enim oleum hocce æthereum putredini resistit, & subtilitate sua in minimos ossium tubulos penetrando, ulteriorem putredinis progressum impedit. Sed necesse est, ut in tempore & proxime adfectæ parti adhibeatur, si inde auspiciatus obtineri velit effectus. Quodsi autem admodum magni & profundi adsunt sinus, & sicut in fistulis, canaliculi occulti hinc inde distorti, tum certe res majorem exigit dexte-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

ritatem, & optimum solet esse auxilium, ut occultæ & latebrosæ hæ viæ vel discindantur & aperiantur, vel etiam opportunis turundis, amplientur, quarum omnium optima & per diuturnam experientiam probata est, ex oleo & cera assatis facta & compressa. De scirrhis autem & fistularum callositatibus in sequentibus seorsim dicetur.

§. VIII.

Remotis igitur obstaculis, quæ nationem præpediunt, aggredienda est ipsa ulcerum occlusio & curatio, ubi statim se offert quæstio, an statim sarcoticis exsiccare, an prius pus movere conveniat. Quodsi vero meam interponere licet sententiam, minime certe pro sanando ulcere protinus topicis siccantibus uti statuo; quæ quidem in re inter alia plura exempla confirmat me insignis SANCTORII locus, quem de indicantium aequilibrio lib. XV. cap. VII. habet: vidimus in Hungaria empiricum, qui ob hujus methodi inscitiam miserrime ulceratum hominem tractavit. Hic erat miles ulcere sordidissimo cum phlegmone correptus, empiricus utebatur exsiccantibus. His ulcus modo videbatur sanari, at modo sordidius & magis cavum effici, & nunquam poterat ad sanitatem pervenire. Tandem me in consilium vocavit. Novi inflammationem magis valere, quam ulcus & cavitatem, eamque alio modo non tolli quam suppurantibus. Jussi itaque, ut farinæ, lac, & pinguedines applicentur, post quorum usum brevi apparuit album pus, quod erat signum, humores esse concoctos & suppuratos. Atque utilissima hæc cautio, in quavis ulcerum curatione merito debet attendi, purisque generatio exsiccationi præmitti, si modo caveamus, ut ne unguentis pinguibus id perficiamus, prout rectissime docet HIPPOCRATES lib. de

Sarcotica an pus moveri
tibus
præmittenda

K 3

ulcer.

ulcer. §. IV. qui oleum & quæcunque molia aut oleosa medicamenta ulceris applicare negat, nisi jam valde ad sanitatem tendant. Multo magis totum curandi negotium eo reddit, ut in ulceribus, quæ nervosas, tendinosas & membranosas partes occupant, mera balsamica adhibeamus, ex quibus eminent essentia succini, balsamus Peruvianus, sulphuris, oleum hyperici & similia, quæ vel sola, vel melle temperata omnia explent, quæ ad expeditam consolidationem contribuant. Si vero carnosâ loca patiuntur, unguentum ex terebinthina, gummi elemi, myrrha, vitello ovi & melle confectum omne absolvit punctum. Demum, ad incarnationem præstantissimum est balsamum Peruvianum; & si nimia adfuerit humiditas, terra vitrioli dulcis, oculi cancr. vel antimonum diaphoreticum inspersum in exsiccando egregie se gerunt. Neque emplastris carere possumus, ex quibus saturnium, diapompholygos, opodeldoch & stipticum maxime in præsentî negotio debent commendari.

§. IX.

Cataplasma-
marum
usus.

Sunt quoque, præsertim chirurgorum plurimi, qui cataplasmata in sanandis ulceribus multum prodesse contendunt. At vero, quid de horum usu statuendum sit, edocere nos poterit HIPPOCRATES qui lib. de ulcer. ita perite disserit: *quædam ulcera cataplasmata ferre nequeunt, magis autem recentia, quam vetustiora & quæ sunt in articulis, & in lib. de medico sect. X. .IV. hæc habet: cataplasmate per ambitum ulceris utaris. Nam hic usus cataplasmatibus & artificiosus est, & multum prodesse potest. Videtur enim ulcera opitulari vis eorum, quæ circumponuntur. Linteam autem conterendum est, ac emolliendum, quia partibus extra vultum circumfictis cataplasma prodest. Quibus divus ille senex vide-*

tur innuere, non esse hoc remedii genus proxime parti adfectæ, quam potius ad ambitum eius adplicandum. Siquidem cataplasmata, ex herbis discutientibus, sale tenui oleoso turgidis & in vino coctis parata magnam obtinent potentiam, humores in vasis vicinis stagnantes corrigendi, & balsamica virtute ad promptiorem motum melioremque temperiem reducendi, sicut vel unice in discutendis tumoribus licet animadvertere.

§. X.

Aggredimur jam morbos difficilimos sanandos, scirrhum atque cancerum, qui ubi semel vires sumserunt, omnem respuentes artem ad lethum ducunt miserimos ægrotos. In ipsis autem, si internam spectamus opem, omnia prope similiter conveniunt remedia, quæ in generali ulcerum curatione prodesse diximus. Profunt enim decocta diluentia & sanguinem purificantia, profunt diaphoretica & leniora laxantia, ut fere sunt portiones, quæ ex folior. sennæ s. stipt. drachma una, rhubarb. electi scrupulis duobus, cremor. tartari drachma una & dimidia, mannæ electi uncia una & semis, invicem in aqua commun. unciis octo solutis pro una dosi confici possunt; non exclusis denum bene præparatis mercurialibus, quæ ad lympham viscidam & acrem dissolvendam ac corrigendam poscente necessitate tam laxantibus in forma pilulari, quam sudoriferis possent admisceri, ita tamen, ut ne corpus fortiter commoveant, sed ut tantum humores spissos & ad coagulum pronos liquefaciant: nam omnia motus augmentia hic cane pejus & angue sunt fuggenda.

Schreht
& cancri
curatio
internæ.

§. XI.

Quod attinet ad usum externorum, quæ in duris & scirrhis glandularum tumoribus, cancrosum virus in sinu

Schreht
medela
externa.

sinu foveantibus, ullo modo suppetias ferre, verumque ulcus cancrosum avertere possunt; seire licet, si unquam, certe in hisce carcinomatibus ancipitis esse eventus remedia externa: utpote oleosa, pingua & emollientia, corrosiva acria, spirituosâ volatilia & camphorata, quæ alias in inflammationibus & sphacelationibus arcendis præstantissimi sunt usus, malum plerumque exasperant & citius interficiunt. Ex omnibus vero, quæ innoxia deprehendimus, eminet emplastrum Barbette saponatum, cum camphora & oleo hyoscyami malaxatum, nec non resolvens *Joannis Agricola*, quod in *chirurgia ejus parva* descriptum exstat. Quo etiam pertinent emplastra & linimenta resolutentia temperatiora, ab Hildano commendata, quæ neque ex nimis calidis & acribus, neque ex nimis mucilaginosiis & pinguibus conflata medio quasi modo se habent, & ita parantur. Rec. gummi ammon. unciam unam, olei amygd. dulcium, lilior. alb. pingued. gellinæ ana uncias duas, succi cicutæ uncias quatuor, aceti scillitici uncias duas. Misce & digere per diem & noctem, lenissimo igne tractes, ne nimis cito succus & acetum absumentur, & spissum fiat linimentum. Sic etiam tale præscribit emplastrum: Rec. emplastri de mucilag. & meliloto anatica portione uncias duas, gummi ammon. in aceto scillitico soluti unciam unam & dimidiam. M. & si opus est, ceræ addeparum. Nonnulli etiam ad impediendum tumoris incrementum, doloremque & ardorem leniendum mirifice æstimant plumbi laminam, mercurio vivo inunctam & impositam; alii iterum fumos acidos parti scirrhusæ admittendos resolvendi sine commendant, & huius generis plura. Si ullum vero remedium tuto & cum emolumento potest applicari, est profecto simplex cataplasma nilii in lacte cocti, pluribusque linteaminibus in-

voluti, ut ab omni humiditate liber maneat locus adfectus. Et a domestico hoc remedio, si ter vel quater in die sub cura thermarum Carolinarum fuerit adhibitum, ego in principio tumorum cancroforum in duabus virginibus mirum vidi effectum, quem antea nec pretiosissima summoque studio excogitata medicamenta præstare potuerant.

§. XII.

Singula hætenus dicta provide administrata interdum efficiunt, ut non modo inflammatio, quæ proximus ad cancerum gradus est, satis diu a scirrhis avertatur, morbusque tolerabilis fiat; verum etiam, ut materia stagnans folliculis glandulosis impacta sæpe in principio per venas resorbeatur, & sic scirrhus vel evanescat, vel in ulcus benignum abeat. Idque eo magis potest obtineri, si diætâ conveniens jungatur, quæ in eo potissimum consistit, ut in sex rebus non naturalibus iusta servetur temperies; quo fine omnia debent caveri, quæ noxia esse in theoria ulcerum docuimus.

Diætæ
simulatio
habenda.

§. XIII.

Longe vero strictius servari debent duriores diætæ regulæ quando cancer jam apertus in ulcus mali moris depascens abiit, quoniam præter accuratiorem diætâ pauca sunt medicamenta, quæ sufficientem opem præstant; nisi id satagat medicus, ut pro circumstantiarum ratione supra commemorata interna præscribat. Extrinsecus vero, ubi verus multumque protuberans cancer, facta per cutim apertura, instar fungi excreseit, & a parietibus compressus ichorem fundit tenuissimum summeque rodentem, non sine fructu insperguntur antimonium diaphoreticum, cerussa antimonii, crocus martis aperitivus, & pulvis ranarum exsiccatarum,

Cancer
apertus.
ra in &
externa,

tarum, superposito emplastro diapompholygos cum saturninis, vel emplastro Barbette cum camphora & hyoscyami oleo subacto, quæ partim ichorem imbibendo exsiccant, partim scirrhosam materiam resolvunt, putredinemque arcent. Ad dolores, qui per intervalla gravissime sæviunt, leniendos, externe in locis quæ admittunt, cum insigni levamine applicatur aqua solani cum albumine ovi & sacchari saturni pauxillo conquassata, extracto simul croci, papaverisque rhœados addito. Quodsi vero, ut sæpe fit, ramus vasis sanguiferi apertus largam sanguinis copiam stillat, nimiumque fluxum cohibentia exposcit, tum fortiter adstringentia hic locum minime inveniunt, sed præstat spiritum vini rectificatum adhibere, vel terram vitrioli edulcoratam, quæ ex spiritus vitrioli destillatione remanet, cum ovi albumine miscere & adponere, vel etiam sanguinem draconis, cum albumine ovi mixtum, itemque pulverem radieis consolidæ major. fauciatis vasis admovere.

§. XIV.

Exstirp-
atio an &
quando
admit-
tanda?

Nunc peculiaris excutienda est quæstio, an scirrhus & cancer excindi possint? Nos in ferendo iudicio ita sentimus, quod omnino talis exstirpatio in certis casibus admitti debeat, quia non modo gravissimi rerum chirurgico-medicarum auctores eandem aliquoties feliciter peractam commemorat, verum etiam ex verissimo CELSI effato remedium anceps experiri præstet, quam nullum. Si quis vero scirrhum & cancerum eradicare cogitet, cogitare simul debet, an nullo alio medicamento possit mitigari, aut curari, & annon æger in pejorem statum coniceretur, si malum exstirpandum præberet, quam si retineret. Deinde magnitudo & duratio horum adfectuum debet attendi. Par-

vus enim & incipiens scirrhus vel cancer operationem admittunt, magni autem & vetusti recusant. Neque minus locus debet examinari, in quibus scirrhus labes residet. Sunt enim loca, ut præsertim inguina, uterus, nares internæ, fauces, parotides &c quæ exstirpationem plane denegant ob arterias, venas & nervorum furculos circumfisos, sive suppositos; unde facile hæmorrhagia suscitatur lethalis. Tum quoque vires ægri decet explorare, an tali operationi sustinenda sint suppartes, & qualis interna humorum sit constitutio. Hæc enim si cacochymica est, nihil juvabit exstirpatio, quia in alia parte malum facile repullulat; sicut ego scirrhum in una mamma obscisum, postea in altera mamma & glandulis axillaribus renatum vidi. Idem valet, si scirrhus & cancer duas partes, licet inæquali magnitudine, simul occupat. Tum quippe in uno loco excisus, in altero incrementum sumit. Imo denique multum refert scire, an mobilis adhuc & liber sit scirrhus & cancer, quod cognoscitur, si digitis pressus in omnem partem potest moveri, & si cutis manu arrepta potest elevari. Quæ ubi aliter se habent, indicio est, quod jam cum aliis vasis & membranæ callosis in unam coiverit massam, ideoque minime cum ignoremus, annon magna vasa per ejus corpus divaricentur, quæ dissecta sanguinem ad mortem usque fundant.

§. XV.

Varii autem hæcenus innotuerunt exstirpandi modi, quorum omnium optimus videtur, qui ferro peragitur, dum scirrhus v. g. in mammis manu, vel instrumento quodam prehensus, & a corpore abstractus una sectione totus abscinditur; vel si facta transversali in crucis formam incisio-

Est hæc
tionis
modi.

ciſione ex integumentis, in quibus libere hæret, eximitur, & a membrana adiposa, cui interdum in inferiore ſui parte adhæreſcit, ſeparatur; quod facile fit, quando hæc nondum vitioſa eſt. Alii, in magno ſcirrho e. g. mammarum eradicando infra ſcirrhum ſurcam, vel magnas acus ſilis inſtructas tranſfigunt, & tum mammam infra elevationem cultro abſcunt: alii iterum, facta cruciformi in integumentis ſectiōe, ſcirrhum per ſilaceracea, cum duabus acubus ipſi tranſverſim inducta elewant eo ſine, ut hac tractiōe panniculus adipoſus eo melius citiusque ſeparetur. Reliquæ operandi methodi, quæ per partis ſcirrhoſæ compreſſionem, per ligaturam, per corroſiva, & ignem abſolvuntur, raro inveniunt locum, niſi in minoribus ſcirrhis, & cancris, quales e. g. in labiis oriuntur. Ita enim ab uſione, & corroſivis mox eſchara emergit, quæ vim ignis vel corroſivi ulterius adhibendi in magno ſcirrho minuit; dein ſcirrhus, & cancer admodum raro tam anguſto prominent collo, ut ligatura poſſint conſtringi, & ſenſim removeri: in compreſſione autem metus eſt, ne adjacentes ſanæ partes ſimul emoriantur.

§. XVI.

Scirrhi,
& can-
cri uteri
eractio.

Maligni uteri ſcirrhi, & cancri magis poſſunt præcaveri, quam curari. Proſunt autem in principio, antequam malum vires receperit, ex conſilio MAJERNE balnea aquæ dulcis cum herbis emollientibus parata, & ſemel de die adhibita. Tum nos cum eodem auctore commendamus venarum hæmorrhoidalium in feminis apertionem, ſi menſium fluxus reſtitui nequit, ad quem alias reparandum, præter leniora interna tali in caſu uſitata proſciunt peſſi uterini, qui apparari poſſunt, ſi pulveres artemiſiæ, gentianæ rubræ,

ariſtolochiæ, myrrhæ, ſabinæ, & hellebori nigri tenui ſacculo incluſi, & vino malvatico humectati utero admoventur. Quo etiam referri merentur ſumi, ex lixivio ſcoriarum antimonii in uterum excepti: quibus remediis omnibus egregia ineſt facultas obſtructa vaſcula reſerandi, humores tenaces minimisque tubulis inhærentes diſſolvendi, ipſaque venarum oſcula aperiendi, ut ſanguis menſtruus, vel fluor albus, quorum ſuppreſſio plerumque cauſam præbuit, rurfus ſuum fortiatur exitum. In ipſa ulcerosa uteri labe, quam ex ſanioſæ pariter ac foetidiffimæ materiæ profluxione cognoscere licet, non tantum pudenda a roſione ſunt defendenda, & a tumore, qui plerumque jungitur, liberanda per emplaſtrum Barbette cum flor. ſulphuris vigoratum, verum etiam cum fructu ſuſcipiuntur injectiones liquorum baſſamico conſolidantium huius compoſitionis: Rec. aquæ d'arquebuſade uncias quatuor, eſſent. ſuccini, myrrhæ, baſſami de copai-va, gummi elemi ana drachmas duas, mellis roſati unciam M. D.

§. XVII.

Præter hæc vèro, circa hanc curam probe debet attendi, quod non melior ſalus, quam ex thermis Carolinis in tempore potatis poſſit obtineri. Etenim hæ aquæ, prout innumeris conſtat obſervationibus, in uteri vitiis, a quacunque fere cauſa obortis divinam plane opem exſerunt, dum obſtructiones removendo, liberioſorem ſanguinis, & humorum circuitum, ſicut per univerſum corpus, ita etiam per vaſculoſum uteri viſcus efficiunt, adeoque in impuris ſordibus per omnis generis emunctoria eliminandis excellenter ſe gerunt. Et licet ſolæ non ſemper ſufficiant, nectotum curationis opus abſolvant, ſcire tamen licet, quod ad reliquam curationem feliciter peragen-

Caroli-
narum
uſus in
taſi caſu.

ragendam commodam sternant viam; nisi jam morbi vis ita invaluerit, ut omnem hominum medelam penitus spernat.

§. XVIII.

Tumores glandularum benigni quomodo generantur.

Coronidis loco de reliquis glandularum tumoribus, & ulceribus pauca addere placet. Probe enim sciendum est, non omnes glandularumque partium tumores in ulcerationem abeuntes statim pro cancro habendos esse, sed ab iisdem in eo maxime differre, quod laudabile album, coctumque pus fundant, dolore mitiorem minusque pungitivum habeant, neque venas circa tumorem varicolas gerant, & curationem admittant. Minime tamen negari potest, quod hi tumores inter se ipsi discrepent, & plus minus benigni vel maligni æstimandi sint. Ita malignis acutis accenseri debent pestilenciales, malignis chronicis bubones, ex gonorrhœa quocunque modo suppressa, vel ex impuro coitu suborti: alii enim a prohibita transpiratione, vel dolore colico excitati inguinum tumores melioris semper indolis esse solent. Sæpe ejusmodi glandularum subaxillarium, parotidum, maxillarium & inguinalium tumores morbis præsertim acutis superveniunt, & vel cum febris symptomatumque decremento critici salutare, vel cum augmento symptomatum juncti, symptomatici esse solent: sæpe etiam sine omni febre, licet non sine febrilibus commotionibus sua sponte exsurgunt. Id quod sæpissime fieri deprehendimus in corporibus impuris cacochymicis, sive ferofco-scorbuticis, si consuetæ, & criticæ excretiones per menses, hæmorrhoides, sudores largiores, coxam, & rheumatismos deficiunt, item in iis, quibus ex utroque sexu erysipelas foedaque scabies ad habitum corporis propelli desinit. Similes tumores, præsertim in parotidibus experiuntur infantes, pueri & adolescenter, succulentiores, qui co-

ryza, vel narium hæmorrhagiis non amplius tentantur, & qui a primis annis longo tempore tinea capitis vexati fuere.

§. XIX.

In curatione rite peragenda aut discussio, aut si hæc obtineri nequit, suppuratio est promovenda. Atque ideo interne conveniunt decocta sanguinem purificantia sudorifera, interpositis laxantibus cum mercurio dulci vigoratis; externe vero discutendi sine sub ipsa sudoris expectatione applicare expedit cataplasmata, quæ optime sunt, ex radice sigill. salom. farina fabarum, herbis chærefol. petroselini, flor. sambuci, semine cymini, baccis lauri, juniperi, croco, &c. in vino coctis. Neque usu suo caret, præmissis emollientibus, & antispasmodicis, qualia sunt emplastrum de meliloto cum spermate ceti, croco, oleo hyoscyami, & camphora subactum, postea demum cataplasmata discutientia adhibere, quia sic stagnans humor teporos melius vel transpirare, vel per vasa potest reflueret. Quod si vero non amplius discussionis locus est, sed propter auctam magnitudinem, dolorem, & majorem humorum affluxum, natura suppurationem molitur, hæc non melius poterit promoveri, quam per emplastrum diachylon simplex, vel cum gummatibus, vel rectius adhuc, & citius per cataplasma, ex cepis sub cineribus coctis, radice lil. alb. ficubus, farina fabarum, melle, croco, vitello ovor. invicem mixtis conflatum. Quando maturus est abscessus, cito aperiatur, ne materia acris purulenta ad interiora conversa vix sanabile ulcus producat. Facta apertura purificatio ulceris, & consolidatio optime perficitur balsamo vulnerario, quod ex aloë hepatica, succino, myrrha, gummi elemi, floribus rosarum, balsamo Peruviano, & de copaiva, melle, cum spiritu vini

Quomodo tractandi.

vini extractis, & cum oleo hyperici vetusto, paucisque guttis balsami sulphuris antimoniati, vel terebinthinati remixtis parari potest; vel etiam balsamus Arcæi, item oleum vitellorum ovorum & hyperici vetustum, in quibus myrrha soluta, vel cui terebinthina & liquidambra admixta sunt, in tali casu adhiberi possunt, superposito semper emplastro Barbette emolliente.

§. XX.

Quid pro- Sæpe accidit, ut propter magnam
fit, si cu- duritiem & materiæ immobilitatem
rationi tumores ad suppurationem pervenire ne-
resistunt. queat; tum vero videndum, ne can-
crosæ indolis fiat, ut maximis me-
tuendum est in parotidibus & glandulis colli, si in cacochymicis, scorbuticis & ætate provectoribus. Optime autem averti potest periculum, si præter remedia interna depurantia, extrinsecus emplastra ex gummis, ut est emplastrum manus dei, vel emolliens quoddam cum oleo cornu cervi, vel tartari foetido malaxatum, item emplastrum Agricolæ ex cepis, imponuntur. Quod de parotidibus valet, valet etiam de reliquis glandularum tumoribus, si in imo delitescentes magis ad interiora vergunt, & si valde duri, renitentes & dolorifici sunt. Hi enim omnes difficultus discutiuntur & suppurantur, quam qui molliores sunt, & non adeo dolent, ut in sanguineis, sanguineo phlegmaticis & ætate junioribus.

§. XXI.

Tumores testium quomodo curandi? Nec denique omitti debent molesti testium tumores. Licet autem testes glandulis accenseri non possint, nihilo tamen minus, quia in eo cum glandularum fabrica conveniunt, ut ex innumeris fere capillaribus vasculis invicem convolutis contexti sint, pariter ac ipsæ glandulæ duris & scirrhis tumoribus sunt obnoxii. Conferunt autem externe fotus ex lacte cum floribus sambuci & chamomilæ cocto affectæ parti crebrius admissi, nec non emplastra emollientia, cum

floribus sulphuris, ipsoque balsamo sulphuris & mercurio præcipitato albo remixta, quæ cum internis diluentibus & purgantibus combinata eximiam resolvendi, incidendi & discutendi præstant energiam. Plura ad hanc rem pertinentia reperire licet in capite de lue venerea.

CAUTELE ET MONITA
PRACTICA.

§. I.

Ulcera, quæ a causa præsertim interna originem & sustentationem recipiunt, curationem raro admittunt, nisi hæc convenientibus internis adjuvetur. Peccant in hoc maxime chirurgorum plurimi, qui nimis audaces utplurimum sine medico soli perarduum curationis opus aggredimur, & posthabitis internis sanguinem purificantibus remediis secant, urunt, ungunt, & quævis alia tentant: qua ratione non modo nihil profunt morbumque diutius protrahunt. Quod vero sicut malitiosum proboque viro indignum est; ita ego, ne quis solis externis fidens interna negligat, etiam atque etiam moneo.

Cautela circa interna in ulceribus.

§. II.

Ulcera cuiusque generis in subiectis impuris minime cito debent excicari: his enim sæpe sanitati sunt, & non secus ac fonticuli corpus a mille aliis malis immune præstant. Qua quidem in re audiendus est SEVERINUS, de noviss. observatis abscessibus capite XXX ita differens; singulare est eorum nuncium, quæ on-
fatio naturæ providentis parantur, quæ quoniam in nostram salutem excitata sunt, facinus esset, ipsa aut amoliri aut temere cobibere. Tamen si etiam baud criticum est illud opus; nibiominus quia cum profectu animi-
lis sit, amplectendum est beneficium. Si quis vero temerario ausu consolida-
tionem instituit, morbos sæpe pejo-

circum-consultanda ionem.

peiores eosque insanabiles accersit; unde ego post talia ulcera intempestive occulsa pleuritidem, asthma, cœcitatē, vertiginē, mentis alienationem aliaque plura mala vidi subnata. Et hinc etiam est, quod inter pessimas notas & instantis mortis præfagia referri soleat, si ulcus, quod antea fluxit, siccum & vel lividum vel pallidum evadit. Hoc enim si fit, designat vim naturæ nimis depressam; qua pereunte motus & influxus sanguinis membra a corde remota deserit; unde hæc coarctantur, horrent, frigent & arida fiunt; adeoque etiam ulcera manare desinunt.

§. III.

Quid ante
exstir-
pationem
facien-
dam?

Si a signis supra recensitis scirrhi indicatur exstirpatio, corpus antea bene est præparandum commodo victu debitisque medicamentis, quia corpore non repurgato, facillime sanguis impurus in alio loco scirrhusam labem resuscitat. Animus quoque ægroti spe boni eventus est lactandus & prudenter firmandus ad operationem fortiter sustinendam. Quo autem vires refocillentur, porrigere decet analeptica, quæ inter eminent vinum bonæ notæ Rhenanum, cum cancrorum lapidibus & theriaca remixtum.

§. IV.

Quid post
eamdem?

In ipsa operatione omne morbosum est eradicandum; alioquin si quam minimum relinquatur, malum recrudescit, & ex scirrho dein cancer fit. Si quid vero præter culpam chirurgi operantis remanserit, ad radicatus exstirpandam labem pulverem mercurii præcipitati adhibere expedit, cavendo tantum, ne salivatio excitetur. Tum quoque post exstirpationem per sat longum temporis spatium interna sanguinem depurantia & relietum feminium corrigentia cum accuratori vendi ratione sunt continuanda, ne pus, quod tum generatur, per venas sanguinem ingrediatur, aut si quid forte ingres-

sum sit, denuo eluatur. Quod vero ut eo melius fiat, cavendum simul est, ne per remedia fortiter suppurrantia nimia fiat puris generatio. Ceterum consolidatio, sicut in alio ulcere fiat.

§. V.

In cancro patente & exulcerato si febris lenta accedit & hæctica, commendari merentur ad nimium calorem refrænandum, emulsiones temperantes, lac asinium & juscula nutritiva medicamentosa, nec non gelatinæ ossium, ex rasura cornu cervi & eboris cum succo citri & vino Mossellano confectæ. Denique, si crebriora animi deliquia mortis periculum indicant, potiones analepticæ ex aquis destillatis paratæ, & modicus vini haustus cum externis refocillantibus languentes spiritus paulummodo suscitant.

§. VI.

Interne, si dolor cancri excessivus est, & ægri opem nimis urgent, ad hunc placandum admitti possunt leniora anodyna. Sic ego in acerbissimo uteri cancro dolore mitigando, summam anodynorum ad tempus vidi efficaciam, atque inprimis potiones, ex aquis papaveris rhœados, flor. pœon. lilior. convall. syrupo papaver. alb. & paucis guttis essentia anodynæ præfens attulisse levamen. Qua quidem in re me confirmat experientia RIVERII, qui in praxi lib. XV. hæc habet: *vidimus, inquit, mulierem cancroso mamma laborantem, quæ singulis noctibus per quatuor menses laudani opiatigrana duo vel tria innoxie & cum maximo solitio sumsit.*

Cautio
circa
anodyna

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Vir generosus septuagenario major, robustæ & obesæ constitutionis, non nisi semel in anno venæsectionem admittens, nocte aliquando

Tumor
sanguineus
affectus
feliciter
consolidatus.

quando in tenebris urinæ reddendæ gratia assurgens in humum proster- nitur conclavis, gyptico lapide strati; unde ingenti percussus terrore non multo post de gravi cruris dextri circa genu dolore conqueritur. Intra biduum subsequēbatur tumor, qui paucorum dierum intervallo ita crescebat, ut capitis humani magnitudinem æquaret. Vocabantur auxilii ferendi causa chirurgus & medicus, qui conspectum tumorem, doloris expertem paucae rubedine cinctum extrinsecus tractabant emplastro de sapone camphorato, desuper imposito cataplasmate, ex herbis rutæ, scordii, cardui benedicti, floribus sambuci, camomillæ, baccis lauri, juniperi, &c. in vino coctis, & cum spiritu salis armoniaci remixtis. Interne tinctura offerebatur bezoardica camphorata & pulvis lapidum cancerorum cum vino, sed nihil inde ager sentiebat levaminis; ut potius, aucta tumoris magnitudine, totius corporis lassitudinem experiretur. Ego itaque cum re probe penitata, cutim inter & musculos materiam extravasatam judicabam, tumorem scalpello aperiendum precipiebam; unde purus sanguis effluebat ad libras fere duas, subsequente sero purulento sanguine tincto. Tumor detumescens facta cum filo ceraceo exploratione, amplitudinem cavitatemque sat magnam nactus videbatur: quare conficiendum curavi liquorem traumaticum, ex myrrha, aloë rosata, gummi elemi, tacamahaca, floribus rosarum, hyperici, millefolii & balsamo Peruviano cum spiritu vini rectificato digestis, & in essentiam reductis vulnerariam, quæ cum melle rosato remixta, ad uncias fere duas quotidie siphonis ope injiciebatur, superpositis emplastro & cataplasmate jam laudatis. Internam ferebamus opem elixirio nostro balsamico pulveribusque bezoardicis; & ad vires rescindingas, quæ cum appetentia ciborum, intercurrente su-

dore frigido & anxio, valde labatcebant, modicus subinde haustus vini optimi Hungarici permittebatur. Vinculis postea laxatis, loco sanguinis indies magis magisque pus effluebat optimi coloris & consistentiæ, & intra quinque septimanas ager consolidato ulcere exoptatæ reddebatur sanitati.

OBSERVATIO II.

Non possum, quin observationem subjungam aliam, præcedenti non nisi eventu dissimilem, quæ ita se habet. Vir sexaginta annorum podagricus, vitæque sedentariæ & anxii semper curis addictus in dextro brachio tumore corripiebatur, duro, dolorifico, lividumque colorem referente, qui frustra adhibitis varii generis externis, mutata sede, ad dextri lateris pectus circa mamillam proserpebat, exigua tantum duritie livecente in brachio relicta. Jungebantur brevi post virium & appetitus defectio, pedes tumidi & tussis cum spirandi difficultate vehementissima. Accersitus medicus atque chirurgus apertionem tumoris confidenter suadebant, quam ego ægro, cum & meum flagitaret consilium, serio dissuadebam, quoniam perscrutata ipsius constitutione morbiq; indole, non purulentam inibi materiam, sed potius humorem valderodentem putridum contineri prævidebam, & externi aeris admissione internam putredinem adauctum iri augurabar. Atque eventus respondit præfagio. Medicus enim, amicum respiciens consilium, me absente tumorem sat magna incisione ipse aperuit; unde loco expectati puris, sanguis valde dilutus cum acri ichore mixtus ultra mensuram effluxit. Insecta quidem essentia mirrhæ aquosa, quæ etiam interne adsumebatur, sed altero die rursus similis promanavit materia, donec tertio die

Tumor sanguineus acutus perialis

tanta

tanta successit hæmorrhagia, quæ nullo fisti auxilio poterat, sed sanguinem cum vita exhauriebat. Tumore aperto cavitas sat ampla reperiebatur sphacelo corrupta: in thorace & abdominis cavitate serum conspicietur collectum, & pulmo in latere sinistro putrida ac purulenta materia totus consumtus.

EPICRISSI UTRISQUE CASUS.

Varii generis tumores in corpore oboriuntur, quorum naturam & tractandi modum & medicus & chirurgus probe debet callere periteque distinguere. Nostri quos adduximus, dicendi sunt sanguinei, qui a stagnante sanguine enati largam hujus copiam per sectionem fundere solent. Atque in eo discerni debent ab abscessibus vel apostematibus, quæ ex præcedente inflammatione oborta pus intus fovet, ideoque minus alunt periculi. Merito autem ejusmodi tumores distingui debent in benignos & malignos. Benigni sunt, qui, sicut in priori casu observavimus, in subiectis sanis a contusione, vel alia quacunque externa causa prægressa, intra breve tempus subnascuntur, ne ullis quidem internæ inflammationis notis præcedentibus. Atque hi maxime eveniunt in sanguineis, quorum minima vasa sanguine repleta turgent, quæ vi externa disrupta brevi tempore effuso sanguine in muscutorum & tunicarum interstitii ingentem formare tumorem possunt. Nisi tum extravasato sanguini per incisionem pareretur exitus, non modo hic longiori stasi corruptus & acrior factus partis læsæ consolidationem impedit, verum etiam a putrido humore per vasa resorbto, corporis viriumque debilitas & lentus hæcticus calor subsequuntur. Neque in sano homine, cujus humores blanda gaudent temperie, pertimescenda est apertio, sed speranda inde potius melior salus & exoptata consolidatio; idque

eo magis, si in cavitatem balsamici injiciuntur liquores; qui non modo putredinem arcant vasculasque aperta occludunt, sed & consolidationis negotium eximie promovent. Alia vero tumorum malignorum est ratio, qui non tam in corpore puro & sano, sed in impuro, cacochymico & scorbutico, per varias antea ægritudines debilitato emergunt, neque externam læsionem, sed potius internam humorum depravationem pro causa agnoscunt, qui extravasati summamque acredinem adepti vasa & substantiam fibrarum erodunt. Accedit, quod maligni hi tumores non in instanti, sed sensim paulatimque producantur, sicut in posteriori casu animadvertere licet, ubi tumor per plures menses substitit, ante quam humore ad pectus translato mamillam occupavit, id quod utique internam substantiæ carnez erosionem per totum brachii tractum ostendit, qui etiam coriolus, facta sectione inventus est. Enim vero, negari minime potest, quod omnes hi tumores lethales habendi sint certoque certius mortem inferant, quæ tamen eo citius accedit, si apertio acceleratur. Namque admissio aere atmosphærico vel humorum putredo partiumque adjacentium sphacelatio promovetur, vel hæmorrhagia excitatur incompefcibilis, quæ vires cum vita brevissime adimit. Quod vero si metuendum est, nulla in re magis reperire licet auxilium, quam in injectione liquoris balsamici non aquei, sed spirituosius, quo non modo sauciata vasa constringuntur, sed ulterior quoque putredinis progressus & sphacelatio ad tempus avertitur.

OBSERVATIO III.

VIr generosus sexagenario proximus, habitu corporis pingui & spongioso præditus, jam per decennium viduus, lautæ semper & vinosæ diætæ indulgit, nullaque sordida

Ulcus
pestimi
moris in
collo.

valetu-

valetudinis incommoda, præter catarrhales defluxiones expertus est, maxime cum bis in anno circa æquinoctia venam secandam præbuerit, fontemque foterium Pymontanum per aliquot annos potaverit. At vero cum officii, cui admoventur ratio posceret, ut sub vere maxime & autumno, tempestate frigido-humida & nebulosa in sylvis circa aquarum itagna commoraretur, & insuper quoque venæsectionis strictiorisque diætæ impatiens ad genium suum inordinate viveret, accidit prohi! dolor superiori anno mense Novembris, ut circa tempora supra aurem dextrilateris tumore afficeretur inflammatorio & ulceroso instar ciceris, quem dicunt furunculum. Leve videbatur malum & vix medela dignum, sed brevi post, cum noster in convivio se cibo & potu nimium repleverat, aerisque vespertini injuriis expoluerat, tumor ille cum dolore valde increfcebat, qui ante maturitatem a chirurgo apertus, ichorem fundebat sanguineum, labia recipiens subtumida & fere crustosa. Fugit me, quam sibi in medendo viam medicus æque ac chirurgus tum temporis elegerint; postea vero, cum ego consilii ferendi causa advocaret, hæc erat rerum facies: tumor ille dolorificus denuo valde auctus, jam glandulas occupabat parotides; quare ex meo consilio emplastrum imponebatur diachylon, item Barbette cum camphora oleoque hyoscyami subactum. Ex aure dextra materia promanabat saniosa, & maxillam tumore compressam æger nec poterat movere, nec solidi quicquam deglutire. Exacto triduo post aures ingens fiebat abscessus, qui denuo quidem aperiebatur, sed nihilominus materia purulenta ad colli glandulas descendens, ibi novum formabat tumorem, qui recitata incisione sponte disruptus in ulcus abibat vere cancrosum, tamque profundum, ut ibi decurrentes nervi, arteriæ & venæ, imo denique cælopha-

gus & aspera arteria, absumta sensim pinguedine, denudata conspiciebantur. Dabantur in principio ad alvum, quæ clausa erat, ducendam, impetumque humorum a capite divertendum leniora laxantia, medicamenta sanguinem purificantia, & juscula herbarum antiscorbuticarum medicamentosa; extrinsecus vero liquores balsamici syphonis ope infundebantur. Sed omnia hæc ac singula imminentem sanguinis corruptionem avertere vix poterant, ut potius invalescente calore, siti & inquietudine, hinc & inde in toto corporis ambitu ulcuscula prodirent sublivida, ipsorumque digitorum extremitates inflammatione prehenderentur. Tandem sub insigni virium decremento, crebrioris accedebant lipothymix, & imminens moriendi necessitas nono die omnium miserrarum exoptatum afferebat finem.

EPICRISIS.

Varia in præfata morbi historia occurrunt momenta, quæ singularem merentur considerationem.

1 Si tot tantorumque in nostro ægrotto malorum scrutamur originem, nullam certe aliam invenire licebit, præter scorbuticam sanguinis & humorum dyscrasiam, quam sibi procul dubio lauta & inordinata vivendi ratione, aeris frigido humidi usura, & omissa consueti sanguinis missione contraxit. Tali enim ratione sanguis in viro, ætate jam multum provecto non solum copia & spissitudine increvit, verum etiam, cohibita transpiratione facile pravam induit diathesin, quæ deinde variis tumoribus & exulcerationibus ansam præbuit facillimam.

2 Merito reprehendenda videtur chirurgi in aperiendo primo tumore festinatio, quæ prohi! dolor factum est, ut ichor tenuis acrior & magis nocivus redditus vicinas partes arroserit similique labe interfecerit. Id quod

in subiecto senili, ac impuro in partibus multa pinguedine obstitis, ut collum est, eo citius potuit obtinere. Namque digna notatu observatio est, quod corruptio in pinguedine oborta, & a sanguine inibi stagnante illata celerrimo serpat progressu, vixque ulla possit ratione cohiberi: quare non mirum esse debet, cur etiam in presenti ægroto subnata in pinguibus locis corruptio mox tantas sumferit vires, ut consumtis partibus suppositis, arteriæ, venæ & nervi in conspectum prodierint.

3) Notabilis est ulcusculorum in variis locis proventus, digitorumque inflammatio, quæ summam sanguinis corruptionem indicat luculentissime. Augmentum vero ipsa recepit a materia purulenta in sanguinem delata, quæ hunc terra putrilagine inquinavit, & in motum coniecit putredinosum; unde febris, inflammatio, lipothymia & vitæ clausula mors.

OBSERVATIO IV.

Tumor
cancer-
sus post
puerpe-
rium.

Femina generosa, octo supra trigessimum annos nata, temperamenti phlegmatici, & integra semper valetudine gavisâ, ante septem circiter annos in puerperio a nimio lochiorum fluxu varia experta fuit symptomata, maximoque hemicraniam dextri lateris, passiones hystericas, cordis palitationes, & rheumaticas faciei artuumque defluxiones per tres fere annos ab eo tempore perferre debuit. Consuluit itaque harum perturbata molestiarum medicamentum, quî salivationem suasit mercurialem cō effectu, ut admodum vehemens frigoris sensus, quem ne calidissimum quidem conclavis vel lecti regimen mitigare poterat, remaneret, atque molestæ artuum defluxiones, cum tumore & exulceratione junctæ ægram miserrime decruciant. Adhibita lignorum decocta cum inedia parum tulerunt levaminis, ut potius dein in media

mammæ sinistra regione supra papillam durus accesserit tumor, qui ipse externorum ope brevi ita increvit, ut ovum anserinum magnitudine æmularetur, & innumeris venarum ramificationibus cœruleis cinctus dolores pungitivos & prope lancinantes, præsertim ab applicato emplastro de cicuta inferret. Ceterum, ægra nondum lecto affixa bene appetit, & quantum per dolores licet, animi est hilaris; præservandi autem scopi meum postulavit auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Affectus, quo præsens laborat femina, tumor est cancerosus, qui non modo ex colore livido & lapidea durtie partis glandulosæ, verum etiam ex doloribus pungitivis sat clare cognoscitur. Prima hujus mali origo deducenda videtur a puerperio, ex quo plurimæ mulieres resurgunt morboz, si vel saluberrimæ diætæ præcepta quoad victum, regimen & animi affectus minus rite fuerint servata, vel si lochiorum fluxus quocunque modo peccaverit. Potissimum vero in præsentî casu largissima sanguinis in partu profuso acculari debet, qua corpus debilitatum postea loco sanguinis boni ac laudabilis multas ferotas & excrementitias collegit cruditates, quæ minus recte a massa sanguinis segregatæ variis subinde molestiis, & specie im quidem rheumaticis faciei & artuum defluxionibus, glandularumque tumoribus animam dederunt. Jam quidem hoc fine utilissima sunt lignorum decocta cum inedia, omniumque remedium vim longissime superat tempestivus thermarum Carolinarum usus. Si quis vero in tali cacochymico corporis statu salivæ profluvium mercurialibus temere molitur, plus semper nocet, quam prodest. Etenim, cum validiora hæc medicamenta spastica partium nervosarum & glandulosarum strictura agant, fieri aliter non potest, quin

OBSERVATIO V.

quin spalmi, si jam in corpore sensibili & debilitato adsunt, mirum in modum augeantur: unde non modo præsentis vasculorum minimorum obstructions confirmantur, verum etiam occlusis in cute vasculis frigoris sensus inducitur, & a cohibito transpirationis negotio majores in corpore impuritates accumulatur. Res autem quo clariorem accipiat lucem, probe meretur attendi, quod salivatione plerumque frigus partium extremarum junctum habeat, quod eo quidem sine fieri arbitror, ut per inferiorum partium strictionem lymphæ & saliva majori nisu ad superiora, maximeque ad glandulosam faucium compagem delata eo melius excernatur. Sæpe vero peracta etiam salivatione, si hæc vel nimia, vel in tempestive adhibita fuerint, externæ partes molesto tentantur frigore, quod nisi mitigatur & ad justam redigitur temperiem, multa succedunt incommoda, quæ in præsentis etiam casu metuenda sunt, ubi durante frigore ad affectam mammam major humorum fiet affluxus. Ego itaque in consilio ferendo primo omnium suavor & auctor fui, ut alvo, quæ sæpe similiter clausa erat, subducta extrinsecus diligentes adhibeantur frictiones, & ægra per intervalla in balneum aquæ dulcis descendat, ut sanguinis in externas partes influxus revocetur. Deinde, commendavi cutam cum fonte Egrano tepido instituendam, & servandam præcepi accuratiorem diætæ, vitando salsa, acida, dura & motus agentia, substituto in potus locum decocto purificante. Extrinsecus tumori duro imponendum suavis emplastrum Barbette saponatum & probe camphoratum cum hyosciami oleum malaxatum, superposito cataplasmate ex semine milii cocto; unde abscessus benignus fiebat, qui secundum artem tractabatur.

Femina generosa quadragenaria, Cancer exulceratus. temperamento cholericis sanguine prædita, semel tantum felici partu filiam exclusit sanam & vegetam, cui ipsa mammas per annum præbuit. Abiactato infante in sinistra mamma tuberculum retinuit parvum, & avellanæ magnitudinem vix accedens, quod doloris expers per quinquennium sine molestia tulit; donec ante aliquot menses post perperisum tristitiæ affectum tumor sensim increfcens per intervalla dolore adsciebat pungente, majusque præstigiabat periculum. Chirurgus accersabatur artis probe peritus, qui tumorem durum, scabrum, & duobus in margine tuberculis cinctum extrinsecus spiritu vini camphorato & crocato, aliquoties in die applicato tractabat. Interne a medico infusum præscribebatur vinosum laxandi virtute pollens, & vespertino tempore pulveres absorbentes nitrosi offerebantur: neque decocta instar Theæ potanda, neque pilulæ seniores balsamicæ ad mensium fluxum, qui adhuc integer erat, in ordine conservandum mittebantur. Tantum vero aberat, ut vel minimum tumor ille scirrhosus magnitudine decresceret, ut potius cum tuberculis novissime obortis in unum corpus coalescens instar manus latus & longus appareret, colorem ex bruno rubicundum punctisque albidis interstinctum referret, & doloribus pungitivis per intervalla redeuntibus magnas crearet molestias. Quare ego in consilium adhibitus ægram in omnibus tam corporis quam animi commotionibus abstinere, cibos, acidos, salios, duos & multos conditos aromatibus evitare, bis in hebdomada ad alvum laxandam pulverem rhabarbarinum sumere, & in potus locum decoctum ex rad. chin. scorzonæ. & rasura ligni safras ana uncis tribus, rasur. ligni

santali rubri & citrini ana uncia ana & dimidia confectum substituere iussi. Quo vero universa sanguinis & humorum massa eo melius diluta ab impuritatibus liberaretur, serum lactis caprini cum cremore tartari paratum, succisq; herbarum antiscorbuticarum cochleariæ, beccabungæ & nasturtii aquatici expressis remixtum per mensem & ultra primo mane haurire, & ventriculum juvandi gratia elixirum meum temperare balsamicum inter epulas ad octoginta guttas capiendum commendavi. Externe tumori scirrholo, qui in perpetuo tepore conservari debebat, imponendum suasi emplastrum emolliens camphoratum, superposito semine milii ex lacte cocto, duplicatisque linteis involuto, ne humiditas ad partem adfectam pertingens noxam inferret. His ita per tempus observatis mitiora videbantur omnia. At vero, brevi post infima tumoris extremitate exiguus locus cuticula denudatus paucam plorare humiditatem videbatur, & circa instans mensium tumpus prægressis phlogosisbus, pectoris angustis, partiumque infernarum refrigerationibus, in ipso tumore vas aperiebatur sanguineum; unde sanguinis circiter octo profluebant unciz, ante quam spiritu vini rectificato sisti poterat. Quæ cum animadverterem, suasor eram, ut alvus clysteribus crebro subduceretur, ad sanguinis ebullitionem sedandam pulveris temperantis, ex osse sepiz, conchis præp. succino præp. & nitro confecti drachma circiter dimidia cum paucis liquoris anodynii guttulis ex aqua, vel emulsione temperante interdum sumeretur; circa mensium vero periodum pilulæ ad methodum BECCHERII confectæ una cum pulveribus temperantibus exhiberentur. Singula hæc tamen prohibere vix poterant, quin scirrholæ hæc excrescentia in ea parte, ubi humidum stillabat, in veram abiret putredinem, verumque ulcus cancro-

sum formaret; quod labiis valde tumidis ac duris prædictum, brevi tempore magnam acquirerebat cavitatem, magnamque materiz ichorosz, odore teterrimæ fundebat copiam. His accedebat, quod per periodos sat longa recurreret hæmorrhagia, quæ multum semper sanguinis exhauriens non inane minabatur periculum; maxime cum virium robur cum ciborum appetentia magis & magis decreveret, & ambo pedes tumore obsiderentur oedematosi. His ita constitutis ego de novo consultus ad avertendum, quantum licebat, putredinis progressum, externe oleum myrrhæ per deliquium applicandum, & alternis diebus antimonium diaphoreticum ulceri inspergendum commendabam, super imposito semper enplastro Barbette saponato & probe camphorato. Interne ad vires resuscitandas ordinabam mixturam analepticam, ex aquæ cinamomi sine vino, melissæ, cort. citri sine vino, rosar. lilior. convall. cerafor. nigror. anatica portione unciz tribus, matris perlar. drachmis duabus & syrupi acetositat. citri uncia dimidia, invicem probe mixtis paratam, & denique iusculis alimentosis, ex iusculo galinaceo cum rasura cornu cervi decoctis, succoque citri vel aurantior. alteratis ægram resciciendam præciperam. Verum enim vero, conversis in pejus symptomatibus, ægra vi morbi superata succubuit, & sicut audiui, lethali syncope extincta est.

EPICRISIS.

Sistit hic casus integram canceri tam occulti, quam patentis ulcerati historiam, ut eo melius inde cognosci possit, qua ratione hic corpori humano intensissimus morbus oritur, latiusque proserpendo sese multiplicet. Primo autem omnium quoad originem notari meretur, quod hoc mali genus in illa corpora præcipue cadat, vel in iis exacerbetur, quæ longa

longa tristitia premuntur. Nam inter decem cancro laborantes vix unum datur individuum, ubi non gravis mæstitia prægressa fuerit. Deinde plenius inde confirmamur, quod satis diu scirrhusa durities, nisi irriteretur, in glandulosa parte gestari possit, ante quam periculum corpori intentet. Quam primum vero pellicula summa erosa humor tenuis & aquosus plus minus acris exsudat, jam cancer serpere incipit, atque tum caro quæ procedit, putris apparet, dolor cum calore intenditur, & oræ rubent, tument, ac fere exulcerantur, venisque disruptis multum sanguinis effundunt. Ubi notabile est, quod, quo calidiora adhibentur medicamenta, eo color magis ad livorem tendat, tumorque & dolor augmenta sumat. Tandem febris jungitur, quæ paullatim cum reliquis omnibus vires sumens tot malis obrutos ægros interficit. In tali rerum statu cura tantum palliativa tam inquam externa locum invenit. Interna talis est, quam supra commendavimus, vitando tam in diæta, quam in medicamentorum oblatione omnia exagitantia. Externa eo maxime absolvitur, ut partem adfectam tepide habentes medicamentum præscribamur lene, quod ulcus sordidum repurget, cavitatemque repleat; licet dolendum, quod raro, imo nunquam fere hi scopi obtineri queant. Pariari autem tale medicamentum potest ex olei olivar. parte una, aceti vini & lithargyri ana parte dimidia, sub leni ignis gradu & continua agitatione ad lithargyri solutionem & aceti consumptionem coctis, & dein cum oleo rosarum, plumboque usto ac loto in mortario plumbeo in unguenti formam redactis, & applicatis. Expedi quoque Eodem fine, nisi jam dictum medicamentum ad ima satis pertingere potest, liquorem infundere, qui ex aqua spermatis ranarum, rosarum, succi solani recenter expressi ana un-

cia una, mellis depurati uncia dimidia, & sacchari saturni aliquot granis confectus est, cui interdum etiam, si opus est, unguenti basilici portio addi potest. Sic sæpe humor sat multus elicitur, qui linteo multoties contorto superposito excipiendus est, ne partes adjacentes aggrediatur. Quod si vero ob orificium angustius sordes elui nequeant, scalpello dilatatio debet institui. Ubi labia ulceris ita intumescunt, ut in iis venæ disruptæ, sicut in præsentî ægiota, multum sanguinis ad plures uncias & libram usque emittant, spiritus vini rectificatus vel solus, vel cum terra vitrioli dulci mixtus prodest, maxime si lintheum multiplicatum, quod superponitur, commoda fasciâ satis adstringatur. Sed quid juvant omnia vel acutissime excogitata remedia, nisi ut vitam miseram tolerabilem reddant? Moriendum est abominabili hoc affectu certissime: gerunt enim eodem laborantes putredinem, quam alii post mortem demum subeunt, in corpore adhuc animato, quæ paullatim sanguinem & tenuissimum nervorum succum inquinans lacerum corpus humo tradit.

OBSERVATIO VI.

ERat hic loci femina, ex gente Uteru s Judæa, quæ ab onere dorso imposito, indeque forsân una alteraque uteri cum ore u vertebra subluxata nimium uteri profluvium experiebatur, ita ut fere continua sanguinis profusio extra statum mensium tempus cum dolore hypogastricæ regionis circa umbilicum & matricem summas crearet molestias. Medicamentis internis adhibitis mitigabatur quidem fluxus, sed in locum ipsius fluor albus succedebat saniosus, cum ventriculi inflatione, dolore intestinorum stultento, alui strictura & abdominis dura instar tympani elevatione junctus. Postquam varia sine effectum medicamenta per dimidium anni ægra adhibue

buerat, auctor eram, ut thermas adiret Carolinas, quibus per mensem & ultra sub debito regimine usa, magnam materiæ tenuioris, ac minus quam antea foetidae ex utero excrevit copiam, unde simul alvus aperta flatus liberius emittebat, dolores exspirabant & abdominis tumor ex voto detumescebat. Curatione hac peracta infusum theiforme, ex agrimon. consolid. farac. salvia, melissa, millesfolio, & flor hyperici singulis diebus mane bibendum, & bis in septimana medicamento alvum ducendam commendabam. Ante omnia vero siphonis ope injiciendum curabam liquorem balsamicum & consolidantem cum melle remixtum, & extrinsecus emplastrum emolliens flor. sulphuris nuptum imponendum: qua methodo per singularem Dei gratiam pristina restituta sanitati denuo concepit.

EPICRISIS.

Sistit hic casus uteri ulcus feliciter sanatum, quod raro contigisse exemplo arbitror. Tractavi enim plures similiter laborantes feminas, sed sine fructu, sine successu; ut potius hæctica superveniente decesserint. Interim discere inde licet, ejusmodi uteri ulcera non semper unius ejusdemque esse indolis, aliaque præ aliis esse maligniora, ut potissimum evenit, si summa humoribus caecochymia insidet, a qua tamen ægrotæ nostræ, quæ sibi malum ab externa causa contraxit, libera adhuc fuisse videtur. Alias in curando, multo vero magis in avertendo hoc morbo summam meretur commendationem thermæ Carolinæ, quæ in obstructionibus uteri reserandis sordibusque impuris eluendis egregiam præstant energiam, sicut ego aliquoties vidi. Sed adhiberi debent in tempore, ante quam substantia uteri nimis erosa, & depascens corruptio præsens est, item si nondum febricula jungitur. Nec

spernendi sunt effectus decocta vulneraria, qualia huic ægrotæ finita Carolinorum cura præscripsimus, quæ, si nimius genitalium ardor urget, cum radic. althææ, glycyrrh. pæoniæ, & aliquot papaveris capitibus possunt temperari, vel cum lacte alterata adhiberi. Externe profunt injectiones balsamicæ & putredini resistentes; si dolor vero ardorque infestant, liquorem instar emulsionis, vel etiam lac chalybeatum tepide infundere præstat. Nec omittenda plane sunt ulcus purgantia, si hoc ita situm est, ut talia commode admittat: quo sine commendari merentur pessaria, sive linteola contorta, cum essentia quadam balsamica, ex gummi elemi, myrrha, mastiche, aloe hepat. & similibus in spiritu vini extractis madefacta.

OBSERVATIO VII.

Vir illustri loco natus, septuaginta annorum, iracundiæ deditus & calidiori semper conclavi adsuetus, qui magni principis consiliarius complures annos vita sedentaria in consiliis dandis ac conscribendis consumerat, ex improvise per dentis acuti morsum inferiori labio illatum tuberculum sibi contrahebat durum & dolorificum, quod sensim paullatimque disruptum ulcusculum formabat non adeo bonæ indolis serpens, ichoremque purulentum fundens. Qui auxilii ferendi causa aderant medicus & chirurgus, neglecta curatione interna, solis externis curationem moliebantur, eoque sine potissimum digestivum cum balsamo de Copai-va & melle rosato mixtum adplicabant. Ego autem, cum per litteras & meum requireretur consilium, primo omnium venæsectionem, quam vir illustris ob invalescens senium diu omiserat, in pede administrandam suasi; posthæc vero totum curationis negotium eo direxi, ut universa sanguinis & humorum massa, quæ in senili corpore, & sub vita

Ulcus
labili in-
ferioris
sanatum.

motus

motus experte non exigua impurita-
tis labe inquinata videbatur, debi-
tis internis remediis depuraretur; id-
que eo magis erat necessarium, cum
totus corporis ambitus instar icteri-
corum flavo colore defedatus mino-
ribus pustulis summoque pruritu ve-
xaretur. Quare ego, præmissis & in-
terpositis laxantibus rhabarbarinis &
mannatis, decoctum ordinavi puri-
ficans, ex radice pareiræ bravæ, far-
saparillæ & chinæ cum passulis con-
fectum, quod tum mane ad sudo-
rem movendum calide, tum potus
ordinarii loco frigide haurire debe-
bat; subjunctis interdum vespertino
tempore pulveribus diaphoretico-cin-
nabarinis. Externe oleum myrrhæ
per deliquium, liquidambræ nuptum
commendavi, atquæ hæc omnia tam
felici successu, ut æger intra mensẽ
integra gauderet valetudine.

E P I C R I S I S.

Præsens labii ulcus, a causa exter-
na subortum, non adeo multum a-
luit periculi, licet non negandum sit,
quod ab interna sanguinis & humo-
rum impuritate pabulum subinde &
augmentum receperit. Quare non si-
ne fundata ratione curationem inter-
nis simul adornandam & perficien-
dam commendavi, ut subtracto mor-
bi pabulo externa remedia eo libe-
rius operari potuerint. Præter hæc
sciendum est, quod ejusmodi labio-
rum ulcera non adeo expeditæ sint
sanationis, partim quod non omnia
ferunt remedia in aliis ulceribus pro-
ficua, partim quod non omnia fe-
runt remedia in aliis ulceribus pro-
ficua; partim quod loquendo riden-
doque labia facile irritantur, ut in-
de non raro diductis cum dolore ri-
mis sanguis cieatur. Accedit demum,
quod continuo salivalis laticis afflu-
xu tale ulcus madefactum non adeo
bene a sordibus possit repurgari; un-
de non potest non diutius protrahi
consolidatio.

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

O B S E R V A T I O VIII.

Virgo erat generosa, viginti an-
norum macilenta, quæ ob vi-
tæ genus sedentarium, parciores po-
tum & largiorem acetariorum inter
cibos usum inordinato mensium flu-
xu & symptomatibus cum eodem con-
junctis laborabat. Brevi post in alte-
ra mamma tumor exsurgebat duriu-
sculus, qui ex parvulo incipiens sen-
sim paulatimque crescebat. Circa
ejus ambitum, quin aliquando in ipso,
aliqua quasi puncta sentiebantur, quæ
brachium illius lateris in doloris con-
sensum ducendo, optimam virginem
de salute valde sollicitam reddebant.
Veniebat itaque ad me supplex, ut
ipsi & consilio & auxilio succurrerem:
unde ego petitis annuens ad sangui-
nis massam depurandam mensiumque
fluxum, qui ultimis periodis penitus
cessaverat, revocandum, thermas Ca-
rolinas cum debito regimine potan-
das; externe vero emplastrum emol-
liens camphoratum cum cataplasmate
milii imponendum commendabam.
His ita per tempus adhibitis redeunte
menstruo, tumor quidem detumesce-
re videbatur, sed paulo post in ulcus
terminabatur, quod interpositis inter-
nis decoctis sanguinem depurantibus,
subjunctoque ad catamena in ordine
servanda elixirio balsamico, externe
balsamicis, & deinceps unguento tra-
ctabatur, quod oleum recipiebat ro-
saceum in mortario plumbeo, donec
nigrescebat, tritum, & cum cerussa
& lithargyrio remixtum, superposi-
to emplastro manus Dei. Atque hac
ratione ægra successu temporis exo-
ptatæ reddebatur sanitati.

E P I C R I S I S.

Variis, & mammarum quoque af-
fectibus premuntur mulierculæ, cum
menstrua non bene respondent, vel
ex toto ferri desinunt, non autem
illæ, quæ, quia lac præbent, a
menstruis defectæ sunt. Quodsi

L 3

enim

Ulcus in
mamma
beni-
gnum.

enim sanguis superfluous per uterum excernendus intus retinetur, tum ipse ad alias maximeque superiores partes regurgitans varii generis incommoda, ut in imo ventre spasmos & flatus, in pectore angustias cum difficili respiratione, in capite gravitatem, vertigines, cephalalgias, imo non raro in mammis, quibus magnus cum utero consensus intercedit, tumores scirrhusos ulceraque tam benigna quam maligna fucit. Idem tulit fatum prælens virgo, quæ ex mensium fluxu propter vitam sedentariam, potus inopiam & acidorum comestionem suppresso molestum mammæ tumorem & ulcerosam labem obtinuit. Erat autem hoc ulcus benignæ indolis, licet in comparatione cum aliis ulceribus curatu difficilius, quod vel ex eo unice apparet, quia pus aluit & cicatricem recepit. Tantum enim abest, ut omnes partium glandulosarum tumores & exulcerationes in cancerum, seu malignum ulcus semper abeant; ut potius felici omine abscessum sæpe benignum faciant, curationemque admittant. Id vero potissimum solet contingere in subiectis sanis, vegetis nullaque fontica, vel tamen facile emendanda humorum dyscrasia infectis; sicut quidem in nostra ægrota animadvertere licet, quæ restituto mensium fluxu depuratisque paululum succis alacrior reddita vim morbi felix superavit.

Plures observationes evolvi possunt in observat. & responsis meis medicinalibus Tomo I. casu LVIII. & LIX. Tom. II. casu CIX. CLXXI. & alibi.

CAPUT VII.

De circumspecta ulcerum fistulorum curatione.

THESES PATHOLOGICÆ:

§. I.

SI ulla externarum partium læsio ^{Institut ratio.} medicis æque ac chirurgis plurimum facessit negotiis, summisque operandi difficultatibus pressa est, est profecto ipsa fistulorum curatione. Nam præterquam quod hæc ulcera specie valde sint diversa, admodumque difficile ab aliis ulceribus distinguantur; quam maxime etiam hoc accedit impedimentum, quod sæpe in iis locis sedem occupent, ubi remediis & operationi, manu peragenda vel difficilis vel nullus plane datur accessus. Verum enim vero, quum frequentius hoc malignus occurrat plurimumque intersit, qua ratione rite cognoscatur, & ad sanationem producatur; opere facere pretium existimo, si succinctam, sed experientia fundatam de fistulis doctrinam huic operi subjungam.

§. II.

Est autem fistula ulcus sinuosum, inveteratum, oblongum & circa orificia aëctum, interius non minus quam exterius callosum, doloris maxime expers. Suum accepisse nomen videtur fistula a cavitatibus istis oblongis & induratis quæ in longum reptando, aliqua ex parte cum aliis arundinum vel fistularum cavitatibus conveniunt; unde etiam a Grecis *συνεχ*, appellari consuevit. Quo tamen eo melius adhuc de peculiari fistularum indole constet, scire omnino licet, fistulas ideo maxime ad ulcerum genera referri, quia scædam continui solutionem, seu filamentorum, quibus solidæ partes constant, dilacerationem junctam habent, quæ deinde cavitatem, lenta, putri-

Fistula-
rum de-
scriptio

putrida & mali odoris lymphæ repleta progignit. Atque in eo etiam ab abscessibus vel alii generis ulceribus discrepant, quia non tam bonum coctumque pus fundunt, sed potius ichrolam & acrem materiem stillant. Verum oblongæ quoque sunt, variosque & multiplices sinus formant fistulæ, ita quidem, ut in principio suo cum oris præduris, tumetibus & quasi inversis, arctius coeant, in profunditate ampliora fiant, & latius se extendant. Imo demum callus, seu concretum præternaturale durum & membranaceum a fistularum natura non debet excludi, quo superficies sinuorum obducitur, ipsæque mali sanatio non parum impeditur. Licet enim quandoque oræ præduræ & callosæ cicatrice induantur, hæc tamen denuo disrupta ulcus facile renovat, vel etiam materia acris contenta, alias querendo vias, per novum orificium foras prorumpit.

S. III.

sedes. Omnes fere ac singulas machinæ humanæ partes solidas invadere solent fistulæ. Neque enim solum in carnem exedendo sæviunt, sed glandulas quoque earumque vasa, arterias, venas & nervos, tendines & cartilagine occupant, & acerbo sæpius dolore commovent, ne ossibus quidem exceptis, quorum primo tenella, dein solidiora putrida carie ita dissolvunt, ut materiam pessimi odoris fundant, difficillimamque sanationem efficiant. Enimvero, dubitare quis posset, an omnes, quas enumeravimus, partes fistularum subiectum constituent. Sed qui altius secum perpendit, quod tota corporis fabrica ex meris fibris artificiosissime inter se connexis & coalitis conflata sint, quarum prima stamina & filamenta prout magis vel minus crassa, vel tenera existunt, laxiusque vel compactius coherent, varia constituunt organa; facile profecto concedet, omnes solidas par-

tes, quia ex uno constant principio fibroso, fistulis posse adfici. Unicum tantum remanet dubium, an fistulæ etiam ossa aggrediantur, quæ dura sunt, fortiterque resistunt. Sed respondemus, quod omnino in mali consortium trahi possint ossea corporis fulcimenta: siquidem plurimæ auctorum chirurgicorum observationes fidem faciunt, ex ulcere fistuloso fragmenta ossea fuisse extracta. Imo si meam ipsius experientiam interponere licet, ego vere adseverare possum, me aliquot similes annotasse casus, qui de fistularum in ossibus partibus sede certiores nos reddere possunt; quamvis libens lubensque concedo, quod non tam in principio quam potius in mali incrementum tale quid solet contingere.

S. IV.

Differunt fistulæ secundum partes, quibus insensæ sunt, & in singulis quidem propria quædam signa habent, quæ annotari merentur. Hinc etiam diversa pro partibus affectis fistularum fluxerunt nomina, ut habeamus lacrymales, maxillares, genarum, colli, pectoris, abdominis, ani, & ejusdem generis alias, quas nunc seorsum spectabimus, orti a fistula lacrymali, cujus vera sedes est saccus ille lacrymalis, qui in majori oculi angulo situs ostium quasi refert canalis, per quem liquor promanans a lacrymali glandula in nasicavitatem prolabitur. Neque labe vacant partes proxime adiacentes, maximeque sinus ethmoidales, qui in nasum producti mucosam ibi materiam deponunt. Quo etiam spectat os unguis appellatum, quod totidem interdum perforatur. Namque tenue illud est & exile circa internum oculi angulum, ad ostium canalis nasalis situm, ubi etiam positi sunt rami ex arteria carotide & vena jugulari decurrentes, itemque nervi a quinto & sexto pari emissi. Quandocunque igitur canales lacrymales & sic dictus saccus, una cum parti-

- differe-
rentia.Descriptio
lacryma-
lis.

bus, quæ his proxime adjacent, ulcere manante, sinuoso & calloso occupantur, vera adest fistula lacrymalis, adeoque hæc commode simul distinguitur a simplici, quæ fistulam plerumque antecedit, obstructione & superficiali exulceratione vasum lacrymalium, nec non a tumore quolibet inter oculos & nasum conspicuo, quem anchilopem dicunt, neque minus ab ægilope, seu anchilope versus exteriora aperto & leviter exulcerato, nondum tamen callo obducto differt.

§. V.

colli. In fistulis maxillaribus & genæ totum tractum a glandulis parotidibus & apophysi mastoidea ad annulum primum arteriæ asperæ pro subiecto agnoscimus. Quo referri etiam debent præter cutem externam & pinguedinem vasa sanguinea, musculi buccinatoris portio, musculi labiorum masseter & biverter, qui omnes vel labii movendis, vel motui maxillæ inferioris dicati sunt; neque minus posita ibi glandulæ cum insignibus ductibus & vasis salivalibus. Conglobatarum enim innumeræ in labiis & palato deprehenduntur, conglomeratæ autem sunt parotides, quæ totum illud spatium replent, quod angulo posteriori mandibulæ inferioris & apophysi mastoideæ interjicitur: imo infra quoque maxillares internæ, seu Warthonianæ locatæ sunt, quæ si læsæ fuerint, lympham puram eamque copiosam fundunt. Neque demum inepte huc referri possunt dentium fistulæ; siquidem in vulgus usque notum est, nullam ferme genæ fistulam absque dente carioso fieri, quo per artem extracto sponte malum evanescit.

§. VI.

maxillaris & genæ. Sequitur ordine fistula in collo, per quod productionem thoracis, ab atlante, seu prima prope caput vertebra, usque ad primam thoracis vertebra, quæ eminens dicitur, exportectam significamus. In duas autem partes, alteram anteriorem, alteram

posteriorem collum dissepitur, quarum illa guttur, hæc cervix appellari solet. In cervice fistula rarius, in gutture frequentius gignitur, utpote quod præter vasa sanguinea jugularia & carotidalia, lymphatica ac nervosa, œsophagum quoque & arteriam asperam complectitur, quæ posterior similiter nonnumqua diro huic malo subiecta est, sicut testis est MARCHETTE *in obs. chir. obs. XXXVII.* qui fistulam per duos arteriæ asperæ annulos transeuntem describit. Atque notandum est, quod interdum talis fistula multis sinibus ad ipsas claviculas subrepat, qualem observationem descriptam legere licet apud SCULTETUM *armament chirurg. part. II. obs. L.* Præter hæc vero lævum hoc morbi genus pectus quoque solet adfligere, quod extrinseci substantia, ossea, cartilaginosa & carnea eo maxime sine coalitum est, ut non modo cordi & pulmonibus tuendis interviat, sed etiam alternæ sui ipsius extensioni ac compressioni congruenter sufficiat. Sæpe etiam tale fistulosum ulcus per pectoris cavitatem transiens ipsam cordis substantiam erodit & perforat, quale notabile exstat exemplum apud MARCHETTE *l. cit. obs. XLVIII.* Neque umbilicalis ad intestina pertingens fistula rarissima est, sed jam antiquissimis Hippocratis temporibus celebrata fuit. Id quod inter alia insignis locus *epid. lib. VI.* reperiendus indicat, ubi mentio injicitur fistulæ umbilici ex vulnere subnatæ, ex qua per intervalla magnus prodiit lumbricus, indeque judicatum fuit, intestinum simul fistula esse tactum, ex quo perforato lumbricus ille prodierit.

§. VII.

Restat adhuc exploranda illa fistula, quæ circa sedem oritur, & ani fistula nuncupatur. Occupat hæc maxime vasa venosa hæmorrhoidalia, quæ anum corona quasi cingunt, sanguinemque per arterias allatum revellere debent. In his enim facile sangui-

sanguinis contingit stagnatio propter situm perpendicularem, ubi adscensus semper est difficilis. Accedit laxior intestini recti compages: unde obtini debilitatem sanguis ibi subsistens tenues vasorum tunicas distendit, & incarceraus corrosivam induit naturam. Sequuntur hinc sæpe pressio, ut ajunt, pede hæmorrhoides cæcæ, seu dolorifici tumores inflammatorii, qui si non cito discutiantur, vel a grumoso sanguinem per scarificationem aut incisionem liberantur, facillime in apostema abeunt, quod si scalpello incisorio non tempestive aperiat, ac deterfisvis & traumaticis consolidetur, in ulcus degenerat; unde dein sæpe originem fistulosi ani & partium circumjacentium, ut musculorum ipsiusque spincteris sinus. Cruor enim serosus extrinsecus summa acedine imbutus intestini recti membranas, reliquasque conterminas carnes facile perodit atque exedit, unde fistulæ origo.

§. VIII.

Causa
proxima
fistula-
rum.

His ita perspectis videndum est, quænam causæ horum ulcerum generationi velificentur. Ex his autem præcipuum obtinet locum, succorum vitalium, maximeque lymphæ impuritas, ex improbo victu, vitioque viscerum & emunctoriorum enata. Quod si enim ab incongrua diætâ multæ impuritates in corpore accumulantur, & emunctoriis oppilatis sordes excrementitiæ salino sulphureæ a succis vitalibus minus rite secernuntur, non tantum sanguinis & humorum massa sanitati adversam induit diathesin, verum etiam concitatiores motus, & fibrarum irritationes producuntur, quibus dein peregrinæ indolis salia fortius attrita & ab involuero suo nudata majorem acedinis vim acquirunt, ut carneas fibras disscindant, angustissimos glandularum aliorumque vasculorum tubulos, quibus se inferunt, arrodant, nerveasque & membranaceas partes magno cum dolore & cruciati consumant; imo de-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

num ipsas ossium lamellas acrimonia sua exedant atque carie depascant. Probe tamen hoc locò notari velim, sicut omne ulcus: ita etiam in principio fistulas, inflammationem partitis antecedere, quæ nil nisi minimorum vasculorum a stagnante sanguine vel lymphæ obstructio est, cui dolor, ardor, rubor, tumor & articularum distensio junguntur: unde dein corruptio & pus generatur, quod acrimonia sua partes magis corrodit. cavitatemque & sinum format.

§. IX.

Ex dictis jam facile patebit ratio, cur scorbutici, hypochondriaci, cachectici, lue venerea adfecti & alii, quibus viscera minus salva, sed in tacta vel corrupta sunt, ob succos impuros & largam sordium salino sulphurearum progeniem tam frequenter varii generis ulceribus, ipsisque fistulis corripantur. Neque dein minus constabit ratio, cur omnia illa, quæ ad viscidam & acrem humorum impuritatem contribunt, ut fere sunt, aer crassus & vappidus, victus salus & viscidus, potus parvus vel consistenter, omniumque maxime excretionum naturalium retentio vel suppressio, ulcera ejus generis non modo producant, verum etiam producta foveant. Ita non raro evenit, ut a suppressis mensibus vel hæmorrhoidibus, ob retenti sanguinis stagnationem, fistulæ uteri & circa anum prodeant, sicut exemplis docuit HILDANUS centur. 11. obs 61. & 75. & DOLÆUS in encyclopæd. chirurg. qui post lochiorum fluxum suppressum vidit mulierem copiosissimis, istque fistulosis crurum ulceribus infectam.

§. X.

Sæpissime etiam fistula natales sumit ab ulceribus præpostere tractatis, ut inter alia fistula lacrymatis ed ægilope, & ani, ex hæmorrhoidibus exulceratis docet; neque minus ab abscessibus maturis vel non satis cito, vel in loco

L 5

incon-

Causæ
mediatæ
sunt:
diætæ
errorcs.

ulcera
& ab-
cessus.

inconvenienti sublimiori apertis, item, si non legitime depurantur. Materia enim purulenta ichorosa non satis commode educta, & per moram acrior reddita partim gravitate, partim acredine, fibrillas, membranas, & vascula discontinuando, sinus sibi efformat variae figurae ac magnitudinis, ichorosa materia repletos, & vel introrsum, vel extrorsum patulos. Maxime autem tale quid solet contingere in abscessibus, & ulceribus glandularum maxillarium, parotidum, inguinalium &c. ubi, ob discessos ductus lymphaticos perpetuus est affluxus humorum, quibus nisi liber conceditur exitus, vappescunt, acridinem contrahunt, & perfacile sinus angustos, oblongos & callis obductos producant.

§. XI.

**--vulne-
ra.** Tum quoque ex vulneribus pro-
gni solent fistulosi sinus; quod pos-
simum usu venit; si quis in situ
curvo vel inflexo constitutus ita vul-
nus accepit, ut instrumentum laedens
non recta, sed obliqua via transi-
tum fuerit. Tumenim facile cavitates
formantur, quae non satis rite a
stagnantibus humoribus depuratae cal-
los recipiunt, & materia in alio lo-
co decliviori prorumpit. Idem acci-
dit, quando curationem vulneris chi-
rurgus protrahit, quia tum non raro
symptomata complicantur, quae san-
nationem multis modis impediunt,
fistulamque ingignunt. Sic hic loco-
rum in filiolo quodam Gallicae lin-
guae informatoris fistulam lacryma-
lem olim observavi, quae originem
debebat vulneri per casum ab alto ex-
citato; unde os unguis nasale, quod
valde rarum ac spongiosum est, ca-
rie perforatum medellae nullum re-
linquebat locum. Spectant huc quo-
**--reme-
dia acris
& calida.** que rumedia acris, & nimis calida
ulceribus & vulneribus adhibita, quae
partim majorem humorum adfluxum
ac stasin producendo, partim tenues
fibrillas constringendo, occasionem
fistulis praebent.

§. XII.

Singulae tamen fistulae speciales Causae fi-
stulae lac-
rymalis.
quasdam causas habent, a quibus ori-
ginem suam mutuuntur. Videre hoc
maxime licet in fistula ani & lacry-
mali. Haec enim non semper ab ex-
ternis laesionibus, vulneribus, & icti-
bus provenit, sed saepissime inflam-
mationem faciei erysipelatoden, quae
simul texturam viarum lacrymalium
turbavit, excipit, vel etiam ophthal-
miam sequitur, quia ductus lacry-
males non solum proxime cum perio-
stio, sed & cum ipsa oculi tunica ad-
nata cohaerentes in ophthalmiis & ce-
phalalgis facile in consensum abri-
piuntur. Idem malum contingere so-
let post variolas, quae meatum in na-
so, & palpebris orificia vel mole sua,
vel ichorosa materia comprimendo,
consuetam feri excretionem impe-
diunt: unde facile obstructio, & ex
haec neglecta saepe exulceratio oritur,
quae fistulam parere potest, si ulcero-
sa sanies stagnans saccum lacryma-
lem, & quod subest, periostrium ero-
dit, novisque subinde sinus format,
qui sensim callo investiuntur. Inter-
dum etiam, ut in scorbuticis, & lue
venerea infectis videmus, polypi &
ozæna, aliaque ulcera serpentia na-
ribus innidulantur, quae ductum na-
sale rodendo, vel sanie ulcerosa
implendo, serum lacrymale exitu pro-
hibent; unde hoc diutius ibi subsi-
stens has partes facile arrodit, cor-
rumpit & exulcerat: sicut haec omnia
perdocte ostendit celeberrimus Aca-
demiæ Lipsiensis professor D. PLAT-
NER in eleganti dissertatione de fi-
stula lacrymali olim habita. Ad fi-
stularum ani generationem multum
plerumque facit fortior motus, equi-
tando praesertim institutus. Siquidem
hac ratione facile nimia vasorum hæ-
morrhoidalium distensio, & apertio
efficitur, quae in ulcus desinit. Idem
in sequiori sexu ciere valet gestatio
fœtus, & nimis parturientium ni-
sus, dum a venis compressis & in-
de retardata sanguinis per ipsas cir-
cula-

culatione, hæmorrhoides cœcæ in nonnullis excitantur. quæ perperam curatæ sæpe principium ulcerum fistulorum in ano conlitiunt. Aliæ fistulæ pro situ suo iterum alias agnoscunt causas, quas nunc, quia scopo nostro minus inservire videntur, studio prætermittimus.

§. XIII.

Callosi-
tatis cau-
sa & in-
doles.

Jam etiam pauca dicenda videntur de rationibus phænomenorum, quæ fistulas assidue comitari solent. Primo autem omnium se offert callus, seu caro indurata, indolens, ulcerisque consolidationem impediens, cujus naturam paucis evoluemus, videndo primum, quæ ad duritiem concurrant causæ. Hæc autem me iudice deducenda videtur ab externi aeris accessu, qui sinus, & cavitates fistularum intrans immediate fibris carneis incumbit, poros coarctat, & circulationem humorum per has partes compressas retardat, vel penitus sufflaminat: unde ipsæ sensu ac motu privatæ callositatem contrahunt. Namque satis, ut arbitror, ex physiologicis constat, quamdiu per omnes corporis canaliculos & poros fluidum iusta in copia fertur, tamdiu partes mollitiæ suæ, debitaque textura gaudent; simulac vero pori, ut ab atmosphæræ ambientis pondere fit, comprimuntur, fibrillæ, ex quibus partes conflatæ sunt, arctius conjunguntur, fluidique itus ac reditus impeditur, tum protinus illæ partes majorem renisum, & duritiem acquirunt. At vero, ad duritiem istam callosam in fistulis, etiam vis acidi ulcerosi coagulans permultum contribuit; quod fluidas partes coagulando in motu sistit; unde hæ sibi invicem magis ac magis oppositæ callo originem & incrementum suppetant. Præter hæc vero notabile est, quod callus sensatione careat; quod quidem exinde derivandum arbitror, quia ipse ex fibrarum lamellis firmiter sibi per compressionem connexis constat, per quas nullus

neque sanguinis neque aliorum succorum vitalium viget transitus, adeoque sensu & motu non potest non destitui. Denique etiam callus in fistulis omni resistit sanationi, quia materia nutritia, quæ partium ad se invicem conglutinationi inservire debet, per callosos poros non penetrare, neque fibras coadunare valet: quare nisi callo per artem remoto nulla fistularum contingit sanatio.

§. XIV.

Ratio fi-
stularum

Sequitur jam cavernarum sinuumque obliquorum consideratio, qui a materia acri, rodente, in partium solidarum tubulis stagnante, & exitu suo præclusa proficiunt. Tum enim, ut supra jam meminimus, materia tam sua ipsius gravitate, quam aeris incumbentis pressura viam sibi præparat, & poros vicinæ carnis intrando, filamenta ipsius dilacerat, & quia duriora ossa, cartilagine, arterias, nervos tam subito perforare nuquit, novam sibi cavernam efficit, ex qua deinde iterum novi canales prodeunt. Quod vero orificium fistularum exterius multo durius, multoque angustius sit, quam canalis interior, non alia est ratio, quam quod materia aeris ichorosa gravitate sua in profundum magis & ad latera serpens non tam facile ad orificium ulceris pertingat. Cui accedit, quod aer frigidus exterior ipsas ulceris oras plerumque tumidiore durioresque efficiat; unde orificium magis coarctatur, cui se facile visciditates applicant, quæ materiæ saniosæ effluxum impediunt, hanc ad internas cavitates magis determinant.

orifi-
cium
angustia.

§. XV.

Præter hæc quoque pro diversitate subjectorum & partium affectarum materiæ cernitur effluxus, ita fere, ut in nonnullis pus album coctum, in aliis nigricans & graveolens, in aliis tantum ichor tenuis & acris, malo odore varioque colore præditus appareat. Album coctumque

Ratio
materiæ
variae
&c.

pus

pus, quod bono indicio est, plerumque in recentibus fistulis, vel tum temporis conspicitur, quando materia partes sanguineas & carneas occupaverit; albedo vero puris debetur commixtioni particularum acidarum cum gelatinosis & succi nutritii oleosis, non aliter, atque extra corpus contingere videmus, si forte acidum cum oleosa substantia miscetur, ubi mox albicans prōdit color. Graucolentia, quæ jungitur, intimæ partium salino-sulphurearum combinationi, seu putredini dissolventi in acceptis ferenda est, quia indubitata experientia tēde constat, quod ipsa putredinis labes ab ulceribus, præsertim vestustioribus, excludi minime possit. Denique considerata venit summa materię effluentis acredo, quæ sæpe tanta est, ut linteamina arrodāt, & vix aliunde, quam ab humorum stagnatione & corruptione progignitur. Omnes enim corporis animalis succi extra legem circulationis positi, & diutius subsistentes, stagnando, plane alienam induunt crasim, maximamque acquirunt acrimoniam: unde non mirum esse debet, cur etiam in fistulis similia videamus contingere.

§ XVI.

Fistularum ex oratio
universa
li.

His ita expositis, proximum est, ut accuratius determinemus, qua ratione exploranda sit fistularum præsentia & propria cuiusque indoles. Optime autem id primo efficitur, si digitis exploramus, an dura adsit productio, an illa per lineam rectam vel curvam in cute proferpat, & an paucus vel nullus doloris sensus percipiatur. Dein totam fistularem specillo, sive instrumento exploratorio inquirimus; unde facili negotio cognoscitur, quantam fistulæ faciant productionem, quamque habeant directionem sive sursum, sive deorsum, vel ad latera tendentem. Quam in rem egregia sunt, quæ protulit PARÆUS lib. XII. cap. XXII. multis inquit, cuniculis & in labyrinthum anfractuosa iudicantur fistula, si non

alte descendit specillum. & nihilominus plus saniei effluit, quam tam exigui ulceris ratio ferat: an vero tortuosa sit, opus est, ut id recte cognoscamus. Præstamus autem id ipsum virgula quadam cerea vel instrumento tali, quo soles vulgus purgare suas tabaci fistulas: hæ enim ad quacunque latera se flectere & ad fistula figuram se accommodare possunt. Quod vero specillo, vel instrumento exploratorio explorari iubent CELSUS atque PARÆUS, id HIPPOCRATES lib. de fistulis per alii recentem scapum experitur, quam ego methodum auctori suo relinquo, & illis, quibus occasio observandi taret, experientiam commendo, id tantum commonefaciens, quod præter hæc omnia de fistularum præsentia aliqua ex parte certiores fiamus, si ulcus jam diu duraverit: quæ enim annua sunt ulcera, in iis cicatrices cavas fieri necesse est.

§ XVII.

Speciales fistulæ iterum speciales habent notas, ex quibus cognoscuntur. Ita fistulæ lacrymalis indicium est, si circa angulum aculi internum fistulosa carunculæ exulceratio deprehenditur. Sæpius tamen sola intumescencia cum rubore conspicitur, qua compressa sanies ulcerosa aut ferum acre, album & viscidum vel oculum versus vel nares prorumpit. Neque omittenda est peculiaris Anellii vias lacrymales explorandi methodus, quam specillo argenteo quoad extremitates exigui globulis munito perficere solet, cuius delineationem, & asum tradidit excell. PLATNERUS. Fistulam maxillarem indicat plerumque matariæ inter manducandum & oscitandum effluxio, præsertim si vasa lymphatica jam sint corrosa. Ani fistulam manifestant ante apertionem maxime dolores, rupto vero abscessu ichor exstillat summi fororis. Si ulcus intestini recti substantiam perforat, partibus externis intactis, ichorosa materia per anum tam

§. XVIII.

tam ante, quam post sæcum alvinarum rejectionem profunditur, prout fundus fistulæ, vel superius, vel inferius latitat. Supra autem fundus solet hære, quando ante sæcum leniter saltem induratarum seccissionem ichorosa acris materia expellitur: inferius autem, quando ichoris stillicidium excrementorum dejectionem sequitur, vel si tuberculum ad rubedinem vergens exterius prope ani foramen conspicitur, eo præsertim tempore, cum fundus ichore repletus est, quo effuso tumor evanescit. Sin intra intestini tunicas fistula proferpat, foramine exterius conspicuo, dignoscitur exploratione candelæ cereæ, vel instrumento accommodato; si hoc intra membranas urgetur, lamella digitis immisiss & stylo interiacet. Intestinum si interius quoque apertura gaudeat, instrumentum adactum digitos proxime attingit, materiaque partim per ani foramen, partim excrementa & flatus per orificium fistulæ prodeunt, itemque liquor per ani foramen injectus regurgitat, & per fistulæ oram apertam exstillat. Fistula sphincterem ani perforans apparet, quando digiti apex ano contractio intrusus haud fortiter comprimitur, sed in ampliorem valdemque dilatabilem cavitatem recipitur. Quæ vero fistula multis cuniculis prædita est, exploratur candela cerea, vel instrumento flexili. Præterea fistulæ ani partes sæpe conterminas infestant: nam multoties non solum ad vesicam tendunt, ubi vel urina per anum prorumpit, vel ichor & excrementa cum urina profiliunt, verum etiam in sequiore sexu ad uterum reptant, in quo casu fæces cum sanie ichorosa per uterum egrediuntur. Quæ vero ad coxendicis vel coccygis ossa pertingunt, difficilioris sunt cognitionis, nisi os carie infectum, quod ex ichore graveolente & nigricante effuso concluditur.

Restant jam pauca de prognosi, si ve eventu affectus nostri dicenda. In quo quidem perficiendo primo omnium attendi meretur sedes fistulæ, partiumque affectarum structura. Summatim tamen adferimus, fistulas ad interiora pertinentes periculi nunquam esse expertes, admodumque difficilem admittere sanationem, quoniam non adeo facile a foribus possunt mundari, nec omnibus sine discrimine remediis adiuvari; unde facile fit, ut pars quædam nobilior arrodatur. Sic lethalis est illa, cujus mentionem facit MARCHETTE *obs. XLVII.* ubi ex vulnere ossis sterni fistula exorta ad ipsam cordis substantiam penetravit. E contrario fistulæ extrinsecus spectantes & visui obviæ non tantum in sanando habent discriminis, sed iisdem, si superficiales & cutaneæ sunt, sæpe intra quatuordecim dierum spatium contingit sanatio. Quæ ad musculorum tendines, arterias, venas & nervos penetrant fistulæ, periculo non vacant; cum contra curatu faciliores sint, quæ in mollibus carnosisque partibus existunt: unde iam HIPPOCRATES *in Coac.* hoc tulit iudicium, quod fistulæ, quæ in cartilaginosis & excarnibus locis subnatæ multum saniei funderent, & carunculam in osculo continerent, omnem fere medelam respuerent. Similiter etiam quæ circa articulos oriuntur fistulæ ægerrime sanantur, partim ob molestissimum synoviae adfluxum partim ob continuum harum partium motum. Hinc insanabilia pronuntiat ulcera fistulosa HILDANUS *obs. XLVIII. cert. IV.* quæ circa juncturas mandibularum contingunt; quod tamen ita limitamus, ut ipsa potius curatu difficillima declaremus, quam ut omnem sanationis spem iisdem præscindamus; siquidem nos ejusmodi fistulam circa juncturas maxillarum obortam, & continuo lymphæ inter cibos masticandos oscitandumque adfluxu molestant

in virgine olim feliciter sanata non vimus. Denique difficilis, admodumque diuturna est illarum fistularum sanatio, quæ oculi canthum, intestina, vesicam & canalem urinarium occupant, quoniam non tantum singulæ hæc partes exquisitum habent sensum, verum etiam medicamentorum applicationem difficulter admittunt.

§. XIX.

ratione
illarum
circum-
stantia-
rum.

Porro diversa quoque nascitur prognosis quoad amplitudinem vel angustiam cavitatum. Sic enim fistulæ, ampliori præditæ orificio, majorem spem sanationis ostendunt, quam quæ in angustum coeunt. Quæ in breves desinunt cavernas, unum quasi ductum in alium immittentes magnam in medendo molestiam creant, & vix absque manus opera medelam recipiunt. Quamdiu os cariosum & callus in fistula remanet, frustra speratur salus, quia os sideratum semper partes vicinas in labis consortium trahit. Hinc etiam fistulæ, a carie ossis subnatæ omnem respuunt sanationem, nisi prius caries fuerit sublata: cum contra aliter res sese habeat in iis, quæ ab ulceribus, abscessibus & vulneribus originem duxerunt, utpote quæ curationi facilius obtemperant. Præter hæc vero, permultum quoque interest, ut in prognosi ferenda subjectorum fistulis laborantium rationem habeamus, quia regulæ instar practicæ tenendum est, in scorbuticis & cachecticis, ut omnia vulnera & ulcera, sic etiam fistulosa difficiliter cicatricem recipere. Siquidem largiori succorum inutilium adfluxu continuum malo pabulum supeditatur, quo nondum subtracto, irritus est omnis medentis labor. Denique de accidentibus quibusdam, in fistulis obviis hæc est prognosis, quod, si e.g. lapides ex fistulosis sinibus excernuntur, ut SCHULZIUS in ephem. N. C. anno IX. & X. obs. 185. annotavit, vel si vermes iisdem innidulantur, ut BORELLUS in obs.

medico physio. cent. II. obs. 48. testis est, & ego ipse observavi, item si hæmorrhoides per fistulam intestini recti, & menses per fistulam uteri excernuntur, nunquam fere non longum requiratur tempus ad curationem ex voto perficiendam.

THESES THERAPEUTICÆ
CUM CAUTELIS.

§. I.

Ante quam ad ipsam fistulis mendendi methodum nos accingamus, operæ esse prætium ducimus, nonnulla prælibare & excutere, quæ circa fistularum curationem obici a quibusdam solent. Plurimi enim & medicorum & chirurgorum in dubium vocare ausi sunt, utrum fistulæ antiquæ tuo consolidari queant, & annon potius, sicut a fonticulis diu manantibus & oclulis major inde noxa in ægrotantes redundet; Equidem de componenda hac lite sollicitus probe scio, quod splendidissima illa medicinæ sidera, GALENUS, PARÆUS, HILDANUS, BARBETTE, Vidus VIDIUS, Fabricius ab AQUAPENDENTE, SCULTETUS & AMMANNUS negativum sustinuerint, multisque funestis exemplis noxiam harum fistularum occlusionem comprobaverint. Verum enim vero, licet lubentissime concedam, quod ulcera illa antiqua & fonticuli diu gestati, in corpore impuro ante debitam sanguinis & humorum depurationem occlusi sævissima inducere symptomata valeant; neminem tamen inficias ire confido, quod citra ullum sanitatis detrimentum consolidatio possit institui, prius internis remediis tam corrigentibus, quam evacuantibus, & aliis depurationi intervenientibus impura humorum massa ad meliorem, blandiorem & naturæ magis amicam reducta fuerit temperiem. Qua quidem in re plenissime me confirmat

Fistulæ
antiquæ
consoli-
dandæ.

firmat & fide digna peritissimorum medicorum, & mea ipsius experientia, quæ plurimis me exemplis docuit, citra ullam noxam, aut subsequenter graviorum symptomatum syndromen, sæpe etiam sine scrupuloso internorum usu fistulas etiam antiquissimas fuisse sanatas. Multo vero magis ponderosis inductus rationibus credo, fistulas neglectas & sine curatione relictas in ingens vitæ discrimen ægrotantes conjicere. Exemplo sit fistula lacrymalis, quæ nisi opportune tractatur, humorem oculi a quem nutrimento suo privat & in perfectam denique cæcitatem definit. Accedit tandem, quod in fistularum finibus continua generetur acredo, quæ exedendo & corrodingo innumeros sibi canaliculos efficit; unde successu temporis ingens humorum corruptio, imo ipsa demum sphacellatio produci potest.

§. II.

Indicationes curatio-
nis.

Ipsa ulcerum fistulorum sanatio his maxime obsolvitur indicationibus: ut I) si quædam humorum dysscasia peccat, hæc commodis remediis corrigatur; II) ut callus & scirrhosa durities, sine cujus remotione nulla expectanda est constans curatio, perite tollatur; III) ossium, si adest, caries auferatur, & denique IV) ut fistulæ mudentur, fibræ conglutinentur, & cavitas nova carne repleatur.

§. III.

Curatio interna.

Primo quidem scopo, sive debita humorum correctione optime potiri licet, si in id maxime incumbit prudens medicus, ut nimiam sanguinis redundantiam vel venæsectione, vel in spongiosis pinguibusque subiectis cucurbitulis cum scarificatione appositis imminuat; quod eo magis videtur necessarium, quia sub plethorico corporis statu non modo succorum impuritas promovetur, sed major quoque, quam par est, humorum adfluxus ad affectam partem proritur. Posthæc vero in humoribus acerbis

contemperandis, serosis per commoda emunctoria ejciendis, & sanguinis universa massa depuranda summam merentur commendationem decocta radicum, lignorum & corticum tam leniora, quam saturatiora, per longius temporis spatium haurienda, quorum integra laus & utilitas ab antiquissimis temporibus ad nostram usque ætatem se propagavit. Quo etiam spectant intus vulneraria, ex herbis & floribus sic dictis vulnerariis, hederæ terrestris, agrimonie, urticæ mortuæ, saniculæ, scordii, floribus chamæmeli, millefol. bellidis, rad. aristoloch. rotund. althææ, rasura ligni sassafras & similibus confecta, quæ prioribus virtute minus cedunt. Tum quoque interponere decet leniora laxantia rhabarbarina, mannata & sennata, vel etiam in nonnullis pilulas cum mercurio dulci vigoratas, quarum ope depurationis opus per pelle sæpe perficitur. Nec denique omnino carere possumus probe paratis mercurialibus, si lymphæ insigni peccat coagulo, & pertinaces ductuum minimorum obstructions adfunt, vel si luis venereæ subest suspicio. Sed modo videndum est, an viscerum imbellicitas & reliqua ægrotantis constitutio hæc remedia tuto admittat. Quæ alias ad internam fistularum curationem adhuc spectant, ex capite præcedenti de ulceribus possunt desumi.

§. IV.

Secunda indicatio, quæ callositatem tollendam præcipit, non potest expleri, nisi remedia callum absumantia immediate callis applicentur, quod tamen exterior fistularum angustia plerumque prohibet: quare primo omnium officia debent dilatari, ut per viam magis patentem medicamenta commodius possint perungere. Dilatant autem præduras & arctas horum ulcerum oras, quæ humorum imbibendo se latius expandunt, ut fere sunt medulla sambuci, spongia cera probe imbuta, quæ mihi videtur optima,

Calli sanatio potest fieri officii dilatationem.

ma, radix consolidæ & gentianæ in figuram pyramidalem efformata, par-
teque acuminata in fistulam intrusa.
Sed prospicere decet, ut in extractio-
ne harum turundarum cuti eamus,
ne illæ forte frangantur & portio-
nem sui relinquunt, unde sæva & do-
lorifica oriri symptomata possent.
Quapropter perite monet Dominus a
SOLINGEN in *chirurg. part. II. cap.*
III. turundas ex fragili materia nun-
quam esse conficiendas, easque filo
alligandas, ne intimius sese fistulis
insinuent.

§. V.

med-
camen-
ta sepi-
ca.

Dilatato, quantum satis est, ori-
ficio de ipsa calli remotione cogita-
re expedit, quam quidem chirurgi
vel medicamentis, vel instrumentis
præstare solent. Medicamenta in his
locis adhibenda sunt, ubi nec inci-
sio, nec uestio commodum invenit lo-
cum, vel si recentes sunt fistulæ, &
callo non adeo duro & crasso muni-
tæ. Verum enim vero, quum varii
sint generis septica eaque vel magis
vel minus acrida & corrosiva, quæ
pro ipsa calli conditione applicare de-
cet: unde breviter jam præcipua enar-
rabimus. Inter mitiora, ad tenue re-
centemque callum eximendum profi-
cua, referri maxime debet succus ni-
cotianæ, radix ari & helleborus albus,
cui posteriori ad tertium diem fistu-
læ immisso **HOLLERIUS** in *insti-
tut. chirurg. libr. III.* insignes tribuit
laudes. Mediæ indolis sunt ammo-
niacum, alumen ustum, vitrum an-
timonii, unguentum ægyptiacum, ru-
brum *Felic. WURZII*, apostolicum,
aqua viridis Hartmanni, crocus me-
tallorum, lapis corrosivus & buty-
rum antimonii cum limatura martis
ad temperiem redactum. Ex valen-
tissimis sunt mercurius sublimatus,
lapis infernalis, & similia. Præter
hæc vero hic etiam pertinent aqua a
TAGAULTIO lib. III de *ulceri-
bus* commendata & ex mercurio su-
blimato, unguento ægyptiaco, aqua
plantaginis & rosar. confecta, nec

non ex *Domini SOLINGEN* con-
silio turundæ ex pergamento liquore
quodam corrosivo imbutæ. Ne-
que reticere possum, quod sæpe mer-
curius sublimatus cum unguento cam-
phorato remixtus, item emplastrum
ex butyro antimonii & cera conflu-
tum egregium præstiterint effectum.
Probe tamen circa singula hæc reme-
dia notari velim, quod liquida sint
injicienda, solida autem, ut pulve-
res, cum unguentis in spissam for-
mam redacta sub specie turundarum
applicanda; idque tandiu, donec cal-
lus mortificatus se a carne separet,
exitumque affectet. Deinceps acrida
illa salina caustica in partibus mem-
branaceis, tendinosis ac nerveis cau-
tissime debent adhiberi, ne forte in-
flammati cum dolore acerbissimo ac-
ceratur, quod similiter tenendum
est de mercurialibus, quæ certe, ubi
ossa adfecta sunt, magnam requi-
runt cautionem.

§. VI.

Præter dicta restat adhuc aliud re-
medium, in absumendo callo præstan-
tissimum, cujus usum sæpius iterum-
que probatissimum inveni. Est autem
illud simplicissimum viride æris, quod
nulla manifesta acrimonia corrosiva
imbutum nec graviolem dolorem in-
flammatorem, nec alia excitat sym-
ptomata, sed intra tres quatuorve dies
callum durissimum non modo ita ex-
edit, ut totus separatus extrahi queat,
verum etiam acidum ulceris corrosi-
vum egregie absumit, ut extracta cal-
losa substantia optimum generetur pus
& ex voto succedat consolidatio. Usus
vero ita debet adornari: viride æris in
pulverem contusum & cum liquido,
vel sola saliva subactum in turundas
redigitur, quæ in cavitates fistularum
callosas, quantum licet intruduntur.
Secus autem fit, si recepto inter chi-
rurgos more viride æris cum unctuosus,
oleosis permiscetur. Licet etiam una
vice totus callus hoc remedio non pos-
sit eximi, ob obliquum & antractuo-
sum cuniculorum ductum, poterit
tamen

inpr-
mis vi-
ride
æris.

tamen repetitis vicibus feliciter auferri, si modo profundius turundæ in cavernam immittantur. Sed cauta sit in locis nervosis applicatio.

§. VII.

^{infrumenta} Instrumentis quoque vel acutis, vel ignitis callositas solet tolli; & his quidem dum eschara callo inducitur & ipse mortificatur, illis e contrario, circulus ille callosus e medio tollitur, ut postea fibræ carneæ se iterum possint connectere. Ex acutis optima sunt cultri falcati, qui se ad tortuosam fistularum figuram facile accommodant, quale est syringotomum *Dominī SOLINGEN*, modo id prudenter & circumspēcte observetur, ne arteriæ vel nervi refecentur. Quomodo ignita applicanda sint, optime docuerunt *SOLINGEN*, *VIGO*, *PARÆUS SCULTETUS* & alii, qui de instituto hanc curandi methodum tractarunt.

§. VIII.

^{Caries ossis quomodo tollenda?} Operam haud minorem requirit tertia indicatio, quæ eo tendit, ut caries ossis, si quæ adest, dematur; siquidem hac durante sanies pinguis & copiosa ex osse plorans semper novum generat ulcus, quod etsi ad cicatricem perducitur, caro tamen superveniens est flaccida, mollis & minus bona. Cognoscitur autem ossis caries, si vel nudis oculis se manifestat, vel si specillo in fundum ulceris immisso asperitas percipitur, vel exinde concluditur, si os denudatum fiat pinguis & successu temporis nigrum, post nigredinem vero hinc & inde perforatum. In tali rerum statu vel ipsi ossi immediate medicamenta debent applicari, vel si os profundius est, siphonis ope infundi. Quo nomine commendari merentur medicamenta sale volatili oleoso instructa, quæ non modo nimios tubulos, ex quibus ossa constant, penetrantia sua facile intrant, sed quoque acidum ulceris corrigunt, ut præcipue sunt oleum caryophyllorum, cochleariæ, cinamomi, & præsentissimum omnium pul-

vis euphorbii. Sæpe etiam necesse est, ut prius os cariosum lima teratur, vel scalpello tamdiu rodatur, donec punctula apparent rubicunda. Neque dein minus utilissime & funditus quasi cariem delere solet ferrum candens, ossi crebrius adhibitum, quod tum ratione evaporationis acidi, tum ratione alterandi acidum operari videtur, quia sædus odor post ferri applicationem plerumque solet evanescere. Ossi autem sic denudato adspargatur pulvis mastichis, myrrhæ, aloes, rad. ireos florent. aristolochiæ, vel pulvis ad cariem *Sculteri* ex balsamicis confectus: quibus super imponi possunt filamenta & dein unguentum digestivum. Si liquore opus est, optime is potest confieri ex aqua calcis vivæ, aloë, myrræ essentia euphorbii & spiritu vini camphorato. Interdum tamen accidit, ut festuca os sponte sua relinquentes firmiter lateribus carnis & calli adhærescant; ubi expedit, cum instrumento chirurgico flocculis linteis obvoluto, os sæpius attingere, ut illud liberum inde evadat & forcipe eximi queat.

§. IX.

Remotis itaque obstaculis cura adhibenda est, ut fistulosa cavitas repurgetur, bona carne impleatur, & cicatrice orificium obducatur, quod sponte sæpe accidit, si fibræ non adeo nimis a se distant & serum bonum nutritium præsens est, superposito tantum emplastro, tonum partis firmante & ab aeris injuria defendente. Quod si autem fistula nimis ampla est, decoctum ex vino, myrrhæ, aloë, floribus rosarum rubr. rad. aristolochiæ rotundæ, scordio, centatur. min. syringa sæpius injiciendum est, ad sordes plenius detergendas, putredinemque arce dam & occlusionem promovendam. Sed tunc temporis fistula aperta servari debet, quo pus exire possit, quod alias stagnando facile novos facere sinus, novumque producere callum potest. Hoc autem perficitur commodis turundis, vel canalibus aigen-

Conso-
lidatio.

argenteis, tamdiu in ulcere ſervatis, donec durities omnis ablata, & cavitatis novis fibris ad orificium uſque eſt repleta, quo peracto cicatrix emplastro ſaturnino inducitur. Ipſa carnis generatio ſolius quidem laudabilis materiæ nutritiæ, bonique ſanguinis opus eſt, nihilominus a medicamentis ſarcoticis, quæ vi balſamica humidum exceſſivum abſumunt, partes roborant, acidaſque & ſaltas partes contemperant, inſigniter adjuvatur. Qua virtute inprimis polent balſamum Locatelli, Peruvianum, Copaivæ, gummi animæ, elemi, ſtyrax liquida, maſtix, myrrha & ſimilia. Neque laude ſua caret eſſentia incarnans elegantiffima, quæ ex floribus roſar. rubr. hyperici, millefolio, aloe, myrrha, maſtiche, gummi elemi, balſamo Peruviano cum ſpiritu vini digeſtis & cum melle remixtis, optime componitur.

ſ. X.

Curatio
fiſtulæ
lacry-
malis.

Jam demum, quæ de ſingulis fiſtulis, maxime de lacrymali & ani ſcorſim tenenda ſint, breviter tradam. In lacrymali nondum perfectæ commode locum invenit methodus illa a beato celeberr. STAHLIO deſcripta & ab Anello magis exculata, quæ in eo conſiſtit, ut partim ſpecillis argenteis in puncta lacrymalia immiſſis materia ſacco lacrymali impacta amoveatur, partim ut ſubtili ſyringa huic uſui idonea liquores ulcus purgantes quæ ex ſolutione ſalis neutrius cum aqua vel communis, vel deſtillata, addita aloe & myrrha conſciunt, injiciantur: qua ratione, in leviori exulceratione, ſi vel plane nulla, vel exigua tantum calloſitas adeſt, permultum proficitur, malumque deterius præcavetur. Ipſa autem operatio peragitur, ſi ægro in ſella demiſſiore collocato palpebræ ſiniſtra manu diductæ verſus canthum oculi externum retrahuntur, & dextra ſuſpenſa ſpecillum paulo incurvatum per puncta lacrymalia trajicitur; modo id poſt inflammatio-

nem ſuperatam, & poſt ophthalmiam correctam demum inſtituitur. Major tamen ſalus contigit, ſi abundanti ſeri lacrymalis adfluxui & tenacitati ſimul proſpicitur: quo ſcopo præter interna derivantia, & reſolventia, externe ſternutamenta, vel veſicatoria nuchæ appoſita proſunt. Si verum adeſt ulcus fiſtuloſum, ſectiōe eo magis opus eſt, quæ præmiſſa per laxantia, venæſectionem & ſimilia præparatione, & oculis per collyria deſenſis in ægro demiſſius collocato mediante ſcalpello ſalcato vel ancipiti in ſemi circulum a radice naſi per medium fiſtulæ tumorem ad radicem uſque palpebræ inferioris inſtituitur, vitando, ne tendinea muſculi orbicularis particula lædatur. Poſt hæc ſcalpello obtuſo vulnus dilatetur, ſanguiniſque proſtium ſiſtatur. Neque vero ipſius lacrymalis ſcuci remotio negligi debet, tranſverſim incidendo ad locum, quo ductus lacrymalis eidem inſeritur, quia alioquin deſtillantes lacrymæ denuo ſtagnantes facile corrumpuntur, & novæ fiſtulæ anſam præbent. Tum quoque vel ferro ignito, vel ſpecillo ſulcato os unguis eſt pertundendum, & novus canalis formandus, qui turunda foramini immiſſa, aut tubo argenteo inſerto apertus ſervatus lacrymis ad nares devehendis inſervit. Impoſitis remediis inflammationem & hæmorrhagiam ſedantibus callus abſumatur, vel per ejus incisionem, vel per ſcarificationem, vel per uſtionem aliæque remedia corroſiva. Ulcere a callo & ſordibus per debitas injectiones purgato cogitandum eſt, qua ratione præſtare velimus, ut latex lacrymalis per illum ductum arte excitatum ad nares ſtillet. Quo ſine cannula minor, ex argento fabrefacta, exterius clauſa novo ductui accommodatur, poſtea vero conſolidatio promovetur, & illud inſtrumentum quiete per tempus geritur. Alii vero hujus molæſtiæ pertæſi diligentiori puris per

per puncta lacrymalia expressione impedire possunt, quo minus pus noceat. Urgente ossis unguis carie cauterium actuale prodest, cavendo per cannulam argenteam in forma nucleoli olivæ adhibitam, ne oculus a ferro cadente lædatur.

§. XI.

.. & ani
per liza-
turam &
corrosi-
va.

Ani fistulæ curatio peragitur vel ligatura, vel cauteriis & corrosivis, vel incisione. Quæ ligatura fit, ita instituitur, ut ægri ventris inflexo cubantis femora ministrorum ope deducantur, & operator indicem digitum oleo amygd. dulc. inunctum intrudat, altera vero manu stilum vel acum flexilem ex argento optimo paratam, lino quintuplicato ad palmam longo & pilo equino circumdato, vel filo ex pilis equinis contorto munitam in fistulam dimittat, eamque pertundat; postea vero extracta acu, filoque relicto extremitates filorum extra anum pendulas deliger, singulisque diebus restrictionem suscipiat tamdiu, donec fistula fuerit discissa, & callositas poterit removeri. Corrosivum medicamentum calloso fistulæ ori turunda ex linteo carpto exceptum applicatur, postea vero alia turunda, ex spongia compressa cera imbuta ad dilatandum fistulæ sinum intruditur. In fistula profundiori septicum linteo carpto tamdiu est admovendum, donec callositas absumta, & ulcus consolidari queat.

§. XII.

.. per in-
cisi-
onem.

Omnium autem optima fistulas sanandi ratio est, quæ incisione ita perficitur. Egroto commode collocato operator indicem & medium digitum, oleo lil. alb. madidum intrudat, altera manu cultrum incisoriæ vagina reconditum stiloque flexili argenteo prædium recipit, & hunc fistulæ ori immittit, donec ad fundum fistulæ sinus stili acies pervenerit. Hoc facto stili aciem ad digitos vertit intrusos, eamque per illorum interstitium adigendo fistulæ sinum pertundit, postea digitorum

apicibus stilum recurrat, & cultri aciem manubrio absconditam altera manu detegit, cultrumque manubrio arreptam protrudit, & digitis extractionem stili molientibus succurrit. Stilum sequitur cultri acies, quæ, cooperante utraque manu, uno ictu fistulosum ulcus discinditur. In fistulis externis & in sphincterem terminatis hanc præstat istituere operationem. Chirurgus acum ex finissima lana paratam; spithamæ longitudinis constanti manu sinui fistulæ aperto intrudit, ejusque fundum pertundit, postea cuspe recurvata acum per fistulam traducit, & ad ejus medium extremitates acus committit, commissasque firma tenet una, altera vero manu mediante cultri incisoriæ fistulæ partem ab extremitatibus acus compressam rescindit, ut portio acui adhærescat. Neque demum laude sua caret Dom. Besliæres secandi methodus, quæ per cultrum, acie quadantenus incurvata, dorso rotundo & polito, collo oblongo & rotundo, inferius lato, superius in mucronem sensim abeunte, globuloque parvo pisi magnitudinis munitum in fistulis externis ani sphincterem obsidentibus peragitur.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

M Atrona illustrissima diu olim vexabatur ulcere genæ fistuloso, quod omnibus frustra adhibitis remediis ad sanitatem perducere non poterat. Ego igitur consultus suspicabar primo dentem cariosum, sed hoc non invento, & levitantum gingivæ tumore conspecto, hunc protinus lanceola aperiendum curabam. Unde mox in conspectum se dabant duæ festuæ & radices a dente olim extracto relictæ, quibus extractis demebatur simul longa ac rotunda membrana, fistulosum ulcus externe guttulas aliquot sanguinis fundens brevi tempore ex voto sanabatur.

Fistula
mam-
mæ.

E P I C R I S I S.

Habent id peculiare & quasi proprium fistulæ genæ, ut plerumque a criosis dentibus foveantur, quibus exentis sponte sæpe aut levi tantum medicatione adiutæ sanescunt. Idem evenit in præsentī casu, ubi fragmenta a dente quondam evulso, relicta impediverunt, quo minus faciliusque obtigerit sanatio. Simile quid olim observavi in virgine, quæ fistula lacrymali laborabat, ejus orificium in eminentia ossis maxillaris ad latera colli exstans, & per medium glandulæ Warthonianæ transiens in dente molari extremo terminabatur, quo evulso primum sanguis, tum lymphæ exstillabat pura, & tandem sanatio, licet ob lymphæ fluxum difficilior procurabatur.

O B S E R V A T I O II.

Femina ex gente Judæa tumorem mammæ sinistræ habebat, qui suppuratione facta a chirurgo aperiebatur. At vero, cum insignes ductus lactei læsi erant, continuo fere lymphæ cum pure mixta chylosa exstillabat. Neglecta purificatione humor exedendo ingentem formabat sinum intus leviter, sed non adeo graviter durum, qui totam prope mammæ substantiam fistulosam reddebatur. Quare ego in auxilium vocatus brevem canalem argenteum orificio fistulæ, ad puris fluxum derivandum, immitti, & ulcus decocto, ex myrrha, aloë, flor. rosar. & vino parato, aliquoties de die syringa injici præcipiebam, coeffectu, ut ægra simul internis depurantibus adiuta exoptatæ redderetur sanitati.

E P I C R I S I S.

Hoc quidem ulcus nondum vera fuit

fistula, quia callo duro adhuc carvit; nihilominus in parte cordi propinquiori periculo non vacavit. Mali autem origo debetur chirurgi imperitiæ, qua commissum fuit, ut humor purulentus non rite eductus sibi finis efficeret sicut plerumque fieri deprehendimus, si materia intus retenta per stagnationem majorem acquirit acredinem majoremque profundius penetrando potentiam.

O B S E R V A T I O III.

Corripiebatur olim vir plebejus malo, ut putabatur ischiadico lateris dextri, cui nulla servata diæta, nullisque adhibitis remediis ulcus superveniebat, quod quinque digitis intra articulationem ossis femoris cum coccyge apertum ingentem materiæ copiam fundebat, & neque internis, neque externis tractatum remediis in fistulam desinebat, quæ æger per longum temporis spatium summis cum torminibus vexatus, accedente tandem tumore scroti & adiacentium partium aquoso miserrime moriebatur. Per sectionem cadaveris maximeque ulceris, circa caput ossis femoris & ipso capite acetabulo ossis coccygis acerrima caseosa, & tartarea materia insigni in copia deprehendebatur, qua ligamentum illud, os femoris cum coccygis acetabulo connectens exesum, imo, quod maximum est, ipsa cartilaginosa substantia, quæ hæc ossa in articulationibus investuntur, consumpta, ipsæque ossa summa carie corrupta cernebantur, luculento indicio, potentissimum & acerrimum ibi latuisse acidum. Ut ideo plenius adhuc confirmetur, quæ de summæ acridinis in fistulis præsentia supra commemoravimus.

*F I N I S.**CONSPECTUS CAPITUM.*

- CAP. I.* de scorbuto ejusque vera indole.
II. de sphacelo a causa potissimum interna ejusque curatione.
III. de purpura præsertim chronica scorbuti sobole.
IV. de lue venerea.
V. de pustululosis & pruriginosis varii generis affectibus cutis.
VI. de omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis, præsertim canerosi.
VII. de circumspecta ulcerum fistulosorum curatione.

*Fistula
mam.
sin.*

*Fistula
ischialis.*